

STUDĒJOŠO ZINĀTNISKI PĒTNIECISKO RAKSTU KRĀJUMS, 2017(3)

ISSN 2500-976; e-ISSN 2500-977X

**EKONOMIKAS UN KULTŪRAS AUGSTSKOLA
ALBERTA KOLEDŽA**

**STUDĒJOŠO ZINĀTNISKI
PĒTNIECISKO RAKSTU KRĀJUMS**

Rīga 2017

Studējošo zinātniski pētniecisko rakstu krājums, 2017(3)

ISSN 2500-976; e-ISSN 2500-977X

Studējošo zinātniski pētniecisko rakstu krājumā ir iekļauti Ekonomikas un kultūras augstskolas (EKA) un Alberta koledžas (AK) studējošo un absolventu valsts pārbaudījuma darbu fragmenti, kā arī raksti, kas tika iesniegti uz **Studentu starptautisko zinātniski praktisko konferenci „Studējošo pētnieciskā darbība: teorija un prakse’2017”**.

Rakstos ir atspoguļoti veikto pētījumu rezultāti ekonomikas, finanšu, grāmatvedības, vadībzinības, valodniecības, sabiedrisko attiecību, mārketinga, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, tiesību u.c. jomas.

Rakstu krājuma galvenais redaktors:

Jeļena Titko / Ekonomikas un kultūras augstskola

Rakstu krājuma redaktori:

Oksana Lentjušenkova / Ekonomikas un kultūras augstskola

Staņislavs Keišs / Ekonomikas un kultūras augstskola

Larisa Turuševa / Ekonomikas un kultūras augstskola

Gatis Dilāns / Ekonomikas un kultūras augstskola

Liene Brāle / Ekonomikas un kultūras augstskola

Inga Brasla / Ekonomikas un kultūras augstskola

Natalja Verina / Ekonomikas un kultūras augstskola

Iļona Lejniece / Ekonomikas un kultūras augstskola

Vita Stiģe-Škuškovnika / Alberta koledža

Armands Kalniņš / Alberta koledža

Kaspars Šteinbergs / Alberta koledža

Marta Kontiņa / Alberta koledža

Ivars Čivčišs / Alberta koledža

Tehniskā redaktore: Elīna Grantiņa

© Ekonomikas un kultūras augstskola, 2017

© Alberta koledža, 2017

Izdevēji:

Ekonomikas un kultūras augstskola

Lomonosova 1/5, Rīga, LV1019, Latvija

Alberta koledža

Skolas 22, Rīga, LV1010, Latvija

SATURS

NODOKĻU IETEKME UZ GRĀMATVEDĪBAS ĀRPAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UZŅĒMUMA SAIMNIECISKO DARBĪBU	
Santa Strautmane.....	5
NODOKĻU IETEKME UZ REKLĀMAS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UZŅĒMUMA SAIMNIECISKO DARBĪBU	
Natalja Dešenkova	12
KRĀJUMU UZSKAITES ĪPATNĪBAS UN PILNVEIDE VALSTS AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJĀ	
Zane Upīte.....	16
IMPORTA PENSIJU MEHĀNISMS LATVIJĀ	
Inuta Iļemenova.....	21
VIETĒJO PĀRVADĀJUMU ORGANIZĒŠANA UN KOORDINĒŠANA BŪVMATERIĀLU RAŽOŠANAS UZŅĒMUMĀ	
Agnija Auzāne.....	28
PAMATLĪDZEKĻU UZSKAITES DOKUMENTU APSTRĀDE AR RESURSU VADĪBAS UN GRĀMATVEDĪBAS PROGRAMMU „HORIZON”	
Lolita Loseva.....	35
UZŅĒMUMA BUDŽETA PLĀNOŠANA UN KONTROLES ASPEKTI	
Sanita Cvetkova	40
KASES UN BANKAS DOKUMENTU APSTRĀDE AR DATORGRĀMATVEDĪBAS PROGRAMMU „GRĀLS”	
Diāna Jurāne.....	47
TRANSPORTA LOĢISTIKAS LOMA SIA “CIRCLE K LATVIA”	
Viktors Valts	53
KRĀJUMU PĀRVALDĪBAS PILNVEIDE SIA COWCARE	
Marika Grīnberga	58
TRANSPORTA LOĢISTIKAS LOMA SIA “SATRAPS”	
Arina Kolotikova.....	64

SPORTA PASĀKUMA PROJEKTA IZSTRĀDE BIEDRĪBĀ

Monta Skrūzmane69

PERFORMANČU SĒRIJAS PROJEKTA IZSTRĀDE IZKLAIDES NOZARES UZŅĒMUMĀ

Simona Ģērmane75

PROJEKTA "LATGALES JAUNIEŠU CENTRU TĪKLS" IZSTRĀDE DAUGAVPILS PILSĒTAS
DOMES SPORTA UN JAUNATNES DEPARTAMENTA JAUNATNES NODAĻĀ

Zane Locika.....81

DARBA ANALĪZE UN PĀRVEIDOŠANA „GHETTO GAMES”

Deivija Zepa.....87

PERSONĀLA MĀCĪBU PROCESA ANALĪZE ORGANIZĀCIJĀ „BEST – RIGA”

Kristīne Lauvenšteine.....92

TRANSLATION OF FANTASY MOVIES: ANALYSIS OF PROPER NOUNS

Kristīne Timofejeva97

TĀLMĀCĪBA ĀRSTNIECĪBAS PERSONU PROFESIONĀLĀ PILNVEIDĒ – IZAICINĀJUMS,
IESPĒJAS UN RISINĀJUMS

Laura Lāce, Kitija Balode, M. Krastiņa, A.M.Vītola, J. Jefimova.....101

NODOKĻU IETEKME UZ GRĀMATVEDĪBAS ĀRPAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UZŅĒMUMA SAIMNIECISKO DARBĪBU

Santa Strautmane

Alberta koledža, Uzņēmējdarbība, info@alberta-koledza.lv

Zinātniskais vadītājs: *Mg.oec., Viesdocētāja Inta Grīnberga*

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Nodokļi ir obligāti maksājumi, tāpēc tie jāņem vērā uzņēmuma budžeta plānošanā. Par uzņēmuma budžeta plānošanu un nodokļu savlaicīgu nomaksu atbildīgs uzņēmuma vadītājs. Vairākiem uzņēmumiem Latvijā ir grūtības ar nodokļu nomaksu, kas ietekmē uzņēmumu darbības efektivitāti. Normatīvo aktu biežās izmaiņas ietekmē gan uzņēmuma budžeta plānošanu, gan tā saimniecisko darbību. Svarīgi ir samazināt nodokļu ietekmi kopējā izmaksu struktūrā, lai palielinātu uzņēmuma ieņēmumus un konkurētspēju nozarē.

Pētījuma mērķis: Teorētiski izpētīt Latvijas Republikas nodokļu sistēmu, praktiski izanalizēt to ietekmi uz uzņēmuma saimniecisko darbību, formulēt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus nodokļu ietekmes minimizēšanai.

Pētījuma metodes: Normatīvo aktu, literatūras un dokumentu analīze, datu savākšanas metode, loģiski konstruktīvā metode, intervija, grafiskā metode, sintēze.

Sasniegtie rezultāti: Pētot uzņēmuma ieņēmumus un samaksātos nodokļus 2013. – 2015.gadā, autore secināja, ka vislielākie ieņēmumi ir bijuši 2013. gadā, bet vislielākie nodokļu maksājumi 2015. gadā. Tas skaidrojams ar pievienotās vērtības nodokļa un tā priekšnodokļa izmaiņām. Pievienotās vērtības nodokļa palielināšanās 2013. – 2015. gadā skaidrojama ar priekšnodokļa samazināšanos, kā arī izmaksu samazināšanos, kurām tiek piemērots pievienotās vērtības nodoklis. Mikrouzņēmuma nodoklis 2014. un 2015. gadā bija mazāks nekā 2013.gadā, bet savā starpā līdzīgs, jo salīdzinājumā ar 2013. gadu saruka uzņēmuma ieņēmumi. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis uzņēmumā tiek aprēķināts no izmaksātajām dividendēm. 2015. gadā tas bija vislielākais, jo 2014. gadā bija vislielākā peļņa, tādēļ bija iespējams izmaksāt vairāk nesadalītās peļņas.

Atslēgas vārdi: Nodokļi; nodokļu ietekme; SIA „LLGR”; grāmatvedības ārpakalpojumi.

Ievads

Nodokļi un nodevas ir obligāti maksājumi, tāpēc tie ir jāņem vērā uzņēmuma budžeta plānošanā. Par uzņēmuma budžeta plānošanu ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs, tāpat kā par savlaicīgu nodokļu nomaksu. Normatīvajos aktos bieži tiek veiktas izmaiņas, kas ietekmē gan uzņēmuma budžeta plānošanu, gan uzņēmuma saimniecisko darbību.

Pētījuma tēma ir „Nodokļu ietekme uz grāmatvedības ārpakalpojumu sniegšanas uzņēmuma saimniecisko darbību”, tā mērķis ir teorētiski izpētīt Latvijas Republikas nodokļu sistēmu, praktiski izanalizēt to ietekmi uz uzņēmuma saimniecisko darbību, formulēt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus nodokļu ietekmes minimizēšanai.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt normatīvos aktus un literatūras avotus par Latvijas Republikas nodokļiem.
2. Raksturot SIA „LLGR” uzņēmējdarbības formu, darbības veidu un attīstības perspektīvas.
3. Izanalizēt nodokļu īpatsvaru kopējā izmaksu struktūrā un to ietekmi uz uzņēmuma saimniecisko darbību.
4. Formulēt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus nodokļu ietekmes samazināšanai uz

saimniecisko darbību.

Pētījuma izstrādes procesā tika izmantotas normatīvo aktu, literatūras un dokumentu analīze, datu savākšanas metode, loģiski konstruktīvā metode, intervija, grafiskā metode, sintēze.

Literatūras apskats

Likums „Par nodokļiem un nodevām” ir galvenais nodokļu regulējošais likums. Saskaņā ar likuma „Par nodokļiem un nodevām” 1. panta 4. punktu nodokļa maksātāji ir fiziskas vai juridiskas personas, vai personu grupas, kas veic ar nodokli apliekamas darbības vai kurām tiek garantēts ienākums nākotnē. Šīs personas var iedalīt vairākās grupās, un katrai no tām atbilst savi noteikumi aplikšanai ir nodokli.

Latvijas Republikas likumos noteiktos nodokļus (nodevas) maksā:

- iekšzemes nodokļu maksātāji (rezidenti);
- ārvalstu nodokļu maksātāji (nerezidenti). (Par nodokļiem un nodevām)

Valsts ieņēmumu dienests ir finanšu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas nodrošina nodokļu maksājumu un nodokļu maksātāju uzskaiti, valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas Republikas teritorijā, kā arī iekasē nodokļus, nodevas un citus obligātos maksājumus Eiropas Savienības budžetam, īsteno muitas politiku un kārtu muitas lietas. (Par Valsts ieņēmumu dienestu) Valsts ieņēmumu dienesta galvenais pienākums ir nodokļu administrēšana. Likuma „Par nodokļiem un nodevām” 22. pants ir par konfidencialitāti. Konfidencialitāte ir informācijas neizpaušana personām, kuras cenšas tai piekļūt bez atbilstošas pilnvaras.

Mikrouzņēmumu nodokļa likums nosaka, ka mikrouzņēmums — individuālais komersants, individuālais uzņēmums, zemnieka vai zvejnieka saimniecība, kā arī fiziskā persona, kas reģistrēta Valsts ieņēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējs, vai sabiedrība ar ierobežotu atbildību, ja tie atbilst visiem turpmāk šajā punktā minētajiem kritērijiem:

- dalībnieki (ja tādi ir) ir fiziskās personas,
- apgrozījums kalendāra gadā nepārsniedz 100 000 eiro,
- darbinieku skaits nevienā brīdī nav lielāks par pieciem (..);
- sabiedrības ar ierobežotu atbildību valdes locekļi ir tikai mikrouzņēmuma darbinieki;
- šajā punktā minētā fiziskā vai juridiskā persona nav personālsabiedrības biedrs. (Mikrouzņēmumu nodokļa likums)

No 01.01.2017. mikrouzņēmumu nodokļa likme ir standartlikme ir 15%, bet apgrozījumam līdz 7000 eiro – 12%. Nodokļa objekts ir neto apgrozījums jeb ieņēmumi.

Mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja — sabiedrības ar ierobežotu atbildību, individuālā uzņēmuma vai zemnieka vai zvejnieka saimniecības, kas iepriekšējā taksācijas periodā no saimnieciskajā darbībā gūtā ienākuma maksāja uzņēmumu ienākuma nodokli, — valsts budžetā iemaksātā mikrouzņēmumu nodokļa ieņēmumus Valsts kase sadala šādi:

- 0,1 procentu ieskaita uzņēmējdarbības riska valsts nodevas kontā;
- 65 procentus — valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu kontā;
- 30 procentus — iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontā;
- 4,9 procentus — uzņēmumu ienākuma nodokļa kontā. (Mikrouzņēmumu nodokļa likums)

Pievienotās vērtības nodokļa likuma (turpmāk – PVN) likuma 59. panta 1. daļa nosaka: „Iekšzemes nodokļa maksātājs ir tiesīgs neregistrēties Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā, ja tā veikto ar nodokli apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu kopējā vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā nav pārsniegusi 50 000 euro.” (Pievienotās vērtības nodokļa

likums)

Mudinot uzņēmumus ieguldīt uzņēmumā tērējot naudu, valsts dod iespēju samazināt aprēķināto PVN summu, kas būtu jāmaksā valsts budžetā, t.i., PVN priekšnodokļa atskaitīšana. Priekšnodoklis ir tā PVN daļa, ko uzņēmums samaksā, iegādājoties preces vai pakalpojumus un kas ir iekļauts pirkuma maksā. Ja uzņēmuma darbība ir ar PVN apliekama darbība un uzņēmums ir reģistrējies kā PVN maksātājs, uzņēmumam ir tiesības no valsts atprasīt samaksāto summu. (Pievienotās vērtības nodokļa pārskats) "Reversā" (apgrieztā) PVN piemērošanas kārtība būvniecības pakalpojumiem nozīmē, ka tādējādi par iekšzemē sniegtajiem būvniecības pakalpojumiem PVN aprēķinās un maksās valsts budžetā būvniecības pakalpojumu saņēmējs. (Par PVN maksāšanu reversā)

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis ir nodoklis, ar ko apliek fiziskās personas gūtos ienākumus, un tas sastāv no:

- algas nodokļa, ko par darbinieka gūtajiem ienākumiem aprēķina un maksā darba devējs;
- nodokļa par ienākumiem no saimnieciskās darbības, ja tie nav uzņēmumu ienākuma nodokļa objekts, un nodokļa no citiem ienākuma avotiem;
- nodokļa par ienākumu no kapitāla, tajā skaitā nodokļa no kapitāla pieauguma;
- patentmaksas par atsevišķu veidu saimnieciskās darbības veikšanu;
- mikrouzņēmumu nodokļa daļas atbilstoši Mikrouzņēmumu nodokļa likumam;
- sezonas laukstrādnieku ienākuma nodokļa. (Par iedzīvotāju ienākuma nodokli)

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa (turpmāk – IIN) taksācijas periods ir kalendārais gads. Nodokļa aprēķināšanu un iemaksu budžetā var veikt divos veidos – avansā un rezumējošā kārtībā. Algas nodokli budžetā iemaksā darba devējs par darba ņēmēju no katra mēneša apliekamā ienākuma avansā, iesniedzot gada ienākumu deklarāciju, tiek veikts pārrēķins. Mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji IIN ieskaita Mikrouzņēmumu nodokļa likuma noteiktajā kārtībā, kas ir reizi ceturksnī reizē ar mikrouzņēmumu nodokļa kopējo maksājumu. IIN nodoklis ir jāmaksā arī no dividendēm un tām pielīdzināma ienākuma. Komerclikuma 161. pants nosaka, ka dividendes izmaksā dalībniekam proporcionāli viņam piederošo daļu nominālvērtību summai. (Komerclikums) Ņemot vērā šī kvalifikācijas darba 1.2. nodaļā noteiktos mikrouzņēmumu veidus, kas ir tiesīgi izvēlēties maksāt Mikrouzņēmumu nodokli, darba autore secina, ka Sabiedrība ar ierobežotu atbildību ir vienīgais IIN nodoklis ienākumam no kapitāla, šajā gadījumā par dividendēm, 2016. gadā ir 10%.

Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokli maksā par komersanta vai ārvalsts komersanta filiāles, vai zemnieku saimniecības īpašumā vai turējumā reģistrētu vai uz darba līguma pamata lietotu, vai arī no personas, kura nav komersants vai ārvalsts komersanta filiāle, vai zemnieku saimniecība, patapinātu:

- vieglo transportlīdzekļi, kurš pēc savas konstrukcijas un iekšējā aprīkojuma ir paredzēts pasažieru un to bagāžas pārvadāšanai, kurā sēdvietu skaits, neskaitot vadītāja vietu, nepārsniedz astoņas sēdvietas un kurš reģistrā reģistrēts kā vieglais, vieglais pasažieru vai vieglais plašlietojuma automobilis;
- kravas automobili ar pilnu masu līdz 3000 kilogramiem, kas ir reģistrēts kā kravas furgons un kam ir vairāk nekā trīs sēdvietas (ieskaitot vadītāja sēdvietu).

Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokli maksā komersants vai ārvalsts komersanta filiāle, kas ierakstīta komercreģistrā, vai zemnieku saimniecība, kas reģistrēta Uzņēmumu reģistrā, ja komersanta vai ārvalsts komersanta filiāles, vai zemnieku saimniecības īpašumā vai turējumā ir šā likuma 10.pantā minētais ar nodokli apliekamais transportlīdzeklis vai komersantam vai ārvalsts komersanta filiālei, vai zemnieku saimniecībai ir pienākums maksāt nodokli saskaņā ar šā panta trešo daļu. (Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums)

Metodoloģija

Pētījums tika iedalīts trīs daļās un to secība atspoguļo pētījuma veikšanas gaitu. Pētījuma izstrādē sākas ar teorētisko daļu. Pirmā teorētiskā daļa ir par Latvijas Republikas nodokļu sistēmu. Tās pamatā tika izmantota kvalitatīvā pētījuma metode – literatūras analīze, lai iegūtu teorētiskos pamatus un skaidrojumus. Gan grāmatas, gan periodiskie izdevumi, tika iegūti Alberta koledžas bibliotēkā un Latvijas Nacionālajā bibliotēkā. Katra nodokļa skaidrojumiem un to funkciju skaidrošanai tika izmantota normatīvo aktu analīze, kuras pamatā tika pielietoti konkrētu nodokļu likumi. Kopumā iepriekš minētajām metodēm var pievienot arī loģisko konstruktīvo metodi un sintēzi, kas atspoguļojas apkopojot informāciju un izsakot secinājumus, kas balstīti uz šo informāciju.

Pētījums turpinājās ar normatīvo aktu analīzi. Otrā daļa ir likuma „Par nodokļiem un nodevām izpēte”. Šī daļa ir balstīta uz normatīvo aktu analīzi, galvenokārt, likuma „Par nodokļiem un nodevām”. Sprotamākiem skaidrojumiem, kā piemēri tika izmantoti interneta resursi, piemēram, Finanšu ministrijas mājaslapā izvietotā informācija. Arī šajā nodaļā var pievienot arī loģiski konstruktīvo metodi un sintēzi, kas atspoguļojas secinājumos un autores viedoklī par atrasto un pētāmo informāciju.

Trešā praktiskā daļa ir par grāmatvedības ārpakalpojumu sniegšanas uzņēmumu SIA „LLGR”, tā raksturojumu, maksājumiem nodokļiem un to ietekmi uz uzņēmuma saimniecisko darbību. Praktiskā daļa sākas ar uzņēmuma raksturojumu, noskaidrojot informāciju par uzņēmuma formu, pastāvēšanas laiku, darbības veidu, darbiniekiem un klientiem. Izmantotās metodes ir dokumentu analīze, datu vākšanas metode pamata līmenī un intervijas. Tika izmantotas visas uzņēmuma Gada pārskata (saīsinātā) par 2013. – 2015. gadu sastāvdaļas, kā arī datorprogrammā attēlotā informācija. Trešajā daļā visvairāk izpaudās loģiski konstruktīvā metode un sintēze, jo šajā nodaļā visvairāk ir atrodams darba autores viedoklis un uz patiesiem aprēķiniem balstīti secinājumi.

Nobeigumā tika formulēti secinājumi un izstrādāti priekšlikumi. Secinājumi tika formulēti balstoties uz jau darbā minētajiem vairākiem secinājumiem, apvienojot tos un veidojot vienu konkrētu secinājumu, piemēram, par pievienotās vērtības nodokļa izmaiņām un ietekmi. Priekšlikumi tika izstrādāti balstoties un iepriekš minētajiem secinājumiem, rodot kādu variantu, piemēram, kā samazināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksājumus un novirzot peļņu uzņēmuma attīstībā.

Rezultāti

Pētāmais uzņēmums tika izvēlēts SIA „LLGR”. Uzņēmums ir dibināts 2005. gadā. Uzņēmuma pamatdarbības veids ir grāmatvedības ārpakalpojumu sniegšana. Par papildus samaksu tas sniedz lietvedības, revīzijas pakalpojumus vai vienreizēju gada pārskata sastādīšanu. Klientu loku veido 32 klienti. Lielākajam no tiem ir 74 darbinieki un neto apgrozījums sastāda 2 500 000 eiro..

Tabulā 1. attēloti uzņēmuma aprēķinātie nodokļi 2013. – 2015. gadā un to kopsummas šajā laika posmā. Nodokļu likmes šo gadu laikā nav mainījušās, tāpēc rezultātus var uzskatāmi salīdzināt.

Tabula 1. SIA „LLGR” aprēķinātie nodokļi 2013. – 2015. gads, EUR [avots: SIA „LLGR” gada pārskati]

	2013.gads	2014.gads	2015.gads	Kopā
Pievienotās vērtības nodoklis	12 006	13 742	14 583	40 331
Mikrouzņēmumu nodoklis	8859	8185	8 136	25 180
Iedzīvotāju ienākumu nodoklis	1190	1118	1 576	3884
Uzņēmuma vieglo transportlīdzekļu nodoklis	568	-	297	865
Kopā	22623	23045	24592	70260

Tabulā 1. redzams, ka kopējie aprēķinātie nodokļi ar katru gadu palielinās, kas skaidrojams ar PVN

palielināšanos, jo samazinājās izdevumi, kuri būtu attiecināmi uz priekšnodokli. Mikrouzņēmumu nodoklis laika gaitā samazinās, bet tas nav jūtams kopējos aprēķinātajos nodokļos PVN palielinājuma ietekmē. Visvairāk nodokļos kopā tika aprēķināts 2015. gadā – 24592 eiro, bet vismazāk – 2013. gadā – 22623 eiro. Savukārt trīs gadu periodā visvairāk valsts budžetā ir iemaksāts PVN – 40331 eiro, bet vismazāk – UVTN – tikai 865 eiro.

Tabula 2. aprēķināto nodokļu izmaiņas 2013. – 2015. gadā, EUR [Avots: autores aprēķini]

	2013.gads	2014.gads	%	2015.gads	%
Pievienotās vērtības nodoklis	-	1736	12,63	841	5,77
Mikrouzņēmumu nodoklis	-	-674	-8,23	-49	-0,60
Iedzīvotāju ienākumu nodoklis	-	-72	-0,06	458	29,06
Uzņēmuma vieglo transportlīdzekļu nodoklis	-	-	-	297	0

Tabulā 2. redzams, trīs gadu periodā visvairāk ir palielinājies PVN. 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu PVN palielinājās par 1736 eiro jeb 12,63%, savukārt 2015. gadā salīdzinājumā ar 2014. gadu – palielinājās vēl par 841 eiro jeb 5,77%. Vislielākais nodokļa samazinājums ir noticis 2014. gadā, kas ir mikrouzņēmumu nodoklis. 2014. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu tas samazinājies par 674 eiro jeb 8,23%. Savukārt vislielākais palielinājums ir noticis ar IIN, kas skaidrojams ar to, ka no nesadalītās peļņas tika izmaksātas vairāk dividendes. 2015. gadā salīdzinājumā ar 2014. gadu šis palielinājums ir noticis par 458 eiro jeb 29,06%.

Tabula 3. Nodokļu īpatsvars kopējos izdevumos 2013. – 2015. gadā, EUR [Avots: autores aprēķini]

	2013. gads	2014. gads	2015. gads
Kopējās izmaksas	108 143	91 357	96 591
Pievienotās vērtības nodoklis	12 006	13 742	14 583
Īpatsvars (%)	11	15	15
Mikrouzņēmumu nodoklis	8859	8185	8 136
Īpatsvars (%)	8	9	8
Iedzīvotāju ienākumu nodoklis	1190	1118	1 576
Īpatsvars (%)	1	1	2
Uzņēmuma vieglo transportlīdzekļu nodoklis	568	-	297
Īpatsvars (%)	0,53	-	0,3
Kopējie nodokļi	22623	23045	24592
Īpatsvars (%)	23	25	25

Tabulā 3. attēlotas kopējās izmaksas, kas iegūtas no peļņas vai zaudējuma aprēķina, PVN un IIN summas. Vvislielāko īpatsvaru kopējos izdevumos veidojis PVN, 2014. un 2015. gadā tas sastādīja lielāko daļu no kopējiem maksājumiem jeb 15%. Mikrouzņēmumu nodoklis veido apmēram trešo daļu no kopējiem maksājumiem, 2013. gadā tas veidoja 8%, 2014. gadā – 9%, 2015. gadā -8%. IIN kopējās izmaksās ir gandrīz nejūtams, jo 2013. – 2015. gadā tas veidoja tikai 1 – 2% no kopējām izmaksām. UVTN 2013. – 2015. gadā nesastādīja pat vienu procentu no kopējiem

izdevumiem. Vismazākais kopējo nodokļu īpatsvars kopējos izdevumos veidojās 2013. gadā, tas bija tikai 23%. IIN ir atkarīgs no izmaksāto dividenžu lieluma, UVTN ir nemainīgs, ja netiek veikti grozījumi nodokļa likmēs. Pēc tā var secināt, ka PVN un mikrouzņēmumu nodoklis visvairāk ietekmē kopējo nodokļu īpatsvaru kopējos izdevumos. Kopējo nodokļu īpatsvara samazinājums skaidrojams ar ieņēmumu un citu izdevumu palielināšanos, savukārt palielinājums ar šo lielumu samazināšanos.

Nemot vērā iepriekš veidotās tabulas par nodokļiem un peļņas vai zaudējuma aprēķinu, var secināt, ka galvenos nodokļu izdevumus veido uzņēmuma maksātais nodoklis, kas tieši saistīts ar pakalpojuma sniegšanu – PVN. Tā palielināšanās ir saistīta ar priekšnodokļa samazināšanos, tas ir, uzņēmumam gadā ir bijušas mazāk izmaksas, kuras apliktas ar PVN. 2015. gadā salīdzinot ar 2013. gadu ar PVN apliekamie darījumi ir samazinājušies, savukārt maksājamais PVN ir palielinājies, jo ir samazinājies priekšnodoklis.

Tabulā 4. attēloti iepriekš minētie darba autores secinājumi par PVN. Peļņas vai zaudējuma aprēķina sadaļā neto apgrozījums – ieņēmumi tiek uzrādīti bez PVN. Tātad aprēķinātais PVN tika iegūts neto apgrozījumam pieskaitot 21%. Samaksātais PVN iegūts no 3.4. tabulas. Priekšnodoklis tika iegūts kā aprēķinātā un samaksātā PVN starpība.

Tabula 4. Pievienotās vērtības nodokļa priekšnodokļa izmaiņas 2013. – 2015. gadā, EUR [Avots: autores aprēķini]

	2013. gads	2014. gads	2015. gads	Kopā
Neto apgrozījums	98 430	90 943	90 400	279 773
Aprēķinātais PVN	20 670	19 098	18 984	58 752
Samaksātais PVN	12 006	13 742	14 583	40 331
Priekšnodoklis	8 664	5 356	4 401	18 421

Kā redzams tabulā 4., tad ir apstiprinājušies iepriekš izteiktie darba autores apgalvojumi, ka aprēķinātais PVN ir samazinājies, jo bija samazinājušies ieņēmumi, savukārt samaksātais PVN ir palielinājies, jo ir samazinājies priekšnodoklis. 2013. gadā ir bijuši vislielākie ieņēmumi, attiecīgi vislielākais aprēķinātais PVN, savukārt vismazākais samaksātais PVN, jo šajā gadā ir vislielākais priekšnodoklis. 2015. gadā ir vismazākie ieņēmumi, attiecīgi vismazākais aprēķinātais PVN, savukārt vislielākais samaksātais PVN, jo ir mazs priekšnodoklis.

Secinājumi

Pētot uzņēmuma ieņēmumus un samaksātos nodokļus 2013. – 2015. gadā, autore secināja, ka vislielākie ieņēmumi ir bijuši 2013. gadā, bet vislielākie nodokļu maksājumi 2015. gadā. Tas skaidrojams ar pievienotās vērtības nodokļa un tā priekšnodokļa izmaiņām.

Pievienotās vērtības nodoklis pieauga samazinoties ieņēmumiem. Pievienotās vērtības nodoklis ir tieši saistīts ar pakalpojumu sniegšanu. Tā palielināšanās ir skaidrojama ar priekšnodokļa samazināšanos, kas saistīta arī ar izmaksu samazināšanos, kurām tiek piemērots pievienotās vērtības nodoklis.

Mikrouzņēmumu nodokļa maksājumi samazinās, jo samazinās neto apgrozījums. Laikā posmā no 2013. līdz 2015. gadam, 2013. gadā mikrouzņēmumu nodoklis bija vislielākais. 2014. un 2015. gadā tas bija mazāks, bet savā starpā līdzīgs, jo salīdzinājumā ar 2013. gadu saruka uzņēmuma ieņēmumi.

Iedzīvotāju ienākumu nodoklis tiek aprēķināts no izmaksātajām dividendēm. Viena no mikrouzņēmumu nodokļa sastāvdaļām ir standarta iedzīvotāju ienākumu nodoklis. No dividendēm aprēķināmais nodoklis ir nodoklis no ienākuma no kapitāla, tātad tas tiek aprēķināts un maksāts atsevišķi. Šo nodokli uzņēmuma vadītāja spēj ietekmēt, sekojot līdzi uzņēmuma izmaksām. 2015. gadā tas bija vislielākais, jo 2014. gadā bija vislielākā peļņa, kā rezultātā bija iespējams izmaksāt vairāk nesadalītās peļņas.

Uzņēmuma vieglo transportlīdzekļu nodoklis uzņēmumam laika posmā no 2013. Līdz 2015. gadam bija nemainīgs, tas sastādīja 27, 03 eiro mēnesī. 2014. gadā nodoklis netika aprēķināts un maksāts, jo tas tika samaksāts avansā 2013. gadā.

Bibliogrāfiskais saraksts

Centrālā finanšu un līgumu aģentūra. Pievienotās vērtības nodokļa pārskats. [skatīts 08.12.2016.]. Pieejams: <http://www.cfla.gov.lv/lv/es-fondi-2014-2020/paligs-finansejuma-sanemejiem/pvn-parskats>

Komerclikums (spēkā esoša redakcija). Latvijas Vēstnesis, 158/160 (2069/2071), 04.05.2000. [skatīts 11.12.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5490>

Latvijas Vēstneša portāls par likumu un valsti. (2012) Par PVN maksāšanu reversā. [skatīts 05.12.2016.]. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/e-konsultacijas/930-par-pvn-maksasanu-reversa/>

Mikrouzņēmumu nodokļa likums (spēkā esoša redakcija). Latvijas Vēstnesis, 131 (4323), 19.08.2010. [skatīts 30.11.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=215302>

Par iedzīvotāju ienākumu nodokli: LR likums. Latvijas Vēstnesis, (32), 01.06.1993. Ziņotājs (22/23), 10.06.2016. Diena, (111), 04.06.1993. [skatīts 10.12.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=56880>

Par nodokļiem un nodevām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, (26/309), 18.02.1995. Ziņotājs, (7), 13.04.1995. [skatīts 12.12.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=33946>

Par Valsts ieņēmumu dienestu (spēkā esoša redakcija). Latvijas Vēstnesis, (105), 11.11.1993. [skatīts 15.12.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/59902-par-valsts-ienemumu-dienestu>

Pievienotās vērtības nodokļa likums (spēkā esoša redakcija). Latvijas Vēstnesis, (197/4800), 14.12.2016. [skatīts 08.12.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=253451>

Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums (spēkā esoša redakcija). Latvijas Vēstnesis, (206/4398), 30.12.2016. [skatīts 12.12.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=223536>

NODOKĻU IETEKME UZ REKLĀMAS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UZŅĒMUMA SAIMNIECISKO DARBĪBU

Natalja Dešenkova

Alberta koledža, Uzņēmējdarbība, nataly_d@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: *Mg.oec., viesdocētāja, Inta Grīnberga*

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Latvijā ir grūti plānot nodokļu izmaksas, kā arī plānot savu turpmāko saimniecisko darbību, jo normatīvu aktu izmaiņas notiek nepārtraukti un strauji. Grāmatvedim un uzņēmuma vadītājiem vienmēr jāseko līdzi aktualitātēm. Reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmumam ir svarīgi izpētīt nodokļu ietekmi uz saimniecisko darbību, lai varētu minimizētu to ietekmi, kā arī plānot un pilnveidot savu turpmāku darbību.

Pētījuma mērķis: Teorētiski izpētīt nodokļu veidus Latvijā un analizēt to ietekmi uz reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmuma saimniecisko darbību un izstrādāt priekšlikumus nodokļu ietekmes minimizēšanai uz reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmuma saimniecisko darbību.

Pētījuma metodes: Grafiskā metode, normatīvo aktu, literatūras un dokumentu analīze, datu savākšanas metode, loģiski konstruktīvā metode, intervija.

Sasniegtie rezultāti: Darba mērķa sasniegšanai autore izpētīja literārus avotus par nodokļiem, tika analizēti reklāmas pakalpojuma uzņēmuma gada pārskati par 2014. un 2015. gadu, kā arī tika veikta intervija ar nodokļa speciālistu. Darbā tiek aprēķināts nodokļu slogs reklāmas pakalpojuma sniegšanas uzņēmumam, kā arī aprēķināts nodokļu slogs tajā gadījumā, ja uzņēmums būtu mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs ar dažādām mikrouzņēmuma nodokļa likmēm 9% un 15%. Darbā izdarīti secinājumi par nodokļu ietekmi uz reklāmas pakalpojuma sniegšanas uzņēmumu, un sniegti priekšlikumi uzņēmuma vadībai par nodokļu ietekmes minimizēšanu.

Atslēgas vārdi: nodokļi; nodokļu ietekme; nodokļu slogs.

Ievads

Katram uzņēmumam ir svarīgi izpētīt nodokļu ietekmi uz saimniecisko darbību. Darba temata aktualitāte reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmumam ir izpētīt nodokļu ietekmi uz saimniecisko darbību, lai varētu minimizētu to ietekmi, kā arī plānot un pilnveidot savu turpmāku darbību. Latvijā ir grūti plānot nodokļu izmaksas, kā arī plānot savu turpmāko saimniecisko darbību, jo normatīvu aktu izmaiņas notiek nepārtraukti un strauji. Grāmatvedim un uzņēmuma vadītājiem vienmēr jāseko līdzi aktualitātēm.

Darba mērķis ir teorētiski izpētīt nodokļu veidus Latvijā un analizēt to ietekmi uz reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmuma saimniecisko darbību, kā formulēt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus nodokļu ietekmes minimizēšanai uz reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmuma saimniecisko darbību.

Darba uzdevumi:

- teorētiski izpētīt Latvijas Republikas nodokļus reglamentējošos normatīvos aktus;
- praktiski pētīt reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmuma darbību un to ietekmējošos nodokļu veidus;
- analizēt nodokļu ietekmi uz reklāmas pakalpojumu sniegšanas uzņēmuma saimniecisko darbību;
- formulēt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus nodokļu ietekmes minimizēšanai uz reklāmas

pakalpojumu sniegšanas uzņēmuma saimniecisko darbību.

Pētījuma metodes, kuras plānots izmantot kvalifikācijas darba sagatavošanā: grafiskā metode, normatīvo aktu, literatūras un dokumentu analīze, datu savākšanas metode, loģiski konstruktīvā metode, intervija.

Nodokļu sistēma Latvijā

Nodokļu pastāvēšana ir saistīta ar valsts pastāvēšanu, tiklīdz parādās sabiedrības pārvalde, tiklīdz parādās kopīgas sabiedrības vajadzības rodas nepieciešamība pēc maksājumiem, kas nodrošina šo sabiedrisko izdevumu segšanu. Nodokļi dod iespēju nodrošināt šo sabiedrību ar sabiedriskiem labumiem, sniegt pārvaldes pakalpojumus. (Ketners 2008)

Latvijas nodokļu sistēmu reglamentē likums "Par nodokļiem un nodevām", kurš pieņemts 1995.gada 2.februārī un ir stājies spēkā ar 1995.gada 1.aprīli. Likumā ir noteikti nodokļu un nodevu veidi, nodokļu maksātāju tiesības un pienākumi, nodokļu sistēmas struktūra.

Katra valstī galvenais finansēšanas avots ir nodokļu un nodevu maksājumi.

Latvijas Republikas nodokļu sistēmu veido:

- nodokļi;
- valsts nodevas;
- pašvaldības nodevas (Likums „Par nodokļiem un nodevām”).

Nodokļi ir galvenais valsts ienākumu avots. Nodokļiem jāveicina sociālā un ekonomiskā attīstība. Nodokļu politikai jābalstās uz efektivitātes, taisnīguma, vienkāršības, aktualitātes, objektivitātes, savlaicīguma principiem. Latvijā darbojas 16 nodokļi, un katru nodokli reglamentē savs likums un normatīvie akti.

Latvijā visbiežāk nodokļus klasificē pēc to ieturēšanas veida – tiešajos un netiešajos:

- Tiešie nodokļi – reālie nodokļi (nodokļi no atsevišķiem nodokļu objektiem – piemēram, zemes nodoklis), personas nodokļi (nodokļi no personas nodokļu objekta kopuma – ienākuma nodoklis, īpašuma nodoklis);
- Netiešie nodokļi – individuālie netieši nodokļi (akcīzes), universālie netiešie (apgrozījuma, pievienotās vērtības), muitas nodokļi. (Ketner, Lukašina 2008)

Uzņēmuma nodokļa plānošanā ir šādi posmi:

- Plānošanas pamatprincipu noteikšana. Vispirms nosaka uzņēmumu nodokļu sloga lielumu.
- Esošu problēmu apzināšana, stāvokļa analīze, mērķu noteikšana. Šajā posmā veic problēmu analīzi un nosaka nodokļu plānošanas uzdevumus un mērķus, novērtē maksājamo nodokļu saistības pārskata periodā, nosaka nodokļu optimizācijas virzienus.
- Galveno paņēmieni, instrumentu izvēle. Uzņēmums izvēlas nodokļu plānošanas instrumentus, kas ļauj praktiski realizēt likumos paredzētos, no nodokļu seku viedokļa visizdevīgākos saimniekošanas nosacījumus.
- Nodokļu plānošanas shēmas izveidošana. Pēc plānošanas instrumentu izvēles veido gan individuālu, gan savstarpēji saistītu uzņēmuma nodokļa plānošanas shēmu, saskaņā ar kuru uzņēmums veiks savu finansiālo un saimniecisko darbību. Šāda shēma parasti paredzēta vienam gadam. Nodokļu plānošanas procesā jārēķinās ar nodokļu likumu izmaiņām.
- Finansiāli saimnieciskās darbības īstenošana. Izstrādāto nodokļu plānošanas shēmu īsteno saimnieciskajā darbībā, bet mainoties ārējiem apstākļiem (likuma izmaiņas, citi neparedzētie apstākļi), noslēgumā nepieciešams atgriezties pie pirmā posma un izstrādāt jaunu nodokļu plānošanas shēmu. (Ketners 2008)

Metodoloģija

Darbā tika analizēti normatīvie akti un literatūra par nodokļiem, kā arī pētāma uzņēmuma dokumenti – gada pārskati par 2014.un 2015.gadu.

Nodokļu plānošanas nepieciešamību pamatā nosaka nodokļu slogs, kuru var vienkārši aprēķināt kā aprēķināto nodokļu un ieņēmumu no pamatdarbības (neto apgrozījuma) attiecību. (Ketners 2008)

Autore aprēķinās uzņēmumu nodokļu slogu, ja uzņēmums būtu mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs ar nodokļu likmēm 9% un 15%), kā arī UIN maksātājs. Par pamatu tiek ņemti 2015.gada uzņēmuma finanšu dati.

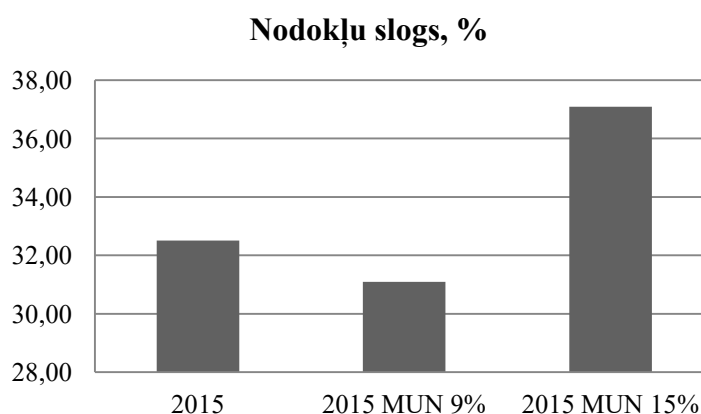
Autore veica interviju ar nodokļu speciālistu, grāmatvedības ārpakalpojuma uzņēmuma vadītāju, lai uzzinātu viedokli par nodokļu sistēmu Latvijā, kā arī nodokļu ietekmi uz saimniecisko darbību. Intervijas respondents ir galvenais grāmatvedis ar lielu pieredzi, jau 10 gadus vada savu grāmatvedības ārpakalpojumu uzņēmumu, nepārtraukti apmeklē seminārus un kursus saistībā ar nodokļiem un grāmatvedību.

Rezultāti

Tabula 1. Uzņēmuma nodokļa sloga aprēķins, (Avots: autores veidota tabula pēc uzņēmuma gada pārskata datiem)

Gads	2015.g. UIN maksātājs	2015.g. MUN maksātājs	
MUN likme, %	-	9%	15%
Nodokļu summa, EUR	13 964	13358	15935
Neto apgrozījums, EUR	42962	42962	42962
Nodokļu slogs, %	32,50	31,09	37,09

Attēlā (1.att.) ir atspoguļoti rezultāti no Tabulas 1- uzņēmums UIN maksātājs un, ja uzņēmums būtu mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs ar nodokļu likmēm 9% un 15%.

1.att. Uzņēmuma nodokļu sloga salīdzinājums 2015.g. ar dažādam nodokļa likmēm, % (autores veidots)

Pēc Tabulas 1 veiktajiem aprēķiniem un grafiski attēlotajiem rezultātiem (1.att.) var secināt, ka uzņēmuma nodokļu slogs, ja uzņēmums maksātu mikrouzņēmuma nodokli 9%, samazinātos par 1,41 %. Bet ja mikrouzņēmuma nodokļa likme būtu 15%, nodokļu slogs palielinātos par 4,59%. Autore secina, ka uzņēmumam nebūtiski mainās nodokļu slogs, ja uzņēmums būtu mikrouzņēmuma nodokļa

maksātājs. Ar likmi 9% uzņēmumam būtu izdevīgi kļūt par mikrouzņēmuma nodokļa maksātāju, jo nodokļu summa samazinās, kā arī darbiniekam var pacelt darba algas, nepalielinot nodokļu izmaksas.

Nodokļu speciālists uzskata, ka nodokļu maksātājiem, neatkarīgi no viņu reģistrācijas formas – individuālā darba veicēji, viena un vairāku dalībnieku dibinātas sabiedrības, publiskas akciju sabiedrības u.c. – ir jāapzinās, cik svarīga loma ir viņu radītajai pievienotajai vērtībai un valsts budžetā samaksājamiem nodokļiem. Diemžēl nodokļu izmaiņas, valdības maiņas un dažādi citi ārējie apstākļi spēj atstāt negatīvu iespaidu uz nodokļu maksāšanu kopumā. Nodokļu sistēma Latvijā nepārtraukti tiek pilnveidota un attīstīta, piemēram, izmantojot Eiropas Savienības normatīvos aktus un direktīvas. Labs piemērs šajā sakarā ir likums “Par pievienotās vērtības nodokli”, kura piemērošana arvien vairāk atbilst Eiropas standartizētajai formai un ir abpusēji vienkāršāk saprotama ne tikai vietējiem uzņēmējiem, bet arī ārzemju sabiedrībām.

Pēc intervijas ar nodokļu speciālisti autore secināja:

- Ietekmējoši faktori uz valstī iekasētajiem nodokļiem – uzņēmēja zināšanas par nodokļiem, zināšanas par Latvijas normatīvo aktu piemērošanu, iespējamās kļūdas nodokļu aprēķināšanā, sadarbība ar valsts institūcijām, konkurence;
- PVN piemērošana arvien vairāk atbilst Eiropas Savienības standartizētai formai;
- Normatīvo aktu nepārtrauktas izmaiņas ietekmē ne tikai mazos uzņēmējos, bet arī vidējos un lielos uzņēmumus.

Secinājumi

1. Nodokļi ir galvenais valsts ienākumu avots;
2. Nodokļiem jāveicina sociālā un ekonomiskā attīstība;
3. Nodokļu politikai jābalstās uz efektivitātes, taisnīguma, vienkāršības, aktualitātes, objektivitātes, savlaicīguma principiem;
4. Biežas izmaiņas normatīvos aktos var ietekmēt uz uzņēmumu saimniecisko darbību;
5. Vislielāko ietekmi uz pētāma uzņēmuma saimniecisko darbību atstāj pievienotās vērtības nodoklis;
6. Pētāma uzņēmuma nodokļu slogs 2015.gadā samazinājies par 1,72% salīdzinot ar 2014.gada nodokļu slogu;
7. Pēc veiktajiem aprēķiniem uzņēmumam ir izdevīgi kļūt par mikrouzņēmuma nodokļa maksātāju, ja nodokļu likme paliktu nemainīga 9%;
8. Ietekmējoši faktori uz valstī iekasētajiem nodokļiem – uzņēmēja zināšanas par nodokļiem, zināšanas par Latvijas normatīvo aktu piemērošanu, iespējamās kļūdas nodokļu aprēķināšanā, sadarbība ar valsts institūcijām, konkurence;
9. PVN piemērošana arvien vairāk atbilst Eiropas Savienības standartizētai formai.

Bibliogrāfiskais saraksts

Ketners K., „Nodokļu optimizācijas principi”, Rīga, SIA “Merkurijs Lat”, 2008;

Ketners K., Lukašina O., “Nodokļi Eiropas Savienībā un Latvijā salīdzinoša analīze un praktiski ieteikumi” Rīga, SIA “Merkurijs Lat”, 2008;

Likums „Par nodokļiem un nodevām” [Elektroniskais resurss] Pieņemts: 02.02.1995. Stājas spēkā: 01.04.1995. Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 26 (309), 18.02.1995., "Ziņotājs", 7, 13.04.1995. 09.02.2017 redakcijā, [resurss apskatīts 2017.gada 21.februārī] Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=33946>;

KRĀJUMU UZSKAITES ĪPATNĪBAS UN PILNVEIDE VALSTS AIZSARDZĪBAS INSTITŪCIJĀ

Zane Upīte

Alberta Koledža, Studiju programma: Uzņēmējdarbība, e-pasts: upite.zane@gmail.com

Zinātniskie vadītāji: *Viesdocētāja, Mg.oec., Mg. math. Edīte Gekiša*

Docents, Mg.oec. (pielīdzināts), Mg.paed. Armands Kalniņš

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Aplūkojot 2015. gada bilanci valsts aizsardzības institūcijā, autore secināja, ka 89.8% aktīvu kopsummas veido krājumi. Tā kā iestāde ir valsts finansēta un tajā ir liels krājumu apjoms, ir jāpievērš īpaša uzmanība krājumu uzskaites pilnveidošanai, precizitātei un kontrolei, nepieļaujot nepilnības krājumu uzskaites procesā.

Pētījuma mērķis: pamatojoties uz gada pārskata un normatīvo aktu teorētisko un praktisko analīzi, izanalizēt krājumu uzskaites īpatnības valsts aizsardzības institūcijā un sniegt priekšlikumus tās optimizēšanā. Lai mērķis tiktu sasniegts, tika formulēti uzdevumi: izpētīt ar krājumu uzskaites aprakstošo literatūru un regulējošos normatīvos aktus, sagatavot pārskatu par izpēti rezultātiem un salīdzināt, kā tie tiek ievēroti valsts aizsardzības institūcijā, izpētīt krājumu uzskaites īpatnības valsts aizsardzības uzņēmumā, analizējot dokumentus un pētīt krājumu īpatsvaru un izmaiņas gada pārskata bilancē, kā arī formulēt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus krājumu uzskaites pilnveidošanā valsts aizsardzības institūcijā.

Pētījuma metodes: literatūras un normatīvo aktu analīze, dokumentu analīze, datu savākšanas metode, loģiski konstruktīvā metode, grafiskā metode, novērošana, ekspertu intervijas un monogrāfiskā metode.

Sasniegtie rezultāti: valsts aizsardzības institūcijā esošo krājumu apjoms ir ievērojams. Tas tādēļ, ka institūcijā esošo krājumu sastāvā ir speciālais militārais inventārs. Tā ir galvenā iestādes krājumu uzskaites specifika, jo speciālā militārā inventāra uzskaitē atbilst pamatlīdzekļu uzskaites kārtībai. Galvenās problēmas, kas saistītas ar krājumu uzskaiti, ir saistāmas ar resursu trūkumu, ko varētu novērst, ja iestādei tiktu piešķirti lielāki finanšu līdzekļi.

Atslēgas vārdi: krājumi; bilance; apgrozāmie līdzekļi.

Ievads

Darba autores pētījuma temats ir „Krājumu uzskaites īpatnības un pilnveide valsts aizsardzības institūcijā”. Valsts aizsardzības iestāde tika izveidota 1991. gada 23. augustā. Tā ir Nacionālo Bruņoto spēku sastāvdaļa un ir valsts budžeta iestāde, ko pilnībā finansē no valsts budžeta dotācijām likuma „Par budžetu un finanšu vadību” noteiktajā kārtībā. (Likums par budžetu un finanšu vadību) Aizsardzības Ministrijai tiek piešķirti finanšu līdzekļi valsts drošībai, kas tiek sadalīti pa struktūrvienībām, kuras tai ir pakļautībā. NBS ir viena no Aizsardzības ministrijas finansētajām daļām, kuru sastāvā ir arī autores izvēlēta aizsardzības institūcija, kam tiek piešķirti līdzekļi funkciju realizēšanai.

Aplūkojot iestādes 2015. gada pārskata bilanci, autore secināja, ka 89.8% aktīvu kopsummas veido krājumi. Tas autorei radīja interesi izpētīt, kādēļ krājumu apjoms ir tik liels. Tā kā iestāde ir valsts finansēta un tajā ir liels krājumu apjoms, ir jāpievērš īpaša uzmanība krājumu uzskaites pilnveidošanai, precizitātei un kontrolei, nepieļaujot nepilnības krājumu uzskaites procesā.

Pētījuma mērķis ir, pamatojoties uz gada pārskata un normatīvo aktu teorētisko un praktisko analīzi, izanalizēt krājumu uzskaites īpatnības valsts aizsardzības institūcijā un sniegt priekšlikumus tās optimizēšanā. Lai autore sasniegtu mērķus, tika izvirzīti vairāki kvalifikācijas darba uzdevumi:

- izpētīt ar krājumu uzskaites aprakstošo literatūru un regulējošos normatīvos aktus, sagatavot

- pārskatu par izpētes rezultātiem un salīdzināt, kā tie tiek ievēroti valsts aizsardzības institūcijā;
- izpētīt krājumu uzskaites īpatnības valsts aizsardzības uzņēmumā, analizējot dokumentus un pētot krājumu īpatsvaru un izmaiņas gada pārskata bilancē;
 - formulēt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus krājumu uzskaites pilnveidošanā valsts aizsardzības institūcijā.

Autore, veicot pētījumu par kvalifikācijas darba tematu, izmanto vairākas pētījuma metodes: literatūras un normatīvo aktu analīzi, dokumentu analīzi, datu savākšanas metodi, loģiski konstruktīvo metodi, grafisko metodi, loģiski konstruktīvo metodi, novērošanu, ekspertu intervijas un monogrāfisko metodi.

Galvenie pētījuma rezultāti ir saistāmi ar autores secinājumiem, ka valsts aizsardzības institūcijā esošo krājumu apjoms ir ievērojams tādēļ, ka institūcijā esošo krājumu sastāvā ir speciālais militārais inventārs. Tā ir galvenā iestādes krājumu uzskaites specifika, jo speciālā militārā inventāra uzskaitē atbilst pamatlīdzekļu uzskaites kārtībai. Galvenās ar krājumu uzskaiti saistītās problēmas, ko novēroja autore, ir saistītas ar resursu trūkumu, ko varētu novērst, ja iestādei tiktu piešķirti lielāki finanšu līdzekļi.

Krājumu uzskaites teorētiskie aspekti un tiesiskais regulējums

Galvenie normatīvie akti, kas regulē krājumu uzskaiti, ir “Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums” un Ministru kabineta noteikumi Nr.1486 „Kārtība, kādā budžeta iestādes kārtu grāmatvedības uzskaiti”. “Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums” ir kā galvenais likums, jo gada pārskats ir neatņemama uzņēmuma sastāvdaļa. Tas regulē krājumu grāmatvedības uzskaites un novērtēšanas metodes un kārtību, kādā finanšu pārskatā norāda ar tiem saistītās izmaksas un vērtības izmaiņas. Minētā likuma pirmajā pielikumā arī uzskaitīts, kas ir krājumi:

- Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli;
- Nepabeigtie ražojumi un pasūtījumi;
- Gatavie ražojumi un preces pārdošanai;
- Avansa maksājumi par krājumiem;
- Dzīvnieki un augi;
- Pārdošanai turēti ilgtermiņa ieguldījumi. (Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums)

Ministru kabineta noteikumi Nr.1486 „Kārtība, kādā budžeta iestādes kārtu grāmatvedības uzskaiti” nosaka, ka krājumi ir budžeta iestādes īstermiņa aktīvi, kas paredzēti tās darbības nodrošināšanai, atsavināšanai un materiālu vai izejvielu veidā atrodas, vai tiks izlietoti saimnieciskās darbības procesā. Minētajos noteikumos ir noteikta grāmatvedības uzskaites kārtība, kas nosaka konkrētus principus, nostādnes, metodes, noteikumus un praksi (tai skaitā uzskaites pamatprincipus, kontu plānu un darījumu grāmatojumus, būtiskuma līmeni), ko budžeta iestādē jālieto, veicot grāmatvedības uzskaiti un sagatavojot finanšu pārskatus. Noteikumi nosaka, ka valsts budžeta iestāžu krājumu norakstīšanai jāizmanto FIFO metode. Tas samazina vadības rīcības brīvību, lemjot par krājumu uzskaites un grāmatvedības politiku kopumā, jo MK noteikumi ir jāievēro neatkarīgi no iestādē esošām instrukcijām. (MK noteikumi Nr. 1486, 15.12.2009.)

Krājumu uzskaiti valsts aizsardzības institūcijā regulē arī normatīvie akti, kas ir specifiski tieši valsts aizsardzības institūcijās. Aizsardzības ministrijas noteikumi Nr. 29-NOT “Materiāli tehnisko līdzekļu uzskaites kārtība noliktavās” nosaka materiāli tehnisko līdzekļu (turpmāk tekstā - MTL) vienotu uzskaites un kontroles kārtību Aizsardzības ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs, tātad arī Nacionālajos Bruņotajos spēkos, kuru sastāvā ir arī pētāmā iestāde. MTL ir krājumi un pamatlīdzekļi. Noteikumi paredz, kā jānodrošina MTL saglabāšana. Tāpat noteikumos aprakstīts, kādai jābūt MTL uzskaitē un kontrolei. Svarīgi, ka šie noteikumi paredz konkrētas darbības, lai nodrošinātu atbilstošu krājumu uzskaiti. Noteikumos minēti dokumentu iesniegšanas termiņi, materiāli atbildīgo personu

pienākumi, darījumu attaisnojuma dokumentu noformēšanu un citas konkrētas darbības, kas saistāmas ar krājumu uzskaiti. Šajos noteikumos arī reglamentēta MTL inventarizācija, kā arī kārtība, kādā MTL jāuzglabā. (AM noteikumi Nr. 29-NOT, 06.06.2007.)

Ministru kabineta 2010. gada 14. septembra instrukcija Nr.13 „Speciālā militārā inventāra uzskaites un norakstīšanas kārtība” ir instrukcija, kas izdota saskaņā ar Ministru kabineta noteiktumiem Nr.1486. Šī instrukcija ir specifiska tieši Nacionālo Bruņoto spēku pakļautībā esošajām iestādēm, tātad arī pētāmajai iestādei. Minētajā instrukcijā definēts, ka speciālais militārais inventārs (turpmāk tekstā – SMI) ir apgrozāmo līdzekļu daļa, kas nepieciešams militāro uzdevumu izpildes nodrošināšanai un militāro spēju attīstīšanai. Šis ir galvenais normatīvais akts, kas norāda uz īpatnībām iestādes krājumu uzskaitē. (MK instrukcija Nr.13, 18.09.2010.)

Krājumu uzskaites autors pētāmajā aizsardzības institūcijā notiek saskaņā ar visiem saistošajiem likumiem un noteikumiem, kas attiecināmi uz jebkuru valsts budžeta iestādi. Tāpat, pamatojoties uz likumiem un citiem normatīvajiem aktiem, iestādē ir izstrādāti iekšējie noteikumi un instrukcijas, kas nav pretrunā ar Saeimas un Ministru Kabineta izdotajiem normatīvajiem aktiem. Krājumu uzskaites galvenais uzdevums ir nodrošināt to saglabāšanu un kontrolēt krājumu pareizu lietošanu.

Veicot literatūras analīzi, autore novēroja, ka šāda veida pētījumi par krājumu uzskaites īpatnībām un pilnveidi valsts aizsardzības institūcijā iepriekš nav veikti, tādēļ autore formulētie secinājumi un priekšlikumi ir noderīgi iestādei, jo īpaši tādēļ, ka autore pati ir pētāmās iestādes darbiniece.

Metodoloģija

Pētījums par krājumu uzskaites īpatnībām un pilnveidi valsts aizsardzības institūcijā tika veikts 2016. gada nogalē no oktobra līdz decembrim. Pētījuma sākumā tika ievākta un apkopota pieejamā informācija par pētāmo iestādi, krājumiem un to uzskaiti valsts aizsardzības institūcijā. Pēc informācijas apkopošanas tā tika analizēta un autore formulēja secinājumus un izstrādāja priekšlikumus.

Veicot pētījumu, autore veica literatūras un normatīvo aktu analīzi, lai izpētītu krājumu uzskaites teorētiskos aspektus un tiesisko regulējumu, kā arī noskaidrotu krājumu uzskaites specifiku valsts aizsardzības institūcijā. Galvenais iestādes dokuments, ko analizēja autore, bija iestādes 2015. gada pārskats, lai analizētu krājumu struktūru un īpatsvaru bilancē. Gada pārskata bilance autorei sniedza iespēju veikt bilances vertikālo un horizontālo analīzi, kas deva svarīgu informāciju par krājumu struktūru un krājumu lielā īpatsvara bilancē iemesliem. Tāpat tika analizēti iestādes iekšējie dokumenti, kas saistīti ar krājumu uzskaiti, norakstīšanu, inventarizāciju un saņemšanu.

Autore intervēja un novēroja nozares speciālistus pētāmajā iestādē, lai noskaidrotu galvenās problēmas, kas saistāmas ar krājumu uzskaiti. Izmantojot novērošanas un ekspertu intervijas metodes, autore analizēja iegūtos rezultātus un izteica spriedumus, kā arī formulēja secinājumus un priekšlikumus par krājumu uzskaites pilnveidi un specifiku iestādē.

Rezultāti

Veicot valsts aizsardzības institūcijas Gada pārskata bilances aktīva vertikālo analīzi, autore secināja, ka krājumu summa 2015. gadā bija 89,8% no kopējās bilances summas. Krājumu apjoms 2015. gadā, salīdzinot ar 2014. gadu, ir palielinājies par 4 296 877EUR (1 Tabula), kas liecina par iestādes attīstību un krājumu apjoma pieaugumu.

Specifiskākā valsts iestādes krājumu uzskaites daļa saistāma ar SMI. Lai gan SMI ir apgrozāmo līdzekļu daļa, tas tiek izmantots vairāk nekā gadu. SMI ir militārā kaujas tehnika, ieroči, sakaru un informācijas sistēmas, kas atbilst militārajiem standartiem, specifiskas lietošanas materiāli un inventārs, speciālais ekipējums un aprīkojums u.c. Lai gan šī inventāra vērtība ir liela, tas tiek uzskaitīts kā krājumi, nevis pamatlīdzekļi. SMI īpatnība, salīdzinot ar pārējiem krājumiem iestādē, ir tā, ka tā vērtība tiek norakstīta līdzīgi kā pamatlīdzekļi. SMI, kas saimnieciskajā gadā ir izmantots ne mazāk kā 28 dienas vai atrodas starptautisko operāciju rajonā, vienu reizi gadā (kalendārajā) aprēķina un noraksta vērtības samazinājumu (5-20% gadā, atkarībā no SMI veida) no inventāra atlikušās

vērtības.

Bilances kopsumma 2015. gadā iestādē bija 28 660 070 EUR. Krājumu apjoms bija 89,8% no tiem. Analizējot pētāmās iestādes krājumu vertikālo analīzi (Tabula 1), autore secināja, ka SMI vērtība ir 77,9% no krājumu kopsummas. Tas norāda, ka SMI ir liela vērtība. SMI vērtības norakstīšanas kārtība norāda, ka SMI vērtība samazinās lēni. Ņemot vērā iepriekšminētos faktus, var secināt, ka SMI lielā vērtība un tā norakstīšanas kārtība ir galvenie iemesli, kādēļ krājumu īpatsvars bilancē ir ievērojami liels.

Tabula 1. Valsts aizsardzības iestādes gada pārskata krājumu vertikālā analīze (Avots: autores aprēķins pēc iestādes gada pārskata datiem)

Konta Nr.	Posteņa nosaukums	2014. gads (EUR)	2015. gads (EUR)	Absolūtā novirze (EUR)	Struktūra bāzes gadam %	Struktūra pārskata gadam %	Novirze %
	Aktīvs						
2100	Krājumi	21 431 382	25 728 259	4 296 877	100,0	100,0	0,0
2110	Izejvielas un materiāli	1 490 306	1 620 266	129 960	7,0	6,3	-0,7
2160	Inventārs	2 904 297	4 038 665	1 134 368	13,6	15,7	2,1
2170	SMI un SMI izveidošana	17 036 779	20 069 328	3 032 549	79,5	78,0	-1,5
2171	SMI	17 031 764	20 044 462	3 012 698	79,5	77,9	-1,6
2179	SMI izveidošana	5 015	24 866	19 851	0,0	0,1	0,1

Autore novēroja un noskaidroja vairākas problēmas, kas saistāmas ar krājumu uzskaiti pētāmajā valsts aizsardzības institūcijā. Viens no lielākajiem ārējo apstākļu radītajiem trūkumiem, kas saistāmi ar krājumu uzskaiti iestādē ir resursu trūkums Nacionālajos Bruņotajos spēkos. Lai iestāde varētu kvalitatīvi veikt krājumu uzskaiti, kā to paredz normatīvie akti, būtu jānoalgo vairāk darbinieku, bet šādu resursu nav. Tāpat pagaidām resursu nav noliktavu modernizēšanai, kā rezultātā tiek nepilnīgi nodrošināta MTL saglabāšana un uzglabāšana. Tāpat aktuāla problēma ir nepareizi nosaukti, un neprecīzi iegrāmatoti krājumi, kuru iemesls ir neprecīzas nodrošinājuma vienību grāmatvedības darbības. Tas rada papildus slogu iestādes darbiniekiem un rada neskaidrības krājumu uzskaites precizitātē. Aktuālākās iekšējo apstākļu radītās problēmas iestādē ir iekšējās kontroles trūkums un dokumentu laicīga neiesniegšana grāmatvedības darbiniekiem.

Analizējot krājumu uzskaites nepilnības valsts aizsardzības iestādē, autore izstrādāja priekšlikumus, lai uzlabotu krājumu uzskaites precizitāti un novērstu problēmas, kas tika novērotas:

1. Materiāli atbildīgajām personām pārskatīt krājumu nosaukumu pareizību un uzskaites precizitāti, un, nepieciešamības gadījumā, iesniegt dokumentus, lai minētās nepilnības tiktu novērstas. Lai darbiniekus motivētu to darīt laicīgi, iestādes vadībai būtu jāizstrādā motivācijas sistēmu darbiniekiem, kuru atbildībā ir liels krājumu apjoms, lai sekmētu laicīgu dokumentu iesniegšanu un pareizu krājumu uzskaiti, kā arī izveidot bargāku sodīšanas sistēmu, konstatējot pārkāpumus un nepilnības;
2. Iestādes vadībai pieprasīt finanšu līdzekļus no AM noliktavu atjaunošanai un modernizēšanai nākotnē, kā arī plānošanas daļas speciālistiem ieplānot finanšu līdzekļus noliktavu uzlabošanai.
3. Personāldaļas speciālistiem plānot jaunas štata vietas, lai atvieglotu materiāli atbildīgo personu administratīvo slogu, kā arī plānot štata vietas, ko atvērt nākotnē, kad vēl vairāk palielināsies krājumu apjoms, un tiks modernizēta militārā tehnika un noliktavas, lai neradītu papildus slogu darbiniekiem, kas saistīti ar krājumu uzskaiti. Darbinieku skaits jāpalielina atbilstoši

krājumu apjoma pieaugumam.

Secinājumi

1. Grāmatvedības politika un krājumu uzskaitē pētāmajā iestādē ir stingri reglamentēta. To regulē likumi, noteikumi, instrukcijas, kā arī iekšējie iestādē izstrādātie normatīvie akti;
2. SMI ir apgrozāmo līdzekļu daļa, bet tas tik izmantot vairāk nekā gadu, kā arī tā nolietojums tiek aprēķināts līdzīgi kā pamatlīdzekļiem. Lai SMI varētu aprēķināt nolietojumu, tam jābūt izsniegtam lietošanā vismaz 28 dienas gadā. Tas rada papildus administratīvo slogu iestādes darbiniekiem;
3. Viens no lielākajiem ārējo apstākļu radītajiem trūkumiem, kas saistāmi ar krājumu uzskaiti iestādē ir resursu trūkums Nacionālajos Bruņotajos spēkos. Lai iestāde varētu kvalitatīvi veikt krājumu uzskaiti, kā to paredz normatīvie akti, būtu jānoalgo vairāk darbinieku, bet šādu resursu nav. Resursu trūkums kavē arī noliktavu modernizēšanu, kā rezultātā tiek nepilnīgi nodrošināta MTL saglabāšana un uzglabāšana;
4. Neprecīzas nodrošinājuma vienību grāmatvedības darbinieku darbības rezultātā tiek nepareizi nosaukti un neprecīzi iegrāmatoti krājumi. Tas rada papildus slogu iestādes darbiniekiem un rada neskaidrības krājumu uzskaites precizitātē;
5. Apakšvienību darbinieki ne vienmēr nodrošina savlaicīgu izlietoto materiāltehnisko līdzekļu norakstīšanu, un lietošanā izsniegtā inventāra vērtības norakstīšanu. Tas kavē precīzu grāmatvedības datu atspoguļošanu;
6. Materiāli atbildīgās personas iestādē ir godīgas, jo nav novēroti gadījumi, ka darbinieki piesavinātos krājumus savām vajadzībām;
7. Bilances aktīvu lielākā izmaiņa 2015. gada laikā notikusi krājumu apjoma palielināšanas rezultātā, kas bilances vērtību palielinājusi par 4 296 877 EUR (20%). Tas liecina, ka iestāde kā militāra vienība attīstās un tiek palielinātas tās spējas un veikti uzlabojumi;
8. Valsts aizsardzības iestādes krājumu apmērs 2015. gada bilancē ir 89,8% no kopējās bilances summas. Lielākā daļa krājumu ir SMI, kas ir 77,9% no krājumu kopsummas. Tas saistāms ar SMI norakstīšanas kārtību, kā arī SMI lielajām vērtībām.

Bibliogrāfiskais saraksts

Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums (spēkā esošā redakcija) *Latvijas Vēstnesis* (222) 12.11.2015. [skatīts 20.11.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/277779-gada-parskatu-un-konsolideto-gada-parskatu-likums>

Likums par budžetu un finanšu vadību (spēkā esošā redakcija) *Latvijas Vēstnesis* (41) 06.04.1994. [skatīts 16.11.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=58057>

LR Aizsardzības ministrijas 2007. gada 6. jūnija noteikumi Nr.29-NOT "Materiāli tehnisko līdzekļu uzskaites kārtība noliktavās" (nepublicēts).

LR Ministru kabineta instrukcija Nr.13 „Speciālā militārā inventāra uzskaites un norakstīšanas kārtība” (spēkā esošā redakcija) *Latvijas Vēstnesis* (148), 17.09.2010. [skatīts 21.11.2016.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/217934-speciala-militara-inventara-uzskaites-un-norakstisanas-kartiba>

LR Ministru kabineta noteikumi Nr. 1486 „Kārtība, kādā budžeta iestādes kārtā grāmatvedības uzskaiti” (spēkā esošā redakcija) *Latvijas Vēstnesis* (203) 28.12.2009. [skatīts 21.11.2016.]. pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=202636>

IMPORTA PENSIJU MEHĀNISMS LATVIJĀ**Inuta Ļemenova***Ekonomikas un kultūras augstskola, Inovatīvā ekonomika un uzņēmējdarbība, inuta85@inbox.lv*Zinātniskais vadītājs: *Dr.oec. Aina Joppe***Anotācija**

Pētījuma aktualitāte- viens no galvenajiem jautājumiem valsts sociāli ekonomiskās politikas jomā ir pensiju nodrošinājums gan pamatiedzīvotājiem, gan personām ar termiņuzturēšanās atļaujām. Lai nodrošinātu importa pensiju izmaksu Latvijas teritorijā, ir noslēgti starpvalstu līgumi sociālās apdrošināšanas jomā, kuros tiek saskaņota pensiju administrēšana starp valstīm. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Starptautisko pakalpojumu nodaļa sniedz pakalpojumus sociālās apdrošināšanas un valsts sociālo pabalstu jomā saskaņā ar noslēgtajiem starpvalstu sociālās drošības līgumiem. Pētījumā tiks izmantoti Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pieejamie dati par trīs valstīm, tas ir, par Baltkrieviju, Ukrainu un Krieviju. Importa pensiju izmaksu Latvijas teritorijā nodrošina Latvijas Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Starptautisko pakalpojumu nodaļa minēto valstu pensiju saņēmējiem.

Mērķis- izpētīt importa pensiju mehānismu Latvijā, veicot likumdošanas un statistisko datu analīzi, un meklēt risinājumus importa pensiju sistēmas pilnveidošanai. Lai sasniegtu mērķi, tiks veikti sekojoši uzdevumi: pētītas importa pensijas, analizēti normatīvie dokumenti saistībā ar importa pensijām, izvērtēts importa pensiju mehānisms Latvijā un sniegti priekšlikumi importa pensiju sistēmas pilnveidošanai. Pētījumā tiks izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās metodes. Importa pensiju izpēte ir ļoti aktuāla, tāpēc, ka Latvijā nav pētīts importa pensiju jautājums ne no teorētiskās, ne no praktiskās puses. Pētījuma rezultāti tiks izmantoti importa pensiju mehānisma pilnveidošanai.

Atslēgas vārdi: starpvalstu līgumi; importa pensijas; administrēšana.

Ievads

Sasniedzot likumdošanas aktos noteikto pensijas vecumu un apdrošināšanas stāžu, sociāli apdrošinātai personai ir tiesības uz vecuma pensiju gan saskaņā ar Latvijas Valsts nacionālajiem tiesību aktiem, gan starptautiskajiem tiesību aktiem, ja persona ir bijusi sociāli apdrošināta valstīs, ar kurām noslēgti līgumi par sadarbību sociālās apdrošināšanas jomā. Pensiju pieprasīšanas un izmaksas kārtība Latvijā dzīvojošiem Baltkrievijas, Ukrainas un Krievijas pensiju saņēmējiem tiek nodrošināta pamatojoties uz šiem nolēgtajiem līgumiem. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Starptautisko pakalpojumu nodaļa nodrošina minēto valstu pensiju izmaksu jeb importa pensiju izmaksu Latvijā dzīvojošajiem šo valstu pensiju saņēmējiem.

Darba mērķis ir izpētīt importa pensiju mehānismu Latvijā.

Darba uzdevumi:

1. Izpētīt un analizēt Latvijas noslēgtos līgumus un vienošanās par kārtību, kādā piemērojami līgumi par sadarbību sociālās drošības jomā ar Baltkrieviju, Ukrainu un Krieviju
2. Izpētīt noslēgto līgumu administrēšanu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Starptautisko pakalpojumu nodaļā
3. Apkopot pētījuma gaitā izstrādātos secinājumus un radušos priekšlikumus

Starpvalstu līgumi

Noslēgtie starpvalstu līgumi par importa pensijām attiecas uz pastāvīgajiem iedzīvotājiem, kuriem ir uzkrāts apdrošināšanas stāžs saskaņā ar abu vai vienas līgumslēdzēja valsts tiesību aktiem. Līgums ar Baltkrieviju parakstīts 2008. gada 29. februārī, stājies spēkā 2010. gada 28. septembrī (Ārlietu

ministrijas dienesta informācija, 2010). Līgums ar Ukrainu parakstīts 1998. gada 26. februārī, stājies spēkā 1999. gada 11. jūnijā (Ārlietu ministrijas informācija, 1999). Līgums ar Krieviju parakstīts 2007. gada 18. decembrī, spēkā no 2011. gada 19. janvāra (Ārlietu ministrijas dienesta informācija, 2011).

Pētījumā secināts, ka Baltkrievijas un Ukrainas līgums neierobežo pieprasīt un saņemt šo valstu pensijas pēc pilsoniskās piederības, savukārt Krievijas līgums neattiecas uz līgumvalstu teritorijā dzīvojošiem trešo valstu pilsoņiem (Latvijas un Krievijas Federācijas līgums, Latvijas un Baltkrievijas līgums, Latvijas un Ukrainas līgums par sadarbību sociālās drošības jomā). Tas nozīmē, ka Baltkrievijas pilsonim, kurš dzīvo Latvijā, nevar tikt piemērotas Krievijas līguma tiesību normas.

Būtiski, ka Krievijas un Ukrainas līgumi paredz apdrošināšanas stāžā ieskaitīt apdrošināšanas periodus, kas līdz 1991. gada 1. janvārim ir uzkrāti vienā no līgumslēdzēju pušu teritorijām, pensiju saskaņā ar līgumu piešķir un izmaksā tā līgumslēdzēja puse, kuras teritorijā pensijas pieprasīšanas brīdī ir personas dzīves vieta, pie nosacījuma, ka jau netiek veikta pensiju izmaksu par šiem periodiem. Tas nozīmē, ka, piemēram, Latvijas pilsonis, kurš dzīvo Ukrainā vai Krievijā, sasniedzot šo valstu pensijas vecumu - 60 gadus, pieprasa pensiju dzīves vietas valstī. Gan Ukraina, gan Krievija periodus līdz 1991. gada 1. janvārim, kas uzkrāti gan tās valsts teritorijā, kurā persona dzīvo, gan Latvijā, ieskaitīs savā apdrošināšanas stāžā. Personai, atgriežoties uz dzīvi Latvijā un sasniedzot Latvijas pensijas vecumu, Latvijas apdrošināšanas stāžā netiks ņemti vērā periodi par Latvijā vai Krievijā/Ukrainā uzkrātajiem apdrošināšanas periodiem līdz 1991. gada 1. janvārim, jo par šiem periodiem pensiju maksā otra līgumvalsts.

Savukārt par apdrošināšanas stāža periodiem, kas līgumslēdzēju pušu teritorijās ir uzkrāti pēc 1991. gada 1. janvāra, Ukrainas un Krievijas līgumi paredz, ka, katra līgumslēdzēja puse saskaņā ar līgumu aprēķina un izmaksā pensiju, kas atbilst tam apdrošināšanas stāžam, kas uzkrāts tās teritorijā. Tas nozīmē, ka neatkarīgi no personas dzīves vietas kādā no līgumvalstīm, katra valsts maksā par savu apdrošināšanas stāžu pēc 1991. gada 1. janvāra (Latvijas un Krievijas Federācijas līgums, Latvijas un Ukrainas līgums par sadarbību sociālās drošības jomā).

Pētījuma autore secina, ka ar Baltkrieviju noslēgtais līgums paredz, ka katra valsts aprēķina un izmaksā pensiju pamatojoties uz apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts tās teritorijā. Tas nozīmē, ka neatkarīgi, kad persona ir bijusi sociāli apdrošināta vienā vai otrā valstī, vai kuras puses teritorijā ir personas dzīvesvieta pensijas pieprasīšanas brīdī, katra valsts aprēķina un izmaksā pensiju par tās teritorijā uzkrāto darba stāžu (Latvijas un Baltkrievijas līgums par sadarbību sociālās drošības jomā).

Pētījumā konstatēts, ka Krievijas līgums, atšķirībā no Ukrainas un Baltkrievijas līgumiem, unikāls ar to, ka Latvijā dzīvojošiem Krievijas pilsoņiem ir tiesības izvēlēties, vai pieprasīt pensiju saskaņā ar līguma nosacījumiem, vai Krievijas pilsoņa pensiju tikai saskaņā ar Krievijas nacionālo likumdošanu par darba un tam pielīdzinātajiem periodiem Latvijā un Krievijā. Šāda izvēle Krievijas pilsonim ir jāizdara vienreiz un tā nav pārskatāma. Izvēli izdara vēršoties Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras nodaļā un aizpildot speciāli izstrādātu veidlapu (VSAA, 2017b). Tātad, ja Krievijas pilsonis, dzīvojot Latvijā, izdara izvēli saņemt Krievijas pilsoņa pensiju, jo pensionēšanās vecums Krievijā tiek sasniegts ātrāk kā noteikts Latvijā, tad sasniedzot Latvijā noteikto vecuma pensijas vecumu, personai vairs nebūs tiesības atteikties no piešķirtās Krievijas pensijas, neskatoties uz to, ka vairums vai pat viss apdrošināšanas stāžs uzkrāts Latvijā teritorijā.

Personu loks, kas saņem Krievijas pilsoņu pensiju, veido lielāko daļu no kontingenta, kuriem tiek izmaksātas importa pensijas ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Starptautisko pakalpojumu nodaļas starpniecību (VSAA, 2017a).

Starptautisko līgumu un līgumu administrēšana Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Starptautisko pakalpojumu nodaļā

Pētījuma laikā autore analizēja ne tikai noslēgtos līgumus par sadarbību sociālās drošības jomā, bet analizēja arī vienošanos par kārtību, kādā piemērojami šie noslēgtie starptautisko līgumi.

Pētījumā konstatēts, ka nevienā no līgumiem netiek atrunāta kārtība, cik regulāri un kā līgumslēdzēju puses nodrošina otras valsts piešķirto pensiju izmaksu un to pieprasīšanas kārtību. Šie līguma

administrēšanas jautājumi ir atrunāti un parakstīti Vienošanās par kārtību, kādā piemērojami noslēgtie līgumi.

Pētījuma autore secina, ka saskaņā ar noslēgtajām vienošanām (VSAA, 2017c; VSAA, 2017d; VSAA, 2017 g; VSAA, 2017h) ar Krievijas Federācijas, Ukrainas un Baltkrievijas Pensiju fondiem, personām, kuras dzīvo Latvijā, pārskaita piešķirtās importa pensiju summas uz Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras bankas kontu ik ceturksni tekošā ceturkšņa otrajā mēnesī, pamatojoties uz maksājuma paziņojumu (Ukraina un Krievija) un elektroniskā faila veidā (Baltkrievija). Pensionāra dzīves vietas līgumslēdzējas puses kompetentā organizācija jeb Valsts sociālā apdrošināšanas aģentūra, nodrošina pensijas summas piegādes organizāciju uz personas bankas (kredītiestādes) kontu, kuras rekvizītus persona paziņo šai kompetentajai organizācijai.

Importa pensiju summas pārskaitšana notiek tās valsts valūtā, kuras teritorijā dzīvo pensionārs, tas ir, no Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas nauda tiek saņemta euro valūtā, saskaņā ar valūtu kursiem, ko oficiāli publicējusi Krievijas Federācijas Centrālā banka, Ukrainas Nacionālā banka un Baltkrievijas Nacionālā banka, un kas ir spēkā operācijas īstenošanas dienā (VSAA, 2017c; VSAA, 2017d; VSAA, 2017g; VSAA, 2017h). Tas nozīmē, ka katrā ceturksnī izmaksājamo importa pensiju summa ir mainīga, jo katru ceturksni mainās valūtas kurss importa sarakstu sastādīšanas dienā. Neizmaksātās pensiju summas tiek ieskaitītas līdzekļos uz pensiju izmaksu nākošajā ceturksnī.

Pētījumā konstatēts, ka pamatojoties uz saņemto Baltkrievijas elektronisko failu un Ukrainas un Krievijas maksājuma paziņojumiem, kuri tiek saņemti tekošā ceturkšņa otrajā mēnesī, Starptautisko pakalpojumu nodaļa veic šo datu apstrādi un importa pensiju izmaksu nodrošina tekošā ceturkšņa pēdējā mēnesī.

Lai nodrošinātu importa pensiju izmaksu, pirmkārt sociālās apdrošināšanas sistēmā SAIS tiek ievadīti dati par importa pensiju saņēmējiem. Krievijas un Ukrainas izmaksu dati tiek apstrādāti manuāli, Baltkrievijas- faila veidā, kurš tiek ielādēts SAIS sistēmā. Otrajā solī dati tiek apstrādāti izmaksu porcijā. Pēc tam, ja SAIS sistēmā jau ir reģistrēti kādas personas miršanas dati, tad maksājums netiek nosūtīts caur Valsts Kasi, bet uzreiz paliek sistēmā ar statusu „neizmaksāts”. Ja klients ir slēdzis izmaksu kontu un nav paziņojis par kredītiestādes konta maiņu, arī tad nauda atgriežas SAIS sistēmā ar statusu „neizmaksāts”. Importa pensijas netiek izmaksātas arī tad, ja persona pārceļas uz dzīvi kādā no līgumvalstīm vai, ja izbrauc dzīvot ārpus starpvalstu līgumos noteiktās teritorijas.

Pētījuma autore secina, ka starpvalstu vienošanās (VSAA, 2017d; VSAA, 2017e; VSAA, 2017f) nav atrunāts, ka valstis savstarpēji var iesaistīties citas valsts pakalpojuma pārmaksā, kā tas ir atrunāts Eiropas Savienības Regulas 987/2009 71. pantā (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr. 987/2009). Patlaban, ja ir izveidojusies Latvijas pakalpojuma pārmaksa un persona no Latvijas pārceļas uz dzīves vietu kādā no iepriekš minētām līgumvalstīm, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra nevar lūgt iesaistīties, piemēram, Baltkrievijas Pensiju fondu un Baltkrievijas zvērinātos tiesu izpildītājus Latvijas izmaksātā pakalpojuma pārmaksā.

Pētījuma laikā tāpat konstatēts, ka vienošanās nav atrunāts, vai personas nāves gadījumā, ja importa pensijas izmaksa uz kredītiestādes kontu veikta pirms kompetentā iestāde uzzin, ka personas miršanas datums ir pirms pensijas izmaksas datuma, tiek uzstādīta pārmaksa par periodu pēc miršanas datuma vai tiek uzskatīts, ka tekošā ceturkšņa summa pienākas pensionāram, neskatoties uz to, ka miršanas fakts reģistrēts pirms importa pensijas izmaksas datuma (VSAA, 2017d; VSAA, 2017e; VSAA, 2017f).

Metodoloģija

Darba izstrādē izmantoti normatīvie akti, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras npublicētie dati un tiešsaistes avoti. Izmantota kvantitatīvā metode datu apstrādei, lai noteiktu datus par importa pensiju saņēmēju skaitu uz izmaksātajām summām. Kvalitatīvā pētījumu metode izmantota tiesību aktu analīzē.

Rezultāti

1. Tabula. Valūtas kurss periodā no 2012. līdz 2016. gadam katra gada pēdējā ceturksnī (VSAA, 2017a).

Valsts \ Gads	Baltkrievijas valūtas kursa attiecība pret vienu EUR	Ukrainas valūtas kursa attiecība pret vienu EUR	Krievijas valūtas kursa attiecība pret vienu EUR
2012	11016.79005	-	40.548280
2013	12447.24217	-	43.665850
2014	147705.75	16.183373	57.241800
2015	18999.00000	24.605837	69.613600
2016	2.10640	28.216730	69.339200

Saistībā ar militāro konfliktu Ukrainas teritorijā, redzams, ka 2014. gadā un turpmākajos gados gan Ukrainas, gan Krievijas valūtas vērtība krīt. Vislielākā Krievijas rubļa vērtības krišana bija 2015. gada 1. ceturksnī un 2016. gada 1. ceturksnī, kad 1 EUR= 74.367500 un 1 EUR= 85.654300. Ukrainas un Baltkrievijas valūtu kursi nepiedzīvo tik straujas kursa svārstības. Baltkrievija no 2016. gada 1. jūlija denominēja savu valūtu mērogā 1: 10 000 (Baltkrievijas rubļa denominācija ar 2016. gada 1. jūliju), līdz ar to izskaidrojams 2016. gada valūtas kursa maiņa attiecībā pret iepriekšējiem pārskata gadiem. Dati par valūtas kursu 2012. un 2013. gadā Ukrainai nav pieejami euro, jo piešķirto pensiju summas latos uz Ukrainu tika nosūtītas Amerikas Savienoto Valstu dolāros un pēc tam konvertētas grivnās.

2. Tabula Importa pensiju saņēmēju skaits par periodu no 2012. līdz 2016. gadam (VSAA, 2017a)

Valsts \ Gads	Baltkrievija	Ukraina	Krievija
2012	3024	235	2931
2013	3264	255	4979
2014	3459	250	7478
2015	3680	252	9026
2016	3801	267	10142

Katru gadu laika periodā no 2012. līdz 2016. gadam importa pensiju saņēmēju skaitam ir tendence palielināties. Vismazākās saņēmēju skaita svārstības ir Ukrainas pensiju saņēmēju vidū, kur 2014. gadā pat skaits ir samazinājies, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Baltkrievijas pensionāru skaits visvairāk vidēji palielinājies katru ceturksni par 60 saņēmējiem 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, bet vismazāk, tas ir, 30 saņēmēji ik ceturksni 2016. gadā salīdzinot ar 2015. gadu. 2014. gadā skaits ir palielinājies vidēji par 49 saņēmējiem ik ceturksni salīdzinot ar 2013. gadu un un 2015. par 55 saņēmējiem, salīdzinot ar 2014. gadu. Tas izskaidrojams ar to, ka katru gadu samazinās to personu loks, kas ir bijuši sociāli apdrošināti Baltkrievijā. Savukārt Krievijas importa pensiju saņēmēju skaits visvairāk vidēji par 625 personām ik ceturksni palielinājās 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu un 2013. gadā vidēji par 512 personām, salīdzinot ar 2012. gadu 2015. gadā un 2016. gadā saņēmēju skaits ik ceturksni palielinājās par 387 un 284 personām attiecībā pret iepriekšējo pārskata gadu. Krievijas importa pensiju saņēmēju skaits galvenokārt samazinās dēļ valūtas vērtības krišanās, jo nelabvēlīgāks valūtas kurss, jo mazāka pensija valūtas konvertācijas rezultātā. Krievijas importa saņēmēju skaits samazinās ne tikai tāpēc, ka pēdējo trīs gadu statistika liecina, ka lielākais skaits iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsoņa vai nepilsoņa statusa tika saņemts 2014. gadā un vēlāk skaitļi tikai kritās (Rubļi pret eiro: cik maksā pensija Latvijā un Krievijā), bet arī tāpēc, ka cilvēki ir

kluvuši izglītotāki un informētāki, ka izvēloties Krievijas pensiju kā Krievijas Federācijas pilsonim saskaņā ar noslēgto līgumu sociālās drošības jomā, atpakaļceļa uz Latvijas pensiju vairs nebūs, ja lielākais vai pat viss apdrošināšanas stāžs uzkrāts Latvijas teritorijā. Vidēji Krievijas pensijas ir mazākas par Latvijas pensijām, līdz ar to, ja Krievijas Federācijas pilsonis ir sociāli apdrošināts Latvijā un nav bez iztikas līdzekļiem, tad nav vērts kārtot Krievijas Federācijas pilsoņa pensiju, bet gan gaidīt, kad tiks sasniegts Latvijā noteiktais pensionēšanās vecums, jo tas atmaksāsies ilgtermiņā.

3. Tabula Importa pensiju izmaksa par periodu no 2012. līdz 2016. gadam (VSAA, 2017a)

Gads	Valsts		
	Baltkrievija, EUR	Ukraina, EUR	Krievija, EUR
2012	80005.71	69199.28	1453561.53
2013	108206.23	73469.87	2568888.52
2014	147705.75	47731.57	2888566.04
2015	138961.94	34727.37	3125505.98
2016	138930.59	33020.80	3631996.52

Kā jau minēts, katra ceturkšņa summa ir mainīga, jo katru ceturksni mainās valūtas kurss importa sarakstu sastādīšanas dienā, kā arī katru ceturksni parasti palielinās šo valstu pensiju saņēmēju skaits. Tā kā lielākais importa pensiju saņēmēju skaits ir Krievijas, tad ar to arī izskaidrojams, kāpēc no Krievijas Federācijas Pensiju Fonda tiek saņemtas vislielākās naudas summas.

Secinājumi

Pēc 2016. gada datiem Baltkrievijas, Ukrainas un Krievijas importa pensiju saņēmēju skaits ir 14 210. Vislielākā skaitā ir Krievijas importa pensiju saņēmēji jeb aptuveni 71% no visiem importa pensiju saņēmējiem dzīvojošiem Latvijā, kas savukārt izskaidro to, kāpēc no Krievijas tiek saņemtas vislielākās naudas summas importa pensiju izmaksas nodrošināšanai.

Gan Krievijas, gan Ukrainas līgums paredz apdrošināšanas stāžā ieskaitīt apdrošināšanas periodus, kas līdz 1991.gada 1.janvārim ir uzkrāti vienā no līgumslēdzēju pušu teritorijām, pensiju saskaņā ar līgumu piešķir un izmaksā tā līgumslēdzēja puse, kuras teritorijā pensijas pieprasīšanas brīdī ir personas dzīves vieta, pie nosacījuma, ka jau netiek veikta pensiju izmaksu par šiem periodiem. Pēc 1991.gada 1.janvāra, katra līgumslēdzēja puse saskaņā ar līgumu aprēķina un izmaksā pensiju, kas atbilst tam apdrošināšanas stāžam, kas uzkrāts tās teritorijā. Savukārt Baltkrievijas līgums paredz, ka katra valsts aprēķina un izmaksā pensiju pamatojoties uz apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts tās teritorijā.

Krievijas līgums, atšķirībā no Ukrainas un Baltkrievijas līgumiem, unikāls ar to, ka Latvijā dzīvojošiem Krievijas pilsoņiem ir tiesības izvēlēties, vai pieprasīt pensiju saskaņā ar līguma nosacījumiem, vai Krievijas pilsoņa pensiju tikai saskaņā ar Krievijas nacionālo likumdošanu.

Nevienā no starpvalstu vienošanās par līgumu par sadarbību sociālās apdrošināšanas jomā piemērošanu nav atrunāts, ka valstis savstarpēji var iesaistīties citas valsts pakalpojuma pārmaksā, kā tas ir atrunāts Eiropas Savienības Regulas 987/2009 71. pantā. No iepriekš minētā izriet raksta autore priekšlikums, ka ir jāmaina starpvalstu vienošanās par līgumu piemērošanu, kurā būtu atrunāts, ka valstis var savstarpēji iesaistīties pakalpojumu pārmaksu atgūšanā.

Tāpat šajās vienošanās nav atrunāts, vai personas nāves gadījumā, ja importa pensijas izmaksa uz kredītiestādes kontu veikta pirms kompetentā iestāde uzzin, ka personas miršanas datums ir pirms pensijas izmaksas datuma, tiek uzstādīta pārmaksa par periodu pēc miršanas datuma vai tiek uzskatīts, ka tekošā ceturkšņa summa pienākas pensionāram, neskatoties uz to, ka miršanas fakts reģistrēts pirms importa pensijas izmaksas datuma. No minētā secinājuma pētījuma autore atkārtoti sniedz

priekšlikumu, ka ir jāmaina starpvalstu vienošanās, lai precīzi definētu, vai pakalpojumu pārmaxa tiek uzstādīta pēc miršanas datuma, ja tas ir bijis pirms importa pensijas izmaksas datuma vai arī tiek uzskatīts, ka, ja persona mirusi tekošajā ceturksnī, ka pensija pienākas par visu ceturksni, neskatoties, ka miršanas datums reģistrēts pirms izmaksu datuma.

Ukrainas un Krievijas izmaksu sarakstu dati tiek apstrādāti manuāli sociālās apdrošināšanas informācijas sistēmā, kas savukārt pie tāda apjoma kā Krievijas importa izmaksu saraksts, rada pietiekami lielu risku kļūdīties datu ievadē. Līdz ar to, izriet sekojošs priekšlikums- valstīm savastarpēji noslēgt vienošanos par datu apmaiņu elektroniskā faila veidā, kā tas jau notiek ar Baltkrieviju.

Bibliogrāfiskais saraksts

Aprēķinam sagatavoto importa pakalpojumu kopsavilkums. Pieejams: VSAA, 2017a

Ārlietu ministrijas dienesta informācija Nr.41/632-4010 Par starptautiskā līguma spēkā stāšanos *Latvijas Vēstnesis*, (162), 13.10.2010. [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://likumi.lv/ta/id/219420-par-starptautiska-liguma-speka-stasanos>

Ārlietu ministrijas dienesta informācija Nr.41/4-21 Par līgumu stāšanos spēkā *Latvijas Vēstnesis*, (6), 12.01.2011. [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://likumi.lv/ta/id/224133-par-ligumu-stasanos-speka>

Ārlietu ministrijas informācija Par Latvijas un Ukrainas līguma stāšanos spēkā *Latvijas Vēstnesis*, (200/207), 22.06.1999. [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://likumi.lv/ta/id/20116-par-latvijas-un-ukrainas-liguma-stasanos-speka>

Baltkrievijas rubļa denominācija ar 2016. gada 1. jūliju [skatīts 13.02.2017.]. Pieejams: <http://www.eurex.lv/zinas/5612/>

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (EK) Nr. 987/2009 (2009. gada 16. septembris) ar ko nosaka īstenošanas kārtību Regulai (EK) Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu (Dokuments attiecas uz EEZ un Šveici) (spēkā esošā redakcija) *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis* [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32009R0987>

LATVIJAS REPUBLIKAS UN KRIEVIJAS FEDERĀCIJAS LĪGUMS PAR SADARBĪBU SOCIĀLĀS DROŠĪBAS JOMĀ (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis*, (164), 22.10.2008. [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/738>

Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma piemērošana [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/pakalpojumi-saskana-ar-starptvalstu-ligumiem/krievijas-ligums> (VSAA, 2017b)

Par Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas līgumu par sadarbību sociālās drošības jomā (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis*, (200), 23.12.2008. [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://likumi.lv/doc.php?id=185629>

Par Latvijas Republikas un Ukrainas līgumu par sadarbību sociālās drošības jomā (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis*, (138/141), 19.05.1998. [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://likumi.lv/doc.php?id=48170#p33&pd=1>

Protokols par grozījumiem Vienošanās(spēkā no 2014.gada 1.janvāra) starp Latvijas Republikas Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru un Ukrainas Pensijas fondu par pensiju pārsūtīšanu (pārvešanu) un izmaksas kārtību (parakstīta 04.07.2001.), [skatīts 13.02.2017.]. Pieejams: VSAA, 2017c

Rubļi pret eiro: cik maksā pensija Latvijā un Krievijā [skatīts 16.02.2017.]. Pieejams:<https://sputniknewslv.com/Latvia/20160224/737702.html>

Vienošanās starp LR Labklājības ministriju un KF Veselības aizsardzības un sociālās attīstības ministriju par Līguma piemērošanu [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams: <http://www.vsaa.lv/lv/noderigi/tiesibu-akti/starptautiskie-dokumenti/starptvalstu-ligumi> (VSAA, 2017d)

Vienošanās starp Latvijas Republikas Labklājības ministriju un Baltkrievijas Republikas Darba un sociālās aizsardzības ministriju, Veselības aizsardzības ministriju, Finanšu ministriju par kārtību, kādā piemērojams Līgums par sadarbību sociālās drošības jomā starp Latvijas Republiku un Baltkrievijas Republiku [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://www.vsaa.lv/lv/noderigi/tiesibu-akti/starptautiskie-dokumenti/starptvalstu-ligumi>

(VSAA, 2017e)

Vienošanās starp Latvijas Republikas Labklājības ministriju un Ukrainas darba un sociālās politikas ministriju par kārtību, kādā piemērojams Līgums par sadarbību sociālās drošības jomā starp Latvijas Republiku un Ukrainu [skatīts 12.02.2017.]. Pieejams:<http://www.vsaa.lv/lv/noderigi/tiesibu-akti/starptautiskie-dokumenti/starpvalstuligumi> (VSAA, 2017f)

Vienošanās starp Latvijas Republikas Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru un Ukrainas Pensijas fondu par pensiju pārsūtīšanu (pārvešanu) un izmaksas kārtību (parakstīta 04.07.2001.), [skatīts 13.02.2017.]. Pieejams: VSAA, 2017g

Vienošanās starp Latvijas Republikas VSAA un Baltkrievijas Republikas Darba un sociālās aizsardzības ministrijas iedzīvotāju sociālās aizsardzības fondu, Baltkrievijas Republikas unitāro apdrošināšanas uzņēmumu "Belgosstrah" par kārtību kādā tiek izmaksātas pensijas un pabalsti, kā arī par naudas līdzekļu pārskaitīšanu pensiju un pabalstu izmaksai, saskaņā ar Līgumu par sadarbību sociālās drošības jomā starp Latvijas Republiku un Baltkrievijas Republiku [skatīts 13.02.2017.]. Pieejams: VSAA, 2017h

VIETĒJO PĀRVADĀJUMU ORGANIZĒŠANA UN KOORDINĒŠANA BŪVMATERIĀLU RAŽOŠANAS UZŅĒMUMĀ

Agnija Auzāne

Ekonomikas un kultūras augstskola, Starptautiskie tirdzniecības darījumi un loģistika

Zinātniskais vadītājs: *Mg.Paed. Inga Brasla*

Anotācija

Kvalitāte un cena ir galvenie rādītāji, kurus mūsdienu pasaulē izvērtē patērētājs. Starptautiskā tirdzniecība ir radījusi konkurenci un tā liek ražotājiem domāt par to kā saglabājot kvalitāti, samazināt produkta cenu, lai tā kļūtu konkurētspējīgāka un pievilcīgāka patērētājam. Gandrīz vienmēr atbilde ir rūpīgi izplānoti un organizēti loģistikas procesi, kas noved pie vēlām izmaksu samazinājuma. Transporta loģistikas darbam jābūt efektīvam, pievēršot uzmanību maršrutu plānošanai un kravu plūsmai bez dīkstāvēm un citiem sarežģījumiem, vienlaikus neaizmirstot par drošu un kvalitatīvu servisu. Īstenojot pētījumu tika veikts teorijas apskatu par transporta loģistiku, pievēršot vairāk uzmanību autotransportam, ko vairāki autori atzīst kā piemērotāko vietējo pārvadājumu veikšanai tā mobilitātes un salīdzinoši ātro piegāžu iespēju dēļ un pamatojoties uz to analizēts būvniecības materiālu ražotājs un tā risinājumi vietējo pārvadājumu veikšanā. Šī pētījuma mērķis ir izanalizēt vietējo pārvadājumu organizēšanu un koordinēšanu būvmateriālu ražošanas uzņēmumā. Darbā tika izmantotas datu ieguves metodes. Veikta speciālās literatūras analīze, izpētīta uzņēmuma dokumentācija, tika veikti novērojumi loģistikas procesos un risinājumos, veiktas intervijas ar vairākiem uzņēmuma pārstāvjiem, kā arī veikta gadījuma analīze sekojot un analizējot noteiktu autotransporta vienību darbu. Pētījuma rezultātā tika izvirzīti priekšlikumi uzņēmuma loģistikas efektivitātes uzlabošanai, norādot uz kļūmēm izmantotajos sadales failos, veikti aprēķini, kuriem jāveicina pārvadātāju interesi izanalizēt un mainīt materiālu piegāžu koordinēšanu, paredzot iespējamu ietaupījumu, tāpat arī izvirzīti ieteikumi darbu veikšanas procesu uzlabošanā.

Atslēgas vārdi: loģistika; vietējie pārvadājumi

Ievads

Loģistikas procesus var saskatīt katrā ikdienas darbībā, jo jebkurai kustībai ir kāds noteikts mērķis, lai sasniegtu pat vismazāko, ir nepieciešama plānošana un organizēšana, kā ikdienas gaitās, tā arī nopietni plānojot uzņēmuma darbību un procesu virzību. Ņemot vērā to, ka būvniecība ir neatņemama mūsdienu pasaules sastāvdaļa un cilvēce aizvien tiecās uzlabot savu apkārtējo vidi, darba autors ir izvēlējies apskatīt un tuvāk iepazīt būvmateriālus ražojošu uzņēmumu. Šis darbs kalpos kā šī uzņēmuma vietējo pārvadājumu organizēšanas un koordinēšanas procesu atspoguļojums un radīs iespēju saskatīt esošos trūkumus un ieteikumus uzņēmuma attīstībai šajā jomā.

Šī darba mērķis ir izanalizēt vietējo pārvadājumu organizēšanu un koordinēšanu būvmateriālu ražošanas uzņēmumā.

Lai sasniegtu rezultātu tiek izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. Veikt teorētiskās literatūras apskatu par transporta loģistiku un kravu organizēšanu,
2. Izpētīt uzņēmumā izmantotos vietējo pārvadājumu organizēšanas un koordinēšanas risinājumus,
3. Izstrādāt secinājumus par vietējo pārvadājumu risinājumiem uzņēmumā un izteikt priekšlikumus procesu uzlabošanai.

Darbu autors sāk ar vispārēju teorijas apskatu par transporta loģistiku. Tam seko vispārīgs uzņēmuma darbības un veikto procesu apskats un nodaļu sadarbības procesos, kas iespaido vietējo pārvadājumu organizēšanu un koordinēšanu. Pēc visu iegūto datu apkopošanas un novērošanas praksē, darba autors veic pētījumu un izskata iespējamus uzlabojumus efektīvākai darbībai. Darba autors sniedz

priekšlikumus un secina, ka noteiktos procesos ir iespējami uzlabojumi.

Darbā tika izmantotas datu ieguves metodes - teorētiskās un uzņēmumā pieejamās literatūras analīze, procesu novērojums, intervijas ar vairākiem uzņēmuma pārstāvjiem, kā arī veikta gadījuma analīze sekojot un analizējot noteiktu autotransporta vienību darbu.

Literatūras apskats

Jebkura uzņēmuma loģistikas procesi sastāv no vairākiem posmiem, iekļaujot tajos visu produkta dzīves ciklu. Darba autors par visaptverošu un pilnvērtīgu izvēlas Valērija Praudes no menedžmenta viedokļa izstrādāto definīciju: „Loģistika ir saimniecisko darbību plānošana, organizēšana un kontrole, kas nodrošina materiālo vērtību plūsmu un ar to saistītās informācijas un finanšu plūsmas mērķtiecīgu piegādi, glabāšanu, pārvietošanu, sadali un citas aktivitātes ar mērķi apmierināt patērētāju vajadzības ar optimālām izmaksām.” (Praude 2013). Šajā definīcijā materiālo vērtību būtība atspoguļo gan esošos, gan ienākošos materiālus ražošanai, nepabeigto produkciju, produkcijas iepakojumu krājumus un gatavo produkciju (Praude 2013). Savukārt John J.Coyle salīdzina piegādes ķēdi ar cauruļvadu caur kuru nepārtraukti plūst minēto materiālu, finanšu un informācijas plūsmas, tās ir vienmēr blakus esošas un viena otru ietekmējošas (Coyle *et al* 2011). Transportēšanas loģistikas galvenie uzdevumi ir kravas piegāde nepieciešamajā daudzumā, īstajā laikā un vietā un nodrošināt šī pakalpojuma kvalitāti (Praude 2013). Darba autors secina, ka literatūras avotos valda vienprātība par šo galveno uzdevumu.

Ja patērētājs ir izvēlējis noteikto produkciju, uzņēmumam ir jānodrošina produkta nepārtraukta pieejamība, analizējot cik daudz materiālu ražošanai nepieciešams piegādāt un kā nogādāt produktu patērētājam (Harrison *et al* 2014). Jebkurš uzņēmums vēl pirms produkta realizācijas nonāk pie jautājuma – kā materiāli tiks transportēti uz ražotni un kā produkts līdz patērētājam. Cik tālu vai tuvu ir materiālu ieguves vieta un cik tālu vai tuvu klienti. Tieši transporta izvēles analīzei uzņēmumam ir jāpievērš ļoti liela uzmanība, jo nepareiza izvēle var novest pie nelietderīgām izmaksām. Ja veicot pārvadājumus nav nepieciešams šķērsot Latvijas valsts robežu, tad šādi pārvadājumi tiek uztverti kā vietējie pārvadājumi (Autopārvadājumu likums), darba autors izvērtējot literatūru secina, ka visos avotos autotransports tiek novērtēts kā labākā transporta veida izvēle vietējos pārvadājumos, kas, protams, šķiet pamatoti ņemot vērā tā priekšrocības un elastību pret infrastruktūru. Uzņēmumam sākotnēji ir jāizšķiras par vienu no stratēģijām, proti, veicot investīcijas, jāiegādājas savi transporta līdzekļi un jāreķinās ar visām izmaksām, kas ar tiem saistītas, vai transportu pārvadājumiem nolīgt no apakšuzņēmēja, kuram tas ir, tas to uztur un kontrolē (Sprancmanis 2003). Atrast sadarbības partneri, kas patiesi vēlas uzņēmumam sniegt viskvalitatīvāko servisu, nav viegli. Ja tāds ir atrasts, tad turpmākā sadarbība ir jābalsta uz abu pušu kopēju darbu un kompromisu atrašanu, vienam otru uzklaudot un kopā plānojot ikdienas darbu.

Jebkura produktu kustība izriet no pieprasījuma jeb pasūtījuma, gan materiālu piegādes ražotnei, gan gala produkcija klientam. Piegāžu plānošana ir atbildīgs darbs, jo no tā izriet ražošanas nepārtrauktība, kā arī klientu apmierinātība un, protams, minimizētas izmaksas. Darba autors piekrīt N.Sprancmaņa izvirzītajai nostādnei, ka uzņēmuma funkcionēšanai vajadzīgo materiālu sagādes plānošanai nepieciešams: „radīt vienotu uzņēmuma darbības plānošanas sistēmu, kura organiski savieno preču pieprasījumu ar ražošanu un materiālu piegādi.” (Sprancmanis 2003). Jāņem vērā, ka izejmateriālu un gatavās produkcijas transportēšanas iespējas ir lielā mērā atkarīgas no ražošanas uzņēmumā pieejamajām uzglabāšanas vietām un noliktavām, tāpēc materiālu piegādes un ražošanas apjomi ir jāplāno, uzglabājamiem daudzumiem jābūt pareizajā daudzumā tā, lai ne piegādātie materiāli, ne gatavā produkcija nesabojātos un arī lieka materiāla uzglabāšana neveidotu liekas izmaksas (Schönsleben 2012).

Izpētot vairākus avotus par pasūtījumu apstrādes procesu, darba autors secina, ka jebkurš pārvadājums izriet no pasūtījuma, vai tas būtu izejmateriālu pieprasījums ražošanai vai klienta pieprasījums gala produkta piegādei. Uzņēmums var izvirzīt pasūtījumu iesniegšanas noteikumus, lai atvieglotu autoparka darba laika plānošanu, jo lai veiktu jebkādu piegādi, tam ir nepieciešams sagatavoties – apzināt iespējamo auto vadītāju darba laiku, maršrutus un tajos pavadāmo laiku.

Metodoloģija

Izanalizējot vairākus literatūras avotus, darba autors secina, ka uzņēmumā esošās procedūras ir sasaistāmas ar teorijā apskatīto. Darba autors iedziļinājās katrā no piegāžu plānošanas posmiem, veica analīzi procesiem, kur saskatīja iespējamu uzlabojumu. Vispirms veicot novērojumu tika apzināta procesu secība un iesaistītās puses. Novērojuma laikā radās jautājumi, kas tika apkopoti, un izmantojot tos, tika intervēti uzņēmuma dispečeri un pasūtījumu apstrādes speciālists. Tāpat izmantojot gadījuma analīzi tika pētīts autotransporta vienību darba laiks, kā arī transporta plūsmas efektivitāte. Transporta kustības efektivitāte tika pārbaudīta arī izmantojot teorijā pieejamās formulas (Sprancmanis 2003).

Tika aprēķināts kopējais brauciena ilgums jeb t_m aprēķina pēc formulas –

$$t_m = t_{br} + t_{s-b}, \quad (1)$$

kur

t_{br} – braucienā pavadītais laiks un

t_{s-b} – iekraušanas un izkraušanas kopējais laiks vienā braucienā.

Tāpat tika izmantota formula, lai noskaidrotu iespējamais piegāžu daudzumu:

$$Z = t_d / t_m, \quad (2)$$

kur

Z - iespējamais braucienu skaits,

t_d – darba laika ilgums diennaktī, h un

t_m – kopējais brauciena ilgums, h.

Kā arī veikts aprēķins, lai noskaidrotu nepieciešamo piegāžu skaitu, pēc formulas:

$$A = Q/W, \quad (3)$$

kur

A - nepieciešamo piegāžu skaits,

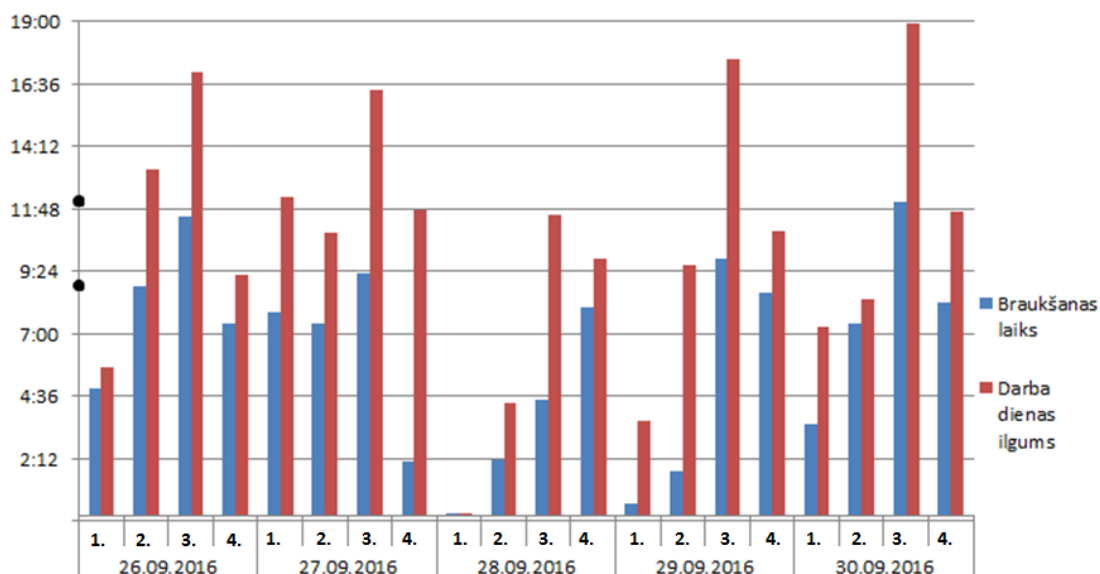
Q – plānotais kravas pārvadājumu apjoms, t un

W – vienā braucienā pārvestās kravas daudzums, t.

Rezultāti

Pētījumam izvēlētais būvniecības materiālu ražošanas uzņēmums ir līderis savā jomā Latvijā un arī citur pasaulē. Pētījumā tiek analizēti uzņēmumā organizētie vietējie pārvadājumi, jo tieši tie sastāda vislielāko daļu, vienā dienā šajos pārvadājumos var tik veikti pat līdz 800 pārvadājumiem. Uzņēmums neuztur savu autoparku un ir izvēlējis savus pārvadājumus uzticēt vairākiem sadarbības partneriem. Gan izejmateriālu, gan gala produkcijas piegādes plāno uzņēmuma darbinieki un to plānojumu nākamajai dienai nodod kā transporta pakalpojuma pasūtījumu pārvadātājiem.

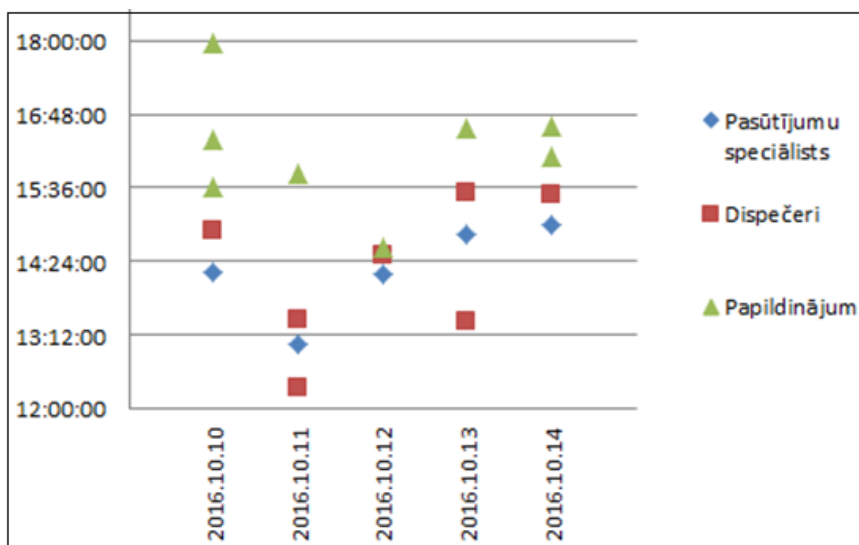
Autovadītāju darba laiks tiek kontrolēts, lai tas tiktu ievērots un atbilstu valstī noteiktajām normām. Šo darbu veicot tiek salīdzinātas katra auto tahogrammas pret GPS datiem, lai novērotu vai tiek ievērots darba un atpūtas laiks, kā arī vai nav veiktas manipulācijas ar tahogrammu. Darba autors izmantojot gadījuma analīzi, GPS datu vēsturei atlasīja datus par četriem auto nedēļas garumā, skatīt 1.attēlu.

1.att. Braukšanas un darba dienas ilgums

Pārbaudot datus uzreiz var redzēt, kuri auto būtu jāpapēta tuvāk un kuru tahogrammas var nepētīt, jo ir redzams, ka darba laiks ir ievērots. Šajā piemērā uzmanību pievērš 3.auto, jo ikdienas darba laiks pārsniedz normu, tika noskaidrots, ka šim auto ir piesaistīti divi šoferi, tātad šie vadītāji strādā veidojot maiņas, taču GPS šo maiņu nevar izsekot. Ieteikums būtu pārbaudīt tahogrammas tikai gadījumam, kad uz vienu auto ir divi maiņas šoferi. Ja auto ir viens vadītājs, tā darbu ļoti viegli var pārbaudīt mapon.lv sistēmā, uzreiz redzot nobraukumu pa dienām, var redzēt atpūtu reizes un to, cik ilga ir bijusi šofera darba diena.

Autovadītājs, kurš sekmīgi izpilda visas noteiktās kārtības normas, tiek nodarbināts uzņēmuma pārvadājumos. Tos šoferi veic pēc uzņēmuma sniegta transporta pasūtījuma. Gala produkcijas plūsmai un izejmateriālu plūsmai tās tiek koordinētas dažādi. Klientu iesniegtos pasūtījumus apstrādā un sistēmā veido pasūtījumu apstrādes speciālists. Lai pasūtījumu piegādātu nākamajā dienā, tas jāiesniedz līdz plkst 12:00. Šāds nosacījums pastāv, lai dispečeri varētu veikt pasūtījumu sadali pa pārvadātājiem, nosūtīt transporta pasūtījumu līdz plkst.15:00, kas ir līgumā atrunātais laiks. Izmantojot gadījuma analīzes metodi, tika piefiksēti laiki, kad tiek nodota informācija, skatīt 2.attēlu.

2.att. Pasūtījumu nodošana piegāžu plānošanai

Ar zilu rombu atzīmēts laiks, kad pasūtījumu apstrādes speciālists nodod informāciju dispečeriem, ka var sākt sadali. Ar sarkano četrstūri laiks, kad dispečeri nodot pasūtījumu pārvaldītājam. Ar zaļo trijstūri apzīmēti pasūtījumi, kas tiek pievienoti pa vienam atsevišķi kā papildinājumi – priekšapmaksu veikuši klienti vai klienti, kuriem piegādes ir tikušas atsevišķi apstiprinātas finanšu jautājumu dēļ. Kā redzams, pat pamata pasūtījumi tiek izdalīti pēc plkst. 15:00. Ir daudz papildinājumu, tā kā apstiprināšanas process ir garš tas kavē piegāžu plānošanu un nodošanu pārvaldītājiem. Pārdošanas daļai kopā ar loģistikas daļu ir jāatrunā kārtība, kādā tiek nodoti izpildei pasūtījumi, kuriem nepieciešams apstiprinājums. Ja nav izdevies rast risinājumu finanšu vai citām problēmām līdz plkst. 15:00, pasūtījumam būtu jāpāriet uz aiznākamās dienas piegādi vai to var nodot pārvaldītājam vēlamās izpildes dienas rītā ar nenoteiktu piegādes laiku, tādējādi atvieglot pārvaldītāja transporta kustības plānošanu gala produkta piegādēm.

Savukārt izejmateriālu piegāžu apjomu jeb pasūtījumu sniedz ražošanas daļa, kas ik rīta sapulcē paziņo loģistikas daļai nepieciešamo izejmateriālu daudzumu, kas jāsaģādā. Transporta pasūtījumu šiem pārvaldītājiem sniedz loģistikas daļas vadītājs, kas atbilstoši sadarbības partneriem pieejamajam auto vienību skaitam, nosūta pieprasījumu. Uzņēmumam nepieciešami dažādi izejmateriāli, dažādos daudzumos, taču galvenās izejvielas sagāde, aptuveni 5000 tn apjomā, tiek organizēta vakaros, lai netraucētu vietējo iedzīvotāju pārvietošanos un šie pārvaldītāji ilgst 12 stundas. Uzņēmums nodarbina šajos pārvaldījumos 40 transporta vienības.

Lai pārbaudītu cik auto reāli būtu nepieciešams, tika veikti aprēķini, izmantojot GPS datu vēsturi un iepriekš minētās formulas. Tika aprēķināts kopējais brauciena ilgumu (Formula 1), iegūtais rezultāts – 1h 33 min.

Iegūto rezultātu varēja izmantot, lai aprēķinātu iespējamo reisu skaitu 12h maiņā (Formula 2), tika aprēķināts, ka vienas maiņas laikā var veikt 8 piegādes.

Aprēķinot vidējo vienā piegādē atvesto materiāla daudzumu, tika aprēķināts nepieciešamo piegāžu skaits, kas iznāk 202 piegādes (Formula 3).

Ja viens auto 12 h laikā var veikt 8 piegādes, tad pilnībā nodarbinot katru transporta vienību, šo darbu var paveikt ar 25 transporta vienībām. Pārvaldītājiem jāveic aprēķins vai, samazinot aprītē esošo mašīnu skaitu par 15 vienībām un piesaistot papildus 10 transportlīdzekļa vadītājus, samazinātos izmaksas. Samazinot transporta vienību skaitu nebūtu nepieciešams veikt tehniskās apskates, auto uzturēšanu un nebūtu jāveic maksa par autoceļu izmantošanu.

Gala produkcijas piegāžu sadale pa pārvaldītājiem notiek ņemot vērā vairākus kritērijus – transporta vienību skaitu, šoferu skaitu un distanci. Sadales rīkā dispečeri ievieto aktuālās piegādes un tās tiek sadalītas pa pārvaldītājiem, ņemot vērā to kapacitāti. Darba autors izpētīja datus, kas ievietoti šajos sadales rīkos un salīdzināja tos pret reāli kustībā esošo auto skaitu, skatīt 1.tabulu.

Tabula 1. Formulās un plūsmā esošo transporta vienību un šoferu salīdzinājums (autora aprēķini)

Pārvaldītājs	Mašīnu skaits formulā	Aktuālo mašīnu skaits	Aktuālie pret formulu	Šoferu skaits formulā	Aktuālo šoferu skaits	Aktuālie pret formulu
1.firma	28	29	1	52	56	4
2.firma	29	22	-7	30	22	-8
3.firma	8	8	0	11	12	1
4.firma	7	6	-1	8	7	-1
Kopā	72	65	-7	101	97	-4

Tika atklāts, ka 1.firma ir palielinājusi savu auto parku, savukārt 2.firmas auto parks ir sarucis. Tiek

nepareizi piešķirti reisi, nepieciešams pārbaudīt un aktualizēt rīkā esošo informāciju, lai tā būtu korekta, reisu sadale notiktu godīgi un varētu novērot aktuālo situāciju, jo kā attēlots auto skaits ir sarucis, tas var novest pie nespējas izpildīt nepieciešamo piegāžu apjomu.

Secinājumi

Kopumā darba autors vietējo pārvadājumu organizēšanu un koordinēšanu būvniecības materiālu ražošanas uzņēmumā novērtē pozitīvi, taču jebkurā uzņēmumā ir izaugsmes un attīstības iespējas, tāpēc tika izdarīti secinājumi par darbības procesiem, kurus būtu iespējams uzlabot:

Uzņēmumam ļoti svarīga ir darba drošība, tādēļ transporta drošības kontrolieris pārbauda katra autotransporta vadītāja darba laika ievērošanu, salīdzinot tahogrammas pret GPS datiem, kas, ņemot vērā pārvadājumos iesaistīto šoferu skaitu, ir ļoti laikietilpīgs darbs.

Pēc klientu pasūtījuma ievadīšanas sistēmā, tā paziņo vai klienta finansiālais stāvoklis ir atbilstošs, lai šī piegāde notiktu. Ja klienta finansiālās situācijas stāvoklis nav atbilstošs, tad informācija tiek nodota pārdošanas daļai, kas izskata katru gadījumu individuāli, sazinās ar klientu, visbeidzot apstiprina vai aizliedz piegādāt pasūtījumu klientam. Sazināšanās ar klientu, kopīga problēmas risinājuma atrašana, nereti pārsniedz norunāto laika limitu, lai pasūtījumu nodotu pārvadātājiem.

Galvenā izejmateriāla piegādēm tiek nodarbinātas 40 transporta vienības, kuru tehniskā uzturēšana prasa līdzekļus. Veicot aprēķinus, rezultātā tika iegūts, ka optimālais skaits ir 25 transporta vienības.

Pasūtījumu sadales rīks sevī ietver novecojušu informāciju par pārvadātājiem esošo autoparku un šoferu skaitu, kas noved pie nevienlīdzīgas reisu sadales, kā arī var novest pie nespējas piegādāt pasūtījumus, ja autoparka samazinājums netiks monitorēts.

Darba autors uzskata, ka lai uzlabotu šos procesus nav nepieciešamas lielas investīcijas un tie ir vērsti uz darba procesu uzlabojumu. Uzņēmumam šo secinājumu svarīgums ir jāanalizē un jāizvērtē darba autora pētījuma rezultātos izteiktie priekšlikumi.

Bibliogrāfiskais saraksts

Apsalons, R. (2012). *Loģistikas centru pārvaldība*. Rīga: Burtene.

Autoceļu lietošanas nodeva (2014). *Samaksas iespējas*. [skatīts 06.10.2016]. Pieejams: <https://lvvignette.eu/#middle:cmd=moreinfo>

Autopārvadājumu likums (spēkā esošā redakcija). Latvijas Vēstnesis, (138), 23.08.1995. [skatīts 06.10.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=36720>

Autotransporta direkcija. *Darba un atpūtas laika uzskaitē*. [skatīts 06.10.2016]. Pieejams: <http://www.atd.lv/lv/jaunumi/darba-un-atp%C5%ABtas-laika-uzskaite-0>

Birzietis, G. (2008). *Pārvadājumi*. Jelgava: LLU.

Birzietis, G. (2008.) *Transporta vadība un loģistika*. Jelgava: LLU.

Ceļu satiksmes likums (spēkā esošā redakcija). Latvijas Vēstnesis, (274/276), 01.10.1997. [skatīts 06.10.2016.]. Pieejams: http://likumi.lv/doc.php?id=45467&version_date=11.04.2007

Coyle John, J., Langley John, C., Novack Robert, A., Gibson, B. (2013). *Supply Chain Management: A Logistics Perspective 9th Edition*. Mason: South-Western College Pub.

Coyle John, J., Novak, R. A., Gibson, B., Bardi Edward, J. (2011). *Transportation: A Supply Chain Perspective 7th Edition*. Mason: South-Western College Pub.

Farahani, R., Rezapour, S., Kardar, L. (2011). *Logistics Operations and Management: Concepts and Models*. United States of America: Elsevier.

Harrison, A., Van Hoek, R., Skipworth, H. (2014.) *Logistics Management and Strategy 5th Edition: Competing through the Supply Chain*. Harlow: Pearson Education Limited

Hugos Michael, H. (2011). *Essentials of Supply Chain Management, Third Edition*. Hoboken: Wiley.

Izvēlies EKO braukšanu. [skatīts 07.10.2016]. Pieejams: http://www.esilabs.lv/article/lv/eko_brauksana

Jean-Paul, R., Comtois, C., Slack, B. (2013). *The Geography of Transport Systems 3rd Edition*. Abingdon: Routledge.

Latvijas Valsts ceļi (2015). *Ceļu klasifikācija*. [skatīts 05.10.2016]. Pieejams: <http://lvceļi.lv/informacija-un-dati/#celu-klasifikacija>

Mapon, SIA. *Risinājumi*. [skatīts 06.10.2016]. Pieejams: <http://www.mapon.com/lv/risinajumi>

Praude, V. (2013). *Loģistika*. Rīga: Burtene.

Schönsleben, P. (2012). *Integral Logistics Management: Operations and Supply Chain Management Within and Across Companies, 4th Edition*. Boca Raton: Auerbach Publications.

Sprancmanis, N. (2003). *Biznesa loģistika*. Rīga: Vaidelote.

Sprancmanis, N. (2011). *Uzņēmējdarbības loģistikas pamati*. Rīga: Burtene.

PAMATLĪDZEKĻU UZSKAITES DOKUMENTU APSTRĀDE AR RESURSU VADĪBAS UN GRĀMATVEDĪBAS PROGRAMMU „HORIZON”**Lolita Loseva***Ekonomikas un kultūras augstskola, Grāmatvedība un audits, loleliza@inbox.lv**Zinātniskais vadītājs: Mg. oec., vieslektore. I. Lipšāne***Anotācija**

Pētījuma aktualitāte: Mūsdienās informācijas tehnoloģijas ienāk visās mūsu dzīves jomās, tāpat arī daudzu uzņēmumu grāmatvedības organizācija nebūtu iedomājama bez informācijas tehnoloģiju risinājumiem tajās – datora, internetbankas vai grāmatvedības datorprogrammas. 21. gadsimtā grāmatvedības datorprogrammas uzņēmējdarbībā izmanto ļoti plaši. Latvijas tirgus piedāvā ļoti daudz un dažādas grāmatvedības uzskaites programmas, tādēļ ir nepieciešams izvēlēties tieši konkrētajam uzņēmuma vispiemērotāko.

Pamatlīdzekļi ir ļoti nozīmīgi uzņēmuma aktīvi, kuru izveidošana ir viens no pirmajiem uzņēmuma soļiem ceļā uz mērķu un misijas realizāciju. Tie ir nepieciešami, lai uzņēmums varētu veikt savas galvenās funkcijas un uzdevumus, tāpēc to loma neapšaubāmi ir būtiska. Tā ka pamatlīdzekļu vērtība ir pietiekoši nozīmīga, ir svarīgi to uzskaiti veikt kvalitatīvi, zināt to atrašanās vietu, materiāli atbildīgo personu, iegādes vērtību un uzkrāto nolietojumu.

Pētījuma mērķis: izpētīt pamatlīdzekļu uzskaites dokumentu apstrādi resursu vadības un grāmatvedības programmā “Horizon”.

Pētījuma metodes: Rakstot darbu, tika izmantotas monogrāfiskā pētīšanas analīze, dedukcijas analīzes metode un literatūras analīze.

Sasniegtie rezultāti: Resursu vadības un grāmatvedības programma “Horizon” tiek attīstīta kopš 1991. gada un šajā laikā tā ir kļuvusi par izmantotāko resursu vadības sistēmu Latvijā. Programmu “Horizon” izstrādā un uztur sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Visma Enterprise”. Uzņēmuma komandā ir vairāk nekā 140 darbinieku – pieredzējuši konsultanti, projektu vadītāji un programmētāji.

Pamatlīdzekļi uzņēmējdarbībā ir tikpat svarīgi kā pamatkapitāls, kā klienti. Pamatlīdzekļi tiek iegādāti izmantošanai zināmā laika periodā ar nolūku tieši vai netieši gūt ienākumus vai peļņu no šo pamatlīdzekļu izmantošanas. Pamatlīdzekļus uzņēmums var izmantot vairākus gadus, taču tie laika gaitā nolietojas gan fiziski gan morāli. Lai pārbaudītu pamatlīdzekļu esamību, konstatētu to faktisko stāvokli, katru gadu ir jāveic pamatlīdzekļu inventarizācija.

Atslēgas vārdi: Resursu vadības un grāmatvedības programma “Horizon”; pamatlīdzekļi

Ievads

Straujā tehnoloģiju attīstība pēdējos gados arī uzņēmumu darbībā ir ienesusi būtiskas pārmaiņas. Mainās biznesa modeļi un tas savukārt nosaka principiāli jaunu kvalitātes prasību definēšanu arī uzņēmumu finanšu uzskaites sistēmām. Tām šodien jāķļūst par nozīmīgu palīgu uzņēmumu ekonomiskās situācijas analīzē, prognozēšanā, kontrolē, efektīvu vadības lēmumu pieņemšanā, tādējādi nodrošinot uzņēmumu konkurētspēju tirgū. Tāpat ļoti daudzi mūsdienu uzņēmējdarbībā izmanto grāmatvedības datorprogrammas. Latvijas tirgus piedāvā ļoti daudz un dažādas grāmatvedības uzskaites programmas, tādēļ ir nepieciešams izvēlēties tieši konkrētajam uzņēmuma vispiemērotāko.

Lai uzņēmums varētu uzsākt un veikt uzņēmējdarbību, tam ir nepieciešama tehnika, iekārtas, transporta līdzekļi, ēkas – viss, kas nodrošinātu tā attiecīgu funkciju izpildi. Tādas funkcijas var būt gan datu apkopošana, analīze (datoru sistēmas), gan pamatražošana (specializētas iekārtas, darba galdi), gan transportēšana (automobiļi). Tātad, lai nodrošinātu uzņēmuma daudzu darbību un funkciju izpildi, katram uzņēmumam ir nepieciešami pamatlīdzekļi.

Pamatlīdzekļi nodrošina ražošanas procesu un pakalpojumu sniegšanu, tie ir paredzēti ilgtermiņā

lietošanai. Uzņēmuma pastāvēšana bez pamatlīdzekļiem nav iespējama.

„Par pamatlīdzekļiem uzskata nekustamas mantas uzskaites vienības (piemēram, zemesgabals, ēka, būve) un kustamas mantas uzskaites vienības (piemēram, iekārta vai tās aprīkojums, tehnika, mašīna vai inventārs, transportlīdzeklis, dators, kopētājs), kuru derīgās lietošanas laiks ir ilgāks par gadu un sākotnējā vērtība lielāka par noteikto summu, kas tiek noteikta uzņēmuma grāmatvedības politikā. Lietderīgās lietošanas laiks ir aplēstais prognozētais (jeb aplēstais) laika periods, kurā ir paredzēts pamatlīdzekļu objektu izmantot saimnieciskajā darbībā.”

Šī darba pētījuma mērķis: izpētīt pamatlīdzekļu uzskaites dokumentu apstrādi ar resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon”.

Pētījuma uzdevumi: raksturot resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon”; izpētīt pamatlīdzekļu uzskaites dokumentu apstrādi ar resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon” un izpētīt pamatlīdzekļu uzskaites reglamentējošos normatīvos aktus.

Rakstot darbu, tika izmantotas monogrāfiskā pētīšanas analīze, dedukcijas analīzes metode un literatūras analīze. Resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon” tiek attīstīta kopš 1991. Gada, un šajā laikā tā ir kļuvusi par izmantotāko resursu vadības sistēmu Latvijā. Resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon” izstrādā un uztur uzņēmums „Visma Enterprise”, kā komandā ir vairāk nekā 140 darbinieku – pieredzējuši konsultanti, projektu vadītāji un programmētāji. Resursu vadības un grāmatvedības programmā “Horizon” ietilpst pieci funkcionālie apgabali, kas sastāv no atsevišķām komponentēm. Augšējā līmenī redzamās komponentes ir iekļautas resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon” bāzes licencē. Apakšējā līmenī redzamās komponentes ir pieejamas kā bāzes funkcionalitātes papildinājumi (1.att).

Sistēma (32)	Saimniecība (25)	Finanšu uzskaitē (33)	Personāls (39)	Norēķini (28)
<ul style="list-style-type: none"> ○ Atskaišu redaktors (4) ○ Procesi serveris ○ Tiesības un lomas (3) ○ Brīdinājumi ○ Daudzvalodas 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nolikta (5) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Virsgrāmata (6) ○ Finanšu pārskati ○ Nākamie periodi (4) ○ Vadības grāmatvedība ○ Avansa norēķini (1) 		<ul style="list-style-type: none"> ○ Apgāde / realizācija (5) ○ Kase / banka (3) ○ Klientu vadība (1) ○ Līgumi
<ul style="list-style-type: none"> ○ Repozitoriji ○ Pasūtījumi internetā ○ Saskaņošana ○ Pašapkalpošanās web (4) ○ Automātiskie darbi ○ Centralizācija (1) ○ Paplašināta lietotāju pārvaldība ○ Integrācija ar ārējām sistēmām ○ Excel spraudnis 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Plaukti ○ Dokumentu imports/eksports (1) ○ Loģistika (1) ○ Ražošana ○ Autotransports (2) ○ Kases sistēmas ○ Inventārs (13) ○ Vecāku maksas 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Pamatlīdzekļi (16) ○ Budžets ○ Komandējumi ○ Investīciju uzskaitē ○ Aizņēmumu uzskaitē 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Personāla vadība (8) ○ Darba samaksa (20) ○ Darba laika uzskaitē Web ○ Darba laika plānošana ○ Laikrakstis (2) ○ Projektu un laika uzskaitē 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Aprūpes maksas ○ Apsaimniekošana (10) ○ Maksājumu automatizācija (2) ○ Pakalpojumu līgumi ○ Iepirkumu līgumi ○ Līzings ○ Debitoru novērtēšana

1. att. Resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon” funkcionālie apgabali (Avots: <https://horizon.lv/lv/Par-Horizon/Prieksrocibas/>)

Pamatlīdzekļi uzņēmējdarbībā ir tikpat svarīgi kā pamatkapitāls, kā klienti. Pamatlīdzekļi tiek iegādāti izmantošanai zināmā laika periodā ar nolūku tieši vai netieši gūt ienākumus vai peļņu no to izmantošanas. Pamatlīdzekļus uzņēmums var izmantot vairākus gadus, taču tie laika gaitā nolietojas gan fiziski gan morāli. Lai pārbaudītu pamatlīdzekļu esamību, konstatētu to faktisko stāvokli, katru gadu ir jāveic pamatlīdzekļu inventarizācija. Darba izstrādē informācijas avoti ir meklēti – LR likumos, MK noteikumos, likumdošanas aktos, grāmatās par finanšu grāmatvedību, kā arī izmantoti interneta resursi.

Resursu vadības un grāmatvedības programmā “Horizon” tiek piedāvātas plašas iespējas pamatlīdzekļu uzskaitē. Pamatlīdzekļu uzskaites funkcionalitāte nodrošina tādu procesu atbalstu kā pamatlīdzekļu iegāde, iekšējā pārvietošana, rekonstrukcija, likvidācija, pārvērtēšana, saņemšana un nodošana. Sistēmā tiek veidoti ar pamatlīdzekļu apriti saistītie dokumenti, kā arī tiek nodrošināta

automatizēta pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina funkcionalitāte. Sistēmā tiek nodrošināta elektroniska inventarizācijas procesa veikšana.

Pamatlīdzekļus novērtē sākotnējā vērtībā, t.i., visas tās izmaksas, kas saistītas ar pamatlīdzekļa izveidošanu, līdz objekta nodošanai ekspluatācijā, piemēram, pamatlīdzekļa piegādes, uzstādīšanas izmaksas.

Pirms pamatlīdzekļu ievadīšanas resursu vadības un grāmatvedības programmu "Horizon" sadaļā iegāde, pamatlīdzeklim tiek atvērta aktīvu uzskaites kartīte, kur norāda: iegādes dokumentu, tā numuru; iegādes datumu; sākotnējo vērtību, atrašanās vietu; lietderīgās lietošanas laiku; gadā aprēķināto nolietojuma (amortizācijas) vērtību un atlikušo vērtību; atzīmi par izslēgšanu no uzskaites.

Resursu vadības un grāmatvedības programmā "Horizon" nolietojuma aprēķinam pamatlīdzekļiem un nemateriālajiem ieguldījumiem iespējams izveidot atsevišķus dokumentu tipus dokumentu pamatveidiem PL nolietojums un Nemateriālo līdzekļu nolietojums (ievadloga izskats abos gadījumos ir vienāds).

Resursu vadības un grāmatvedības programmā "Horizon" pastāv tāda iespēja, kā pamatlīdzekļu rekonstrukcijas dokuments. Pēc nepieciešamības, pamatlīdzekļiem, kas jau ir uzskaitē sākotnējo vērtību drīkst palielināt par rekonstrukcijas izdevumiem, ja tiem palielinās lietderīgās izmantošanas laiks, produkcijas kvalitāte.

Literatūras apskats

Datorprogrammu lietošanu reglamentē dažādi normatīvie akti – kā pamats ir "Autortiesību likums", kas vispārīgi reglamentē datorprogrammu lietošanu, taču vienīgais normatīvais akts, kas reglamentē grāmatvedības datorprogrammu pielietojumu grāmatvedības reģistru kārtošana, ir 2003. gada 30. oktobra Ministru Kabineta noteikumi Nr. 585 "Noteikumi par grāmatvedības kārtošana un organizāciju".

Autortiesību likums nosaka to, kādi darbi tiek un kādi darbi netiek aizsargāti ar šo likumu, kā arī kādas ir autora personiskās tiesības uz darbu. Datorprogrammas ir ar autortiesību likumu aizsargājams darbs, un vienīgi autoram ir tiesības izplatīt datorprogrammu, padarīt to pieejamu sabiedrībai un citādi rīkoties ar savu darbu.

Ministru Kabineta noteikumi Nr. 585 "Noteikumi par grāmatvedības kārtošana un organizāciju". nosaka, ka grāmatvedības datorprogrammai jānodrošina informācijas saglabāšana par katru tajā veikto ierakstu, ir jāveic datu glabāšana konkrētos datu bāzes formātos. Datorprogrammām ir jānodrošina ilgstoša reģistru glabāšana, kā arī reģistru un attaisnojuma dokumentu izdruka.

"37. Grāmatvedības reģistru kārtošana lieto tikai tādu grāmatvedības datorprogrammu, kuras izmantošanas tiesības saskaņā ar Autortiesību likumu apliecina attiecīga licence vai licences līgums."

Šie noteikumi reglamentē to, ka uzņēmums grāmatvedības reģistru kārtošana drīkst lietot tikai tādu grāmatvedības datorprogrammu, kuru saskaņā ar Autortiesību likumu uzņēmumam ir tiesības lietot, tātad datorprogrammām ir jābūt licencētai.

Pamatlīdzekļu uzskaiti reglamentē obligātie normatīvie akti, kā prasības jāievēro ikvienam vadītājam, veicot pamatlīdzekļu uzskaiti, piemēram, LR likums „Par grāmatvedību, „Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums”, likums „Par uzņēmuma ienākuma nodokli”, MK noteikumi Nr.585 „Noteikumi par grāmatvedības kārtošana un organizāciju”, kā arī citi normatīvie akti.

LR likums "Par grāmatvedību" attiecas uz juridiskajām un fiziskajām personām, kas veic saimniecisko darbību, un šajā likumā ir noteikts, ka uzņēmuma pienākums ir kārtot grāmatvedību un grāmatvedībā ir uzskatāmi jāatspoguļo visi uzņēmuma saimnieciskie darījumi, kā arī katrs fakts vai notikums, kas rada pārmaiņas uzņēmuma mantas stāvoklī. Grāmatvedību jākārt tā, lai grāmatvedības jautājumos kvalificēta trešā persona varētu gūt patiesu un skaidru priekšstatu par uzņēmuma finansiālo stāvokli bilances datumā, tā darbības rezultātiem, naudas plūsmu konkrētā laika posmā, kā arī konstatēt katra saimnieciskā darījuma sākumu un izsekot tā norisei.

Grāmatvedībai ir jānodrošina ieņēmumu un izdevumu norobežošana pa pārskata periodiem. Tās sniegtajai informācijai jābūt patiesai, salīdzināmai, savlaicīgai, nozīmīgai, saprotamai un pilnīgai. Par grāmatvedības kārtošānu un visu saimniecisko darījumu apliecinājumiem dokumentiem ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs.

Likums nosaka, ka grāmatvedības reģistri kārtojami divkārsā ieraksta sistēmā un tajos nedrīkst izdarīt ierakstus, kas nav pamatoti ar attaisnojuma dokumentu. Ierakstiem grāmatvedības reģistros jābūt savlaicīgi izdarītiem, pilnīgiem, precīziem un sistemātiski sakārtotiem, kā arī, ja veikti labojumi, jābūt redzamam to sākotnējam saturam un katram labojumam jābūt atrunātam, apstiprinātam ar parakstu.

„Pārskata gada slēguma inventarizācija nav obligāti jāveic pārskata gada pēdējā dienā, ja grāmatvedības dati dod iespēju arī bez dabā veiktas inventarizācijas noteikt patiesos materiālo vērtību veidus, daudzumus un to novērtējumu naudas vienībās.

Pārskata gada slēguma inventarizāciju drīkst veikt triju mēnešu laikā pirms pārskata gada beigu dienas vai mēneša laikā pēc tās, pārrēķinot inventarizācijas dienā konstatētos atlikumus atbilstoši grāmatvedības datiem pārskata gada beigu dienā.”

LR likums “Par uzņēmuma ienākuma nodokli” 13.pants nosaka, kāda ir uzņēmuma pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanas kārtību ar nodokli apliekamā ienākuma noteikšanai, saskaņā ar kuru saimnieciskajā darbībā izmantojamās pamatlīdzekļus iedala piecās kategorijās, piedēvējot katrai kategorijai savu nolietojuma likmi procentos.

Ja pamatlīdzekļi netiek izmantoti saimnieciskajā darbībā, vai tiem nav to iegādi apliecinājoši dokumenti, tad tos nedrīkst iekļaut kategorijas nolietojuma aprēķina kartēs, nolietojums tiem netiek rēķināts.

„Ja attiecīgās kategorijas pamatlīdzekļu atlikusī vērtība pēc nolietojuma atskaitīšanas taksācijas perioda beigās nepārsniedz 71,14 eiro vai attiecīgajā kategorijā vairs nav neviena pamatlīdzekļa, kategorijas atlikušo vērtību noraksta taksācijas gada saimnieciskās darbības izdevumos.”

Nodokļu vajadzībām pamatlīdzekļa nolietojumu rēķina visam gadam, neņemot vērā, kurā mēnesī objekts iegādāts, bet, ja saimnieciskā darbība nav veikta pilnu gadu, nolietojuma summu pārrēķina atbilstoši mēnešu skaitam, kuros veikta saimnieciskā darbība.

Likuma 13. pants neattiecas uz objektiem, kas laika gaitā nezaudē vērtību un nav pakļauti fiziskam vai morālam nolietojumam, piemēram, zeme, mākslas darbi, antīki priekšmeti, kā arī neattiecas uz reprezentatīvo vieglo automobili.

Aprēķinātais nolietojums nodokļu vajadzībām netiek grāmatots, tikai uzrādīts UIN deklarācijā.

„Prakse rāda, ka uzņēmēji saimnieciskās darbības procesā izvērta sev mērķi maksāt iespējami mazākus nodokļus, nevis gūt pēc iespējas lielāku peļņu. Starptautiskajā praksē, kur ieviesta uz nodokļiem orientēta grāmatvedības sistēma, tradicionāls paņēmieni, kā izvairīties no nodokļu maksāšanas, ir lielu pamatlīdzekļu nolietojuma summu aprēķināšana. Šīs summas atskaitāmas no peļņas pirms aplikšanas ar nodokļiem, un tādējādi samazinās ar nodokļiem apliekamā peļņa. Izdevumi, ko uzskaita kā amortizēto vērtību, taču neprasa pārskata periodā reālas skaidrās naudas izmaksas.”

Metodoloģija

Darba izstrādes gaitā tika izmantotas monogrāfiskā pētīšanas analīze, dedukcijas analīzes metode un literatūras analīze. Tika analizēta gan Latvijas literatūra, gan resursu vadības un grāmatvedības programmas “Horizon” mājas lapa, gan Latvijas Republikas normatīvie akti.

Rezultāti

Resursu vadības un grāmatvedības programma “Horizon” tiek attīstīta kopš 1991. gada un šajā laikā tā ir kļuvusi par izmantotāko resursu vadības sistēmu Latvijā. Programmu “Horizon” izstrādā un uztur sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Visma Enterprise”. Uzņēmuma komandā ir vairāk nekā 140 darbinieku – pieredzējuši konsultanti, projektu vadītāji un programmētāji.

Pamatlīdzekļi uzņēmējdarbībā ir tikpat svarīgi kā pamatkapitāls, kā klienti. Pamatlīdzekļi tiek iegādāti izmantošanai zināmā laika periodā ar nolūku tieši vai netieši gūt ienākumus vai peļņu no šo pamatlīdzekļu izmantošanas. Pamatlīdzekļus uzņēmums var izmantot vairākus gadus, taču tie laika gaitā nolietojas gan fiziski gan morāli. Lai pārbaudītu pamatlīdzekļu esamību, konstatētu to faktisko stāvokli, katru gadu ir jāveic pamatlīdzekļu inventarizācija.

Secinājumi

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Visma Enterprise” izstrādājusi modernu finanšu un biznesa vadības risinājumu. Resursu vadības un grāmatvedības programma “Horizon” ir piemērota gan lielām organizācijām ar daudz darbiniekiem un transakcijām, gan vidējiem un maziem uzņēmumiem. Klientiem tiek piedāvāts kvalitatīvs un Latvijas likumdošanai pielāgots instruments uzņēmumu vadības un finanšu grāmatvedības kārtošanai. Pamatlīdzekļu uzskaites kārtošana ir atkarīga no uzņēmuma pieņemtās uzskaites metodikas, kam, ievērojot likumdošanu, ir jānodrošina precīza nolietojuma aprēķināšana un uzskaitīšana, pareiza un savlaicīga pamatlīdzekļu dokumentu noformēšana. Uzņēmumam, balstoties uz normatīvajos aktos atspoguļoto informāciju, vispāratzītiem grāmatvedības principiem un izvēlētām metodēm, ir tiesības izstrādāt savu pamatlīdzekļu uzskaites kārtību un noteikt nolietojuma uzskaites metodiku.

Bibliogrāfiskais saraksts

Januška M. (2011). *Viss par pamatlīdzekļu uzskaiti : mācību grāmata*. Info Tilts.

Ludboržs A. (2016). *Pamatlīdzekļi un ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi*. [skatīts 29.11.2016]. Pieejams: <http://ifinances.lv/raksti/pasnodarbinatais/gramatvediba/pamatlidzekli-un-ilgtermina-nematerialie-ieguldijumi/8362>

Resursu vadības un grāmatvedības programmu “Horizon” [skatīts 29.11.2016]. Pieejams: <http://horizon.lv/lv/home/>

LR Ministru kabineta noteikumi Nr. 585 „Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju” (spēkā esošā redakcija). *Latvijas Vēstnesis*, (151), 29.10.2003. [skatīts 04.12.2016.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=80418>

LR Likums Par grāmatvedību (spēkā esošā redakcija). *"Ziņotājs"*, 44/45, 12.11.1992. [skatīts 27.11.2016]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=66460>

Par uzņēmuma ienākuma nodokli (spēkā esošā redakcija). *"Latvijas Vēstnesis"*, 32 (315), 01.03.1995. [skatīts 11.12.2016]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=34094>

UZŅĒMUMA BUDŽETA PLĀNOŠANA UN KONTROLES ASPEKTI

Sanita Cvetkova

Ekonomikas un kultūras augstskola, grāmatvedība un audits, cvetkova.sanita@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: Dr.oec.vieslektore A.Joppe

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Skatoties uz visām mūsdienās esošajām darba sfērām, arvien populārāka kļūst uzņēmējdarbība. Arvien vairāk parādās jaunie uzņēmēji, kuri pēc studiju beigšanas ir gatavi uzsākt savu biznesu, veidot uzņēmumu. Neskatoties uz to, ka rodas arvien vairāk jauno uzņēmēju, šī sfēra kļūst arvien populārāka divu iemeslu dēļ: 1) arvien vairāk uzņēmumu, darba vietu; 2) arvien vairāk uzņēmēji, kuri likvidē savu uzņēmumu. Viens no lielākajiem iemesliem, kāpēc uzņēmumi arvien biežāk un vairāk tiek likvidēti, ir neefektīva budžeta plānošana. Ļoti bieži jaunie uzņēmēji vēl īsti nezina, kā pareizi sakārtot savas uzņēmuma finanses un kā tās pēc iespējas efektīvāk izmantot, lai varētu turpināt attīstīties un augt. Tēmas aktualitāti nosaka tas, ka lai izveidotu ienesīgu, konkurēt spējīgu un uz izaugsmi vērstu uzņēmumu, kompāniju, ļoti svarīgi ir saprast sava uzņēmuma rīcībā esošos līdzekļus un to, kā tos likt lietā, lai uzņēmums negūtu zaudējumus un varētu arvien vairāk attīstīt savu biznesu. Lai būtu vieglāk izprast uzņēmuma budžeta sastādīšanu, šajā darbā tiks apskatīts liela uzņēmuma ĀKF "Viasat Latvia filiāle" budžeta mērķis un plānošana.

Pētījuma mērķis: Izpētīt uzņēmuma budžeta plānošanas būtību un procesa kontroli un sniegt priekšlikumus procesa pilnveidošanai.

Pētījuma metodes: Teorētiskās literatūras analīze un dokumentu analīze.

Sasniegtie rezultāti: Uzņēmumam vajadzētu lielāku uzmanību pievērst procesiem, kas notiek uzņēmumā. Vajag izstrādāt konkrētus uzņēmuma mērķus un vīziju, izstrādāt nolikumu budžeta izstrādāšanas secībai un veikt stingru kontroli un sekošanu budžeta plāna izpildei.

Atslēgas vārdi: Budžets, plānošana, kontrole, process

Ievads

Budžets rāda saimnieciskās darbības virzienus un to sasniegšanai nepieciešamos resursus, lai uzņēmums gūtu sev vēlamu peļņu, kā arī, lai varētu salīdzināt sasniegtos ar vēlamajiem rezultātiem. Uzņēmuma budžets ir naudas vienībās sastādīts uzņēmuma finanšu plāns konkrētam laika periodam, kas aptver visas uzņēmuma struktūrvienības (Rurāne M. Uzņēmuma finanses, Rīga, 2007. 213.lpp).

Budžets palīdz noteikt un precizēt uzņēmējdarbības virzienus, koordinēt saistības; uzkrāt uzņēmējdarbības vadīšanai nepieciešamo informāciju un novērtēt uzņēmējdarbības rezultātus; izvēlēties visefektīvākos resursu izmantošanas variantus ierobežotu resursu apstākļos; regulēt uzņēmuma struktūrvienību darbību un nodrošināt to efektīvu funkcionēšanu; motivēt uzņēmuma darbiniekus un funkcionālo struktūrvienību vadītājus sekmēt izvirzīto mērķu sasniegšanai; novērtēt funkcionālo nodaļu vadītāju darbības efektivitāti, sadalīt atbildību (Alsiņa R., Marinska K., Bojarenko K. Vadības grāmatvedība: Teorija un prakse, Rīga 2011, 104.lpp).

Budžeta izstrādāšanas procesu var uzskatīt par resursu sadales procesu izvirzīto mērķu sasniegšanai. Budžeta izstrādāšana liek uzņēmējam, uzņēmuma administrācijai domāt par uzņēmuma nākotni; uzņēmuma mērķiem; uzņēmējdarbības veidiem un virzieniem, kas nodrošina izvirzīto mērķu sasniegšanu; funkcionēšanu tirgū, saikni ar pircējiem un piegādātājiem; uzņēmuma potenciālu; darbinieku motivāciju.

Pētījuma darba mērķis ir, pamatojoties uz pieejamo literatūru, izpētīt uzņēmuma budžeta plānošanas mērķi un procesu, un sniegt savus priekšlikumus procesa pilnveidošanai.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai ir izvirzīti šādi uzdevumi:

1. izpētīt teorētisko literatūru par uzņēmuma plānošanu un procesu;
2. analizēt uzņēmuma budžeta plānošanas mērķi;
3. izpētīt uzņēmuma budžeta procesu;
4. izstrādāt secinājumus un priekšlikumus par uzņēmuma budžeta plānošanas mērķi un procesu.

Uzņēmuma finanšu budžeta būtība

Uzņēmums ĀKF "Viasat Latvia filiāle" izstrādājot savu budžetu, izvēlas periodiski budžeta metodi. Periodiskais budžets – nākamajam periodam izstrādāts uzņēmējdarbības plāns, kas sadalīts pa ceturkšņiem, mēnešiem, nedēļām, lai kontrolētu uzņēmuma darbu (Saksonova S. Uzņēmuma finanšu vadības praktiskās metodes. Rīga, 2006., 72.lpp)

Sastādot budžetu pilnam gadam, mērķi sākumā tiek sadalīti pa kvartāliem, tad kvartāla mērķi pa mēnešiem un mēneša mērķi pa nedēļām. Un, protams, katra perioda mērķis tiek arī sadalīts pa attiecīgajām darba grupām, tādējādi nodrošinot vieglāku un pārskatāmāku budžeta izpildes kontroli. Neskatoties uz to, ka uzņēmums izmanto periodisko budžeta izstrādes metodi, tiek ņemts vērā un analizēts arī iepriekšējā gada budžets un tā reālā izpilde.

Pētījuma gaitā noskaidrots, ka budžetam ir liela nozīme ikviena uzņēmuma darbībā un jāpievērš uzmanība, kādiem mērķiem budžets tiek sastādīts.

Būtiska nozīme jāpievērš plānošanai. Galvenajam plānošanas nosacījumam jau būtu jābūt noteiktam tad, kad tiek veikta uzņēmuma ilgtermiņa plānošana. Budžetēšana piespiež vadītājus plānot turpmākās uzņēmuma darbības un tādējādi viņi izvērtē, kādus nosacījumus nākamajā gadā vajadzētu mainīt un kādi soļi būtu sperami, lai izpildītu jaunus nosacījumus. Šis process pamudina vadītājus paredzēt problēmas pirms tās radušās un paātrināt lēmumu pieņemšanu saistībā ar šīm problēmām.

Autore secina, ka koordinēšanai arī ir liela nozīme. Budžets kalpo kā vienots mehānisms, kas savieno dažādu uzņēmuma daļu darbības vienā kopējā plānā. Budžetēšanas galvenais mērķis ir saskaņot un izvērtēt domstarpības starp nodaļām, lai pieņemtie lēmumi dotu pozitīvu rezultātu.

Pētījuma laikā noskaidrots, ka ir jābūt noteiktai komunikācijai uzņēmuma ietvaros, lai uzņēmums spētu strādāt efektīgi. Tas nozīmē, ka katrai uzņēmuma daļai ir jābūt informētai par uzņēmuma plāniem, politiku un ierobežojumiem. Katram uzņēmuma darbiniekam ir skaidri jāsaprot, kādu lomu tas spēlē budžeta plānošanā. Šis process nodrošina to, ka ikviens uzņēmuma darbinieks jutīsies atbildīgs par budžeta izstrādi un spēs koordinēt savas darbības atbilstoši uzņēmuma mērķiem.

Pētījumā konstatēts, ka arī kontrole nepieciešama, lai salīdzinot reālos rezultātus ar budžetā plānotajām summām, vadītāji var noteikt, kuras izmaksas atšķiras no budžetā plānotajām un tad pievērst tām pastiprinātu uzmanību.

Izpildes novērtējums. Vadītāju darbs bieži vien tiek vērtēts pēc tā, cik veiksmīgi ir sasniegts plānotā budžeta rezultāts. Dažās kompānijās pat tiek piešķirti sevišķi bonusi vai prēmijas par veiksmīgu mērķu sasniegšanu kādā no budžeta periodiem. Budžeta izpilde parāda, cik veiksmīgi ir sasniegts iepriekš plānotais (Digitālā biznesa rokasgrāmata. Budžets)

Uzņēmuma finanšu budžeta izstrādes organizācija

Uzņēmumā finanšu plānošanas organizēšanai uzņēmuma vadītājs nozīmē atbildīgo personu. Pēc tam izveido atbildīgo grupu, kurā iesaista struktūrvienību speciālistus. Darba grupas uzdevums ir stratēģisko plānu izpēte, ieteikumu sagatavošana, pamatojoties uz stratēģisko un taktisko darbības plānu analīzes rezultātiem.

Par uzņēmuma finanšu plānošanu un kontroli ir atbildīgs finanšu direktors (finansists). Finanšu direktors atbild par kapitālieguldījumu finansējumu, kredītu piesaisti, finanšu rādītājiem, piemēram, kredītspēju, likvidspēju un maksāspēju; efektīvu naudas plūsmas darbību.

Pētījumā konstatēts, ka finanšu direktors kontrolē naudas plūsmu un likviditāti; debitoru parādus un piegādātāju kredītus; kredītu atmaksas termiņus; ieņēmumus un izmaksas, to struktūru. Savukārt lēmumu pieņemšanai izmanto ārējo informāciju, kas raksturo finanšu tirgus situāciju, procentu likmes, valūtas kursa svārstības, vietējo un starptautisko tirgu ekonomiskās prognozes; tirgus informāciju: pieprasījumu, piedāvājumu, cenu izmaiņu tendences; iekšējo informāciju: finanšu pārskatus, investīciju projektus, biznesa plānu, plānotās un faktiskās izmaksas, naudas plūsmas plānu.

Darba grupā iesaista mārketinga un ražošanas nodaļas, tehniskās nodaļas speciālistus, grāmatvedību un struktūrvienību vadītājus. To galvenais uzdevums ir izstrādāt mārketinga plānu un ražošanas plānu, lai nodrošinātu visu veidu resursu efektīvu izmantošanu (Krogzeme H. Finanšes un nodokļi. Rīga, 2010., 332.lpp)

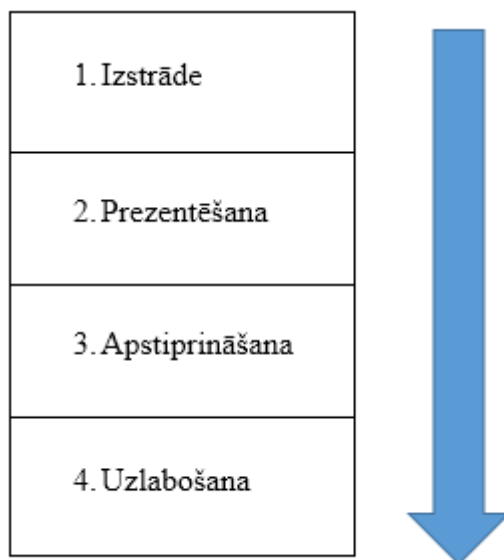
Budžeta plānošana

Plānošana ir uzņēmuma mērķu sasniegšanas paņēmiens, kura pamatā ir visu saimniecisko operāciju izpildes sabalansētība un secība.

Plānošana ir viena no uzņēmuma vadīšanas funkcijām, jo uzņēmuma darbības plāns ietver gan informāciju par cilvēku darbu, gan materiālo un finanšu resursu plūsmu. Uzņēmuma darbības plānā tiek skaidri un precīzi norādīts darbības mērķi plāna periodam kvantitatīvā izteiksmē; mērķa sasniegšanai nepieciešamie līdzekļi; darbu izpildes posmi un termiņi; darbu izpildītāji gan pa darbu veidiem, gan termiņiem; plānas izpildes kontroles metodes, posmi, līdzekļi.

Budžeta plānošana kā vadības elements pilda uzņēmuma darbības plānošanas funkciju gan uzņēmuma kopumā, gan tā struktūrvienībās. Tā apvieno šādas darbības stadijas: kolektīvo priekšlikumu apkopojums; budžetu izstrādāšana; plāna variantu aprēķināšanu; nepieciešamo korekciju veikšana; plānu apstiprināšana.

Parasti uzņēmumā tiek sagatavots kopējais budžets, kas ir kā sasaistes posms, kurš apvieno dažādus uzņēmuma vadīšanas – pirmām kārtām mārketinga un ražošanas – plānus.

1. ĀKF "Viasat Latvija filiāle" budžeta klasifikācija 2016.gadā

Uzņēmuma ĀKF "Viasat Latvia filiāle" budžeta plānošana notiek reizi gadā, parasti augusta mēnesī nākamajam kalendārajam gadam. Toties trīs reizes tiek gatavotas prognozes nākamajam kalendārajam gadam.

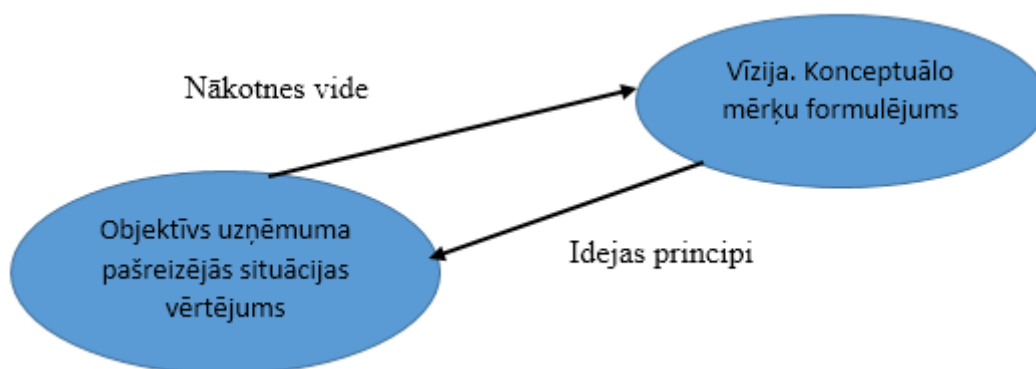
ĀKF “Viasat Latvia filiāle” budžeta plānošanā piedalās katras nodaļas vadītājs, valsts vadītājs, Baltijas valstu vadītājs un finanšu nodaļa. Vispirms nodaļu vadītāji sagatavo savu skatījumu savu kompetenču ietvaros. Valsts vadītājs saliek visu nodaļu plānus kopā, lai saprastu kā izskatās valsts (to dara visu 3 valstu vadītāji). Visu trīs valstu faili tiek nodoti finanšu nodaļai (kas ir centrāla), tiek salikti ieņēmumi un izdevumi, lūgts pēc labojumiem, lai kopējās tendences būtu ar “+” zīmi. Pēc Baltijas apstiprināšanas, Baltijas vadītāja kopā ar finanšu vadītāju prezentē reģiona vadītājam ciparus kopā ar sasniegšanas plānu.

Uzņēmums, papildus obligātajiem finanšu dokumentiem, sastāda budžeta plānu maketā, kas ir izstrādāts pēc mātes uzņēmuma.

Uzņēmuma budžeta plānošanas mērķis

Budžeta sastādīšanas galvenie mērķi ir noteikt uzņēmuma darbības programmas izpildei nepieciešamos materiālo un finanšu resursu veidus un to daudzumu; prognozēt galvenos uzņēmuma darbības rezultātus.

Lai nodrošinātu uzņēmējdarbības izvirzīto mērķu sasniegšanu, uzņēmēji pieņem dažādus lēmumus, kuriem jābūt ekonomiski un juridiski pamatotiem. Tādēļ uzņēmējdarbībā viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir uzņēmējdarbības stratēģijas un taktikas izstrāde, kas ļauj novērtēt uzņēmējdarbības rezultātus atšķirīgos laika periodos (Krogzeme H. Finanšes un nodokļi. Rīga, 2010., 325.lpp).

2.att.Uzņēmuma vīzijas struktūra

Vīzija ir nākotnes ilūzija, kas apraksta nākotni bez tās sniegšanas līdzekļu specificēšanas. Vīzija ir kodolīgi izteikta uzņēmuma vēlamā nākotne un tās attīstības orientieris jeb uzņēmuma attīstības redzējums, kas balstīts uz izvēlēto stratēģiju.

Uzņēmuma vīziju konkrētā biznesa idejas formulējums jeb uzņēmuma misija. Misija ir uzņēmuma apzināti un atklāti pausts sabiedriskās esamības skaidrojums, definējot svarīgāko uzdevumu, kas veicams sabiedrības labā. Misija ir uzņēmuma izveidošanas un ilgtermiņa pastāvēšanas galvenais iemesls.

Tātad uzņēmuma misija izsaka tā darbības veidu un ir tā darbības mērķu noteikšanas pamats. Misijas definīcijai ir jābūt kodolīgai, bet pietiekami plašai un atšķirīgai no citu uzņēmumu raksturojuma.

Uzņēmuma misija realizējas ar konkrētu darbības mērķu starpniecību. Mērķis ir uzņēmuma īpašnieku un vadītāju vēlmju izteikums konkrētā formā, kas atklāj tā saturu, nosaka tā sasniegšanas kontroles rādītājus un izveides termiņus.

Pamatojoties uz misiju, nosaka uzņēmuma darbības mērķus dažādām uzņēmuma darbības jomām (Krogzeme H. Finanšes un nodokļi. Rīga, 2010., 326.lpp).

Vīzija 	Misija 	Mērķi 	Kontroles rādītāji
nav	nav	Saprast ieņēmumus un izdevumus konkrētā periodā	-

3.att. ĀKF "Viasat Latvia filiāle" mērķu hierarhija

Mērķis ir iepriekš paredzēts (projektēts) cilvēku darbības rezultāts. Definējot uzņēmuma mērķus, ir jāizmanto pieeja, kura orientēta uz patērētāju.

Būtiski noskaidrot, kādas patērētāju vajadzības tiks apmierinātas; kuru patērētāju grupu vajadzības tiks apmierinātas; ar kādām metodēm to sasniegs.

Formulējot uzņēmuma darbības mērķus, jāizmanto nozīmīgākās darbības jomas, piemēram, īpašuma vērtības palielināšana; ienākumu palielināšana; izdevumu samazināšana; finansiālās neatkarības un maksātspējas nodrošināšana; uzņēmuma reputācijas veidošana.

Izvirzīt ir lietderīgi tādus mērķus, kuru īstenošanai ir visi priekšnoteikumi, vai arī tos ir paredzēts izveidot. Mērķiem jābūt: specifiskiem, bet skaidri un precīzi formulētiem; izmērāmiem, lai būtu iespējams noteikt, vai tie ir vai nav sasniegti; apstiprinātiem, tas ir, saskaņotiem ar tiem, kuri tos pilda; reāliem, tas ir, tiem jābūt izpildāmiem, norādot konkrētus izpildes termiņus.

Mērķu formulēšana saistās ar praktisko rezultātu vai situācijas analīzi un vēlamu rezultātu noteikšanu; vajadzīgo līdzekļu aprēķināšanu vēlamu rezultātu sasniegšanai.

Vadītājiem ir jānoskaidro, vai no uzņēmuma saimnieciskā, tehniskā un personāla kvalifikācijas viedokļa izvirzītie mērķi būs reāli un sasniedzami. Speciālistu uzdevums ir vadības izvirzītos mērķus sagrupēt galvenajos un pakārtotajos mērķos. Mērķu sakārtošanu veic, vadoties no to nozīmības lēmumu pieņemšanā (Krogzeme H. *Finanses un nodokļi*. Rīga, 2010., 327.lpp).

Uzņēmuma budžeta kontrole un atbildīgās personas

Budžeta izstrāde vienmēr ir saistīta ar budžeta kontroli. Paveiktais plānošanas darbs ir bijis lietderīgs tikai tad, ja iespējams salīdzināt budžeta plānu ar faktisko norisi uzņēmumā. Budžeta kontrole palīdz noskaidrot, ko uzņēmuma vadība vēlas sasniegt savā darbībā un kā gatavojas to sasniegt.

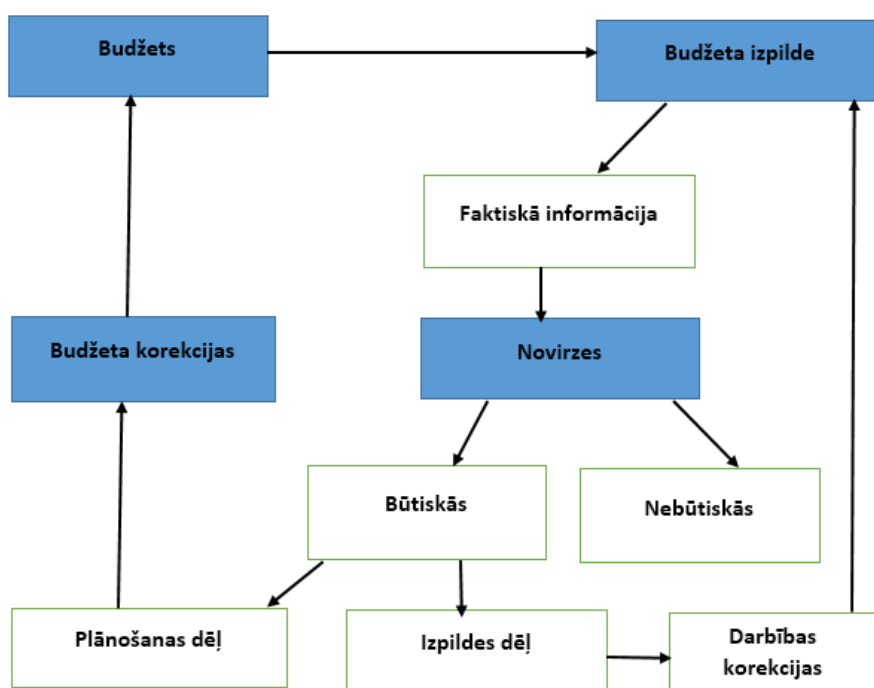
Budžeta kontroli veic vairākos posmos. Pirmajā posmā salīdzina plāna rādītājus ar faktiskajiem rezultātiem un konstatē atšķirības, pēc tam noskaidro atšķirību rašanās iemeslus un izlemj, vai ir nepieciešams koriģēt situāciju. Otrajā posmā sīkāk pēta svarīgās novirzes no plānotā. Tās var būt gan labvēlīgas (izmaksu samazinājums), gan nelabvēlīgas (ieņēmumu samazinājums, izdevumu palielinājums). Trešajā posmā veic pasākumus, lai samazinātu nelabvēlīgās novirzes un palielinātu labvēlīgās.

Lai gan katra uzņēmuma budžets ir specifisks, sagatavots konkrēta uzņēmuma vajadzībām, ikviens vadītājs cenšas organizēt budžeta kontroli tā, lai tam būtu nepieciešams iespējami mazāk resursu.

ĀKF "Viasat Latvia filiāle" atskaišu saraksti: dienas atskaite (nodaļu vadītājam iesniedz grupas vadītājs); iknedēļas atskaite; ikmēneša atskaites nodaļās, valstīs, Baltijā un reģionā (plānotais pret budžetu un prognozi).

Uzņēmuma ĀKF "Viasat Latvia filiāle" atbildīgie par korektu budžeta plāna izpildi grupu vadītāji; nodaļu vadītāji.

Ļoti bieži uzņēmuma iekšienē notiek nodaļu vadītāju rotācija, kas būtiski arī ietekmē to, ka atbildīgie par budžeta plāna izpildi mainās.

4.att. Efektīvas budžetēšanas sistēma

Uzņēmuma dokumentācijas analīze

Izstrādājot uzņēmuma budžetu, uzņēmumā parasti tiek sagatavota uzņēmuma dokumentācija, kura sastāv no vairākām dažādām daļām. Uzņēmuma dokumentācija palīdz izstrādāt arvien efektīvāk un saprotamāk uzņēmuma budžetu, lai tā izstrādāšanas procesā nerastos sarežģījumi

Autore izpētīja un izanalizēja uzņēmuma ĀKF''Viasat Latvia filiāle'' budžeta veidošanas dokumentāciju pārdošanas nodaļai.

Uzņēmums ĀKF''Viasat Latvia filiāle'' nav iepriekš izstrādājis kādu noteiktu dokumentāciju vai nolikumu pēc kura vajadzētu vadīties, izstrādājot budžetu nākamajam periodam. Protams, šī nolikuma izstrāde uzņēmumā nav obligāta, tomēr tā būtu atvieglojusi budžeta izstrādes procesu, jo vairāku gadu laikā uzņēmumā ir noteikts konkrēts mēnesis, kurā tiek veikta budžeta izstrādāšana, bet toties nav noteikti konkrēti datumi un laiki, kuros visiem uzņēmuma budžeta veidošanas iesaistītajiem dalībniekiem vajadzētu tikties jeb organizēt sēdes, kurās izrunāt nākamā perioda budžeta izstrādes plānus jeb mērķus.

Izstrādājot uzņēmuma budžetu, atbildīgajām personām ir sniegti mātes uzņēmuma veidoti maketi jeb tabulas, kurās ir iekļautas formulas uzņēmuma budžeta aprēķināšanai. Sniegtie maketi ir izveidoti angļu valodā Šajos maketos tiek apskatīti mērķi un vēlamās prognozes vairākiem pārdošanas komandu projektiem, piemēram māju projekts; dienas maiņas projekts; vakara maiņas projekts; promo/WEB projekts;čats.

Izstrādātajos maketus tiek ievietoti prognozējamie izmaksu lielumi nākamajā periodā. Pie šīm izmaksām izdala vairāku veidu izmaksas:attiecinīgās nodaļas darbinieku darba algas; attiecinīgās nodaļas darbinieku bonusus; papildus piemaksas; izmaksas, veidojot darbinieku motivācijas pasākumus jeb sacensību par atlīdzību.

Secinājumi

1. Uzņēmumam nav noteiktu konkrētu mērķu, vīziju, kas būtiski ietekmē budžeta izstrādi un

kontroli.

2. Uzņēmuma rīcībā nav nolikums jeb kādi materiāli budžeta izstrādes termiņiem, izstrādes secībai un kontrolei, kas būtiski ietekmē budžeta izstrādes patērēto laika periodu un efektivitāti.
3. Nav skaidri noteikts tas, kurš būs atbildīgs par katras nodaļas budžeta plāna izpildi, jo ir diezgan bieža rotācija nodaļu vadītāju vidū.
4. Uzņēmumā tiek ļoti stingri sekots līdz budžeta plāna izpildei.
5. Budžeta izstrādes makets ir izstrādāts ļoti sarežģīts, jo ir ņemts pēc mātes kompānijas noteikumiem.
6. Izskatot veiktos secinājumus, tika izstrādāti arī vairāki priekšlikumi, lai uzlabotu ĀKF "Viasat Latvija filiāle" budžeta izstrādi.
7. Baltijas valstu uzņēmumu vadītājam vajag izstrādāt konkrētus uzņēmuma mērķus un vīziju, lai būtu saprotamāk un vieglāk veidot uzņēmuma budžetu nākamajam periodam.
8. Izstrādājot konkrētus uzņēmuma mērķus un vīziju, uzņēmuma vadībai nepieciešams tos popularizēt uzņēmuma iekšienē, lai darbinieki, veicot savu darbu, būtu tendēti uz šo mērķu un vīziju izpildi, tādējādi arī kvalitatīvāk izpildot budžetu.
9. Uzņēmuma vadībai ir nepieciešams izstrādāt nolikumu budžeta izstrādāšanas secībai, lai būtu ātrāka un efektīvāka budžeta izstrādes plānošana un kontrole, tādējādi samazinot budžeta izstrādes patērēto laiku.
10. Izstrādājot nolikumu, Latvijas filiāles vadītājam nepieciešams iepazīstināt ar budžeta izstrādes saistītos dalībniekus ar šo nolikumu pirms budžeta izstrādāšanas sākuma.
11. Katras valsts (Baltijas valstu) vadītājiem ir jāsamazina rotācija starp nodaļu vadītājiem, tādējādi norīkojot katras nodaļas stabilu (paliekošu) vadītāju, kurš būs atbildīgs par katras nodaļas budžeta plāna izpildi un kontroli.
12. Nodaļu vadītājiem turpināt stingru kontroli un sekošanu budžeta plāna izpildei, tādējādi būs vieglāk un efektīvāk analizēt iepriekšējā perioda budžeta rezultātus, lai sastādītu budžetu nākamajam periodam.
13. Katras Baltijas valstu uzņēmuma vadītājam izstrādāt maketu pēc savas valsts ieskatiem, tādējādi atvieglojot budžeta izstrādi un veidojot labāku priekšstatu par veicamo darbu budžeta plāna izstrādē.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Zariņa V., Strēle I. "Finanšu plānošana uzņēmumā" 2009.gads

Rurāne M. "Uzņēmuma finanses" 2007.gads

Saksonova S. "Uzņēmumu finanšu vadības praktiskās metodes" 2006.gads

Rurāne M. "Finanšu menedžments" 2005.gads

Alsiņa R., Marinska K., Bojarenko K. "Vadības grāmatvedība: Teorija un prakse" Rīga 2011.

Krogzeme H. "Finanses un nodokļi" Rīga 2010.

Digitālā biznesa rokasgrāmata. Budžets. Pieejams <http://rokasgramata.lv/vadiba/budzets-2/>

Dienas business. Budžetu veidi, to funkcijas. Pieejams: http://arhivs.db.lv/handbook/pdf_faili/finanses/F_3.2.4%20nod.pdf

Profit and loss statement. Pieejams: <http://www.investopedia.com/terms/p/plstatement.asp>

Naudas plūsmas plāna izveide. Pieejams: <https://datormaciba.wordpress.com/naudas/>

KASES UN BANKAS DOKUMENTU APSTRĀDE AR DATORGRĀMATVEDĪBAS PROGRAMMU „GRĀLS”

Diāna Jurāne

Ekonomikas un kultūras augstskola, Grāmatvedība un audits, sic@eka.edu.lv

Zinātniskais vadītājs: *Mg.oec.lektore Ilga Lipšāne*

Anotācija

Attīstoties Latvijas uzņēmējdarbībai gan privātajā, gan valsts sektorā ir radies kompāniju pieprasījums pēc kvalitatīvām un integrētām finanšu vadības sistēmām, kas sevī ietver pilnu grāmatvedības funkciju ciklu. Pētījums tiek veikts par programmu, kas ir SIA „LURSOFT” grāmatvedības sistēma – grāmatvedības datorprogramma „Grāls”, tā Latvijas tirgū ir jau 21 gadu. „Grāls” ir paredzēts lielākiem uzņēmumiem, kam nepieciešamas plašākas programmas iespējas.

Nauda ir maksāšanas līdzeklis, ar kuras palīdzību notiek saimniecisko līdzekļu aprīte. Neatkarīgi no to uzglabāšanas vietas - norēķinu konts vai kase, naudas līdzekļi vienmēr tiek pakļauti stingrai uzskaitēi. Naudas uzskaites galvenais uzdevums ir nodrošināt stingru atlikumu un apgrozības kontroli, novērst piesavināšanās vai izšķērdēšanas iespēju, sniegt savlaicīgu informāciju par naudas atlikumiem.

Pētījuma mērķis ir izpētīt kases un bankas dokumentu apstrādi ar datorgrāmatvedības programmu „Grāls”. Lai sasniegtu pētījuma mērķi autors izvirza šādus uzdevumus: izpētīt datorgrāmatvedības programmas lietošanas iespējas kases dokumentu apstrādē, datorgrāmatvedības programmas lietošanas iespējas bankas dokumentu apstrādē, izstrādāt secinājumus un izvirzīt priekšlikumus priekšlikumus par datorgrāmatvedības programmas lietošanas iespējām.

Pētījuma metodes: monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, grafiskā metode – attēlu un tabulu veidošana, indukcijas un dedukcijas metode – secinājumu un priekšlikumu veidošana.

Sasniegtie rezultāti: Pētījuma gaitā autors izstrādāja secinājumus par datorgrāmatvedības programmas „Grāls” sniegtajām iespējām, to pielietošanas iespējām, praktiskumu. Kā arī pētījuma darba rezultātā izvirzīti priekšlikumi datorgrāmatvedības programmas „Grāls” uzlabošanai, kas veicinātu pilnvērtīgu grāmatvedības funkciju iespējamību.

Atslēgas vārdi: datorgrāmatvedība; grāmatvedība; kase; banka; dokumenti.

Ievads

Attīstoties Latvijas uzņēmējdarbībai gan privātajā, gan valsts sektorā ir radies kompāniju pieprasījums pēc kvalitatīvām un integrētām finanšu vadības sistēmām, kas sevī ietver pilnu grāmatvedības funkciju ciklu.

Pētījuma darbā autore apskata grāmatvedības datorprogrammu, kas ir SIA „LURSOFT” grāmatvedības sistēma – grāmatvedības datorprogramma „Grāls”, tā Latvijas tirgū ir jau 21 gadu un piedāvā pakalpojumus gan maziem, gan lieliem uzņēmumiem. „Grāls” ir paredzēts lielākiem uzņēmumiem, kam nepieciešamas plašākas programmas iespējas, šo datorgrāmatvedības programmu izmanto daudzi Latvijas uzņēmumi.

Mūsdienās grāmatvedība nav iedomājama bez divkāršās ieraksta principa, ko pirmo reizi XV gadsimta beigās Itālijā aprakstīja Luka Pačoli (LucaPacioli) savā darbā „Traktāts par rēķiniem un ierakstiem”. Šajā traktātā tika aprakstīts, kā matemātiskās darbības lietot tirdzniecībā, tostarp arī izklāstīts divkāršā ieraksta princips. Mūsdienās šo principu izmanto visās uzskaites sistēmās (vienkāršoti to var raksturot šādi: pirmais ieraksts – kur radās nauda, otrais – kur tā palika).

Attīstoties tehnoloģijām, attīstās arī grāmatvedības datu uzskaites iespējas, ja kādu laiku atpakaļ grāmatveža galvenais palīgs bija kalkulators, tad tagad grāmatvedības uzskaitē lielākoties nav

iedomājama bez datorgrāmatvedības programmas. Mūsdienās vairs nav jāveic sarežģīti aprēķini un grāmatojumi uz papīra – ir jāprot pareizajās vietās un pareizajā veidā grāmatvedības datus ievadīt datorprogrammā, un tā spēj veikt visas nepieciešamās kalkulācijas, tādējādi ietaupot grāmatveža laiku, samazinot kļūdišanās risku un padarot grāmatvedības datus krietni pārskatāmākus, pārbaudāmākus un vieglāk saprotamus uzņēmuma vadībai.

Pētījuma mērķis ir izpētīt kases un bankas dokumentu apstrādi datorgrāmatvedības programmā „Grāls”.

1. Pētījuma darba uzdevumi:
2. Izpētīt datorgrāmatvedības programmas Grāls lietošanas iespējas;
3. Izpētīt datorgrāmatvedības programmas lietošanas iespējas kases dokumentu apstrādē;
4. Izpētīt datorgrāmatvedības programmas lietošanas iespējas bankas dokumentu apstrādē;
5. Izstrādāt secinājumus par datorgrāmatvedības programmas lietošanas iespējām.

Pētījuma darbā izmantotās metodes:

- Monogrāfiskā jeb aprakstošā metode;
- Grafiskā metode – attēlu un tabulu veidošana;
- Indukcijas un dedukcijas metode – secinājumu un priekšlikumu veidošana.
- Pētījuma darba izstrādes gaitā autors izstrādāja secinājumus par datorgrāmatvedības programma „Grāls” sniegtajām iespējām, to pielietojamības iespējām, praktiskumu.

Literatūras apskats

SIA „LURSOFT” ir izstrādājis savu grāmatvedības sistēmu – grāmatvedības datorprogramma „Grāls”, tā Latvijas tirgū ir jau 21 gadu un piedāvā pakalpojumus gan maziem, gan lieliem uzņēmumiem. „Grāls” ir paredzēts lielākiem uzņēmumiem, kam nepieciešamas plašākas programmas iespējas, savukārt „MiniGrāls” būs ērts maziem uzņēmumiem, kam nav nepieciešamas plašas programmas iespējas.

Grāmatvedības datorprogramma "Grāls" ir vadības un finanšu uzskaites sistēma ar integrētu algu un pamatlīdzekļu uzskaiti. „Grāls” nodrošina pilnīgu uzņēmuma grāmatvedības uzskaiti, atbilstoši jaunākajām LR normatīvo aktu prasībām, programma nemitīgi attīstās līdzī laimam un veic atjaunināšanu ik reizi kad LR likumdošanā kas mainās. Informējot klientus par programmas atjauninājumu nepieciešamību un laiku, kad tiks veikti atjaunināšanas darbi. Atjauninājumi tiek veikti tiešsaistē attālināti, pieslēdzoties attālināti, tas atvieglo komunikāciju, darbi tiek veikti krietni ātrāk nekā tad, ja speciālistam būtu jāierodas pie katra klienta. Programma nodrošina pilnu grāmatvedības ciklu, sākot ar pirmdokumentu ievadi un beidzot ar gada pārskata sagatavošanu. Ar programmas palīdzību ir iespējams nodrošināt arī vadības funkcijas – plānošanu un kontroli, kā arī aplūkot datus tiešsaistē (online režīmā) caur internetu – piemēram, var pārbaudīt jaunus klientus/ partnerus „Lursoft” datu bāzē. Programma spēj nodrošināt arī datu eksportu un importu.

Metodoloģija

Pētījuma darbā izmantota monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, kas sevī ietver informācijas izklāstu konspekta veidā no publiski pieejamās informācijas interneta vidē - mājas lapā kā arī personīgā pieredze darbā, izmantojot grāmatvedības programmu. Grafiskā metode palīdz vieglā uztvert informāciju un sniedz priekšstatu par programmu, tās vizuālo izskatu. Izmantojot indukcijas metodi autors izklāsta savus novērojumus/ secinājums par programmas iespējām, tās lietošanu.

Rezultāti

Kases dokumentu apstrāde:

Uzņēmumos kases ieņēmumu orderi tiek sagatavoti, kad uzņēmuma kasē notiek norēķini skaidrā naudā. Tā var tik saņemta no realizācijas, ja klients ir veicis samaksu skaidrā naudā un kā attaisnojuma dokuments (Likums par grāmatvedību), tiek izsniegta stingrās uzskaites kvīts, kas apliecina darījuma esamību. Šādas kvīts iegrāmatošana notiek ar kases ieņēmumu orderi un grāmatojums ir šāds:

D 2610 (Kase)

K 6110 (Ieņēmumi no pamatdarbības)

K 5721 (Aprēķinātais PVN (ja uzņēmums ir PVN maksātājs))

Uzņēmums, kurš saskaņā ar normatīvajiem aktiem, kas nosaka nodokļu un citu maksājumu reģistrēšanas elektronisko ierīču un iekārtu lietošanu, var nelietot kases aparātu, par darbības laikā saņemto un iemaksāšanai uzņēmuma kasē paredzēto skaidrās naudas summu sagatavo vienu kases ieņēmumu orderi, saskaņā ar kuru iemaksā naudu uzņēmuma kasē un izdara ierakstu kases grāmatā.

KASES IEŅĒMUMA ORDERIS

Nr.

uzņēmuma reģistrācijas nr. _____ nodokļu maksātāja kods _____ 2016. g. 23. septembris

Maksājuma saturs	Korespondējošā konta numurs	Analītiskās uzsk. konta numurs	Naudas vienība	Summa
			EUR	
			EUR	

Saņemts no _____

personību apliecinošā dokumenta nosaukums, numurs, izsniegšanas datums un vieta

Pamatojums _____

Summa _____

vārdiem (euro vai ārzemju valūtā)

Pielikums _____

Z. v. Grāmatvedis : _____ Saņēma kasieris : _____

1.att. Kases ieņēmumu orderis datorgrāmatvedības programmā „Grāls”

Ja uzņēmumā kases aparātu neizmanto, visi uzņēmuma kasē notiekošie skaidrās naudas darījumi tiek atspoguļoti ar kases orderu palīdzību. Visa skaidrās naudas plūsma, kas iziet no uzņēmuma kases ir uzskaitīta hronoloģiskā secībā, un katrai šāda veida darbībai ir savs kases izdevumu orderis. Kases izdevuma orderi tāpat kā ieņēmumu orderi ir jāatspoguļo obligātie rekvizīti, jeb identifikācijas dati, lai būtu nepārprotami skaidrs, kas orderi ir izrakstījis, kas naudu izsniedzis un kas saņēmis. To nosaka 2003.gada 21.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr. 584 „Kases operāciju uzskaites noteikumi”.

KASES IZDEVUMU ORDERIS

Nr.

uzņēmuma reģistrācijas nr.

nodokļu maksātāja kods

2016. g. 30. septembris

Maksājuma mērķis	Korespondējošā konta numurs	Anālītiskās uzsk. konta numurs	Naudas vienība	Summa
			EUR	
			EUR	

Pamatojums

Izmaksāts

personību apliecinošā dokumenta nosaukums, numurs, izsniegšanas datums un vieta

Summa

vārdiem (euro vai ārzemju valūta)

Pielikums

Vadītājs :

Grāmatvedis :

Saņēma

summa vārdiem (euro vai ārzemju valūta)

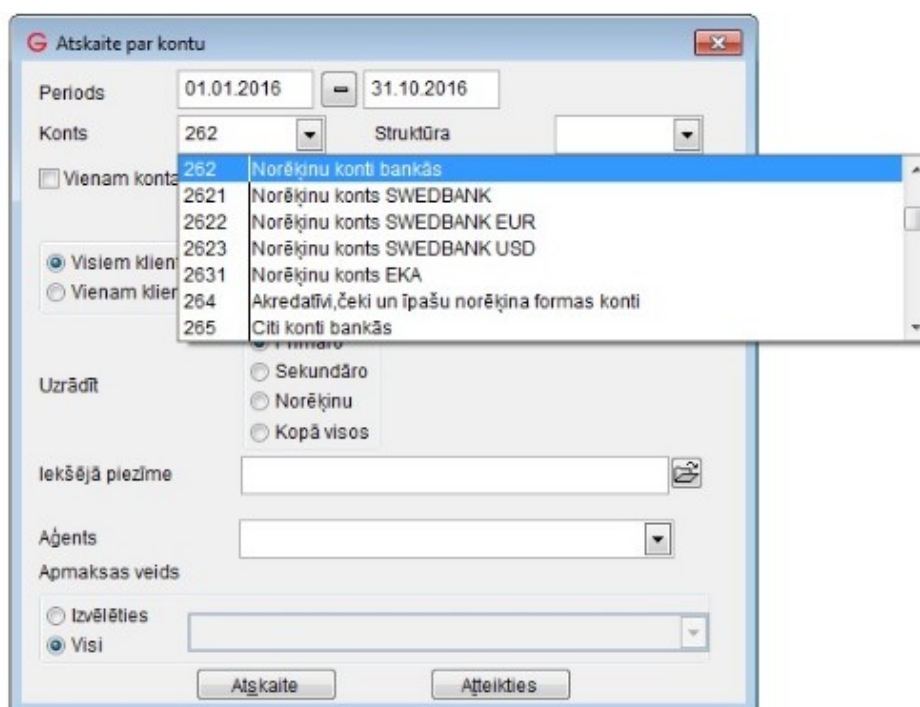
20 ___ g. ___ .

Saņēmēja paraksts : _____

2.att. Kases izdevumu orderis datorgrāmatvedības programmā „Grāls”

Bankas dokumentu apstrāde:

Aizvien vairāk viss tiek elektronizēts, un ērtības labad uzņēmumi lielākoties norēķiniem izmanto bankas starpniecību. Ērti, pārskatāmi un ātri. Uzņēmumi veic kreditoru maksājumus un citus nepieciešamos maksājumus izmantojot uzņēmumā esošos bankas kontus. Arvien vairāk uzņēmumi izmanto bezskaidras naudas darījumus un arvien mazāk izmanto skaidras naudas darījumus rēķinu, pavadzīmju apmaksai, jo tā ir ērtāk. Par preču piegādēm, pakalpojumu sniegšanu, saņemšanu uzņēmumi savā starpā noslēdz līgumus. Tajos tiek atrunāti sadarbības noteikumi, un tie dod iespēju par precīzi norēķināties vēlāk.

3. att. Bankas dokumentu atskaite datorgrāmatvedības programmā „Grāls”

Katra taksācijas mēneša beigās tiek izdrukāta bankas atskaite, kurā atspoguļota visa bezskaidrās naudas plūsma uzņēmuma kontā. 3. attēlā redzams, ka uzņēmumam ir vairāki bankas konti, un katram no kontiem uzņēmuma konta plānā ir savs konta numurs.

Ērtākai un ātrākai bankas datu savādīšanai datorgrāmatvedības programmā „Grāls”, tā ļauj dokumentus uz sistēmu importēt no bankas.

Banku pieslēgums ir integrēts papildus modulis vadības un finanšu uzskaites sistēmai „Grāls”, kas ir paredzēts iespējai importēt un eksportēt datus noteiktā datu formātā. No grāmatvedības programmas „Grāls” datus iespējams importēt un eksportēt uz vairākām bankām. Uzņēmumi var gan importēt, gan eksportēt arī dokumentus. Importējot dokumentus tiek izmantots datu apmaiņas formāts „FiDAVISTA”.

FiDAVISTA ir vienots informācijas datu apmaiņas formāts konta izrakstam, maksājuma uzdevumam un statusa atskaitē par maksājumu. Izstrādāts ar mērķi - samazināt tirgū esošo formātu dažādību, un vienkāršot izmaiņu ieviešanu gan komercbankās, gan biznesa vadības sistēmu izstrādātāju uzņēmumos.

Šādi ērti strādāt, jo visi bankas darījumi ir programmā un atliek veikt pareizos kontējumus un apstiprināt dokumentu, lai tas saglabājas sistēmā un parādās atskaitēs. Daudzi uzņēmumi bankas dokumentu apstrādē izmanto tikai importēšanas iespējas. Sākotnēji importējot datus internetbankā tie sagatavots pielikums, kas izmantojot FiDAVISTA datu apmaiņas programmu tiek ievietots datorgrāmatvedības programmā, bet sākumā pielikums ir jālejupielādē datorā un tad jāpievieno programmā, kad programma to atpazīst, tad iespējams akceptēt bankas datus un izvēlēties tos importēt. Visi importētie dokumenti datorgrāmatvedības programmā iekrāsojas rozā krāsā un ir viegli pamanāmi. Tālāk grāmatveži veic šo dokumentu apstrādi:

1. katru darījumu atver;
2. veic numerācijas korekciju;
3. pārbauda vai klienta dati ir pareizi un vai šāds klients ir jau sistēmā;
4. veic korekcijas piezīmju sadaļā;
5. ievada atbilstošos kontējumus;
6. saglabā un grāmato datus.

Visi šie augstāk minētie 6 punkti ir jāveic katram darījumam. Atšķirība ir tad, ja tiek grāmatots algu maksājums vai nodokļi, jo tie ir jāievada algu blokā. Programma automātiski nesasaista izmaksāto summu ar algu bloku, tāpēc tas jāveic manuāli.

Secinājumi

Pētījuma darba gaitā autors izstrādāja šādus secinājumus:

1. Ar grāmatvedības programmas „Grāls” palīdzību ir iespējams nodrošināt arī vadības funkcijas – plānošanu un kontroli, kā arī aplūkot datus tiešsaistē (online režīmā) caur internetu – piemēram var pārbaudīt jaunus klientus/ partnerus „Lursoft” datu bāzē.
2. Programma spēj nodrošināt arī datu eksportu un importu, rezultātā tiek iekonomēts grāmatvežu darba laiks.
3. Autors, strādājot ar programmu „Grāls” savā pamatdarbā, secina, ka datorgrāmatvedības programma atvieglo darbu, ērti veikt konstatēto kļūdu labojumus.
4. Lai nodrošinātu ērtāku, ātrāku darbu, datorgrāmatvedības programma piedāvā „Grāls” bankas konta pārskatu importu un eksportu, ja vien izmanto FidaVISTA datu apmaiņas sistēmu.

Bibliogrāfiskais saraksts

Alsiņa R., Zolutuhina K., Bojarenko J. *Vadības grāmatvedības pamati*: Raka. 2000.g. 180. lpp. ISBN 9984152235.

Apinis R. *Grāmatvedības organizācija un tiesu ekspertīze*: Biznesa augstskola Turība. Rīga. 2000.g., 120 lpp. ISBN 9984609553.

Bilances Juridiskie padomi. SIA kapitāla daļas nostiprinātās tiesības 12-15 lpp. Nr.4 2013.gada oktobra izlaidums

Grāmatvedības datorprogramma „Grāls” [tiešsaistē] [skatīts 21.10.2016]. Pieejams: <http://www.lursoft.lv/lv/gramatvedibas-sistemas>

Kases operāciju uzskaitē un nodokļu un citu maksājumu reģistrēšanas elektronisko ierīču un iekārtu lietošanas kārtība [tiešsaistē] [skatīts 21.02.2017]. Pieejams: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:98ArF2tYYO8J:www.kase.gov.lv/uploaded_files/Pasvaldibam/Prezentacijas/VID_Kases%2520operaciju%2520uzskaites%2520un%2520nodoklu%2520un%2520citu%2520maksajumu%2520registresanas%2520elektronisko%2520iericu%2520un%2520iekartu%2520lietosanas%2520kartiba.ppt+&cd=15&hl=lv&ct=clnk&gl=lv

Likums par grāmatvedību. II nodaļa. Grāmatvedības reģistru kārtošana. [tiešsaistē] [skatīts: 21.02.2017 pulkst.15:15] Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=66460>

TRANSPORTA LOĢISTIKAS LOMA SIA "Circle K Latvia"**Viktors Valts***Ekonomikas un kultūras augstskola, "Inovatīvā ekonomika un uzņēmējdarbība", viktorsvalts@gmail.com**Zinātniskais vadītājs: Mg.paed., docente Inga Brasla***Anotācija**

Pētījuma aktualitāte: Loģistikas nozīme mūsdienu uzņēmumos ir liela, jo tā rūpējās, lai pareizais daudzums preces vai pakalpojuma tiek sniegts klientam pareizajā laikā, pareizajā vietā un pareizajā kvalitātē. Tās galvenais mērķis ir nodrošināt klientam nepieciešamo pakalpojumu vai precī efektīvi un ātri pārvietojoties par visiem uzņēmuma piegādes ķēdes posmiem. Loģistikas nozares uzlabošana un pilnveidošana uzņēmumos ne tikai palīdz samazināt izdevumus, bet arī uzlabot uzņēmuma konkurētspēju un sniegtā pakalpojuma vai preces kvalitāti. Lai noskaidrotu kā transporta loģistikas koordinēšana ietekmē uzņēmumu konkurētspēju un kā kopumā loģistika ietekmē uzņēmuma ekonomiskos rādītājus, pētījuma veikšanai tikai izvēlēts uzņēmums SIA "Circle K Latvia". SIA "Circle K Latvia" ir vadošais degvielas mazumtirdzniecības uzņēmums Latvijā. Uzņēmums Latvijā darbojas kopš 1992. gada un tā galvenie nodarbošanās veidi ir degvielas mazumtirdzniecība un vairumtirdzniecība. Pētījuma laikā autors iepazīs ar uzņēmuma loģistikas nodaļas darbības principiem, intervēja vecāko transporta daļas vadītāju kā arī apmeklēja uzņēmuma naftas termināli. Pētījumā iegūtie dati tika apkopoti, izanalizēti, balstoties uz tiem, tika izdarīti secinājumi un izvirzīti priekšlikumi.

Pētījuma mērķis: Izpētīt kā transporta loģistikas koordinēšana uzņēmumā SIA "Circle K Latvia" ietekmē tā konkurētspēju Latvijas tirgū un kā kopumā loģistika ietekmē uzņēmuma ekonomiskos rādītājus.

Pētījuma metodes: Ar monogrāfisko metodes palīdzību tiek raksturota SIA „Circle K Latvia” uzņēmuma struktūru, uzņēmējdarbības veids un tā īpatnības. Pamatojoties uz uzņēmuma sniegtajiem materiāliem un teorētisko literatūru tiek raksturoti uzņēmuma loģistikas ķēdes posmi. Ar novērošanas un aprakstošo metodi tiek izpētīta uzņēmuma loģistikas vadības funkcijas. Ar šo metožu palīdzību tiek arī izpētīta pasūtījumu noformēšana, transportēšana, krājumu regulēšanu un glabāšana noliktavās.. Ar loģiski konstruktīvās metodes palīdzību autors izstrādā secinājumus par to kā loģistikas koordinēšana kopumā uzlabo uzņēmuma ekonomiskos rādītājus.

Sasniegtie rezultāti: Balstoties uz iegūto un analizēto informāciju, autors secina, ka labi koordinēta, ātra un pasūtītājiem atbilstošas produkcijas piegāde patērētājiem nodrošina uzņēmumam konkurences priekšrocības, kas attiecīgi samazina uzņēmuma piedāvāta gala produkta cenu un palielina uzņēmuma peļņu.

Atslēgas vārdi: loģistika; transports, piegāžu organizēšana, konkurence, degviela.

Ievads

Pateicoties uzņēmuma plašajam produktam un pakalpojumu klāstam, kā arī augstajam servisa līmenim, šodien SIA "Circle K Latvia" ir vadošais degvielas mazumtirdzniecības uzņēmums Latvijā un lielākais nodokļu maksātājs valstī jau vairākus gadus pēc kārtas. Šobrīd SIA „Circle K Latvia” pieder 66 pilna servisa degvielas uzpildes stacijas, 9 franšīzes, kā arī 5 automātiskās degvielas uzpildes stacijas 1-2-3. Uzņēmums ir aktīvs un sociāli atbildīgs sabiedrības pārstāvis, kura darbības pamatā ir rūpes par apkārtējo vidi, veselību un drošību piedāvājot iegādāties klientiem gan veselīgu maltīti, kas iepakoti videi draudzīgajos iepakojumos, gan piedāvājot klientiem iegādāties videi draudzīgākas biodegvielas, kas tiek ražotas no tādām izejvielām kā rapšu sēklas, cukurniedres un labība. Circle K vienmēr ir rūpējies gan par augstas kvalitātes degvielas piegādi, gan arī par to, lai degvielas uzpildes stacijas būtu mājīgas un ērtas, lai klientus sagaidītu laipni un atsaucīgi darbinieki un lai klientiem būtu pieejamas visdaudzveidīgākās auto preces un pakalpojumi. Uzņēmuma darbinieki intervijās atzina, ka visu iepriekš minēto SIA "Circle K Latvia" nebūtu sasniedzis un realizējis, ja loģistikas organizēšana uzņēmumā nebūtu tik augstā līmenī, kādā tā ir šobrīd un kādā tā ir bijusi visu uzņēmuma pastāvēšanas laiku. Ņemot vērā, uzņēmuma panākumus pasaulē un Latvijā ir skaidrs, ka šī uzņēmuma loģistikas organizēšanu ir vērts apskatīt un veikt par to pētījumu, lai noskaidrotu cik daudz veiksmīga loģistikas organizēšana spēj ietekmēt uzņēmuma pozīciju tirgū. Ar monogrāfisko metodes palīdzību pētījumā

laikā tika raksturota SIA „Circle K Latvia” uzņēmuma struktūru, uzņēmējdarbības veids un tā īpatnības. Pamatojoties uz uzņēmuma sniegtajiem materiāliem un teorētisko literatūru pētījumā tika raksturoti uzņēmuma loģistikas ķēdes posmi, kā arī ar novērošanas un aprakstošo metodi pētījumā tika izpētīta uzņēmuma loģistikas vadības funkcijas. Ar loģiski konstruktīvās metodes palīdzību autors izstrādā secinājumus par to kā loģistikas koordinēšana kopumā uzlabo uzņēmuma ekonomiskos rādītājus.

Literatūras apskats

Daudzi ekomikas un loģistikas speciālisti mūsdienās ne tikai analizē, bet arī novērtē loģistikas lomu uzņēmumā. Pētījuma laikā tika apskatīti vairāku autoru literatūras avoti, kuri apstiprināja autora izvirzīto hipotēzi par loģistikas organizēšanas ietekmi uz uzņēmuma konkurētspēju un ekonomiskajiem rādītājiem.

Loģistika ir saimniecisko darbību plānošana, organizēšana un kontrole, kas nodrošina materiālo vērtību plūsmu un ar to saistītās informācijas un finanšu plūsmas mērķtiecīgu piegādi, glabāšanu, pārvietošanu, sadali un citas aktivitātes ar mērķi apmierināt patērētāju vajadzības ar optimālām izmaksām (Praude, 2013).

Loģistikas speciālisti, kā arī materiālo vērtību plūsmu menedžeri mēģina rast kompromisu un cenšas uzturēt izdevumu bilanci, krājumus un pakalpojumu kvalitāti. Liels darbs tiek veikts, lai koordinētu loģistikas darbības. Piemēram, produktu nosūtīšana laikā, ko cenšas nodrošināt daudzi uzņēmumi, ir saistīta ar ražošanas koordināciju, mārketinga un loģistikas darbību koordinēšanu. Tā kā vienu un to pašu uzdevumu var atrisināt dažādos veidos ar vienādām izmaksām un efektivitātes līmeņiem, tad konkrētais un pamatotākais savstarpējās sadarbības un izdevumu vērtējums ar loģistikas līdzekļiem var būtiski ietekmēt uzņēmuma peļņu (Praude, 2013).

Labi koordinēta, ātra un pasūtītajiem atbilstošas produkcijas piegāde patērētājiem nodrošina uzņēmumam konkurenci priekšrocības. Prasme ātri un precīzi apmierināt patērētāja pasūtījumus ir tikpat svarīga kā augsta piegādājamās produkcijas kvalitāte (Praude, 2013).

Metodoloģija

Pētījuma izstrādē autors izmantoja vairākas metodes:

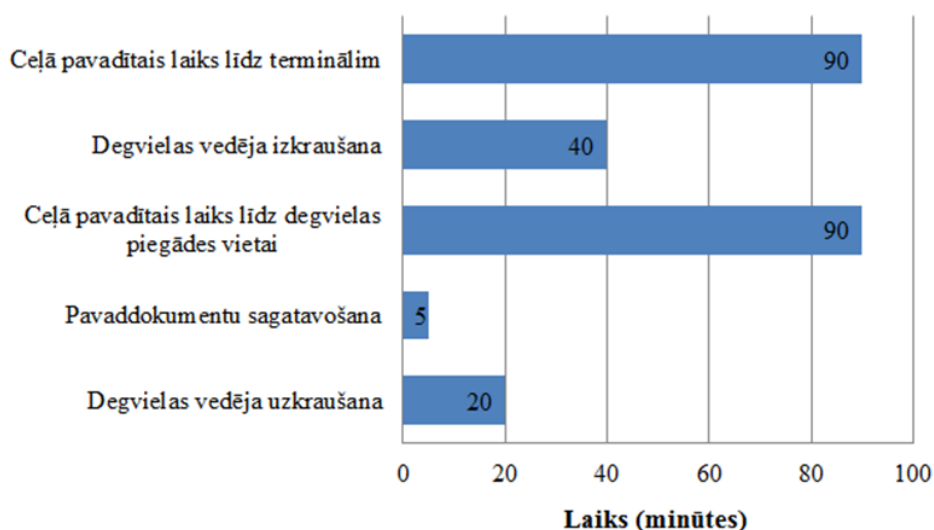
1. intervēšana un rezultātu apkopošana;
2. monogrāfiskā metode – tika veikta tēmas izpēte un izmantotās literatūras analīze;
3. dokumentu un SVID analīze;
4. sintēze – uzņēmuma loģistikas struktūrvienības analīze;
5. grafiskā metode;
6. novērošanas un aprakstošā metode;
7. loģiski konstruktīvā metode – secinājumu un priekšlikumu veidošana.

Pētījuma izpētes ierobežojums (sintēze) ir loģistikas struktūrvienības izpēte uzņēmumā, jo tās ietekmē uzņēmuma attīstīšanos, klientu piesaisti, pozīciju nostiprināšanu tirgū, stratēģisko mērķu sasniegšanu. Visu tehnoloģiju detalizēta izpēte pētījumā nav iespējama apjoma ierobežojumu dēļ. Pētījuma ietvaros tika veiktas vairākas intervijas ar uzņēmuma darbiniekiem. Uzņēmuma ekonomisko rādītāju aprēķināšanai tik izmantoti dažādi aprēķini, lai noteiktu peļņas vai zaudējuma aprēķinu, rentabilitāti, likviditātes koeficientu u.c.

Rezultāti

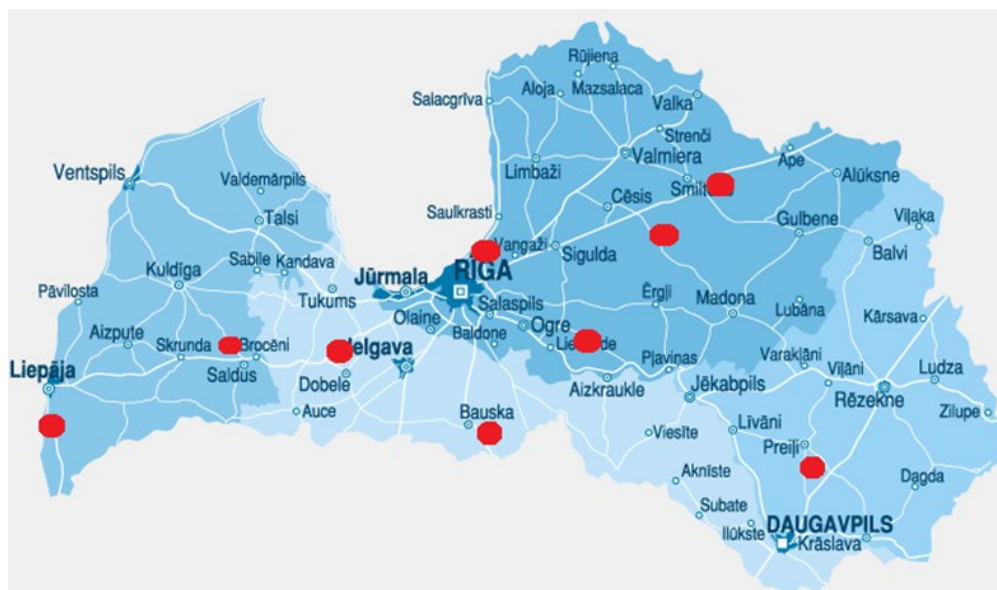
Degvielas piegādes SIA “Circle K Latvia” mazumtirdzniecības tīklam un vairumtirdzniecības klientiem koordinē un plāno Circle K biznesa centra degvielas plānošanas struktūrvienības degvielas

piegāžu plānotāji, kas nodrošina katra degvielas vedēja autovadītāju ar darba uzdevumu, kas satur sekojošu informāciju: kāds produkts, kad, uz kuriem un cik daudz ir jāpiegādā.

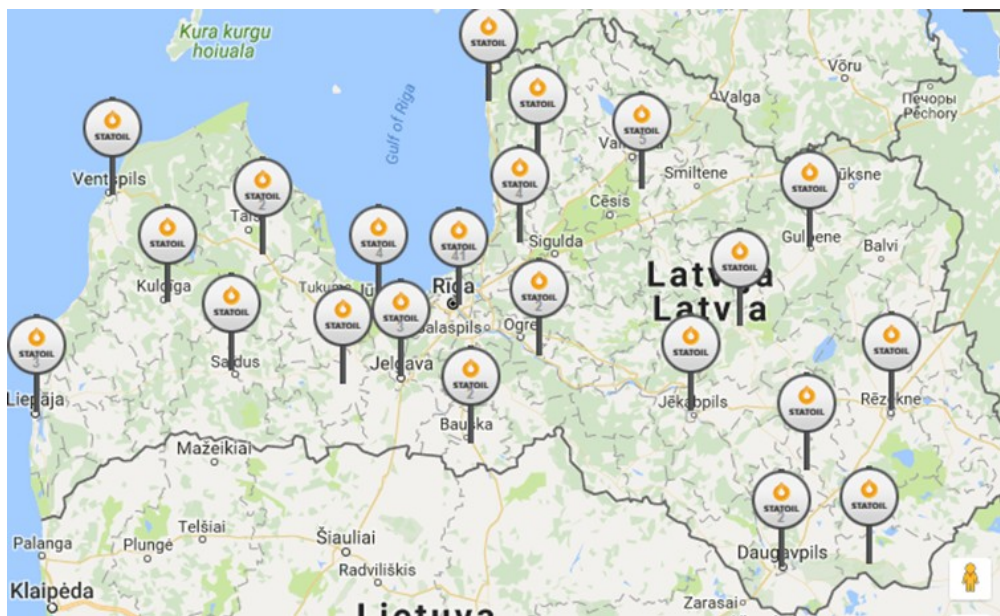
1.att. Vairumtirdzniecības klientu degvielas piegādes darbību laika sadalījums procesos (Avots: SIA "Circle K Latvia", 2016)

SIA "Circle K Latvia" nodrošina degvielas piegāžu plānotājiem visu nepieciešamo informāciju (atlikumi DUS tvertnēs, pārdošanas apjomi pa dienām), lai tie varētu nodrošināt nepārtrauktu degvielas uzpildes staciju (DUS) darbību piegādājot pareizā laikā un daudzumā nepieciešamo degvielu. Vairumtirdzniecības klientu piegādes atšķirībā no degvielas uzpildes staciju piegādēm lielākoties tiek veiktas nelielos apjomos, sākot no 2 m³ apjoma. Lai loģistika būtu pēc iespējas efektīvāka un degvielas vedēji tiktu maksimāli noslogoti ar pilnām kravām un vairumtirdzniecības klientiem nebūtu jāmaksā neadekvāti augstas piegādes izmaksas saistībā ar darbībām, kuras jāveic degvielas vedējam (sk. 1.attēlu), degvielas piegāžu plānotāji Circle K biznesa centrā sakombinē piegādes ar degvielas uzpildes staciju vai citiem tuvumā esošiem vairumtirdzniecības klientu pasūtījumiem. Latvijas teritorijas, kur atrodas SIA „Circle K Latvia” lielākie vairumtirdzniecības klienti atspoguļoti 2. attēlā un lielākās Statoil degvielas uzpildes stacijas atspoguļotas 3.attēlā.

2. att. SIA „Circle K Latvia” vairumtirdzniecības klientu tīkls (Avots: SIA "Circle K Latvia", 2016)

Nemot vērā informāciju 2. un 3. attēlā var spriest, ka lielākoties degvielas piegādes var tikt izplānotas diez gan efektīvi – degvielas piegādes posmā uz DUS iekļaujot arī kādu pasūtījumu priekš vairumtirdzniecības klientiem. Degvielas uzpildes staciju atrašanās vietas visā Latvijas teritorijā ir faktors, kas labvēlīgi izmaksu ziņā ietekmē degvielas piegādes iespējas vairumtirdzniecības klientiem.

3. att. SIA „Circle K Latvia” degvielas uzpildes staciju tīkls (Avots: SIA “Circle K Latvia”, 2016)

Tā kā SIA „Circle K Latvia” nav savs autoparks, kurš tiktu izmantots, lai nodrošinātu degvielas piegādes, uzņēmumam nav jāņem vērā vairākas izmaksas, kas paliek sadarbības partnera ziņā, kā piemēram, remonta izmaksas, apdrošināšanas izmaksas, līzings izmaksas, transporta tehniskās apskates izmaksas, administrācijas un auti vadītāju algu u.c. Samazinoties SIA “Circle K Latvia” pārdošanas apjomam, proporcionāli samazināsies arī SIA “Circle K Latvia” transportēšanas izdevumi, kā rezultātā pārdošanas apjomu samazināšanās neietekmēs degvielas cenu mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības tīklā. Savukārt, pārvadātāja ieņēmumi un peļņa samazināsies, jo nebūs pietiekami noslogotas visas transporta vienības, ņemot vērā faktu, ka pasūtītājs (Circle K Latvia) maksā izpildītājam (Hoyer Latvia) par katru pārvadāto apjomu litros un kompensē pārvadājumu laikā patērēto degvielu.

Secinājumi

Pētījuma laikā darba autors izstrādājis šādus secinājumus:

- Labi koordinēta, ātra un pasūtītājiem atbilstošas produkcijas piegāde patērētājiem nodrošina uzņēmumam konkurenci priekšrocības. SIA „Circle K Latvia” tiek izmantotas dažādas inovatīvas tehnoloģijas, kas atļauj sekot līdzi degvielas krājumiem katrā DUS un attiecīgi koordinēt efektīvas un laicīgas piegādes.
- Transportēšana ir loģistikas darbības, kuras mērķis ir nodrošināt materiālo resursu un gatavās produkcijas pārvadāšanu ar noteikta veida transportu. SIA „Circle K Latvia” degvielas piegādes autotransporta parku nodrošina sadarbības partneris SIA „Hoyer Latvia”. Šāda veida sadarbības modelis tika ieviests uzņēmumā, lai samazinātu izmaksas, kas saistās ar specializētā autotransporta parka uzturēšanu.
- Transporta izmaksas iekļauj visas ar loģistikas darbībām saistītās izmaksas, kuru lielākā daļa attiecas tieši uz pārvadāšanas procesu. SIA „Circle K Latvia” transporta izmaksas sadārdzina lielais skaits vairumtirdzniecības klientu pasūtījumu, kuri nereti ir maza apjoma un grūti apvienojami ar paredzētajām piegādēm uz DUS vai citu vairumtirdzniecības klientu

pasūtījumiem.

- DUS degvielas piegāžu plānošana uzņēmuma norisinās automātiski, un piegāžu daudzums balstās uz iepriekšējā gada konkrētā perioda pārdošanas apjomiem. Tas nozīmē, ka piegāžu plānošanā netiek ņemti vērā ārpus kārtas notikumi, kā dažādi ceļu remontdarbi un pasākumi, kas var būtiski ietekmēt degvielas produkta iegādāto daudzumu DUS. Lai izvairītos no situācijām, ka klientam DUS nav pieejams vēlamais produkts, piegāžu plānotājiem būtu nepieciešams papildus interesēties par darbībām, kas norisinās katra DUS tuvumā, lai piegādes tiktu organizētas precīzāk.

Bibliogrāfiskais saraksts

- Apsalons R. (2012). Loģistikas centru pārvaldība. Rīga: Burtene
- Armsa B. (2007). Vietējais mārketingš. Rīga: Zvaigzne ABC
- Blaits Dž. (2004). Mārketinga rokasgrāmata. Rīga: Zvaigzne ABC
- Krūmiņš N. (2004). Rokasgrāmatas loģistikas sistēmu vadīšanai jeb kas jāzina, lai loģistikas sistēmu izveidotu par 30% pelnošāku. Rīga: tipogrāfija „Petrovskis & Ko”
- Likumi.lv (2016). Bīstamo kravu pārvadājumu noteikumi [skatīts 08.12.2016] pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=116190>
- Likumi.lv – Bīstamo kravu pārvadājumu noteikumi [skatīts 08.12.2016] pieejams: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=77920>
- Likumi.lv (2016). Ceļu satiksmes noteikumi [skatīts 03.12.2016] pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90585>
- Likumi.lv (2016). Eiropas valstu nolīgums par bīstamo kravu starptautiskajiem pārvadājumiem ar autotransportu (adr) [skatīts 02.12.2016] pieejams: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/658>
- Praude V. (2013). Loģistika: teorija un prakse. Otrai pārstrādātais un papildinātais izdevums. Rīga: Burtene
- Praude V. (2011). Mārketingš 1.daļa. Rīga: Burtene
- SIA ”Circle K Latvia” (2016). Auto mazgāšana [skatīts 07.12.2016] pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334072581314/Uzņemumiem/Pakalpojumi/Automazgasana.html
- SIA ”Circle K Latvia” (2016). Gada pārskats [skatīts 01.12.2016] pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334072587326/par-Circle-K/Circle-K-Latvia/Gadap%C4%81rskatavad%C4%ABbaszi%C5%86ojumi.html
- SIA ”Circle K Latvia” (2016). Degviela [skatīts 01.12.2016] pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334072578139/Uzņemumiem/Degviela.html
- SIA ”Circle K Latvia” (2016). Eļļas un smērvielas [skatīts 05.12.2016] pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334072583363/Uzņemumiem/Pakalpojumi/E%C4%BC%C4%BCas-sm%C4%93rvielas.html
- SIA ”Circle K Latvia” (2016). Karstie ēdieni [skatīts 07.12.2016] pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334072583175/Uzņemumiem/Pakalpojumi/Veikals/MadeToGo%C4%93dieni.html
- SIA ”Circle K Latvia” (2016). Karstie dzērieni [skatīts 07.12.2016] pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334072583054/Uzņemumiem/Pakalpojumi/Veikals/Kafija.html
- SIA „Circle K Latvia” (2016). Staciju tīkls [skatīts 07.12.2016] pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334073174978/kontakti/Stacijut%C4%ABkls.html
- Spracmanis N. (2003). Uzņēmējdarbības loģistikas pamati. Rīga: Burtene

KRĀJUMU PĀRVALDĪBAS PILNVEIDE SIA COWCARE**Marika Grīnberga***Ekonomikas un kultūras augstskola, Starptautiskie tirdzniecības darījumi un loģistika” absolvente,
marika@bkvalmiera.lv*

Zinātniskais vadītājs: Mg.sc.oec., profesors Raitis Apsalons

Anotācija

Peļņas gūšana ir saistīta ar ieņēmumiem un izdevumiem. Lielu daļu izdevumus sastāda krājumu komplektēšana, transportēšana un uzglabāšana, tādēļ svarīgi ikvienam uzņēmumam sakārtot un optimizēt savas izmaksas, tādējādi palielinot uzņēmuma ieņēmumus. Mūsdienās uzņēmumi tirgo ļoti daudz un dažādus produktus, piedāvājot tos ikvienam klientam pēc vajadzības un vēlmēm, taču, lai savus klientus apgādātu ar piedāvāto produkciju ir nepieciešams veidot krājumus. Daudzos uzņēmumos krājumu regulēšana nav atbilstoša, jeb uzskatāma par neefektīvu, krājuma deficīta dēļ vai uzturot pārmērīgi lielu krājumu daudzumu. SIA CowCare svarīgi uzturēt krājumus pietiekamā līmenī, lai nodrošinātu klientiem savu pārdodamo produkciju. Pētījuma mērķis ir izstrādāt priekšlikumus SIA CowCare krājumu pārvaldības pilnveidei, lai uzņēmums spētu efektīvāk pārvaldīt savus krājumus un noliktavās neveidotu nerealizējamus krājumus (nelikvīdus). Pētījumā tika izmantotas piecas metodes literatūras analīze, dokumentu analīze, intervija, ABC klasifikācija un krājumu regulēšanas metodes. Pētījums tika veikts laika periodā 2016. gada 19. septembra līdz 2016. gada 10. decembrim. Pētījumā izmantoto datu periods 2015.gada 1.septembra līdz 2016.gada 31.augustam. Pētījuma nobeigumā ir apkopoti secinājumi, balstoties uz veiktajiem aprēķiniem un analīzēm par krājumu pārvaldības pilnveidi uzņēmumā SIA CowCare. Kā arī izstrādāta aprēķinu sistēma, kurā tiek veikti aprēķini, lai spētu noteikt maksimālo un minimālo krājumu daudzumu kādu uzturēt SIA CowCare noliktavās.

Atslēgas vārdi: *krājumu pārvaldība; MIN/MAX; ABC klasifikācija; SIA CowCare.*

Ievads

Krājumu pārvaldība ikvienā uzņēmumā ir neatņemams uzņēmējdarbības process, kas tiek pārvaldīts. Krājumu pārvaldības loma mūsdienu biznesā aug, jo krājumu uzglabāšanas izmaksas sastāda lielus izdevumus. Līdz ar strauju attīstību un datorizētu sistēmu ieviešanu ir iespējams optimizēt krājumus, lai tie ilgu laiku neuzglabātos noliktavās, kā arī sekot līdzi krājumu atlikumiem, tādējādi būtiski samazinot uzglabāšanas izmaksas. Šobrīd uzņēmumi visā pasaulē, kuriem ir nepieciešama krājumu uzglabāšana, pievērš uzmanību šai problēmai, un jautājumiem saistībā ar krājumu pārvaldību, jo ar pareizu krājumu vadīšanas metodi ir iespējams sasniegt labākus rezultātus un attīstīties.

Pētāmais uzņēmums SIA CowCare nodarbojas ar dažādu preču tirdzniecību, lielākoties piensaimniecībām, kā arī liellopu nagu griešanas iekārtu un materiālu pārdošanu zemnieku saimniecībām un profesionāliem nagu apstrādes speciālistiem. SIA CowCare ir oficiālais pārstāvis vairākiem Eiropas ražošanas uzņēmumiem Baltijas valstīs. Pamatojoties uz pētāmā uzņēmuma piedāvāto plašo produktu klāstu, darba autore darbā uzsvāru liek uz krājumu pārvaldības pilnveidi, kā arī iepirkumu un krājumu procesu pārvaldības izpildi.

Darba mērķis ir izstrādāt priekšlikumus SIA CowCare krājumu pārvaldības pilnveidei.

Darba uzdevumi:

1. Izpētīt krājumu pārvaldības teorētisko bāzi;
2. Analizēt SIA CowCare darbību;
3. Izvērtēt krājumu pārvaldības nozīmi uzņēmuma komercdarbības organizēšanā;
4. Sniegt priekšlikumus krājumu pārvaldības pilnveidei SIA CowCare.

Literatūras apskats

Krājumu pārvaldība ir neatņemams uzņēmējdarbības process. Ikvienā veikalā un uzņēmumā, kurā tirgo gatavo vai nepabeigto produkciju ir vajadzīgi preču, izejvielu krājumi. Lai nodrošinātu ikvienam klientam pārdodamo produkciju nepieciešams kontrolēt krājumus, lai tie neaptrūktos. Taču liela krājumu uzglabāšana palielinās izdevumus, krājumu uzglabāšanai noliktavās, kas nozīmē, ka uzņēmumam ir jāiesaldē ieguldītie līdzekļi.

“Krājumu izveides mērķis – noteiktu rezervju veidošana starp pastāvīgām materiālu piegādēm un nepārtrauktas piegāžu nepieciešamības novēršana. Eksistē trīs krājuma pamati:

1. Izejmateriāli, iepirkta komplektējošo detaļu un patērējamo materiālu krājumi rezervju izveidei starp iepirkuma apjomiem un top patēriņa apjomiem ražošanā.
2. Tā sauktie nepabeigtie ražošanas krājumi ražošanas, kas veido rezervi starp secīgajām ražošanas operācijām.
3. Gatavās produkcijas krājumi, kas veido rezervi starp ražošanas operatīvo sistēmu un produkcijas izkraušanu un pārdošanas ātrumu.

Vēl preču-materiālu krājumus var dalīt pēc to mērķu piederības:

1. Produkti tehnoloģisko apstrādes procesā (no vienas loģistikas sistēmas posma uz citu).
2. Tekošie (cikliskie) krājumi.
3. Rezerves vai „bufera” krājumi (ko uzņēmums veido, lai nodrošinātos no piegādes apjoma atpalikšanas no grafika, kā arī lai veidotu krājumus gaidāmām pieprasījuma izmaiņām (sezonalitāte) vai piedāvājumam uz jebkura veidu produkcijas (nodokļi, streiki, cenu pieaugums).
4. Ražošanas krājumi (priekš ražošanas patērēšanas).

Preču krājumi nodrošina nepārtrauktu materiālu piegādi.”(Birzietis 2008)

Katram ražošanas uzņēmumam ir vajadzīgas izejvielas, lai tas spētu saražot gala produkciju. Taču arī gatavās produkcijas tirgotājiem ir nepieciešami gatavie produkti, lai tie spētu sniegt savu piedāvāto pakalpojumu. Tādēļ ļoti svarīgi, lai šie krājumi vienmēr tiktu nodrošināti un būtu pieejami pietiekamā daudzumā. Lai nodrošinātu krājumus, tos ir vajadzība ik pa laikam atjaunot un pārbaudīt, lai tie vienmēr būtu pieejami un atbilstu kvalitātei.

“Nesim par piemēru ABC analīzi. Pārdošanas apjoma analīze atklāj, ka A preces veido 5% no visām precēm un veicina 70% no pārdotā apjoma, B preces veido 10% no kopējām precēm un pievieno vēl 20% uz pārdošanas apjomu, kamēr C preces veido 65% no atlikušajām precēm, bet veicina tikai 10% uz pārdošanu. Pēdējiem 20% no atlikušajām precēm nav radies pārdošanas apjoms pēdējā gada laikā. Statiskā sadale gandrīz vienmēr ir atrodama kompāniju inventarizācijas laikā.” (Frederick 1996)

Ieviešot uzņēmumā ABC klasifikācijas analīzi, tā palīdz atklāt, kādas preces veido un veicina vislielāko pārdošanas apjomu, kā arī būs redzams no kādiem produktiem pārdošanas apjoms nebūs izveidojies. ABC klasifikācijas galvenais uzdevums ir sagrupēt krājumus pēc to pārdošanas ieņēmumiem. Krājumi tiek sadalīti trīs grupās pēc to vērtības vai citiem uzņēmumā izveidotiem kritērijiem. A grupā tiek iekļauti tie produkti, kuri ir vissvarīgākie un vērtīgākie, B grupā atlikušie un C grupā mazāk svarīgie. Ar šīs kontroles palīdzību būtu iespējams samazināt krājumu izmaksas.

MIN/MAX metodi visbiežāk pielieto tirdzniecības uzņēmumi, kuriem ir liels produkcijas skaits, tādējādi pielietojot šo metodi tiek samazināts krājumu daudzums. Šo metodi pielieto arī uzņēmumos, kuros ir svārstīgas vienas preces pieprasījums pa sezonām/mēnešiem vai pat nedēļām. Autore uzskata, ka ikvienā uzņēmumā ir lēcieneveida produkti, kura vienā laika periodā tiek pārdota ļoti lielos apjomos, taču citā periodā daudz mazākos apjomos, tādēļ MIN/MAX metode ļauj noteikt starpību starp maksimālo krājuma līmeni un faktisko atlikumu noliktavās, kas ir vienāds ar minimālo pieļaujamo apjomu. Šī metode tiek izmantota arī tirdzniecības uzņēmumos, kuros ir ierobežota izmantojamā tirdzniecības platība vai produktu plauktu ietilpība katram produktam. Daudzi faktori var būt ļoti

mainīgi – transportēšanas izmaksas, piegāžu cenas, iepirkuma apjomu ierobežojums, kā arī piegāžu biežums.

Lai uzņēmums spētu kontrolēt katra produkta minimālo un maksimālo krājuma līmeni, ir jānosaka pēc kāda aprēķina veikt MIN/MAX krājuma kontroli. Jānosaka MIN/MAX minimālais un maksimālais iespējamais daudzums, minimālais un maksimālais pasūtījuma daudzums, pēc kura vadīties veidojot iepirkumus un plānojot krājumu papildināšanu.

Metodoloģija

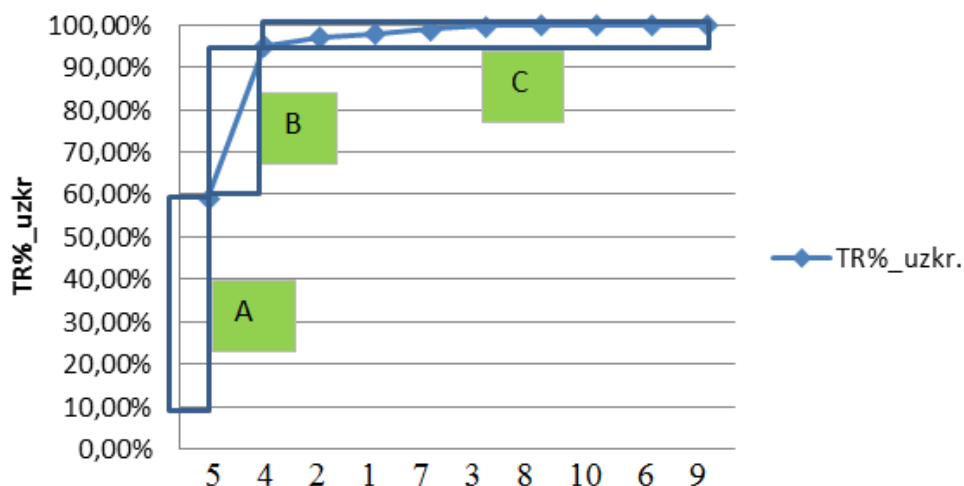
Pētījuma veikšanā tika izmantota kvalitatīvā pētījuma metode, teorētiskās literatūras analīzei, analītiskā metode, dažādu avotu analīzei, atziņu vērtēšanai, sekundāro datu analīze, izpētot iepriekš iegūto informāciju, dokumentu analīze un pētnieciskā novērošanas metode krājumu uzglabāšanas procesā, aprakstošā jeb monogrāfiskā metode SIA CowCare izpētei, apkopojot iegūto informāciju, ABC klasifikācija un krājumu regulēšanas metodes.

Krājumu pārvaldības pilnveides aprēķini tika veikti balstoties uz SIA CowCare iekšējo dokumentāciju, datu periodā no 2015. gada 1. septembra līdz 2016. gada 30. augustam. Ņemot vērā noliktavas apgrozījumu un ieņēmumus par pārdoto produkciju, tika izveidota ABC klasifikācija produktu grupām un apakšgrupām. Pēc aprēķinu veikšanas tiek iedalīts, ka A blokā iekļaujas produktu grupas, kuru kopējie ieņēmumi procentos ir [0%-80%], B blokā iekļaujas produktu grupas [80%-95%] un C blokā iekļaujas produktu grupas [95%-100%].

Ar MIN/MAX krājumu pārvaldības metodi izanalizējot SIA CowCare iekšējo dokumentāciju par laika posmu no 2015. gada 1. septembra līdz 2016. gada 30. augustam par pārdošanas apjomiem, kā arī noliktavas apgrozījumu un ieņēmumiem, tika iegūta nepieciešamā informācija par visvairāk pārdoto produktu uzņēmumā – divkomponento līmes sajaucēja uzgali. Šim produktam tika izveidoti aprēķini MIN/MAX krājumu regulēšanas metodē. Sākotnēji tika atlasīti dati no noliktavas apgrozījuma pa dienām, cik ir pārdots divkomponento līmes sajaucēja uzgaļu. Izanalizējot iegūto informāciju, tiek secināts, ka šis produkts atrodas D4 preču grupā, kā arī tiek noteikts garantijas krājuma koeficients, un atbilstoši SIA CowCare noteiktajam servisa līmenim procentos, nodrošinājuma procentos.

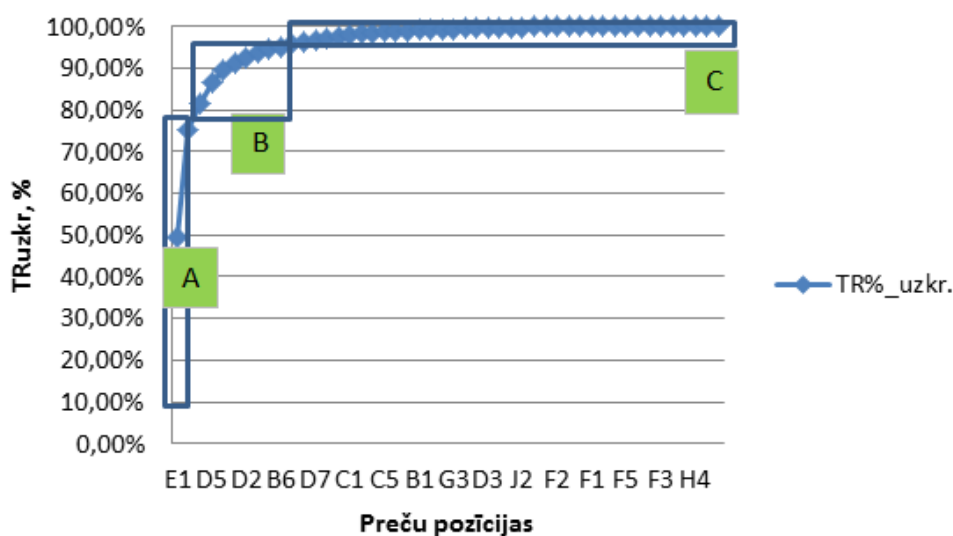
Rezultāti

Balstoties uz veiktajiem aprēķiniem ABC klasifikācija iedalījums produktu grupām, izanalizējot iepriekš iegūtos datus un veicot aprēķinus, tika izsecināts ka SIA CowCare vislielākos ieņēmumus sastāda liellopu nagu apstrādes stelles, jo šajā produktu grupā precēm ir visaugstākās cenas. B blokā pēc kopējiem ieņēmumiem iedalās 4. grupas produkti. Darba autore izpētot produktu katalogu izsecināja, ka šajā produktu grupā tiek tirgoti nagu griešanas materiāli un instrumenti. Šajā grupā ietilpst tādi produkti, kā liellopu nagu apstrādes diski, leņķu slīpmašīnas, nažus, galodas, knaibles, pakavus un līmes kā arī dažādas saites un kāju vannu šķīdumus. C blokā iedalās lielākā daļa no SIA CowCare produktu grupām, taču tāpat šīs produktu grupas uzņēmuma sniedz ieņēmumus.

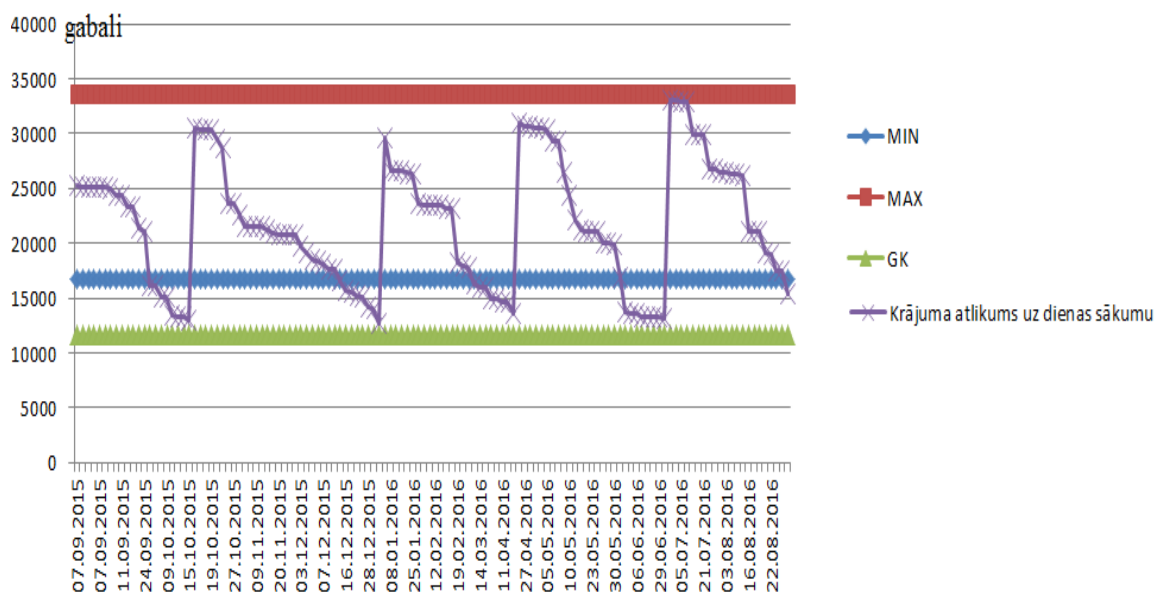
1.att. SIA CowCare ABC klasifikācija iedalījums produktu grupām, aprēķini laika periodā 01.09.2015. - 30.08.2016.

Balstoties uz veiktajiem aprēķiniem ABC klasifikācija iedalījums produktu apakšgrupām, tiek secināts, ka uzņēmumam vislielākos ieņēmumus nes E1 un D5 produktu apakšgrupas, šajās apakšgrupās tiek tirgoti visnozīmīgākie produkti. Taču neskatoties uz to, ka citu apakšgrupu produkti nes mazākus ieņēmumus vai nenes nemaz, darba autore uzskata, ka SIA CowCare nepieciešama lielāka krājumu kontrole, lai uzlabotu savu darbību, kā arī lai B un C bloka apakšgrupu produkti tiktu tirgoti lielākās apjomos.

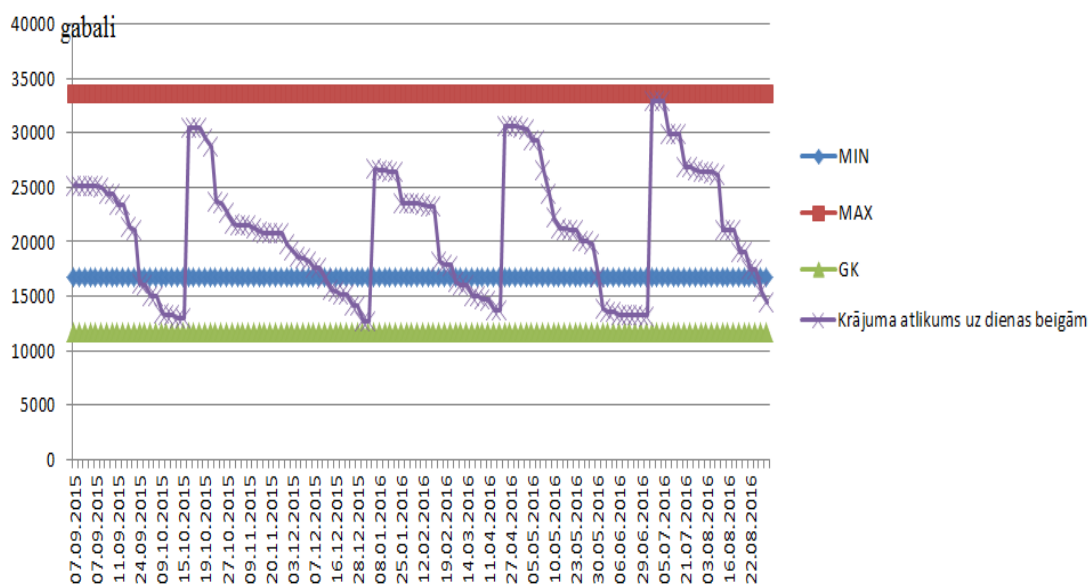
2.att. SIA CowCare ABC klasifikācija iedalījums produktu apakšgrupām, aprēķini laika periodā 01.09.2015. - 30.08.2016.

SIA CowCare tikai noteikts servisa līmeni (SL) 90,63% iegūstot, ka garantijas krājumu koeficients ir 1,18. 3. attēlā attēlots MIN/MAX metode, SL = 90,63%, pasūtījums tiek veikts gabalos. 3. attēlā redzams SIA CowCare divkomponento līmes sajaucēja uzgaļa krājumu atlikums uz dienas sākumu. Redzams, ka krājumu atlikums uz dienas sākumu dažādos periodos nav noslīdējis zem garantijas krājuma, kurš jānodrošina. Tas ir pozitīvi, ka krājuma nodrošinājums, nav sasniedzis 0 atzīmi, kas nozīmē, ka SIA CowCare ir stabils garantijas krājumu nodrošinājums divkomponento līmes sajaucēja uzgaļiem.

3.att. SIA CowCare divkomponento līmes sajaucēja uzgaļa krājumu atlikums uz dienas sākumu, laika periodā 01.09.2015. - 30.08.2016.

MIN/MAX metode, SL = 90,63%, SIA CowCare divkomponento līmes sajaucēja uzgaļa krājumu atlikums uz dienas beigām. Redzams, ka krājumu atlikums uz dienas beigām, nav sasniedzis negatīvo atzīmi. Garantijas krājumu nepieciešams pasūtīt/ papildināt, ja atlikums ir mazāks par minimumu. Izzanalizējot iepriekš rakstīto, darba autore izsecināja, ka SIA CowCare servisa līmeni var arī samazināt līdz 85,16%.

4.att. SIA CowCare divkomponento līmes sajaucēja uzgaļa krājumu atlikums uz dienas beigām, laika periodā 01.09.2015. - 30.08.2016.

Secinājumi

Balstoties uz veikto pētījumu un aprēķiniem, tika izstrādāti sekojoši secinājumi:

1. Krājumu vadīšanai uzņēmumā nav noteikta sistēma, kas klasificētu krājumus pa grupām, pielietojot katrai grupai piemērotāko krājumu vadības metodi, tādēļ SIA CowCare ir

izveidojies nestabils krājumu nodrošinājums, nespējot klientiem nodrošināt nepieciešamo produkciju.

2. Pētījuma rezultātā tika izstrādāta ABC klasifikācija un konstatēts, ka krājumi tiek uzraudzīti, izmantojot trīs stratēģijas. Lielāka uzmanība jāpievērš krājumi, kuri veido peļņu, var iepirkt regulāri, krājumi, kurus iepērk pēc nepieciešamības un krājumi, kuriem jāseko līdzī, lai tie neveidotu iesaldētus līdzekļus un nelikvīdus noliktavās, jo tie uzņēmumam rada liekas izmaksas.
3. Lielākā daļa SIA CowCare klienti ir no piena lopkopības nozares, kura šobrīd cieš no zemām piena iepirkuma cenām; attiecīgi krītas viņu maksātspēja, kas, savukārt, ietekmē SIA CowCare attīstību un izaugsmi, jo parādu aprīte notiek daudz lēnāk kā kreditoru, kas ietekmē krājumus, jo, ja netiek samaksāts par pārdoto produkciju uzņēmums negūst peļņu.
4. SIA CowCare nav noteikts maksimālais un minimālais krājumu daudzums, kādu uzglabāt noliktavās, krājumi tiek papildināti pēc pieprasījuma un vajadzības, nav noteikta matemātiskā sistēma, tādējādi netiek nodrošināti vajadzīgie produkti klientiem, nākas veikt ārkārtas pasūtījumu, kas vienmēr ir dārgi, dēļ augstajām transportēšanas izmaksām.
5. Balstoties uz veiktajiem MIN/MAX aprēķiniem, tika izsecināts, ka pieprasījums uzņēmumā tirgotajiem produktiem ir nevienmērīgs, tādēļ nepieciešams izveidot sistēmu, lai krājumu neaptrūktos, taču tajā pat laikā neveidot nelikvīdus.
6. Izanalizējot ABC klasifikāciju, produktu grupām un apakšgrupām, tika izsecināts, ka starp krājumiem, daudzi produkti nav pirmās nepieciešamības produkti.
7. Izanalizējot dokumentāciju, tika konstatēts, ka ir daudz specifisku produktu, kas tiek ražoti pēc pasūtījuma un tiem netiek veidoti krājumi, attiecīgi SIA CowCare klientiem nākas gaidīt, kas veicina klientu neapmierinātību.

Bibliogrāfiskais saraksts

Apsalons R. Loģistikas centru pārvaldība. Rīga: Burtene, 2012., 176 lpp ISBN 9789984833064

Birzietis G. Transporta vadība un loģistika. Jelgava: LLU, 2008., 175 lpp ISBN 978-9984-784-59-5

Ross Frederick D. Distribution planning and control. 1996., 247 lpp ISBN-13: 978-1-4684-0017-5

TRANSPORTA LOĢISTIKAS LOMA SIA “SATRAPS”**Arina Kolotikova***Ekonomikas un kultūras augstskola, "Inovatīvā ekonomika un uzņēmējdarbība", a.kolotikova@gmail.com*Zinātniskais vadītājs: *Mg.paed., docente Inga Brasla***Anotācija**

Pētījuma aktualitāte: Loģistika ir viens no pamatelementiem uzņēmējdarbībā. Loģistika ir ne tikai preces transportēšana no punkta A uz punktu B, bet tā ir vesela virkne ar procesiem. Loģistiku var iedalīt ārēja un iekšējā sistēmā. Tā ir mijiedarbība un tās rezultātā - gala prece nonāk līdz gala patērētājam. Lai uzzinātu, cik svarīga transporta loģistikas loma ir uzņēmumā un kā kopumā loģistika ietekmē uzņēmuma ekonomiskos rādītājus, pētīšanai tika izvēlēts vietējais Latvijas uzņēmums SIA „Satraps“. Tas nodarbojas ar dažādu mājturības preču vairumtirdzniecību, ir sava zīmola „Merkant“ dibinātājs un Latvijas tirgū darbojas kopš 1993.gada. Autore iepazinās ar uzņēmuma loģistikas speciālista darba ikdienu, izpētīja uzņēmuma izejošos un ienākošos transporta pavaddokumentus, intervēja darbiniekus, kuri ir tiešā saskarē ar preces iegādi, produkta ražošanu, preču piegādi un līdzīgiem darbiem. Šie dati tika apkopoti, izanalizēti, balstoties uz tiem, tika izdarīti secinājumi un izvirzīti priekšlikumi.

Pētījuma mērķis: Izpētīt transporta loģistikas lomu uzņēmumā SIA “Satraps” un kā kopumā loģistika ietekmē uzņēmuma ekonomiskos rādītājus.

Pētījuma metodes: Darba izstrādes laikā tika izmantota empīriskā metode, novērojot darba ikdienu SIA “Satraps” dažādās uzņēmuma nodaļās, tika intervēti darbinieki, analizētas novērotās situācijas. Informācijas apstrādē tika izmantota aprakstošā metode, izmantojot teorētiskos materiālus un pētāmo dokumentāciju, aprakstīti darba procesi uzņēmumā, ar mērķi noskaidrot loģistikas procesu ietekmi uz uzņēmuma darbību kopumā.

Sasniegtie rezultāti: Balstoties uz iegūto un analizēto informāciju, autore secina, ka transporta loģistika ir SIA “Satraps” neatņemama uzņēmējdarbības sastāvdaļa, kas nodrošina preču kustību no piegādātāja uz uzņēmuma noliktavu un tieši ietekmē katra produkta gala cenas veidošanos, sadārdzinot preču vienību līdz 7%.

Atslēgas vārdi: loģistika; transports, mājturības preces, Merkant.

Ievads

Mūsdienas labi organizēta loģistika atrisina daudzas problēmas, kas ekonomē laiku un līdzekļus. Šodien ir iespējams iegādāties savu transportu, lai ātrāk un drošāk piegādātu precis klientam vai arī piesaistīt ārpakalpojumu. Izvēloties ārpakalpojumu, ir iespējams izvēlēties piemērotāku cenu un iespējams transportēt lielāku apjomu. Preces no ārzemēm ir iespējams saņemt nedēļas ietvaros vai pat ātrāk. Attīstoties tehnoloģijām, attīstās arī loģistika. Mūsdienās neviens uzņēmums nespēj eksistēt bez loģistikas, tā skar katru jomu. Lai veiktu pētījumu un sasniegtu izvirzīto mērķi – noskaidrot, cik svarīga ir loģistika uzņēmumā un kā tā ietekmē uzņēmuma ekonomiskos rādītājus. Pētījumam tika izvēlēta vairumtirdzniecības sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Satraps“. Uzņēmums darbojas Latvijas tirgū kopš 1993.gada un kopš 1999.gada tam ir savs zīmols „Merkant“. Uzņēmuma produkciju klāstā ir tādas preces kā atkritumu maisi, salvetes, vienreizējās lietošanas trauki, higiēnas preces, virtuves piederumus un tml.

Lai sasniegtu mērķi, tika izvirzīti sekojošie uzdevumi:

1. Izanalizēt teorētiskos materiālus par loģistikas jomu;
2. Izpētīt SIA “Satraps” transportēšanas loģistikas organizēšanu un transportēšanas izmaksas;
3. Izdarīt secinājumus un izvirzīt priekšlikumus.

Darba izstrādes laikā tika izmantota empīriskā metode, novērojot darba ikdienu SIA “Satraps” dažādās

uzņēmuma nodaļās, tika intervēti darbinieki, analizētas novērotās situācijas. Informācijas apstrādē tika izmantota aprakstošā metode, izmantojot teorētiskos materiālus un pētāmo dokumentāciju, aprakstīti darba procesi uzņēmumā, ar mērķi noskaidrot loģistikas procesu ietekmi uz uzņēmuma darbību kopumā. Pētījuma rezultāti liecina par to, ka uzņēmums nespēj veikt uzņēmējdarbību, neizmantojot transporta loģistiku, kā arī transporta loģistika tieši ietekmē produkta cenas veidošanos.

Literatūras apskats

“Transportēšana ir viena no galvenajām loģistikas darbībām, jo pirmkārt, bez kravu transportēšanas nav iespējama resursu un produkcijas plūsmas pārvietošana un, otrkārt, tieši transporta izmaksām ir liels īpatsvars loģistikas izmaksu struktūrā.” (Praude 2013). Uzņēmumā “Satraps” gandrīz visa uzņēmējdarbība ir balstīta uz preces transportēšanu. Preces transportēšana no ārvalstīm uz Latviju un preces transportēšana pa Latviju un ārpus tās. Līdz ar to, transporta izmaksas ir augstas un tām ir nepieciešama stingra kontrole.

“Loģistikas dienesta darbība ir saistīta ar dažāda veida izmaksām un ir vērsta uz krājumu samazināšanu, kā arī uzņēmuma produkcijas pieprasījuma, tātad arī ieņēmumu palielināšanu. Kopumā tas nozīmē preces pievienotās vērtības palielināšanos tās ceļā no ražotāja līdz patērētājam.” (Sprancmanis 2011). Preces cenu tieši ietekmē loģistikas izmaksas. Balstoties uz šo faktu, ir rūpīgi jāizvēlas preces transportēšanas veids no punkta A uz punktu B.

“Materiālu vai preču cenas ietekme uz pārvadājuma tarifu izpaužas kā preču pārvadājuma tarifa diskriminācija atbilstoši preču grupai atkarībā no to vērtības: lētām precēm parasti transportēšanas tarifs ir zemāks nekā dārgām.” (Sprancmanis 2011). Nepietiek ar to, ka preces transportēšanai ir izvēlēts kāds noteikts transporta veids, kas var precīzi nogādāt noteiktajā vietā. Ir jāizvērtē, vai tas ir izdevīgi. Nebūs izdevīgi, ja vienreizējos lietošanas plastmasa traukus sūtīs ar gaisa kuģi. Prece ir lēta un tai nav nepieciešami īpašie drošības pasākumi. Tas precīzi sadārdzinās, veidojot zaudējumus uzņēmumam, jo prece paliks nekonkurētspējīga cenu ziņā.

Metodoloģija

Pētnieciskajā darbā tika izmantoti tādi pētījuma instrumenti kā uzņēmuma darbinieku intervijas, darba ikdienas novērošana dažādās uzņēmuma nodaļās, iekšējas kārtības dokumentu analīze un izejošās/ienākošās korespondences pētīšana. Pētījuma objektivitātei tika veikta novērošana pārdošanas nodaļā, loģistikas nodaļā un tika vērota ikdienu noliktavas telpās. Autore novēroja darba ikdienu, lai konkrētāk izvērtētu vairākus darba procesus, kā tie ietekmē kopējo uzņēmējdarbību. Iepazīstoties ar darba procesiem, paralēli tika pētīti procesā iesaistītie dokumenti – rēķini, līgumi, kravas pavaddokumenti un tml. Lai iegūtā informācija un novērotā darba gaita tiktu pamatota, tika pieaicināti pētīto nodaļu darbinieki, lai sniegtu atbildes uz autores uzdotajiem jautājumiem. Līdz ar to, ka uzņēmumā tika padziļinātāk pētīta tieši loģistikas joma, uzsvars tika likts uz interviju ar loģistikas speciālisti. Loģistikas speciāliste atbildēja uz autores uzdotajiem jautājumiem un savas atbildes pamatoja ar iekšējiem darba kārtības dokumentiem, rēķiniem un līgumiem. Apkopojot iegūto informāciju, pamatojoties uz teorētisko bāzi un pētījuma laikā izzināto, tika izdarīti secinājumi un izvirzīti priekšlikumi.

Rezultāti

SIA „Satraps“ ir vairumtirdzniecības uzņēmums, kurā šobrīd strādā 29 darbinieki. SIA „Satraps“ sortiments ir gana plašs – atkritumu maisi, iepakojuma materiāli, vienreizējie lietošanas trauki, salvetes, higiēnas preces, virtuves piederumi un citas preces. Uzņēmums iegādājās gatavo produkciju un izjemateriālus gan tepat Latvija, gan ārvalstīs. Lai nogādātu preces no ārvalstīm, tiek pieaicināts starpnieks, kas sniedz transporta loģistikas pakalpojumus. Savukārt, lai uzņēmums spētu piegādāt savu precīzi esošajiem klientiem Latvijā un Lietuvā, tas izmanto savu transportu. “Pašu transporta priekšrocības:

- ērtāk un vieglāk vadīt un lietot, kā rezultātā palielinās kravu piegādes operativitāte un

- samazinās piegādes laiks,
- samazinās preču krājumi uzņēmumā, kā arī kravu saņēmējiem,
 - sakarā ar iespējām aprīkot spēkratus atbilstoši kravu īpašībām, samazinās bojājumi un zudumi,
 - mazākas tiešās pārvadājuma izmaksas, jo pašu transports strādā bez peļņas,
 - rodas iespēja uz spēkratiem izvietot uzņēmuma reklāmu,
 - spēkratu vadītāju var izmantot arī par pārdevēju vai ekspeditoru,
 - pašu transports palielina uzņēmuma tirgus spēku sarunās ar koplietošanas transportfirmām.” (Sprancmanis 2003).

Intervijas laikā ar uzņēmuma loģistikas speciālisti, tika apstiprināts, ka savs uzņēmuma transports ir ērtāks un drošāks lietošanā. Bet, lai arī savam transportam ir daudz priekšrocību, tam ir arī pamatoti trūkumi – regulāras izmaksas. Ja pieaicinātais pakalpojuma sniedzējs veic kravas piegādi, ja transports ir maksimāli pilns -33 paletes, tad pakalpojuma sniedzējs izraksta rēķinu ar atlikto maksājumu līdz pat 30 dienām. Tas ļauj kontrolēt naudas plūsmu. Vidēji SIA “Satraps” pieaicinātā transporta izmaksas mēneša ietvarā ir , aptuveni, 6 000 eiro. Šīs izmaksas nav regulāras, tas ir atkarīgs no krājumu vadības. Attiecīgi, ja ir pasūtīts FTL (full transport load), tad nākamajā mēnesī nav nepieciešamība sūtīt to pašu produkciju pilnā apjomā. Līdz ar to, ka šī prece ir lēta, FTL izmaksas šāda tipa precei svārstās no 1 100 eur līdz 1 300 eur pasūtot precis no Ukrainas. Tas aptuveni ir 20% no kopējām ikmēneša pieaicinātā transporta izmaksām. Šos 20% var ietaupīt katru mēnesi, ja pareizi plāno krājumus, jo sūtot vienā reizē lielāku palešu skaitu tas proporcionāli samazina transporta pakalpojuma izmaksas. Izmaksas ir atkarīgas no pieaicināta starpnieka piedāvātajiem tarifiem.

Toties, sava transporta izmaksas nevar paredzēt, jo autotransportam var jebkurā laikā rasties papildus izmaksas, kas nereti ir neplānotas iepriekš. Izvēloties sava auto transporta izmantošanu preču piegādei, uzņēmumam ir jāņem vērā augstas izmaksas. Šajā gadījumā daļām transporta izmaksas mainīgajās un pastāvīgajās izmaksās. Pie mainīgajām izmaksām (VC) ir pieskaitāms ikmēneša auto transporta degvielas patēriņš un šofera alga. “Mainīgās izmaksas - izmaksas, kas mainās tieši proporcionāli uzņēmējdarbības apjoma izmaiņām.”(Akadēmiskā terminu datu bāze 2015). Pie fiksētajām (FC) - autotransporta amortizācija, automašīnas līzings, OCTA un KASKO apdrošināšana, automašīnas remonts, autotransporta nodokļi. “Fiksētās jeb pastāvīgās izmaksas - izmaksas, kas noteiktas ražošanas jaudas robežās ir pastāvīgas.”(CredPro 2016). Pētot dokumentāciju un intervējot darbinieku par autotransportu, tika noskaidrots, ka viens Fiat Ducato auto transportlīdzeklis vidēji mēnesī nobrauc 10 000km, spēkrata bāka ir 90 litri, uz 100/km automobilis patērē, vidēji uz garākām distancēm, 9 litrus degvielas. Ja degvielas cena, piemēram, uz 01.11.2016 ir 0,999 EUR (Statoil 2016), tad Fiat Ducato mēneša degvielas izmaksas ir:

$90/9 \cdot 100 = 1000 \text{ km}$ var nobraukt ar vienu pilnu bāku

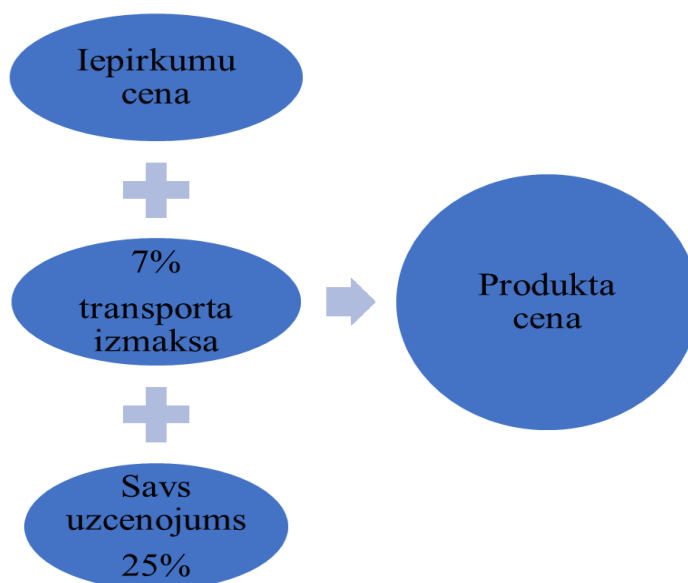
$10\ 000/1\ 000 = 10$ reizes jāuzpilda pilna bāka (90 litri)

$10 \cdot 90 \cdot 0,999 = 899,10 \text{ EUR}$.

Ar šādu degvielas patēriņu ir jāreķinās uzņēmumam katru mēnesi. Gada griezumā degvielas izmaksa uz vienu autotransportu 11 000 EUR, pēc intervijas ar transporta loģistikas parstāvi ir sekojoša informācija - autotransporta KASKO un OCTA apdrošināšanas, vidēji, - 1 000 EUR, transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis -219 EUR (Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums), GPRS iekārtas un pakalpojuma abonēšana – 240 EUR, vinjetu apmaksa -300 EUR (Autoceļu lietošanas nodevu likums) līzinga atmaksa, aptuveni, 6 000 EUR gadā. Kopā viena autotransporta līdzekļa izmaksas gadā, neieskaitot autovadītāja algu - 18 759 EUR (ar PVN). Šie ir apkopojšie obligātie maksājumi. Šeit netiek ierēķinātas remonta izmaksas, regulārās autotransporta līdzekļu apkopes, sezonālās nepieciešamības papildpreces un pakalpojumi. Ja šo izmaksu izdalām uz 12 mēnešiem, tad, iegūstam summu, kas aptuveni ir 1 500 eur mēnesī uz vienu transporta līdzekli, uz trim, attiecīgi, 4 500 EUR. No šī izriet, ka, salīdzinājumā ar pieaicināto transportu, savs transports izmaksu ziņā ir lētāks. Šīs izmaksas var ietekmēt katras mašīnas faktiskais

degvielas patēriņš uz nobraukto attālumu. Tas var būtiski samazināt izmaksas vai paaugstināt tās. Balstoties uz šo informāciju, sava transporta priekšrocība, ka šīs mainīgās izmaksas var kontrolēt.

Loģistikas izmaksas tieši ietekmē produkta cenu. SIA „Satraps” cenu politika ir ļoti vienkāršota, loģistikas izmaksas nevar pārsniegt 10% no kravas vērtības un loģistikas izmaksas precī sadārdzina līdz 7 % (1.att.)

1.att. Cenas veidošanās politika SIA „Satraps”

Produkta cenas veidošanās SIA “Satraps” ir atkarīgā, pārsvarā, no trijiem kritērijiem -iepirkuma cena, transporta izmaksas, savs uzcenojums. Kā tika pētīts, preces transportēšanas izmaksas ir atkarīgas no preču daudzuma, kas tiek izteikts palešu skaitā. Jo lielāks palešu skaits, jo transportēšanas cena uz vienību samazinās. Kā arī, preces izcelsme ir svarīga, ja prece pati par sevi ir lēta, tad arī transportēšanas izmaksa ir lētāka nekā dārgākām precēm. Lai transportēšana pārmērīgi nesadārdzina lētu preci, tiek sūtīts vienas produkcijas veids FTL. Lielākoties, uzņēmumā “Satraps” transportēšanas izmaksas ietekmē preces cenas svārstību 7% apmērā. Bet šīs rādītājs ir mainīgā vērtība, kas atkarīga no dažādiem faktoriem - no transporta pakalpojuma sniedzēja maksas tarifiem, kā arī no preces veida un preces daudzuma. Savukārt, izmaksas, kas saistītas jau ar gatavo preču transportēšanu klientam, ir procentuāli iekļautas uzcenojuma rādījumā. Pārsvarā, lētākām SIA “Satraps” precēm, tie 25%. Bet arī šī vērtība mēdz mainīties no preču kategorijām, jo uzņēmumā ir arī nepabeigti ražojumi, kuriem vēl ir nepieciešama apstrāde, kā arī, tas atkarīgs no uzņēmuma ikmēneša peļņas sliekšņa.

Secinājumi

Pamatojoties uz iegūto informāciju pētījuma laikā, autore secina, ka transporta loģistika ir SIA “Satraps” viena no galvenajiem uzņēmējdarbības pamatelementiem. Transporta loģistika uzņēmumā nodrošina savlaicīgu krājuma papildināšanu un savlaicīgu pasūtījuma piegādi esošajiem klientiem. Uzņēmuma produkcija ir lēta un tai nav nepieciešami speciālie drošības pasākumi, līdz ar to, vispiemērotākais transportēšanas veids ir autotransports. Preces piegādi no ražotāja uzņēmums nodrošina ar starpnieka palīdzību, toties piegādi esošajiem klientiem nodrošina ar saviem transporta līdzekļiem. Sava autotransporta mainīgās izmaksas ir zemākas salīdzinājumā ar starpnieka sniegto pakalpojumu. SIA “Satraps” transporta pakalpojuma izmaksas mēnesī ir , vidēji, 6000eur. Savukārt, savam transporta līdzeklim rodas papildus izdevumi, kas saistīti ar transporta līdzekļa valsts nodevu un nodokļu nomaksu un transporta uzturēšanas izmaksām. Rezultātā, uzņēmumam ir nepieciešamība pēc preču transportēšanas izmaksu kontroles, jo abos gadījumos izmaksas ir augstas. Preču transportēšanas izmaksas tieši ietekmē cenu veidošanos. SIA “Satraps” lētākās preces transporta pakalpojuma izmaksas ietekmē līdz 7%. Dārgākām precēm procentuālā cenu ietekme var būt augstāka. Izmaksas

par pasūtījumu transportēšanu esošajiem klientiem ietilpst 25% uzcenojumā. Arī šī vērtība ir atkarīga no preču kategorijas un arī varbūt augstāka. Balstoties uz secinājumiem, SIA "Satraps" nevar atteikties nedz no starpnieka pakalpojumiem, nedz no sava transporta, jo tie abi ir uzņēmējdarbības instrumenti. Ir nepieciešama pareiza krājumu vadības plānošana un īstenošana. Transporta pakalpojuma izmaksas var samazināt, veidojot stingru uzskaiti par preču atlikumu un nepieciešamā daudzuma iegādi, maksimāli piekraujot kravas transporta līdzekli ar iepirkto preci. Sava transporta izmaksu optimizācijai SIA "Satraps" ir jāplāno autovadītāja maršruts un pielīdzināmais aptuvenais degvielas patēriņš. Paredzamo degvielas patēriņu katram mēnesim būs iespēja salīdzināt ar reālo degvielas patēriņu. Paredzamā degvielas patēriņa novirze no reāli izlietotās degvielas patēriņa spēš noteikt, kur ir problēma, vai tā ir un kā to var novērst. Kā arī, veidosies regularitāte maršrutu degvielas izmaksām, kas arī dos iespēju plānot ikmēneša degvielas patēriņu katram uzņēmuma autotransporta līdzeklim. Tā veidosies transporta loģistikas izmaksu kontrole.

Bibliogrāfiskais saraksts

Akadēmiskā terminu datu bāze (2015). *Mainīgās izmaksas*. [skatīts 20.10.2016]. Pieejams:

<http://termini.lza.lv/term.php?term=main%C4%ABg%C4%81s%20izmaksas&list=main%C4%ABg%C4%81s%20izmaksas&lang=LV>

Autoceļu lietošanas nodevu likums (spēkā esošā redakcija), *Latvijas Vēstnesis*, 200 (3984), 23.12.2008. [skatīts 12.10.2016.]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=185656>

CredPro (2016), *Izmaksas*. [skatīts 12.10.2016]. Pieejams: <http://credpro.lv/izmaksas/>

Praude, V. (2013), *Loģistika*. Rīga: Burtene.

Sprancmanis, N. (2003), *Biznesa loģistika*. Rīga: Vaidelote.

Sprancmanis, N. (2011), *Uzņēmējdarbības pamati loģistikā*. Rīga: Burtene.

Statoil (2016). *Degvielas cenas*. [skatīts 01.11.2016].

Pieejams: https://www.statoil.lv/lv_LV/pg1334072745785/private/Degviela/degvielas-cenas.html

Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums (spēkā esošā redakcija). *Latvijas vēstnesis*, 206 (4398), 30.12.2010. [skatīts 12.10.2016]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=223536>

SPORTA PASĀKUMA PROJEKTA IZSTRĀDE BIEDRĪBĀ**Monta Skrūzmane***Alberta koledža, Izklaides industrijas vadība un producēšana*Zinātniskais vadītājs: *Mg. Paed., lektore, Aija Erta***Anotācija**

Mūsdienu motokrosa sportista veiksmīgas karjeras pamatā ir pilnvērtīgs sagatavošanās process, kas sevī iekļauj sportista fizisko sagatavotību, psiholoģisko noturību, izpratni par sportistam veselīgu uzturu un sportista sabiedriskā tēla veidošanu. Iespēja sportistam apgūt šādas zināšanas un prasmes ir piedaloties treniņnometnēs. Jomas pārstāvji ir pārliecināti, ka mūsdienu sports vairs nesastāv tikai no smagiem treniņiem un dalības sacensībās. Iepazīstoties ar treniņnometņu piedāvājumu Latvijā, darba autore secina, ka tās ir vērstas tikai uz braukšanas tehnikas attīstīšanu, kas ir nepietiekami mūsdienu sportista attīstībai un izaugsmei. Motokrosa treniņnometnes mērķis ir vienuviet pulcēt labākos trenerus, jomu speciālistus un talantīgos jaunos sportistus, lai izveidotu prognozējamu sistēmu, ar kuru var rēķināties visas iesaistītās puses. Kvalitatīvs treniņprocess ir neatsverama augstu sasniegumu sporta sastāvdaļa. Organizatoru vēlme ir radīt profesionālus apstākļus gan treneriem, gan sportistiem, un sekmēt to, lai viņu starpā izveidojas ilgtermiņa sadarbība. Treniņnometnes projekts tiek izstrādāts kā aizraujošs mācību process, modelējot dažādas situācijas un cenšoties sportistam sniegt maksimāli daudz informācijas. Lai noskaidrotu konkrētās auditorijas viedokli par mūsdienīgas un kompleksas treniņnometnes programmas piedāvājuma nepieciešamību, ar aptaujas palīdzību tika secināts, ka pārliecinoši lielākā daļa respondentu atbalsta un uzskata par nepieciešamu šādu treniņnometnes modeli. Pētījuma sagatavošanā izmantotas sekojošas pētījuma metodes: anketēšana, intervēšana, SVID analīze, grafiskā metode, teorijas, dokumentu un rezultātu analīze.

Atslēgas vārdi: sports; motokross; sporta pasākumu organizēšana.

Ievads

Aplūkojot sacensību kalendāru Latvijas Motosporta federācijas mājas lapā, var secināt, ka katra tā nedēļas nogale ir aizpildīta visu cauru gadu, izņemot pāris mēnešus, kad rudeni nomaina ziema un pretēji. Šīs gadalaiku maiņas iedala motokrosa sacensības divās lielās grupās - ziemas motokross un vasaras motokross. Autores izstrādātais treniņnometnes projekts attiecināms uz vasaras sezonas motokrosu, kas ilgst sešus mēnešus gadā – laikā no maija līdz pat oktobra vidum.

Katram sportistam nepieciešams sagatavoties jaunajai sezonai, lai maksimāli veiksmīgi varētu startēt sacensībās. Pārsvārā šī sagatavošanās notiek individuāli vai piedaloties treniņnometnēs. Darba autore, aptaujājot jomas pārstāvi, secina, ka šī brīža piedāvājumu motosportistu treniņnometnēm Latvijā, kas ir daļēji apmierinošs vai drīzāk vājš. Nav izveidojusies sistēma, ar kuru varētu rēķināties sportisti un viņu pārstāvji. Darbs, kas tiek veikts šajā jomā, nav kvalitatīvs, jo ir atsevišķu treneru individuāli centieni un personīga iniciatīva.

Darba mērķis – Treniņnometnes projekta izstrāde biedrībā „Nacionālā motosporta asociācija”.

Darba uzdevumi:

1. Veikt sporta pasākumu organizēšanas analīzi;
2. Raksturot Nacionālo motokrosa asociācijas biedrību;
3. Sagatavot sporta pasākuma projektu;
4. Formulēt secinājumus un izvirzīt priekšlikumus.

Darba izstrādē izmantoti trīsdesmit dažādi literatūras avoti, elektroniskie resursi un nepublicētie materiāli. Darbā izmantotas pētniecības metodes – aptauja anketēšanas formā, intervijas metode, dažādu informācijas avotu (grāmatu, interneta resursu, nepublicēto dokumentu) analīze.

Pētījuma galvenie rezultāti – aprakstīti sporta pasākumu specifika un organizēšanas posmi, sniegta informācija par biedrības „Nacionālā motosporta asociācija” darbību, kā arī izveidots sporta pasākuma projekts.

Literatūras apskats

Sporta treniņš jeb nodarbība ir process prasmju, iemaņu un spēju iegūšanai, saglabāšanai un pilnveidošanai sportā. Treiņa mērķis ir gūt jaunas zināšanas un iemaņas vai pilnveidot esošās, lai celtu un attīstītu sportista sagatavotības līmeni un prasmes. Latvijas Motosporta federācija organizē motokrosa treniņnometnes ar mērķi sagatavot sportistus starptautiskām sacensībām vai sacensību posmam. Kā arī motokrosa treniņnometņu organizēšanā savu entuziasmu izrāda motosporta klubi, kas paši par saviem līdzekļiem vai ar sponsoru atbalstu organizē treniņnometnes. Pārsvārā to galvenais uzdevums ir attīstīt komandas sportistu prasmes starp sezonas sacensībām, un dalība tiek piedāvāta arī citu klubu sportistiem.

Darba autore uzskata, ka treniņi trasē nav vienīgais sportista panākumu avots, bet gan viena liela daļa no tā. Svarīga ir fiziskā sagatavotība pirms sacensībām un starp sezonu, kā arī izpratne par pareizu sportista uzturu un tēla veidošanu. Tāpēc būtu nepieciešams visas šīs darbības apvienot vienā treniņnometnes programmā, lai uzsākot karjeru sportists apzinās šo zināšanu svarīgumu.

Nemot vērā treniņnometņu vājo piedāvājumu, darba autore biedrības „Nacionālā motosporta asociācija” (turpmāk tekstā – NMA) vadībā izstrādāja trīs dienu motokrosa treniņnometnes projektu, kas norisināsies Ozolnieku un Olaines novadā, 2017. gada 6.-8. jūnijā, programmā iekļaujot ne tikai treniņus trasē, bet arī fiziskās sagatavotības un psiholoģiskās noturības, veselīga uztura un mediju speciālistu nodarbības.

NMA treniņnometnes mērķis ir vienuviet pulcēt labākos trenerus un talantīgākos jaunos sportistus, izveidot prognozējamu sistēmu, ar kuru var rēķināties visas iesaistītās puses. Kvalitatīvs treniņprocess ir neatsverama augstu sasniegumu sporta sastāvdaļa. Organizatoru vēlmē ir radīt profesionālus apstākļus gan treneriem, gan sportistiem, un sekmēt to, lai viņu starpā izveidojas ilgtermiņa sadarbība.

Treniņnometnes projekta uzdevumi ir:

- Sniegt iespēju gūt pieredzi jauniešiem sportistiem nostiprināt zināšanas sportistam pareiza uztura izvēlē;
- Sniegt iespēju gūt pieredzi jauniešiem sportistiem nostiprināt zināšanas fiziskās sagatavotības treniņu atbilstošai veikšanai;
- Sniegt iespēju gūt pieredzi jauniešiem sportistiem nostiprināt zināšanas sportista tēla veidošanā un atbalstītāju, sponsoru piesaistē;
- Sniegt iespēju gūt pieredzi jauniešiem sportistiem nostiprināt zināšanas un prasmes braukšanas tehnikā trasē;
- Sniegt iespēju trenēt psiholoģisko noturību trasē sacensību laikā;
- Piesaistīt populārus projekta atbalstītājus, lai veicinātu tā popularitāti;
- Apvienot labākos trenerus un speciālistus projekta komandā, lai treniņnometnes piedāvājums būtu augstas kvalitātes un vērst uz panākumiem.

NMA treniņnometnes auditorija ir motosportisti junioru grupā vecumā no 8 – 14 gadiem, kas ir potenciālie Latvijas junioru motokrosa izlases kandidāti. Šīs klases sportisti sacensībās piedalās ar divu veidu jaudas motocikliem - 65 m³ un 85m³.

NMA treniņnometnes projekta pamata uzdevums ir pievērst uzmanību tam, ka mūsdienu sports vairs nesastāv tikai no smagiem treniņiem un dalības sacensībās. Zināšanas tādās jomās kā – sportistam pareizs uzturs, fiziskā sagatavotība, publiskā tēla veidošana, pareiza komunikācija ar medijiem un presi un attīstīta braukšanas tehnika, ir veiksmīga sportista komplekss, kur katra no šīm jomām ir svarīga.

NMA rīkoto treniņnometni plānots organizēt 2017. gada 6.-8. jūnijā. Treniņnometne norisināsies trīs dienas. Nometnes dalībnieki un treneri apmetīsies Ozolnieku pagastā, Ozolniekos, viesnīcā „Agate Hotel”, kam ir pieredz sporta nometņu organizēšanā. „Agate Hotel” viesnīcā norisināsies speciālistu vadītas grupu nodarbības un ēdināšana. Fiziskās sagatavotības treniņi norisināsies Ozolnieku stadionā, kas atrodas viesnīcas tuvumā. Savukārt treniņi trasē norisināsies Olaines motokrosa trasē.

Plānots, ka treniņnometnē piedalīsies 60 dalībnieki, tai skaitā 30 sportisti un 30 sportistu pārstāvji. Sportistu pārstāvji būs atbildīgi par sportista motocikla nogādāšanu trasē un piedalīsies grupu nodarbībās, ko vadīs uzaicinātie speciālisti. Lai nodrošinātu kvalitatīvu treniņu un apmācību procesu, sportisti tiks dalīti divās grupās – katrā pa 15 sportistiem, ar mērķi, lai nodarbību vai treniņu vadītājiem būtu iespēja strādāt individuāli ar katru sportistu, un sportists spētu apgūt sniegto informāciju. Treniņnometnei ir saplānota kompleksa trīs dienu treniņu programma jeb scenārijs.

Projekta komandas dalībnieki ir izvēlēti, vadoties pēc katra pieredzes attiecīgajā nozarē, sasniegumiem, kā arī popularitātei motosportistu vidū. NMA treniņnometnes komandu veidos deviņi dalībnieki:

Aigars Liepa - projekta vadība un sabiedrisko attiecību koordinēšana;

Monta Skrūzmane (darba autore) – sponsoru un dalībnieku piesaiste, sponsoru piedāvājuma izstrāde, komunikācija;

Leons Kozlovskis, Lauris Freibergs - treneri mototrasē;

Kaspars Stupelis, Viktors Lācis - fiziskās sagatavotības treneri;

Pauls Timrots (mediji), Artūrs Mednis (soctikli, darbs ar sponsoriem) - mediju speciālisti;

Viktors Lācis – olimpietis, treneris, uztura speciālists.

Aigaram Liepam, kā vadošajam projekta koordinatoram, pienākumos ietilpst veikt NMA treniņnometnes komandas izveidi, vienošanos ar speciālistiem un treneriem, kā arī organizēt pārrunas un slēgt vienošanos ar pakalpojuma sniedzējiem – apmešanās vieta un ēdināšana, treniņu trase un Ozolnieku veikparks.

Montas Skrūzmanes veicamie pienākumi ir sponsoru un atbalstītāju piesaiste un sponsor piedāvājumu gatavošana, tikšanās ar potenciālajiem sponsoriem un prezentāciju vadīšana, kā arī komunikācijas nodrošināšana.

Leons Kazlovskis un Lauris Freibergs ir atbildīgi par treniņiem un to programmu trasē. Abi treneri ir pieredzējuši motosportisti, kas vēl joprojām piedalās motosporta sacensībās, kā arī ir vadījuši motosporta treniņnometnes Latvijā.

Kaspars Stupeļa un Viktora Lāča vadībā tiks organizēti fiziskās sagatavošanās treniņi. Abi treneri ir Latvijā pazīstami augsta līmeņa speciālisti sportista fiziskās sagatavotības jomā. Kaspars Stupelis ir īpaši vērtīgs treneris motokrosa treniņnometnei, jo viņa pieredze fiziskās sagatavošanas jomā ir vērsta tieši uz motosportistiem. Viktors Lācis vadīs ne tikai fiziskās sagatavošanas treniņus, bet arī sniegs ieskatu pareiza uztura pielāgošanai sportistam un sniegs informāciju par tā svarīgumu.

Pauls Timrots un Artūrs Mednis vadīs nodarbības par darbu ar medijiem, sportista publiskā tēla veidošanu un sponsoru piesaisti. Abi speciālisti ir pieredzējuši mediju jomas pārstāvji, kas guvuši plašu popularitāti sabiedrībā, kā arī viņu viedokļos ieklausās dažādu jomu pārstāvji.

Nemot vērā to, ka tik kompleksa treniņnometne tiks organizēta pirmoreizi Latvijā, organizatori vēlas būt pārliecināti par komandas speciālistu atbilstību, lai sasniegtu rezultātus dalībnieku attīstībā un saņemtu atzinību un atbalstu turpmāko treniņnometņu organizēšanā.

Metodoloģija

Literatūras un avotu apkopojums un analīze par sporta pasākumu organizēšanu specifiku un organizēšanas posmiem.

Avotu apkopojums un analīze par NMA – tās darbību, produktu un darbības rezultātiem.

Datu vākšana un analīze izmantojot aptauju.

Darba autore, veicot aptauju NMA datu bāzē esošajiem junioru klases sportistiem un to pārstāvjiem, ieguva informāciju par sportistu pieredzi dalībai treniņnometnēs, kā arī noskaidroja sportistu interesi attiecībā uz treniņnometnes programmas piedāvājumu un interesi turpmāk piedalīties motokrosa treniņnometnēs. Aptaujā tika uzrunāti 48 respondenti un tika saņemtas atbildes no 31 uzrunātās personas.

Intervija ar Aigaru Liepu.

Aivars Liepa - NMA sabiedrisko attiecību pārstāvis un projektu vadītājs ar vairāk kā 6 gadu pieredzi Baltijas mēroga motokrosa sacensību organizēšanā.

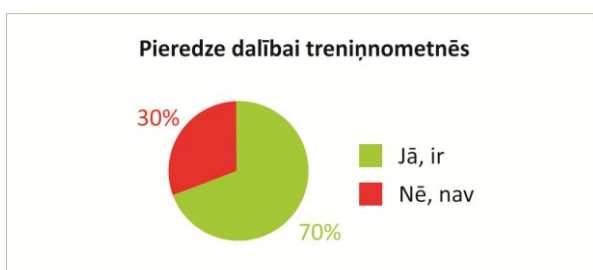
Intervijas mērķis: Noskaidrot šī brīža situāciju Latvijā attiecībā uz motosporta treniņnometņu piedāvājumu un kvalitāti.

Rezultāti

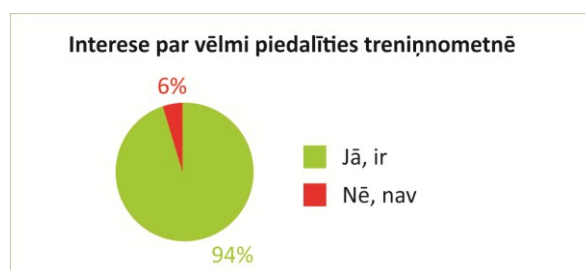
Nacionālā motosporta asociācija ir biedrība, kas organizē un attīsta motokrosa seriālu “Superkauss”. NMA ir dibināta 2010. gada 28. oktobrī ar mērķi aizsākt jaunas motosporta sacensības, kas ir atšķirīgas gan ar to formātu, gan stilu no citām motosporta sacensībām, kas tiek organizētas Latvijas teritorijā. Biedrības dibinātāji ir Kaspars Cveigēlis un Lauris Freibergs.

Izvērtējot iegūtos rezultātus no sportistu pārstāvju anketas, un kas iegūti no jomas esošās situācijas analīzes, tika izstrādāta trīs dienu motokrosa treniņnometnes programma, projekta izmaksas un ienākumi.

Aptaujas rezultāti norāda uz to, ka lielākā daļa respondentu ir jau iepriekš piedalījušies motokrosa treniņnometnēs, kā arī šīs sportistu grupas pārstāvjiem ir interese dalībai motokrosa treniņnometnēs nākotnē.

1. att. Respondentu iepriekšējā pieredze dalībai treniņnometnēs [darba autores veidots]

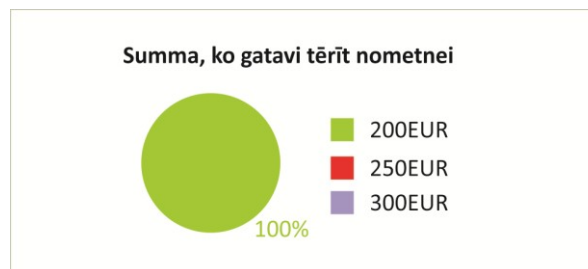

2. att. Sportistu interese piedalīties motokrosa treniņnometnēs [darba autores veidots]

Lai izstrādātu veiksmīgu treniņnometnes programmu, nepieciešams noskaidrot mērķauditoriju vēlemes un intereses. Respondentiem tika uzdots jautājums par aktuālajām tēmām, kuru zināšanas sportisti vēlētos apgūt no jauna vai nostiprināt, kā arī izmaksas, ko ir gatavi atvēlēt dalībai treniņnometnē.

3. att. Interesējošas tēmas treniņnometnes programmā [darba autores veidots]

4. att. Akceptējamās treniņnometnes izmaksas [darba autores veidots]

Treniņnometnes programmā tika iekļauts:

- Fiziskās sagatavotības treniņi treneru (Kaspars Stupelis, Viktors Lācis) vadībā;
- Fiziskās sagatavotības trenera (Kaspars Stupelis) vadīta grupas nodarbība par fiziskās sagatavotības svarīgumu sportistu ikdienā - jautājumi, atbildes, ieteikumi;
- Sporta uztura speciālista (Viktors Lācis) vadīta grupas nodarbība par sportistam veselīgu uztura svarīgumu sportistu ikdienā - jautājumi, atbildes, ieteikumi;
- Mediju speciālistu (Pauls Timrots (mediji), Artūrs Mednis (socītkli, darbs ar sponsoriem) speciālistu vadīta grupas nodarbība par sportistam;
- Motokrosa treniņi treneru (Leons Kozlovskis, Lauris Freibergs) vadībā četros trases sektoros - iemaņu un pareizas braukšanas tehnikas apgūšana;
- Komandas saliedēšanās pasākums – atpūta Ozolnieku veikparkā.

Projektā plānotos ienākumus veido dalības maksa, kas vienam sportistam ir 240 eiro. Kopējie plānotie ieņēmumi ir 7200 eiro, bet izdevumi sasniedz 8899 eiro, kas ir par 1699 eiro vairāk kā ieņēmumi.

Lai noorganizētu treniņnometni, organizatoriem nepieciešams piesaistīt sponsorus, kas varētu būt gan valsts un pašvaldības iestādes, gan privātā sektora uzņēmumi. Šim projektam kā potenciālos atbalstītājus varētu nosaukt – Latvijas Motosporta Federācija, Olaines dome, sporta uztura ražotāji, motoveikali u.c.

Secinājumi

1. Pareizs uzturs, komunikācijas spējas, psiholoģiskā noturība, fiziskā sagatavotība ir kļuvušas par veiksmīga sportista karjeras sastāvdaļām.
2. Šī brīža vājais motokrosa nometņu piedāvājums nav pastāvīgs, pārliecinošs un kvalitatīvs, jo treniņnometņu organizatori ir atsevišķi treneri ar savu personīgu iniciatīvu attīstīt un sniegt iespēju pilnveidoties motosportistiem Latvijā.
3. NMA treniņnometnes projekts ir vērsts uz junioru klases sportistu konkurences palielināšanu, iemaņu attīstīšanu un publiskā tēla veidošanu.
4. Lai sniegtu kvalitatīvu un pārliecinošu piedāvājumu potenciālajiem sportistiem un atbalstītājiem, NMA treniņnometnes komandai ir izvēlēti augsta līmeņa un sabiedrībā atzīti jomas profesionāļi.

Bibliogrāfiskais saraksts

- Agate Hotel, sporta nometnes [skafīts 29. 12.16.]. Pieejams: <http://agatehotel.lv/viesnica/sporta-nometnes>
- Greenwell, C. Managing sport events, Hardback, 2014 – 227.lpp
- Group CPR. Planning and Running Sporting events – CPR Group, 2011 – 15.lpp

Intervija ar “Battery Superkauss” organizatoriem [skatīts 8.11.16.]. Pieejams: <http://www.liepajniekiem.lv/sports/tehniskie-sporta-veidi/intervija-ar-battery-superkauss-organizatoriem-44041>

Motokrosa junioru izlase Kempeļa vadībā dosies uz pasaules čempionātu [skatīts 2016. gada 28.12.16.]. Pieejams: <http://www.lamsf.lv/par-mums/motokross/aktuali/params/post/928532/motokrosa-junioru-izlase-kempela-vadiba-dosies-uz-pasaules-cempionatu>

Motosporta sacensību kalendārs 2017 [skatīts 28.12.16.]. Pieejams: <http://www.licences.lv/events>

Uzņēmuma vadīšana. I.Ruperte.Rīga: Jumava, 2010. - 197.lpp

Vecmeistars apmāca jauno motokrosa paaudzi [skatīts 23.12.16.]. Pieejams: <http://www.autoeuro.lv/zinas/motosports/vecmeistars-freibergs-apmaca-latvijas-jauno-motokrosa-paaudzi-790>

PERFORMANČU SĒRIJAS PROJEKTA IZSTRĀDE IZKLAIDES NOZARES UZŅĒMUMĀ

Simona Ģermane

Alberta koledža, Izklaides industrijas vadība un producēšana, simona.germane@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: *Dr.sc.soc., lektore, Renāte Cāne*

Anotācija

Rakstā veikta izklaides nozares teorētisko pamatnostādņu analīze īpašu uzmanību pievēršot performanču specifikai un tās atšķirībām no cita veida plānotajiem pasākumiem. Praktiskā performanču organizēšanas specifika apskatīta caur uzņēmumu SIA „Skudras metropole” un Latvijas valsts simtgades prizmu, kas padara šo rakstu par aktuālu, jo tā pamatideja sasaucas ar Latvijas valsts simtgades svinību definētajiem mērķiem. Kā galvenais pētījuma mērķis ir noteikts performanču sērijas projekta „SA... meža” izstrāde. Pētījumā izmantotas vairākas vispārzinātniskās pētījumu metodes: monogrāfiskā, analīzes un sintēzes metodes un loģiski konstruktīvā metode. Papildus veikta arī nestrukturētā intervija un izstrādāta SVID analīze. Pētījuma gaitā definēta performanču specifika un to organizēšanas pamatnostādnes, balstoties uz teorētisko literatūru un uzņēmuma SIA „Skudras metropole” praktiskajiem piemēriem, kā rezultātā izstrādāta performanču sērija „SA...mežā”, kas sastāv no četrām sezonālām performancēm, kurās neierastā veidā godināta viena no Latvijas lielākajām dabas bagātībām – mežs.

Atslēgas vārdi: pasākums; izklaide; performance; projekts

Ievads

Raksta tēma ir performanču pasākumu specifikas analīze, to organizēšanas teorētisko pamatnostādņu izpēte un praktisko paraugu apskate uzņēmumā SIA „Skudras metropole”, kā arī performanču sērijas projekta izstrāde.

Tēma ir aktuāla, jo 2017.gadā sāksies Latvijas valsts simtgades svinības, kas ir nozīmīgs notikums ikvienam latvietim. Tas ir laiks, kad apzināties savu valstisko piederību un izcelsmi, kā arī novērtēt savus līdzcilvēkus un vidi sev apkārt. LR Kultūras ministrija ir izstrādājusi vairākus Latvijas simtgades svinību mērķus, kas, piemēram, paredz cildināt Latvijas dabas skaistumu, kultūru un daudzina Latvijas cilvēku talantus un izcilību.

Darba praktiskā projekta tēma vistiesākajā veidā sasaucas ar vairākiem no šiem definētajiem Latvijas valsts simtgades svinību mērķiem, jo tajā neierastā veidā cildināts mežs uz kura nenovērtējamo bagātību fona tiek izcelta dažādu kultūras un citu sabiedrībai nozīmīgu aktivitāšu daudzveidība, kas mudina ikvienu individu iesaistīties piedāvātajā aizraujošajā piedzīvojumā un sajūst sevi kā nozīmīgu un vērtīgu daļu no Latvijas valsts.

Darbā aprakstīto četru sezonālo performanču ietvaros mežs paver iespēju Latvijas mūziķiem, akrobātiem, vingrotājiem, aktieriem, pavāriem, skaistumkopšanas meistariem un citiem profesionāļiem parādīt savas prasmes un talantu neikdienišķā vidē, saplūstot ar dabas nepārtraukto mainību

Darba mērķis: Performanču sērijas projekta izstrāde izklaides industrijas uzņēmumā SIA „Skudras metropole” Latvijas valsts simtgades pasākumu ietvaros.

Darba uzdevumi:

1. Veikt izklaides pasākumu organizēšanas un vadības pamatprincipu un teorētisko nostādņu izpēti un analīzi
2. Izvērtēt uzņēmuma SIA „Skudras metropole” organizētos kultūras pasākumus un to atbilstību teorijai

3. Izstrādāt performanču sēriju ar nosaukumu „SA... mežā”, kas popularizē brīv dabas aktivitātes jebkurā gadalaikā un motivē sabiedrību domāt ārpus ierastā.

Darba izstrādes gaitā pielietotas vairākas vispārzinātniskās pētījumu metodes: monogrāfiskā, analīzes un sintēzes un loģiski konstruktīvā metode. Papildus veikta nestrukturētā intervija ar uzņēmuma SIA „Skudras metropole” vadītāju un izstrādāta SVID analīze performanču sērijas projektam.

Pētījuma gaitā definēta performanču pasākumu specifika, to organizēšanas pamatnostādnes, balstoties uz teorētisko literatūru un uzņēmuma SIA „Skudras metropole” praktiskajiem piemēriem, kā rezultātā izstrādāta performanču sērija „SA...mežā”, kas sastāv no četrām sezonālām performancēm, kas neierastā veidā godina vienu no Latvijas lielākajām dabas bagātībām – mežu.

Literatūras apskats

Pasākums ir kāda parādība konkrētā laikā un vietā, īpašs apstākļu kopums un vērā ņemams notikums. (Gecs 2012) Pasākumiem piemīt sekojošas īpašības:

- Tie ir pagaidu (laicīgi) pēc dabas - ir noteikts sākums un beigas
- Tie ir ļaužu pulcēšanās
- Tie bieži vien atspoguļo rituālus (piemēram, kāzas)
- Tie ir unikālas parādības (Bladens *et al.* 2012)

Pasākumi iedalās plānotajos un neplānotajos pasākumos. Plānotie pasākumi vienmēr tiek rūpīgi plānoti, tiem ir kāds vadītājs, kas uzņemas atbildību un koordinē visu, kas saistīts ar šo pasākumu. Tāpat tie sniedz zināmu, jau iepazītu pasākuma pieredzi tā dalībniekiem. Neplānotie pasākumi, savukārt, ir spontāni. Tiem mēdz būt kāds aizsācējs, taču neviens neplāno un neuzrauga to gaitu un, katrs šādā neplānotajā pasākumā iesaistītais ir atbildīgs pats par sevi, kā indivīds.

Plānotie pasākumi pēc savas būtības var tikt iedalīti pēc noteiktām pazīmēm, tos var klasificēt pēc lieluma, mērķa, formas, mēroga vai sektora.

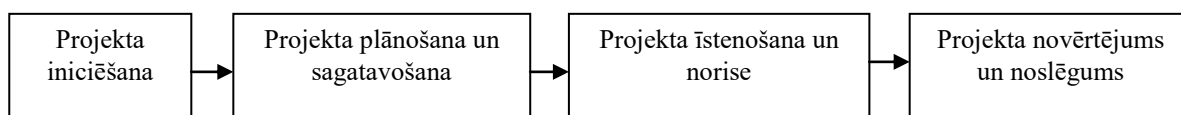
Organizējot jebkuru pasākumu ir jāseko piecu soļu principam, lai tiktu nodrošināts nepārtraukts plānošanas darbs, kas noved līdz veiksmīgam galarezultātam. Kā savā darbā uzskaita Dž. Goldblats (*J. Goldblatt*), tad šīs fāzes ir sekojošas:

1. Situācijas analīze
2. Vīzija/uzmetums
3. Plānošana
4. Koordinācija
5. Novērtējums (Goldblats 2005)

Katrs pasākums tiek plānots kādai konkrētai publikai, tādēļ ir ļoti būtiski izzināt tās vēlmes un vajadzības. Īpaši plānojot lielus pasākumus ir noderīgi veikt aptaujas par potenciālo apmeklētāju vēlmēm izmantojot dažādas pētniecības metodes – gan kvantitatīvās, piemēram, aptauju, gan kvalitatīvās, piemēram, fokusgrupas diskusiju. Šāda situācijas analīze un iegūtie dati rada lielāku uzticamību projektam, kā arī palīdz pareizāk definēt projekta mērķauditoriju, kas, ja ir pareizi definēta, ievērojami samazina projekta izmaksas, jo netiek tērēti līdzekļi uz nepareizu auditoriju vērstām mārketinga aktivitātēm. (Goldblats 2005)

Tā kā pasākumi un projekti pēc savas pamata definīcijas ir ļoti līdzīgi – tiem abiem ir ierobežojums laikā, tie ir kaut kas unikāls, tiem piemīt risks un to īstenošanai ir īpaši nosacījumi, tad pasākumu organizēšanu var veikt arī vadoties no kultūras projektu vadības skatu punkta.

Šāds projekta iedalījums fāzēs organizēšanas laikā dod iespēju nodrošināt tā nepārtrauktību, kā arī veikt norises gaitas kontroli. (1.att.)

1.att. „Projekta fāzes” (Bērziņš, Nēbels 2006)

Performance ir kāda cilvēka vai cilvēku grupas apzināti veidots notikums, kas pauž iepriekš noteiktu ideju, izmantojot cilvēka ķermeni un jebkādas palīglīdzekļus. Lai gan pie performanču mākslas pieder gan teātris, gan opera, gan deja, tomēr performance no tradicionālās mākslas un pasākumu formām atšķiras ar savu individualitāti, taču tajā kā palīglīdzekļi var tikt izmantoti jebkuri iepriekš minētie elementi – tērpi (no teātra), mūzika (no operas), speciālas gaismas (no gaismu šova). Nereti mākslinieki izmanto arī runāto tekstu kā teātrī, video, dažādas vizuālās un skaņu ierīces, kā arī speciāli veidotas instalācijas jeb īpaši iekārtotu vidi, kurā šīs performances notiek. (E-avīze. Performances māksla 2015)

Performances un to patērētāji savstarpēji mijiedarbojas sekojošos veidos:

- Cilvēki, kas apmeklē performances – pasīvie skatītāji
- Cilvēki, kas piedalās performances – līdzdarbojas
- Patērētājs, kas rada „performanci” ar kāda produkta palīdzību
- Metaforiski – produkts, kas rada sava veida „performanci” patērētājam (Gecs 2012)

Performances ir jāvērtē atšķirīgi no citiem pasākumu veidiem un pakalpojumiem, jo specifiska iezīme ir tā, ka performances apmeklētājs ļoti labi var aprakstīt savu viedokli un piedzīvojumu konkrētajā pasākumā tā paša pasākuma dalībniekam vai kādam citam no malas, taču ne pasākuma organizētājiem vai performeriem. Tas saistīts ar iekšējo pārdzīvojumu un cilvēku psiholoģiskajām īpatnībām, jo pats pārsteiguma fakts var būt gan pozitīvs, gan negatīvs. Tā kā performances ir ļoti neparedzams un mainīgs pasākums, tad savu viedokli par to apmeklētājs nevar sniegt pasākuma vidū, vai pat beigās. Bieži vien ir jāpaiet diezgan ilgam laikam, lai cilvēks spētu noformulēt savas piedzīvotās sajūtas un konkretizēt viedokli par performanci un tās ietekmi. (E-avīze. Performances māksla 2015)

Būtisks aspekts ar ko jāreķinās organizējot performances ir – apmeklētāju gaidas. Ļoti būtiski ir nemaldināt apmeklētājus un neļaut tiem vilties, tāpat, būtiski ir nezaudēt oriģinalitāti un nekļūt paredzamiem, jo arī pārāk paredzama performance netiks vērtēta augstu, ir nepieciešams saglabāt pārsteiguma efektu. Kopumā, performanču pasākumu specifika ir tāda, ka šiem pasākumiem ārkārtīgi svarīgi ir izveidot „šovu”, kas pilnībā apmierina pasākuma apmeklētāju ekspektācijas, jo tās ļoti tiešā veidā ietekmē pasākuma kopējo vērtējumu. (E-avīze. Performances māksla 2015)

Uzņēmuma SIA „Skudras metropole” komercdarbības galvenie virzieni ir divi – korporatīvo pasākumu un performanču organizēšana. Analizējot sīkāk katra veida pasākumu tika izdarīti secinājumi arī par pārējām šī uzņēmuma pasākumu organizēšanas pamatnostādņēm (Tabula 1), jo uzņēmumam ir zināmas iestrādes pasākumu organizēšanas kārtībā un savi iekšējie noteikumi un normas, pēc kādām jāvadās šajā procesā.

Tabula 1. Uzņēmuma organizēto pasākumu salīdzinājums (Autores veidots)

Korporatīvais pasākums	Performance
Liels apmeklētāju skaits, kolektīvs pieredzējums	Mazs apmeklētāju skaits, intīms pieredzējums
Lielas izmaksas, stingra finanšu kontrole	Mazākas izmaksas, elastīgāks finansējums
Organizē pēc pasūtītāja vēlmēm	Iniciē Gundega Skudriņa

Metodoloģija

Darba izstrādes gaitā izmantotas sekojošas vispārzinātniskās pētījumu metodes: monogrāfiskā, kuru pielietojot tika veikta teorētiskās literatūras, dokumentu un informācijas apkopošana un izvērtēšana, analīzes un sintēzes metodes, ar kuru palīdzību apstrādāta iegūtā informācija, kā arī loģiski konstruktīvā metode, kas pielietota, lai veiktu uzņēmuma SIA „Skudras metropole” organizēto pasākumu analīzi.

Veikta nestrukturētā intervija ar uzņēmuma SIA „Skudras metropole” vadītāju Gundegu Skudriņu, kuras intervijā paustā informācija izmantota uzņēmuma analīzes veikšanai, kā arī izstrādāta performanču sērijas projekta „SA...mežā” SVID analīze, kas parāda, ka, lai gan projekts ir finansiāli neizdevīgs un ir jāpiesaista sponsori, tas ir unikāls un var kalpot par labu reklāmu un popularizēt uzņēmuma vārdu plašākā sabiedrībā, kas nākotnē var piesaistīt uzņēmumam jaunus klientus un nodrošināt lielākus ienākumus.

Rezultāti

Performances un citi neikdienišķi pasākumi tiek rīkoti ar mērķi radīt interesi par kaut ko jaunu, atklāt nezināmo un rosināt līdzdalību. Performanču sērija „SA...mežā” ir sezonāls projekts, kura ietvaros notiks četras dažādas performances un ir ļoti svarīgi apmeklētājos rosināt interesi tajā atgriezties vēlreiz – arī citā sezonālajā pasākumā, tādēļ būtiski ir radīt patīkamus piedzīvojumus un garantēt dalībnieku labsajūtu pasākuma apmeklējuma laikā. Jebkurš pasākums pēc savas būtības ir komunikācijas līdzeklis, noteiktas ziņas nodošanai konkrētai mērķauditorijai, tādēļ pasākuma mērķis ir definēts ar skaidri identificētu vēstījumu.

Kā projekta „SA...mežā” galvenais mērķis ir izvirzīts - sabiedrības izglītošana caur Latvijas mežu bagātības daudzslāņaino prizmu. Lai sasniegtu izvirzīto performanču „SA...mežā” projekta mērķi ir definēti sekojoši uzdevumi:

- Radīt platformu, kurā dažādu jomu speciālisti var demonstrēt savas labākās iemaņas, tādā veidā apliecinot savu profesionalitāti un veidojot kopēju prieku par savu valsts piederību
- Izglītot sabiedrību caur Latvijā radītiem kultūras un mākslas produktiem, tādā veidā veicinot sabiedrības patriotisma izjūtu
- Aktualizēt savas tautas kultūras mantojuma un dabas bagātību pielietojumu
- Veicināt sabiedrības kopumā un katra indivīda atsevišķi, izpratni par sevi kā par dabas sastāvdaļu
- Popularizēt brīvdabas aktivitātes jebkurā gadalaikā un motivēt sabiedrību domāt ārpus ierastā

Performanču sērijā notiks četras sezonālās performances – katrā gadalaikā viena, ar vienojošu nosaukumu “SA... mežā”. Ziemā (4.februārī, plkst.15:00) pirmā performance “SAdzirdi mežā”, kuras ietvaros notiks Dabas koncertzāles koncerts, apmeklētāji varēs līdzdarboties zinātniskajās laboratorijās, slidot un vērot ledus skulptūras veidošanu. Pavasarī (15.aprīlī, plkst.20:00) otrā - “SARedzi mežā”, kuras laikā kokos nostieptās virvēs aktieri un akrobāti demonstrēs iestudējumu “Tālavas taurētājs” un apmeklētāji varēs piedalīties meža stādīšanas talkā un vērot gaismu šovu. Vasarā (22.jūlijā, 15:00) trešā performance “SAjūti mežā” uz kuru apmeklētājus no Rīgas centra nogādās īpašs sajūtu busiņš, un kuras laikā tiks nodrošināta pilnīga relaksācija mežā skaistumkopšanas un jogas meistarū pavadībā. Rudenī (16.septembrī, 13:00) noslēdzošā performance “SAGaršo mežā”, kuras laikā apmeklētāji varēs piedalīties meža velšu vākšanā un vēlāk tās baudīt meža restorānā. Kopumā visas performances sērijas ietvaros summēsies aizraujošu sajūtu buķetē, kas veldzēs maņas un dvēseli caur Latvijas mežu bagātībām.

Projekta „SA...mežā” komanda sastāv no producentes, producentes asistentes un koncepcijas līdzautoros, projektu vadītājas, scenogrāfa, diviem līgumdarbiniekiem un aktrises. Pārējie mākslinieki un citi atsevišķo performanču specifikai nepieciešamie līgumdarbinieki piesaistīti katrai performancei pēc vajadzības.

Lai izstrādātu veiksmīgu projektu ir definētas projekta laikā veicamās aktivitātes un izstrādāts to īstenošanas plāns izveidojot kopējo projekta struktūrplānu, kā arī katrai performencei atsevišķu laika grafiku un tāmi.

Projektam izstrādāta SVID analīze (Tabula 2), lai noskaidrotu informāciju par to kādi ir iekšējie un ārējie faktori, kas traucē sasniegt izvirzīto projekta mērķi, kā arī redzēt, kādas ir projekta priekšrocības.

Tabula 2. Performanču sērijas SVID analīze (Autores veidots)

STIPRĀS PUSES	VĀJĀS PUSES
Unikalitāte	Limitētais apmeklētāju skaits
Profesionālā organizācija	Sarežģītā piekļūšana
Performanču norises vietas	Ierobežotais darbaspēks
Plašs sajūtu klāsts	Finansiālais neizdevīgums
Augsta pievienotā vērtība	Saspringtā plānošana
Patriotiskums	
IESPĒJAS	DRAUDI
Pastiprināta sabiedrības interese par Latvijas simtgades pasākumiem;	Ekonomikas stagnācija
Līdzīgu projektu neesamība	Mērķauditorijas neizpratne
Cilvēku interese par ekoloģiju un dabisko	Citi atpūtas un izklaides pasākumi
Latvija – ceturtnā mežainākā valsts Eiropas Savienībā	Idejas nozagšana

Kopējās projekta izmaksas sastāda 30 118,80 eiro. Projekts tiks finansēts no biļešu ieņēmumiem (14 400 eiro), sponsorējuma (11 000 eiro) un uzkrājumiem (4 718,80 eiro). Vienas biļetes cena apmeklētājam uz katru performanci ir 90 eiro. Uz visām četrām performansēm plānots piesaistīt 160 apmeklētājus – „SAdzirdi mežā” 60 apmeklētājus, „SArēdzi mežā” 40 apmeklētājus, „SAjūti mežā” 30 apmeklētājus un „SAGaršo mežā” arī 30 apmeklētājus.

Mārketinga aktivitātes projektam ir sekojošas: reklāma sociālajā portālā Facebook un informācijas ievietošana portālā simtgadei.lv, pārdošanas veicināšana rīkojot konkursus Facebook un izlozējot bezmaksas apmeklējumu uz kādu no performansēm, sabiedrisko attiecību aktivitātes informējot interesentus par projekta norises gaitu Facebook un preses relīzes izsūtīšana medijiem par katru performanci.

Projekta uzraudzība un analīze veikta pēc projekta fāzēm un to ietvaros izstrādātajiem laika grafikiem, finanšu uzraudzība tiks veikta pēc tāmju pozīcijām.

Secinājumi

1. Pasākumus nepieciešams sadalīt fāzēs, lai varētu veikt to uzraudzību un kontroli
2. Performancēm jānodrošina aizraujošs „šovs”
3. Vasaras performencei „SAjūti mežā” ir vislielākais risks, ka tās norise pārklāsies ar citiem pasākumiem
4. Visi performanču sērijas „SA...mežā” pasākumi ir ļoti atkarīgi no laikapstākļiem

Bibliogrāfiskais saraksts

Bērziņš, I., Nēbels, K.P. Cilvēku, zīmolu, mediju un kultūras menedžments.- Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2006. – 238 lpp.

Bladen, Ch., Kennell, J., Abson, E., Wilde, N. Events management. An introduction. –Londona un Ņujorka: Routledge, 2012. – 444 lpp.

E-avīze.lv. Portāls. [Elektroniskais resurss]. - Tiešsaistes pakalpojums. - Resurss apskatīts 2016.gada 12.decembrī. - Pieejas veids: tīmeklis www.url: <http://www.e-avize.lv/kultura/performances-maksla/>

Getz, D. Event Studies. Second edition. – Londona un Ņujorka: Routledge, 2012. – 442 lpp.

Goldblatt, J., Special events. Event leadership for a new world. Fourth edidtion. ASV: John Wiley & Sons, Inc, 2005. - 496 lpp.

**PROJEKTA "LATGALES JAUNIEŠU CENTRU TĪKLS" IZSTRĀDE DAUGAVPILS
PILSĒTAS DOMES SPORTA UN JAUNATNES DEPARTAMENTA JAUNATNES NODAĻĀ****Zane Locika***Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras vadība, zane.locika@inbox.lv*

Zinātniskais vadītājs: MBA., Jeļena Budanceva

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Mūsdienās pasaulē aktīvi jaunieši ir liela vērtība, jo tie nebaidās attīstīt jaunas idejas un realizēt jaunus projektus. Eiropā vecāka gadu gājuma cilvēku īpatsvars ir lielāks nekā jauniešu, tāpēc ir būtiski veicināt jauniešu iniciatīvas būt aktīviem. Latgales reģiona mazākajās un ģeogrāfiski tālākajās pašvaldībās bieži vien jaunatnes jomai netiek piešķirta pienācīga uzmanība, kā arī finansējums nav pietiekams. Ja jauniešiem netiek piedāvāts pienācīgs brīvā laika un izklaides programmu klāsts reģionos, tie aizceļo projām no reģiona. Izveidojot Latgales jauniešu centru tīklu, būtu iespējams realizēt apjomīgākus projektus, iespaidīgākus pasākumus, veicināt jauniešu un jaunatnes lietu speciālistu pieredzes apmaiņu, kas palīdzētu efektīvāk īstenot Jaunatnes likumā nospraustos mērķus. Jaunatnes nozarē šāda veida projekti ir tikusi īstenoti arī citās valstīs, kur tie veiksmīgi darbojas. Kosovas jauniešu centru tīkls veiksmīgi darbojas no 2013. gada, tāpat jauniešu centru tīkls Bulgārijā, kurš koordinē darbu ar jauniešiem, piedāvājot dažādas aktivitātes.

Daugavpils pilsētas domes Jaunatnes nodaļai sadarbojoties reģionāli ar citu pašvaldību jauniešu centriem, būtu iespējams efektīvāk koordinēt darbu ar jauniešiem reģionā. Projekta īstenošana spētu pozicionēt Latgales reģionu kā draudzīgu jauniešiem, jo tiktu piedāvāti konkurētspējīgi projekti, kuros jaunieši varētu iesaistīties.

Pētījuma mērķis: Izstrādāt Latgales jauniešu centru tīkla projektu. Pētījuma metodes: Literatūras satura analīze, dokumentu analīze, anketēšana, intervija. Sasniegtie rezultāti: Izpētīta literatūra par projekta vadību, tā iezīmēm un fāzēm, raksturota nekomerciāla projekta organizēšanas specifika. IZanalizēta Daugavpils pilsētas domes Sporta un jaunatnes departamenta Jaunatnes nodaļas darbība. IZanalizētas intervijas ar Latgales jaunatnes lietu speciālistiem, kā arī izanalizēti Latgales jauniešu aptaujas rezultāti. Izstrādāts Latgales jauniešu centru tīkla projekts.

Atslēgas vārdi: jauniešu centri; tīkls; projekts; jaunatnes lietu speciālisti.

Ievads

Mūsdienās pasaulē aktīvi jaunieši ir liela vērtība, jo tie nebaidās riskēt, attīstīt jaunas idejas, realizēt jaunus projektus un iesaistīties sabiedriskajā dzīvē. Eiropā vecāka gadu gājuma cilvēku īpatsvars ir lielāks nekā jauniešu, tāpēc ir būtiski veicināt jauniešu iniciatīvas būt aktīviem un pierādīt sevi. Latgales reģions ietver sevī 21 vietējo pašvaldību, kuru vidū ir 2 republikas nozīmes pilsētas - Daugavpils un Rēzekne („Vispārīga informācija” 2016). Latgales mazākajās un ģeogrāfiski tālākajās pašvaldībās bieži vien jaunatnes jomai netiek piešķirta pienācīga uzmanība, kā arī finansējums nav pietiekams. Jauniešiem bieži vien tiek piedāvāts neliels brīvā laika un izklaides programmu klāsts, kur realizēt savus hobijus, attīstīt savas zināšanas vai veicināt iniciatīvu īstenošanu. Ja netiek piedāvāts pienācīgs klāsts iespēju jauniešiem reģionos, tie brauc projām uz galvaspilsētu vai citām valstīm.

Izveidojot Latgales jauniešu centru tīklu, tiktu uzlabota komunikācija starp reģionā esošajiem jaunatnes darbiniekiem un jaunatnes lietu speciālistiem, un tas spētu efektīvāk īstenot Jaunatnes likumā nospraustos mērķus, kā arī būtu iespējams realizēt apjomīgākus projektus, iespaidīgākus pasākumus. Daugavpils pilsētas domes Sporta un jaunatnes departamenta Jaunatnes nodaļai (turpmāk tekstā – DPD SJD Jaunatnes nodaļa), sadarbojoties reģionāli ar citu pašvaldību jauniešu centriem, būtu iespējams efektīvāk koordinēt darbu ar jauniešiem Latgales reģionā. Projekta īstenošana spētu pozicionēt Latgales reģionu kā draudzīgu jauniešiem.

Darba mērķis ir izstrādāt Latgales jauniešu centru tīkla projektu. Darba uzdevumi:

1. Apkopot un izanalizēt literatūru par projektu izstrādi;
2. Analizēt Daugavpils pilsētas domes Sporta un jaunatnes departamenta Jaunatnes nodaļas darbību;
3. Veikt Latgales jaunatnes lietu speciālistu un jauniešu viedokļu analīzi;
4. Izstrādāt „Latgales jauniešu centru tīkla” projektu;
5. Apkopot secinājumus un izstrādāt priekšlikumus.

Darba sagatavošanai tika izmantota literatūras satura analīze, dokumentu analīze, anketēšana, kā arī intervijas metode. Izmantotās metodes ļāva veikt informācijas detalizētu izpēti un veiksmīgi izstrādāt Latgales jauniešu centru tīkla projektu.

Literatūras apskats

“Project management guidebook” grāmatā tiek skaidrots, ka projekts ietver unikālas darbības ražot virkni plānotu procesu skaidri noteiktā laikā, izmaksās un kvalitātes ierobežojumos („Project management guidebook” 2003). Savukārt, „The project management cycle. Project management for development organizations” e-grāmatā projekts tiek aprakstīts kā "sistēma", dinamisks un sarežģīts kopums, mijiedarbojas struktūrvienībām un informācijas plūsmai starp dažādiem elementiem. Projekti pēc definīcijas ir noteiktā laikā iekļautas darbības, kas sastāv no savstarpēji saistītu uzdevumu kopuma, kuru mērķis ir radīt unikālu produktu vai pakalpojumu ar noteiktām prasībām (“The project management cycle. Project management for development organizations” 2015). Projektu vadība ir metodoloģija, kuras instrumentus var pielietot jebkurā nozarē. Apskatot nekomerciālus projektus, visbiežāk tiek domāts par kultūru. Kultūras nozares projektiem piemīt sava specifika, kas to atdala no citu nozaru projektiem. Lielāka nozīme tiek pievērsta projekta saturam, tā mijiedarbībai ar gala patērētāju. A.M. Vāde (A.M. Waade), raksturojot kultūras projekta būtību, skaidro, ka kultūras projekta jēdziens ietver sevī gan mākslinieciskus, gan vispārīgākus projektus, kuriem ir noteikts mērķis, kuri ir inovatīvi un viegli pārkāpj robežas starp pieņemto, starp institūcijām un dažādiem mākslas veidiem (Asare *et al.* 2013).

Tā kā darbā tiek apskatīta nekomercionāla projekta organizēšanas specifika tiešsaitē, būtiski ir pieminēt tīkla projektu specifiku. Tīklu vietnes tiek definētas kā tīmekļa veidoti pakalpojumi, kas ļauj indivīdiem izveidot publisku vai daļēji publisku profilu norobežotās sistēmas ietvaros, formulēt sarakstu ar citiem lietotājiem, ar kuriem vēlas veidot komunikāciju, tāpat komunicēt arī ar citiem sistēmas dalībniekiem ārpus sava saraksta. Tīkls var radīt komunikāciju starp indivīdiem, kas citādi netiktu veidota (Ellison 2008). Sociālo portālu izmantošana sākotnēji sniedza fantastisku instrumentu grupām ar esošajiem bezsaites personiskajiem tīkliem, izveidot savienojumu vienam ar otru tiešsaitē. Tā ātri tika izstrādāta kā sistēma, nevis līdzeklis, lai radītu jaunus tiešsaites sociālos tīklus (Sodhi, Sharma 2012). Tīklu projektiem ir sava specifika un viens no specifikas aspektiem ir virtuālās komandas. Piemēram, virtuālās komandas, atšķirībā no tradicionālajām strādā par spīti attālumam, laikam un/vai organizatoriskām robežām un izmanto tehnoloģijas, lai atvieglotu komunikāciju un sadarbību. (Trautsch 2003). Izveidojot Latgales jauniešu centru tīklu un apvienojot reģiona jaunatnes lietu speciālistus vienā komandā, būtu iespējams realizēt apjomīgākus projektus un veicināt jauniešu un jaunatnes darbinieku pieredzes apmaiņu.

Darbā ar jaunatni ir vairākas iesaistītās institūcijas, kas nosaka vadlīnijas un regulē normatīvos aktus, kas saistītas ar jauniešu darbu. Darbā tiek minētas četras nozīmīgākās no tām: Izglītības un zinātnes ministrija, Jaunatnes konsultatīvā padome, pašvaldība un Jaunatnes lietu konsultatīvā komisija pašvaldībā. Latvijas Republika ir sastādījusi vairākus likumus un nolikumus, pēc kuriem vadoties tiek organizēts darbs ar jaunatni. Viens no šādiem likumiem ir Saeimā 2008. gada 8. maijā pieņemtais Jaunatnes likums, kurā ir skaidrots darbs ar jaunatni mērķis, uzskaitītas institūcijas un to darbība saistībā ar jaunatnes lietām. 2014. gada jūnijā Ministru kabinets izstrādāja un pieņēma par spēkā esošu Jaunatnes konsultatīvās padomes nolikumu. Minētajā nolikumā apkopoti padomes uzdevumi un tiesības, uzskaitīts padomes sastāvs, kā arī aprakstīta padomes darbības kārtība un lēmumu pieņemšana. 2014. gadā tika izstrādāta arī Valsts informatīvā lapa par jaunatnes politiku Latvijā, kurā aprakstīti valsts jaunatnes politikas principi, uzskaitītas iesaistītās puses un struktūras darbā ar

jaunatni, kā arī aprakstīti tiesību akti, kas attiecas uz jaunatnes jomu. 2016. gada aprīlī ir ticis izstrādāts un pieņemts Ministru kabineta jaunatnes politikas īstenošanas plāns 2016. – 2020.gadam, kurā raksturota esošā situācija jaunatnes nozarē, aprakstīts plāna mērķis, rīcības virzieni un uzdevumi, uzskaitīti politikas rezultāti un rādītāji to sasniegšanai, un izskaidroti veicamie pasākumi plāna realizēšanai. Izglītības un zinātnes ministrija 2009. gada janvārī izstrādāja arī Pašvaldības jauniešu centra izveides vadlīnijas, kurās skaidrota centra loma jaunatnes politikas īstenošanā. Latvijas Republikā ar jaunatnes jomu saistītajos un pieņemtajos likumos, un vadlīnijās nospraustos mērķus iespējams vēl efektīvāk īstenot, izveidojot Latgales jauniešu centru tīklu.

Daugavpils pilsētas domes Sporta un jaunatnes departaments ir domes izveidota struktūrvienība, kas nodrošina pašvaldības funkciju izpildi un īsteno pašvaldības politiku sporta nozarē, un darbā ar jaunatni saskaņā ar nolikumu (Latvijas Republikas Daugavpils pilsētas domes nolikums, Daugavpils pilsētas domes Sporta un jaunatnes departamenta nolikums Nr. 11, 22.06.2016). DPD SJD Jaunatnes nodaļas pārziņā ir pasākumu rīkošana, jauniešu vasaras nodarbinātības un nometņu koordinēšana un nodrošināšana, jauniešu brīvprātīgā darba un projektu koordinēšana, kā arī Daugavpils jauniešu neformālās izglītības centra darbības nodrošināšana. Tā kā DPD SJD Jaunatnes nodaļa ir pašvaldības izveidota struktūrvienība, tad budžets pasākumiem un projektiem tiek piešķirts no Daugavpils pilsētas pašvaldības budžeta, ko kontrolē Finanšu nodaļa. Daugavpils pilsētas domes Finanšu nodaļas nolikumā tiek atrunāts, ka Finanšu nodaļa veic finanšu resursu sadali atbilstoši pašvaldības budžetā apstiprinātajām apropriācijām (Latvijas Republikas Daugavpils pilsētas domes nolikums, Daugavpils pilsētas domes Finanšu nodaļas nolikums Nr. 32, 27.12.2012). Latgales jauniešu centru tīkla projekts ir DPD SJD Jaunatnes nodaļas iniciatīva un projekta finansējums tiks segts no Daugavpils domes budžeta.

Jaunatnes nozarē jauniešu centru tīkla projekti ir tikuši īstenoti arī citās valstīs, kur tie veiksmīgi darbojas. Kosovas jauniešu centru tīkls veiksmīgi darbojas jau no 2013. gada un tā ietvaros ir pārstāvēti 20 jauniešu centri, kuri nodarbojas ar jaunatnes jautājumu risināšanu („Kosovo Youth Centers' Network” 2015). YICC – jauniešu centru tīkls Bulgārijā, kurš koordinē darbu ar jauniešiem, piedāvājot dažādas aktivitātes („YICC – the network of youth centers in Bulgaria” 2013).

Metodoloģija

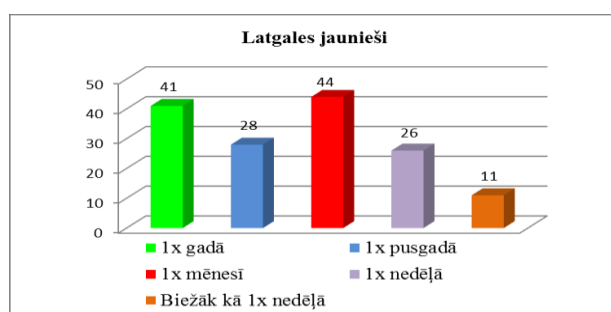
Darba sagatavošanai tika izmantota literatūras satura analīze, kas ļāva apkopot un analizēt informāciju par projekta jēdzienu, fāzēm un metodēm, kā arī nekomercionāla projekta specifiku. Dokumentu analīze ļāva apkopot būtisku informāciju par jaunatnes lietām un jauniešu centriem. Anketēšanas izmantošana ļāva sistemātiski iegūt datus no Latgales jauniešiem. Aptaujā tika ietverti jautājumi, kuros tika noteikti jauniešu paradumi un intereses, saistībā ar jauniešu projektiem un pasākumiem viņu novadā, kā arī uzzinātas viņu domas par sadarbības veicināšanu starp Latgales reģiona jauniešu centriem. Aptauju aizpildīja 150 Latgales reģiona jaunieši. Aptauju tika piedāvāts aizpildīt izmantojot interneta vietni visidati.lv, daloties ar linku sociālajā tīklā facebook, kur tas tika ievietots Daugavpils pilsētas domes Sporta un jaunatnes departamenta profilā, kā arī klātienē Ilūkstes Bērnu un jauniešu centrā un Līvānu novada Multifunkcionālajā jaunatnes iniciatīvu centrā „Kvartāls”. Darbā tika izmantota arī intervijas metode, kas palīdzēja izziņāt Latgales jaunatnes lietu speciālistu viedokli par Latgales jauniešu centru tīkla projektu un ieteikumus tā veiksmīgai darbībai. Intervijas ar Daugavpils un Ilūkstes jaunatnes lietu speciālistiem norisinājās klātienē, taču ar Līvānu jaunatnes lietu speciālisti elektroniski e-pastā. Intervijā tika iekļauti jautājumi par to, vai jaunatnes lietu speciālisti uzskata, ka viņu novadā jauniešiem ir pietiekami daudz iespēju veicināt savas iniciatīvas, pilnveidot sevi, kādas ir viņu ieceres, kurām pašlaik nepietiek laika, zināšanu vai finansējuma, vai viņu novada jauniešu centrs sadarbojas ar citu novadu jauniešu centriem, kā arī vai intervētie jaunatnes lietu speciālisti atbalstītu ideju īstenot Latgales jaunatnes centru tīklu un kādu pienesumu, tas varētu sniegt viņu darbībai un novada jauniešiem.

Rezultāti

Tika veiktas trīs intervijas, lai noskaidrotu un izanalizētu Latgales jaunatnes lietu speciālistu viedokļus par Latgales jauniešu centru tīkla izveidi. Sākotnēji tika intervēta DPD SJD Jaunatnes nodaļas vadītāja

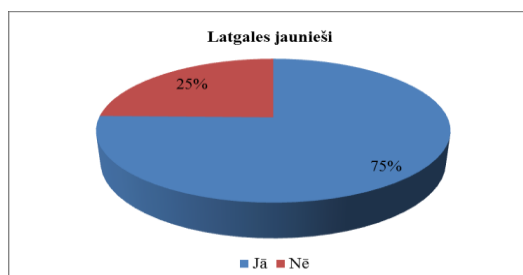
Gunita Vanaga, pēc tam Ilūkstes Bērnu un jauniešu centra direktore Vanda Rimša un vēlāk Līvānu novada Multifunkcionālā jaunatnes iniciatīvu centra „Kvartāls” vadītāja pienākumu izpildītāja Evija Pastare. Apkopojot ekspertu intervijās iegūto informāciju, var secināt, ka visi intervētie speciālisti uzskata, ka viņu novados jauniešiem ir daudz iespēju veicināt savas iniciatīvas un līdzdarboties sabiedriskajā dzīvē, kas liecina par to, ka jauniešu intereses tiek ņemtas vērā un darbs ar jaunatni noris efektīvi. Taču ikviens no intervētajiem speciālistiem arī min konkrētus projektus, kurus vēlētos īstenot, no kā var secināt to, ka darbs ar jaunatni attīstās un tiek ģenerētas arvien jaunas idejas. Gan Daugavpils pilsētas domes Jaunatnes nodaļas vadītāja, gan Līvānu novada jaunatnes centra pārstāve apgalvo, ka sadarbība ar citu novadu jauniešu centriem īsti nav izveidojusies, no kā izriet tas, ka Latgales jauniešu centru tīkls varētu veicināt sadarbību starp novadiem, tādējādi īstenojot dažādus projektus. Visi eksperti norādīja, ka ideja par Latgales jauniešu centru tīkla izveidi ir laba, bet galvenais ieteikums, kas tiek minēts, ir lai tas darbotos. Ikviens no jaunatnes speciālistiem arī norādīja ieguvumus, ko varētu gūt no šāda tīkla, ja tas darbotos, kas liecina par tā lietderību darbā ar jaunatni.

Tika veikta aptauja un tās mērķis bija noskaidrot Latgales jauniešu viedokli par jauniešu projektiem un jauniešu centru darbību Latgales novadā. Pētot Latgales jauniešu viedokli par jauniešu projektiem un jauniešu centru darbību Latgales reģionā, bija nepieciešams noskaidrot, cik bieži jaunieši iesaistās jauniešu centru rīkotajos projektos vai pasākumos, kāda veida projektos vai pasākumos iesaistās. Tāpat bija nepieciešams uzzināt, kas jauniešiem ir vissvarīgākais, kāpēc viņi iesaistās jauniešu pasākumos un kāda veida aktivitātes pietrūkst viņu novadā. Bija nepieciešams arī izprast, kā jauniešiem šķiet, vai, Latgales jauniešu centriem sadarbojoties, tiktu realizēti lielāki un kvalitatīvāki projekti, vai jaunieši būtu ieinteresēti iesaistīties šādos projektos, un piedalīties projektos vai pasākumos, kas tiktu īstenoti citos Latgales novados. Pētījumā tika izmantota šim nolūkam sagatavota aptaujas anketa. Balstoties uz to, tika veikts rezultātu apkopojums.

1. att. Jauniešu iesaistīšanās biežums jauniešu centra/jaunatnes nodaļas rīkotajos projektos

Kā redzams 1. att., uz jautājumu par to, cik bieži jaunieši bieži iesaistās centra/jaunatnes nodaļas rīkotajos projektos/pasākumos, 44 respondenti atbildēja, ka iesaistās vienu reizi mēnesī, 41 respondents sniedza atbildi, ka iesaistās vienu reizi gadā, 28 vienu reizi pusgadā, 26 vienu reizi nedēļā, bet 11 respondenti iesaistās jauniešu centra/jaunatnes nodaļas rīkotajos projektos vai pasākumos biežāk kā vienu reizi nedēļā.

2. att. Latgales jauniešu ieinteresētība iesaistīties projektos/pasākumos, kuri tiktu organizēti, sadarbojoties ar citu novadu jauniešu centriem

Analizējot atbildes uz jautājumu (skat 2. att.), par to, vai jaunieši būtu vairāk ieinteresēti iesaistīties projektos un pasākumos, kuri tiktu organizēti sadarbojoties ar citu novadu jauniešu centriem, tika secināts, ka lielākā daļa jauniešu 113 (no 150 respondentiem) būtu ieinteresēti šādos projektos un pasākumos. Tomēr 37 no 150 aptaujātajiem jauniešiem nebūtu vairāk ieinteresēti iesaistīties projektos, kas tiktu organizēti sadarbībā ar citu novadu jauniešu centriem.

Apkopojot respondentu anketu atbildes, var secināt, ka jaunieši ir aktīvi un iesaistās jauniešu centru un jaunatnes nodaļas rīkotajos pasākumos/projektos, kā arī ir ieinteresēti sadarbības projektos un pasākumos, un vēlētos iesaistīties tajos, kas veicinātu Latgales jauniešu centru sadarbību. Vadoties pēc visas iepriekš minētās informācija, tīkla projekts tiek novērtēts pozitīvi gan no jaunatnes lietu speciālistu puses, gan no jauniešu puses, taču pats būtiskākais ir, lai tas ikdienā darbotos. Ņemot vērā intervijās un aptaujā iegūtos rezultātus, tika sagatavota projekta Latgales jauniešu centru tīkls dokumentācija.

Secinājumi

Pētījuma gaitā tika izstrādāti sekojošie secinājumi:

1. Balstoties uz literatūras analīzi, var secināt, ka nekomercionāliem projektiem, tāpat kā kultūras projektiem parasti izmanto četras galvenās fāzes. Tīmekļa veidoti projekti ļauj indivīdiem izveidot publisku vai daļēji publisku profilu norobežotas sistēmas ietvaros, kas sekmē indivīdu komunikāciju šīs sistēmas ietvaros.
2. Apkopojot jaunatnes lietu ekspertu intervijās iegūto informāciju, var secināt, ka gan DPD SJD Jaunatnes nodaļas vadītāja, gan Līvānu novada jaunatnes centra pārstāve apgalvo, ka sadarbība ar citu novadu jauniešu centriem nav izveidojusies, taču tīkla projekts varētu veicināt sadarbību starp novadiem, tādējādi īstenojot apjomīgākus projektus. Visi eksperti norāda, ka ideja par Latgales jauniešu centru tīkla izveidi ir laba, bet galvenais ieteikums, kas tika minēts, ir lai tas darbotos.
3. Apkopojot Latgales jauniešu anketu atbildes, var secināt, ka jaunieši ir ieinteresēti sadarbības projektos un pasākumos, un vēlētos iesaistīties tajos, kas veicinātu Latgales jauniešu centru sadarbību.
4. Piedāvātais projekts ir inovatīvs Latgales reģionā, par ko liecina tas, ka šāds projekts minētajā reģionā iepriekš nav realizēts.

Bibliogrāfiskais saraksts

- Asare, I., Tjarve, B., Hermane, A., Kalniņa, E. (2013). Nevalstiskās kultūras organizācijas rokasgrāmata. Kultūras organizācijas vadība. Kultūras pasākumu un projektu īstenošana. Līdzdalība vietējās kultūrvides veidošanā. [skatīts 24.10.2016.]. Pieejams: <http://www.sif.gov.lv/nodevumi/nodevumi/5379/kulturas-nvo-rokasgramata.pdf>
- Ellison, B. N. (2008). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication Journal*, (13), 211.
- Kosovo Youth Centers' Network (2015). [skatīts 25.09.2016]. Pieejams: <http://orgs.tigweb.org/kosovo-youth-centers-network>
- Latvijas Republikas Daugavpils pilsētas domes nolikums. Daugavpils pilsētas domes Finanšu nodaļas nolikums Nr. 32 (protokols Nr.26 17.§), 27.12.2012.
- Latvijas Republikas Daugavpils pilsētas domes nolikums. Daugavpils pilsētas domes Sporta un jaunatnes departamenta nolikums Nr. 11 (prot.Nr.13, 44. §), 22.06.2016.
- Project management guidebook. (2003). Method123 Inc.
- Sodhi, J. S., & Sharma, S. (2012). Conceptualizing of social Networking Sites. *International Journal of Computer Science Issues*, (9), 422.
- The project management cycle. Project management for development organizations (2015). [skatīts 11.10.2016].

Pieejams: file:///C:/Users/User/Downloads/PM4DEV_The_Project_Management_Cycle.pdf

Trautsch, B. R. (2003). Managing virtual project teams. [skatīts 21.11.2016]. Pieejams: <http://online.sfsu.edu/ceb/b895/btrautsch895.pdf>

Vispārīga informācija (2016). [skatīts 03.11.2016]. Pieejams: <http://www.latgale.lv/lv/padome/info>

YICC – the network of youth centers in Bulgaria (2013). [skatīts 25.09.2016]. Pieejams: http://europa.eu/youth/bg/article/54/3562_en

DARBA ANALĪZE UN PĀRVEIDOŠANA „GHETTO GAMES”

Deivija Zepa

Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras vadība, e-pasts: deivijazepa@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: *Mg. psych., Jekaterina Bierne*

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Katras organizācijas veiksmes un panākumu atslēga viennozīmīgi ir tās darbinieki. Ikviens organizācijas vadītājs vēlas, lai darbinieks būtu spējīgs veiksmīgi darboties komandā ilgtermiņā. Tādējādi gan tiktu nodrošināta komandas kompetenču pastāvīga attīstība, gan tiktu stiprināts darba devēja tēls un veicināta darbinieku lojalitāte. Veidojot savu pētījumu, arī darba autore vēlas vērst uzmanību uz to, cik svarīgs organizācijā ir personāls, diezgan rūpīga un detalizēta darba analīze, kā arī darba pārveidošana un darba efektivitātes veicināšana.

Ar vēlmi izanalizēt organizācijas darbību, tās iekšējo un ārējo vidi, autores prakses vietā biedrībā „STREETBASKET” jeb lielākajā ielu sporta un kultūras platformā „Ghetto Games” tika veikts darba autore pētījums par organizācijas darbību, darba analīzes un pārveidošanas procesiem.

Pētījuma mērķis: Izpētīt darba analīzes un pārveidošanas procesus „Ghetto Games”.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Teorētiski izpētīt darba analīzes un pārveidošanas procesus;
2. Veikt pētījumu par darba analīzes un pārveidošanas praksi „Ghetto Games”;
3. Izstrādāt secinājumus un priekšlikumus.

Pētījuma metodes: Literatūras analīze, dokumentu analīze, intervija.

Pētījuma laika periods: no 2016.gada 21.oktobra līdz 16.decembrim.

Atslēgas vārdi: *Ghetto Games; darba analīze; darba pārveidošana.*

Ievads

Pētījuma aktualitāte: Katras organizācijas veiksmes un panākumu atslēga viennozīmīgi ir tās darbinieki. Ikviens organizācijas vadītājs vēlas, lai darbinieks būtu spējīgs veiksmīgi darboties komandā ilgtermiņā. Tādējādi gan tiktu nodrošināta komandas kompetenču pastāvīga attīstība, gan tiktu stiprināts darba devēja tēls un veicināta darbinieku lojalitāte. Veidojot savu pētījumu, arī darba autore vēlas vērst uzmanību uz to, cik svarīgs organizācijā ir personāls, diezgan rūpīga un detalizēta darba analīze, kā arī darba pārveidošana un darba efektivitātes veicināšana.

Mūsdienās organizāciju koncepciju būtība nav orientēta tikai radīt peļņu, bet arvien biežāk par galveno mērķi tiek izvirzīta organizācijas saglabāšana un attīstība. Tādēļ arvien vairāk uzmanības centrā tiek izvirzīts darbinieks kā galvenais panākumu faktors. Līdz ar to rodas nepieciešamība vadīt ne tikai tehniskos procesus un priekšplānā tiek izvirzīta personāla vadība.

Darbojoties strauju pārmaiņu laikā, kad pieaugošās konkurences radītais ekonomiskais spiediens liek uzrādīt arvien labākus un efektīvākus rezultātus, organizācijas vadība, meklējot labāko risinājumu šādos apstākļos, sāk pievērst lielāku vērtību saviem darbiniekiem un to kopdarbam organizācijas mērķu rezultatīvā sasniegšanā.

Organizācija nevar veiksmīgi darboties un sasniegt izvirzītos mērķus, būt konkurētspējīga, ja nav darbinieku, kas attiecīgajā darbības sfērā ir kompetenti. Bez konkurētspējas nav izaugsmes un līdz ar to arī nav nodrošinātības ar darbavietām. Konkurētspēja ir panākama ne tikai ar modernajām tehnoloģijām, bet arī ar cilvēku resursiem. Lai organizācija būtu konkurētspējīga, ir nepieciešami

darbinieki ar lielu radošu ideju potenciālu, tādi darbinieki, kas būtu pietiekami elastīgi, lai spētu pielāgoties dažādām pārmaiņām vai negaidītiem pavērsieniem. Tāpat arī organizācijai augot un attīstoties, kā aktuāls jautājums ir jaunu darbinieku piesaistīšana, to adaptācija organizācijā. Lai cik pieredzējis un kompetents būtu vadītājs, viņš nevar paļauties tikai uz sevi, tam jāiesaista darbībā godprātīgi un ar iniciatīvu apveltīti darbinieki. Organizācijā ir jāizveido pēc iespējas labāka, saliedēta darbinieku komanda.

Tāpat ir lietderīgi izvērtēt organizācijas ārējo vidi gan tās plašākajā, gan arī šaurākajā nozīmē, lai noskaidrotu, kas visvairāk ietekmē organizācijas darbību un tās rezultātus. Analizējot iekšējo vidi, tiek veikta organizācijas resursu analīze, to izanalizē, izvērtējot organizācijas priekšrocības un trūkumus. Raksturot ārējo un iekšējo stratēģiskās vides faktoru izpētes rezultātus ļauj SVID analīze. Sagatavojot organizācijas stratēģiskās alternatīvas, ir svarīgi paredzēt perspektīvas, apjaust, kādai ir jābūt organizācijas darbības sfērai, kā arī jāparedz konkrēti uzņēmuma mērķi. To visu atspoguļo organizācijas stratēģijas plānā, kuru veido 3 līmeņi: vīzija, misija un organizācijas mērķi.

Ar vēlmi izanalizēt organizācijas darbību, tās iekšējo un ārējo vidi, autores prakses vietā biedrībā „STREETBASKET” jeb lielākajā ielu sporta un kultūras platformā Ghetto Games tika veikts darba autores pētījums par organizācijas darbību, darba analīzes un pārveidošanas procesiem.

Darba mērķis – izpētīt darba analīzes un pārveidošanas procesus SIA „Ghetto Games”.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Teorētiski izpētīt darba analīzes un pārveidošanas procesus;
2. Veikt pētījumu par darba analīzes un pārveidošanas praksi SIA „Ghetto Games”;
3. Izstrādāt secinājumus un priekšlikumus.

Darbā izmantotās pētījuma metodes:

1. Literatūras analīze;
2. Dokumentu analīze;
3. Intervija.

Galvenie darbā izmantotie avoti: interneta resursi, speciālā literatūra par darba analīzes un pārveidošanas procesiem, to nozīmīgi dabā, materiāli no biedrības „STREETBASKET”/ Ghetto Games arhīva, Ghetto Games iekšējās kārtības ētikas kodekss, Ilze Boitmane „Personāla atlase un novērtēšana”.

Pētījuma laika periods: no 2016.gada 21.oktobra līdz 16.decembrim. Pētījumā izmantoto datu laika periods: 2001. – 2013.gads

Sasniegtie rezultāti: Teorētiski izpētīti darba analīzes un pārveidošanas procesi, veikts pētījums par darba analīzes un pārveidošanas praksi „Ghetto Games”, kā arī izdarīti secinājumi un izteikti priekšlikumi, ko organizācijai būtu nepieciešams uzlabot, mainīt, ņemt vērā.

Literatūras apskats

Ikvienam uzņēmumam un tā īpašniekam vai vadītājiem ir svarīgi, lai uzņēmums sasniegtu izvirzītos mērķus, izpildītu noteiktos uzdevumus, un tieši no darbiniekiem atkarīgs, vai ieceres un plāni īstenosies. Lai izprastu, vai uzņēmuma klienti ir apmierināti ar sniegtā servisa kvalitāti un darbinieki savā darbavietā pietiekami motivēti, ieteicams pētīt uzņēmuma kultūru – kā tā veidojas, kā mainās, kas ir kultūras „nesēji” uzņēmumā, kā arī veikt darba analīzi, kas sevī ietver organizācijas iekšējās un ārējās vides raksturojumu.

Darba analīze aptver milzum daudz aktivitāšu, kuras ir vērstas uz atklājumiem, sapratni, un apraksta, ko cilvēki dara savā darbavietā. Darba analīze ir svarīga, jo tā veido pamatu gandrīz katras cilvēkresursu problēmas risināšanā. (Michael T. *et al.* 2007)

Darba analīze – detalizēta uzdevumu pārbaude par to, kas veido darbu, nosacījumi, ar kuriem saskaņā

tie tiek veikti un tas, kādas spējas/ zināšanas pieprasa darbs (potenciāla sasniegšanai), attieksme (uzvedības pazīmes), zināšanas, prasmes un darbinieka psiholoģiskais stāvoklis. Tās mērķi ir:

- Visefektīvāko metožu noteikšana darbā;
- Darbinieka apmierinātības uzlabošana;
- Apmācību metožu uzlabojums;
- Darbinieku atbilstības izvērtēšana darba specifikai darbinieku atlasēs. (Job analysis definition. Pieejams: <http://www.businessdictionary.com/definition/job-analysis.html>)

Visaptverošais darbs sākas ar pašas organizācijas analīzi: tās mērķiem, struktūru, personālu, iekšējās un ārējās vides resursiem, utt. Tas ir pirmais solis izpratnē par organizācijas darbu, darba aprakstiem, kuri atbilst katra amata specifikai. To mēdz saukt arī par organizācijas darbības analīzi. Darba analīze ir process, kad tiek apkopota un analizēta informācija par organizācijas saturu. (Michael T. *et al.* 2007)

Uzņēmums un personāla vadība ir vienota sistēma, kas balstās uz vairākiem stūrakmeņiem, tādējādi nodrošinot organizācijas darba efektivitāti un augstus rezultātus. Personāla vadības jēdziens aptver daudzas nianšes, ko uzņēmumā nepieciešams ieviest un sakārtot, lai sasniegtu izvirzītos mērķus, augstu darba kvalitāti un darbinieku lojalitāti, jo cilvēku resursi ir vieni no svarīgākajiem, kas nodrošina organizācijas dzīvotspēju un konkurenci. (Michael T. *et al.* 2007)

Metodoloģija

Analizējot intervijas datus, darba autore uzzina, ka Ghetto Games darbinieku amatu apraksti tiek pārveidoti katru gadu, sakarā ar to, ka Ghetto Games katrā sezonā ievieš kaut ko jaunu, iepriekšējās sezonās nebijušu un katram darbiniekam pienākumu skaits ar katru nākamo sezonu tikai pieaug.

Savukārt, analizējot amatu aprakstus, darba autore secina, ka tie ir samērā vienkārši, bet tajā pašā laikā tajos diezgan detalizēti uzskaitīti katra darbinieka amata pienākumi, tiesības, atbildība, nepieciešamā izglītība, valodas zināšanas, pieredze, katram darbiniekam arī jāpiemīt konkrētām prasmēm un zināšanām, kas atbilst konkrētajam amatam un atšķiras ar savu specifiku. Ņemot vērā to, ka biedrība savu darbību sākusi jau 2009.gadā, tomēr tā oficiāli tikusi reģistrēta biedrību un nodibinājumu reģistrā tikai 2013.gada 12.decembrī, tādēļ amatu apraksti pieejami tikai no 2013.gada līdz 2016.gadam.

Rezultāti

Ghetto Games ar savu veiksmīgo darbību visu šo gadu laikā ir paplašinājis savus darbības virzienus, kā arī organizācijas komanda ir guvusi ne tikai ievērojamu pieredzi masu pasākumu organizēšanā un plānošanā, bet arī radījusi unikālu iespēju aktīvi darboties jauniem cilvēkiem, palīdzot tiem augt fiziski, morāli un radoši.

Tā kā Ghetto Games ir 5 galvenie darbinieki (Ghetto Games vadītājs Raimonds Elbakjans, kreatīvais direktors Renārs Zeltiņš, pasākumu koordinatore un projektu vadītāja Sanda Brūna, projektu menedžere Dace Vaivade un sabiedrisko attiecību & PR speciāliste Laura Dabare), tad amatu apraksti pagaidām ir nokomplektēti tikai šiem darbiniekiem.

Lai atjaunotu vecos amatu aprakstus, organizācijai nepieciešams piesaistīt dažādus zinošus speciālistus personālu vadības vai citu darba specifikas jautājumu jomā, kas veic intervijas ar organizācijas darbiniekiem, veido kopīgas diskusijas, pat veido dažādu situāciju simulācijas, intelekta testus, personības testus, kā arī apmācību kursus organizācijas dalībniekiem.

Organizācijai nākotnē ieteicams vairāk piesaistīt zinošus speciālistus, kas varētu strādāt ar Ghetto Games komandu un kopīgi ar organizācijas vadību izveidot amatu aprakstus arī pārējiem 15 palīgdarbiniekiem, jo arī šie darbinieki dod lielu ieguldījumu organizācijas darbībā un nozīme ir katram darbiniekam. Tas atvieglotu darbu arī pašai organizācijas vadībai, attiecībā uz finansiālo sadalījumu darbinieku vidū un neradītu haosu organizācijas struktūrā, kā arī kolēģiem nevajadzētu darīt citu kolēģu darbus vai galvenajiem darbiniekiem nebūt jādeleģē uzdevumi pārējiem palīgdarbiniekiem un tie varētu pilnvērtīgāk attiekties pret saviem esošajiem pienākumiem un

darbiem.

Secinājumi

Katras organizācijas galvenā panākumu atlēga ir tās darbinieki, bet neviena organizācija nevar iztikt arī bez rūpīgas un detalizētas darba analīzes, kā arī darba pārveidošanas.

Lai izprastu, vai uzņēmuma klienti ir apmierināti ar sniegtā servisa kvalitāti un darbinieki savā darbavietā ir pietiekami motivēti, ieteicams pētīt uzņēmuma kultūru – kā tā veidojas, kā mainās, kas ir kultūras „nesēji” uzņēmumā, kā arī veikt darba analīzi, kas sevī ietver organizācijas iekšējās un ārējās vides raksturojumu.

Analizējot literatūru par amatu aprakstu un prasību profilu būtību, to nozīmi uzņēmumā darba autore secina, ka personāla atlases būtiska sastāvdaļa ir amatu apraksti vai iekšējā koncepcija par to, kādai jābūt darbinieku kvalifikācijai, lai viņi atbilstu uzņēmuma noteiktajiem standartiem.

Apskatot literatūru par darba pārveidošanas procesu definīciju un to nozīmi darbā, darba autore saprot, ka pārveidošanas process sevī ietver neskaitāmus posmus, sākot ar darba satura pārskatīšanu, informācijas analizēšanu, darba elementu maiņu un beidzot ar darba apraksta pārveidošanu un jaunu darba uzdevumu un pienākumu sadali.

Veicot prakses novērojumu, darba autore secina, ka Ghetto Games ar savu veiksmīgo darbību visu šo gadu laikā ir paplašinājis savus darbības virzienus, kā arī organizācijas komanda ir guvusi ne tikai ievērojamu pieredzi masu pasākumu organizēšanā un plānošanā, bet arī radījusi unikālu iespēju aktīvi darboties jauniem cilvēkiem, palīdzot tiem augt fiziski, morāli un radoši.

Nopietnas izmaiņas organizācijas iekšējā un ārējā vidē var ietekmēt izmaiņas amatu aprakstos.

Strādājot organizācijā, darba autore uzzina, ka tikai galvenajiem organizācijas darbiniekiem ir izveidoti amatu apraksti, bet pārējiem palīgdarbiniekiem amatu aprakstu nav, kas ir būtisks mīnuss organizācijai.

Bibliogrāfiskais saraksts

Asare I., Hermane A., Kalniņa E., Tjarve B. (2013). *Nevalstiskās kultūras organizācijas. Rokasgrāmata*. Cēsis: biedrība "CultureLab".

Beļčikovs J., Praude V. (2001). *Menedžments. Teorija un prakse. Otrais, pārstrādātais izdevums*. SIA „Vaidelote”.

Biedrības „STREETBASKET” statūti. Apstiprināti 12.12.2013. Npublicēti materiāli, privātais arhīvs.

Boitmane I. (2008). *Personāla atlase un novērtēšana. Atkārtots un papildināts izdevums*. Lietišķās informācijas dienests, Rīgā.

Ešenvalde I. (2008). *Personāla vadības mūsdienu metodes. Ekonomikas un biznesa prakse*. Merkūrijs LAT, Rīgā.

Ghetto Games iekšējās kārtības ētikas kodekss. Npublicēti materiāli, privātais arhīvs.

Business Dictionary. *Job analysis definition*. [skatīts 18.10.2016.] Pieejams: <http://www.businessdictionary.com/definition/job-analysis.html>

Your Article Library. (2016). *Job Analysis Methods: Methods of Data Collection for Job Analysis*. [skatīts 14.12.2016]. Pieejams: <http://www.yourarticlelibrary.com/hrm/job-analysis-methods-methods-of-data-collection-for-job-analysis/35245/>

Job Redesign: Definition, Theory & Approaches. [skatīts 14.12.2016]. Pieejams: <http://study.com/academy/lesson/job-redesign-definition-theory-approaches.html>

Management study guide. *Job Redesign – Meaning, Process and its Advantages*. [skatīts 14.12.2016]. Pieejams: <http://www.managementstudyguide.com/job-redesign.htm>

Kalve I. (2005). *Apsegļot pārmaiņu vējus. Stratēģiskā un pārmaiņu vadība*. SIA „Biznesa augstskola Turība”, Rīgā.

ENJOY Recruitment. (2015). *Kas ir darbinieku motivēšana?* [skatīts 17.10.2016.] Pieejams: <http://www.enjoyrecruitment.lv/lv/blog/kas-ir-darbinieku-motivesana>

Michael T. Brannick, Edward L. Levine, Frederick P. Morgenson. (2007). *Job and work analysis. Methods, research and applications for Human Resource Management. Second edition.* Sage Publications, United States of America.

Ruperte I. (2010). *Uzņēmuma vadīšana.* Rīga: apgāds „Jumava”.

Pārmaiņu un kvalitātes vadība izglītības iestādē. *Vispārējās kompetences pilnveidošana. Organizācijas kultūra.* [skatīts 17.10.2016.] Pieejams: <http://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=23289&chapterid=7082>

What is change management? [skatīts 21.10.2016.] Pieejams: <https://www.prosci.com/change-management/what-is-change-management>

PERSONĀLA MĀCĪBU PROCESA ANALĪZE ORGANIZĀCIJĀ „BEST – RIGA”

Kristīne Lauvenšteine

Ekonomikas un kultūras augstskola, Kultūras vadība, krlauvensteine@gmail.com

Zinātniskais vadītājs: Dr. psych., doc. A. Lasmane

Anotācija

Pētījuma aktualitāte: Mūsdienās pastāv ļoti daudz dažādu organizāciju, kuras pārstāv un piedāvā sabiedrībai dažādus kultūras pakalpojumus – sports, māksla, labdarība, valodu apguve, u.c. Tieši tādēļ ikvienai organizācijai, lai tā veiksmīgi pastāvētu un iegūtu pieprasījumu patērētāju vidū, ir svarīgi piedāvāt inovatīvus, sabiedrībai interesējošus un kvalitatīvus pakalpojumus atbilstoši 21. gadsimta iedzīvotājiem. Organizācijām – to darbiniekiem ir nepieciešamība sevi attīstīt un pilnveidot nepārtraukti, kas nodrošinātu organizācijas attīstību, stabilitāti un atpazīstamību ne tikai sabiedrībā, bet arī uzņēmuma iekšienē, piedāvājot iespēju ikvienam personāla pārstāvim piedalīties un apmeklēt sev interesējošās un darbības jomai atbilstošās mācības. Šādas iespējas darbiniekiem spēs piedāvāt karjeras izaugsmi, kurš mūsdienu jauniešiem ir viens no svarīgākajiem kritērijiem jaunas darba vietas vai ārpus studiju aktivitāšu meklējumos. Darba autorei tēma par personāla mācību procesa analīzi organizācijā mūsdienās šķiet ļoti aktuāla, tieši tādēļ tika izstrādāts studiju darbs par personāla mācību procesa analīzi organizācijā „BEST - Riga”. Darba autorei jau iepriekš ir nācies saskarties ar šīs organizācijas pārstāvjiem un uzzināt par viņu veicamajiem pienākumiem, kuros ietilpst arī aktīva un nepieciešama sevis pilnveidošana, tāpēc autorei radās interese un vēlme izpētīt šīs organizācijas personāla mācību procesa attīstību un veidus.

Pētījuma mērķis: izanalizēt personāla mācību procesu organizācijā „BEST – Riga”.

Pētījuma metodes: literatūras analīze; dokumentu analīze; intervija; mini fokusgrupas diskusija.

Atslēgas vārdi: personāls; mācības; organizācija.

Ievads

Mūsdienās pastāv ļoti daudz dažādu organizāciju, kuras pārstāv un piedāvā sabiedrībai dažādus kultūras pakalpojumus – sports, māksla, labdarība, valodu apguve, u.c. Tieši tādēļ ikvienai organizācijai, lai tā veiksmīgi pastāvētu un iegūtu pieprasījumu patērētāju vidū, ir svarīgi piedāvāt inovatīvus, sabiedrībai interesējošus un kvalitatīvus pakalpojumus atbilstoši 21. gadsimta iedzīvotājiem. Organizācijām – to darbiniekiem ir nepieciešamība sevi attīstīt un pilnveidot nepārtraukti, kas nodrošinātu organizācijas attīstību, stabilitāti un atpazīstamību ne tikai sabiedrībā, bet arī uzņēmuma iekšienē, piedāvājot iespēju ikvienam personāla pārstāvim piedalīties un apmeklēt sev interesējošās un darbības jomai atbilstošās mācības. Šādas iespējas darbiniekiem spēs piedāvāt karjeras izaugsmi, kurš mūsdienu jauniešiem ir viens no svarīgākajiem kritērijiem jaunas darba vietas vai ārpus studiju aktivitāšu meklējumos.

Darba autorei tēma par personāla mācību procesa analīzi organizācijā mūsdienās šķiet ļoti aktuāla, tieši tādēļ tika izstrādāts studiju darbs par personāla mācību procesa analīzi organizācijā „BEST - Riga”. Darba autorei jau iepriekš ir nācies saskarties ar šīs organizācijas pārstāvjiem un uzzināt par viņu veicamajiem pienākumiem, kuros ietilpst arī aktīva un nepieciešama sevis pilnveidošana, tāpēc autorei radās interese un vēlme izpētīt šīs organizācijas personāla mācību procesa attīstību un veidus.

Pētījuma mērķis: izanalizēt personāla mācību procesu organizācijā „BEST – Riga”.

Mērķa sasniegšanai studiju darbā tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Analizēt literatūru par mācību procesu;
2. Izpētīt personāla mācību procesu organizācijā „BEST – Riga”;
3. Izstrādāt secinājumus un priekšlikumus personāla mācību procesa pilnveidei.

Pētījumā tiek izmantotas četras sekojošās pētījuma datu ieguves metodes:

1. Literatūras analīze;
2. Dokumentu analīze;
3. Intervija;
4. Mini fokusgrupas diskusija.

Literatūras apskats

Pētījumā tiek izanalizēta literatūra par mācību procesa jēdziena skaidrojumu un to nozīmi, personāla saistību ar mācību procesu organizācijā - mācību procesa plānojums, darbinieku mācības darbavietā, ārpus darbavietas, pašmācības formā, izglītošanās veidi un darbinieku tipi. Teorētiskās daļas pamatā tiek izmantoti vairāki nozīmīgi literatūras avoti, tādi kā *Apsegļot pārmaiņu vējus. Stratēģiskā un pārmaiņu vadība (2005)* autore Kalve I., kurā iespējams uzzināt informāciju par to, kas raksturo mācīties spējīgu organizāciju. Rakstnieces Zālītes L. *Personāla vadība un socionika (2013)* - pieejamā informācija salīdzinoši jauna, pieejams plašs apraksts par to, kā veiksmīgi organizācijā realizēt personāla mācību procesu, izstrādājot tā plānojumu soli pa solim, kā arī rakstnieka un Biznesa vadības profesora Hārvardas Biznesa skolā Garvina D. A. rakstā *Learning organizations*, kurš balstīts uz viņa veiktajiem pētījumiem Hārvardas Biznesa Skolas iespiestajā grāmatā „Learning in Action”, „Hārvardas Biznesa Izdevumu” rakstā „Building a Learning Organization”, un divām HBS video sērijām „Putting the Learning Organization to Work” un „Working Smarter”, ir secinājis, kas raksturo mācīties spējīgas organizācijas. Veicot zinātniskās literatūras izpēti, darba autore secināja, ka ir pieejami salīdzinoši maz šāda veida darbu par personāla mācību procesu organizācijās. Analizējot literatūru par personāla mācību procesu organizācijā, darba autore secina, ka mācīties spējīgu organizāciju raksturo vēlme mācīties, strādāt komandā, izprast to kopīgos mērķus un atbalstīt katra darbinieka pūles pastāvīgai attīstībai un savu prasmju uzlabošanai. Ir vēlme nepārtraukti mainīties un attīstīties. Tās veic informācijas vākšanu, eksperimentēšanu, mācās no pieredzes jeb labāko piemēru no citiem, risina problēmas un viens ar otru dalās zināšanās. Mācību process pamatā sastāv no jaunu zināšanu, uzvedības apguves, tiek attīstītas iemaņas, spējas, nostiprinātas vērtības, uzskati u.c. To veido ikvienas mācīties gribošas personas attīstības process, kas saglabājas ilgtermiņā un nākotnē atbilstoši dzīves situācijām tiek arī izmantotas, kā rezultātā, darbojoties organizācijā, ikviens dalītos savās zināšanās un pieredzē turpmākai organizācijas veiksmīgai attīstībai un konkrētās sabiedrības daļas vēlmju apmierināšanai. Taču, lai mācību process noritētu veiksmīgi, tas ir jāizstrādā. Ikvienai organizācijai, kura sniedz iespēju darbiniekiem piedalīties personāla mācību procesā, būtu nepieciešamība veikt mācību procesa gaitu, lai nākotnē spētu pieņemt pareizos lēmumus, ņemot vērā veiksmes un neveiksmes iepriekšējo gaitu izstrādē. Darba autore secina, ka ir dažādas izglītošanās veidu iespējas, no kurām ikviens var izvēlēties sev tīkamāko un piemērotāko, taču par efektīvāko uzskata konsultāciju jeb koučingu, kā arī ikvienam ir jāapzinās savas intereses un uztvere par mācībām, tāpēc lai mācības noritētu veiksmīgi, ikvienai organizācijai ir jāapzinās savu darbinieku tipi. Bet, gala rezultātā, darba autore nonāca pie secinājuma, ka ikvienam darbiniekam ir dažāda veida iespējas kā attīstīt un izglītot sevi darbībai organizācijā, ņemot vērā savas personīgās intereses, vietas un laika izvēles iespējas, kā arī tādā veidā ir iespēja apzināties un atrast sev piemērotāko mācību procesa veidu, ir tikai jābūt vēlmei un motivācijai to darīt.

Metodoloģija

Pētījumā tika izmantotas sekojošās pētījuma metodes: literatūras analīze, intervija, dokumentu analīze un mini fokusgrupas diskusija.

Literatūras analīzē tika veikts „BEST – Riga” organizācijas raksturojums. Informācija tika iegūta no dažādiem interneta resursiem - www.best.eu.org, www.best.rtu.lv, u.c. Organizācija „BEST” (Board of European Students of Tehnology) ir nepārtraukti augoša bezpeļņas un bez politiskās piederības organizācija. Kopš 1989. gada organizācija nodrošina komunikāciju, sadarbību un zināšanu apmaiņas iespējas studentiem visā Eiropā. Organizāciju veido vairākas Lokālās „BEST” Grupas no 33 Eiropas

valstīm, kuras veido augošu, labi organizētu, spēcīgu, jaunu un inovatīvu studentu „tīklu”. „BEST” cenšas palīdzēt Eiropas tehnoloģiju studentiem kļūt starptautiski domājošiem, sasniedzot labāku izpratni par Eiropas kultūru un attīstīt spējas strādāt starptautiskā mērogā. Tāpēc tiek radītas iespējas studentiem tikties un mācīties vienam no otra. Organizācijas „BEST” prioritāte ir piedāvāt augstas kvalitātes pakalpojumus studentiem visā Eiropā, iesaistot un apvienojot trīs sadarbības puses: studentus, uzņēmumus un universitāti. „BEST – Rīga” ir „BEST” pārstāvji Rīgas Tehniskajā universitātē. Organizācijas mērķis ir nodrošināt komunikācijas, sadarbības un apmaiņas iespējas starp tehnisko zinātnu studentiem visā Eiropā un piedāvāt tiem kvalitatīvas un augstas klases izaugsmes iespējas.

Darba autore pētījuma ietvaros veica interviju ar organizācijas „BEST – Rīga” šobrīd esošo prezidentu (iepriekš iesaistījusies vairākos *kortīmos* (galvenā cilvēku grupa, kas rīko pasākumu. Tajā ietilpst MO - galvenais organizators un viņam attiecīgi katrā pozīcijā ir savi lielpalīgi, piemēram, Loģistikas atbildīgais, PR, FR, akadēmiskā daļa utt. Un šie lielpalīgi veido to kodolu – *kortīmu*) – darbojusies gan PR, gan FR, palīdzējusi loģistikā) Anniju Admiņu, kā arī organizācijas dokumentu analīzi. Intervija tika izstrādāta pamatojoties uz teorētiskajā daļā iegūto informāciju kā arī veicot organizācijas raksturojumu un sastāvēja no desmit jautājumiem. Intervijas mērķis – noskaidrot organizācijas „BEST – Rīga” prezidentes viedokli par to, kādai jābūt mācīties spējīgai organizācijai, kādas mācību procesa iespējas organizācija piedāvā tās personālam un personīgo pieredzi piedaloties organizācijas piedāvātajā mācību procesā. Intervija tiek veikta 2016. gada 2. decembrī.

Kā arī tika analizēts 2008. gadā izstrādāts dokuments par CIF (Course Information Form) sertifikāta izsniegšanu - akadēmiskā mācību procesa apstiprinājumu un nozīmi vietējai universitātei, studentam mācību kursu apgūstot kādā no citu valstu sadarbības universitātēm.

Mini fokusgrupas diskusija tika izveidota, balstoties uz teorētiskajā daļā iegūto informāciju par mācību procesu organizācijā, tā sastāvēja no četriem jautājumiem. Mini fokusgrupas diskusijā piedalījās četri „BEST – Rīga” biedri, kuri tika izvēlēti pēc nejaušības principa:

- Madara – „BEST – Rīga” darbojas nedaudz ilgāk par diviem gadiem, piedalījies izglītības foruma veidošanā, kā finanšu resursu piesaistes atbildīgais, bijusi „BEST – Rīga” prezidente, šobrīd kā pilntiesīgais biedrs, kas palīdz un vairāk darbojas kā padomdevējs kā arī reizēm vada mācības publisko attiecību jomā;
- Jolanta – „BEST – Rīga” darbojas četrus gadus, iepriekšējā gadā darbojās valdē – cilvēkresursu viceprezidente, šobrīd - treniņu atbildīgais;
- Roberts – „BEST – Rīga” darbojas nedaudz ilgāk par gadu, šobrīd valdē kā grāmatvedis;
- Anete – „BEST – Rīga” darbojas nedaudz ilgāk par gadu, šobrīd valdē kā viceprezidente cilvēkresursu jautājumos.

Mini fokusgrupas diskusijas mērķis bija noskaidrot organizācijas biedru viedokli par to, kādai viņuprāt ir jābūt mācīties spējīgai organizācijai, kādos mācību procesos ir piedalījušies un kā tiek vērtēts tā piedāvājums. Mini fokusgrupas diskusija tiek veikta 2016. gada 8.decembrī, darba autorei apmeklējot un piedaloties organizācijas „BEST – Rīga” sēdē.

Rezultāti

Kopumā analizējot pētījumā iegūtos rezultātus, organizācijas vadība un tās personāls uzskata, ka mācīties spējīgai organizācijai raksturīga mainība, tai jāattīstas un jāspēj mainīties līdz cilvēku aktualitātēm un pieprasījumam sabiedrībā, tās dalībniekiem ir jāsaprot organizācijas problēmas, vājās puses un jārada to risinājumi. Kā arī visa pamatā jābūt kopīgam mērķim un vēlmei to sasniegt. Ir nepārtraukti jāattīsta sevi, tai jāspēj mainīties un tās pamatā jābūt konkrētai stuktūrai, jāpieņem jauni izaicinājumi, kas vedinātu cilvēkus tālāk motivēties un attīstīties. Kā arī jābūt gataviem uzlabot organizācijas mācību piedāvājumus ar kvalitatīviem pakalpojumiem, lai notiktu izaugsme. Tieši tādēļ organizācija tās personālam piedāvā plaša veida mācību procesu, kurš tajā ir ieinteresēts, lai ikviens spētu mācīties un izprast sabiedrības aktualitātes. Pamatā visiem organizācijas biedriem tiek piedāvāts apmeklēt dažāda veida mācības – kursus, treniņus, konsultācijas un dažādus citus akadēmiskos un

izglītojošos pasākumus, kuros tiek piedāvāts attīstīt sociālās prasmes jeb *soft skill*, kā arī iespēju apmeklēt un attīstīt ikviena specifiskās prasmes jeb *hard skill* treniņus dažādās vietās – organizācijas un internacionālajā vidē. Interese par mācību procesu organizācijā ir ļoti liela, jo šajos pasākumos ir iespēja apgūt ļoti daudz noderīgu lietu, kuras noder ne tikai darbojoties „BEST - Riga”, bet arī turpmākajā dzīvē. Taču mācību procesa plānojumu organizācijā neveic, bet viņi izvērtē to, kuram no personāla veikt atbilstošu mācību pakalpojumu, pēc atgriešanās no mācībām tiek izvērtēts katrs attiecīgais biedrs, pēc katra lokālā mācību treniņa tiek aizpildītas anketas jeb *feedback*, lai noskaidrotu, kā mācību dalībniekiem patika mācības, ko vajadzētu pilnveidot un kā uzlabot turpmāko pasākuma kvalitāti, kā arī tiek segtas daļējas mācību izmaksas. Kā atzīst organizācijas prezidente, tad viņas lielākā motivācija darboties organizācijā ir tās piedāvātā mācību procesa iespējas, kas arī tika noskaidrots teorētiskās literatūras analīzē, ka mācību procesa sekmīgu apguvi lielā mērā izraisa motivācija, bet tā rezultāts izpaužas zināšanu, prasmju un iemaņu pieaugumā, kas arī veiksmīgi ir ļāvis šobrīd būt par organizācijas „BEST – Riga” prezidenti. Kopumā organizācijas „BEST – Riga” biedri ir ļoti apmierināti ar pašreizējo mācību procesa piedāvājumu. Visbiežāk organizācijas pārstāvji saskarās ar lokālo mācību procesu – tie ir dažādi pasākumi (kursi, treniņi, konsultācijas un citi izglītības pasākumi) *soft skill* jeb sociālo prasmju uzlabošanai, taču ne mazāk piedalās arī internacionālajosursos, kuros tiek apgūtas specifiskās jeb *hard skill* prasmes. Taču organizācijā notiek arī neformālā mācīšanās organizējot dažādus pasākumus un projektus. „BEST – Riga” pārstāvji atzīst, ka ir tikai ieguvēji apgūstot piedāvāto mācību procesu zināšanas, kuras turpmāk noder darbojoties gan organizācijā, gan ārpus tās.

Secinājumi

Darba autore secināja, ka mācību procesa pamatā indivīds apgūst jaunas zināšanas, uzvedību, tiek attīstītas iemaņas, spējas, nostiprinātas vērtības, uzskati, prasmes, ieradumi, attieksme, intereses un citas personības iezīmes. Tā pamatā ir jābūt personīgajai motivācijai mācīties. Mācīties spējīgu organizāciju raksturo vēlme mācīties, strādāt komandā, izprast to kopīgos mērķus un atbalstīt katru darbinieka pūles pastāvīgai attīstībai un savu prasmju uzlabošanai. Ir vēlme nepārtraukti mainīties un attīstīties. Tās veic informācijas vākšanu, eksperimentēšanu, mācās no pieredzes jeb labāko piemēru no citiem, risina problēmas un viens ar otru dalās zināšanās.

Pētījuma rezultātu analīze parāda, ka organizācija „BEST – Riga” tās personālam piedāvā plaša veida mācību procesu. Pamatā visiem organizācijas biedriem tiek piedāvāts apmeklēt dažāda veida mācības – kursus, treniņus, konsultācijas un dažādus citus akadēmiskos un izglītojošos pasākumus, kuros tiek piedāvāts attīstīt sociālās prasmes jeb *soft skill*, kā arī iespēju apmeklēt un attīstīt ikviena specifiskās prasmes jeb *hard skill* kursus dažādās vietās – organizācijas un internacionālajā vidē. Interese par mācību procesu organizācijā ir ļoti liela, jo organizācijas piedāvātajos pasākumos ir iespēja apgūt ļoti daudz noderīgu lietu, kuras noder ne tikai darbojoties „BEST - Riga”, bet arī turpmākajā dzīvē. Visbiežāk organizācijas „BEST – Riga” pārstāvji saskarās ar vietējo mācību procesu – tie ir dažādi pasākumi (kursi, treniņi, konsultācijas un citi izglītības pasākumi) *soft skill* jeb sociālo prasmju uzlabošanai, taču ne mazāk piedalās arī internacionālajosursos, kuros tiek apgūtas specifiskās jeb *hard skill* prasmes.

Lai uzlabotu organizācijas „BEST – Riga” personāla mācību procesu, balstoties uz veiktajiem secinājumiem, tika izstrādāti arī vairāki priekšlikumi personāla mācību procesa attīstībai, piemēram, tādi kā - „BEST – Riga” prezidentei un citiem tās dalībniekiem, mudināt un iedrošināt ikvienu tās biedru, daloties starptautisko kursu pieredzē, aktīvāk piedalīties internacionālajos pasākumos, apmeklēt kursus, darbojoties vidē kopā ar citu tautību, vecuma un interešu grupu pārstāvjiem, lai veidotos plašāks un precīzāks priekšstats par gaidāmo un notiekošo turpmākajā organizācijas darbībā. Nodrošināt iespēju organizācijas „BEST – Riga” dalībniekiem apmeklēt starptautiskos pasākumus, kuri notiek vienā laikā ar lokālajiem pasākumiem, ja gadījumā biedrs ir viens no atbildīgajiem, organizācijas prezidentei un konkrētajam darba veicējam, informēt par veicamajiem pienākumiem arī citu kolēģi. Organizācijas „BEST – Riga” viceprezidentei cilvēkresursu jautājumos, sazinoties ar treneru departamentu, vairāk piesaistīt mācību procesā starptautiskos trenerus vietējo biedru apmācībai, lai veidotos plašāks un pieredzes bagātāks priekšstats ikvienam organizācijas biedram.

Veicot pētījumu par personāla mācību procesa analīzi organizācijā „BEST – Rīga”, darba autorei radās interese par organizācijas „BEST” kopējo, starptautisko mācību procesa izveidi, tās struktūru, kas varētu būt kā esošās tēmas plašāks pētījums, kas kalpotu kā piemērs citām starptautiskajām organizācijām kā veiksmīgs personāla mācību procesa attīstības piemērs.

Bibliogrāfiskais saraksts

- About BEST. Local Groups. [skatīts 13.11.2016]. Pieejams: <https://www.best.eu.org/aboutBEST/structure/lbgList.jsp>
- About BEST. Welcome. [skatīts 13.11.2016]. Pieejams: <https://www.best.eu.org/aboutBEST/welcome.jsp>
- Bannock G., Davis E., Trott P. (2002). *Dictionary of business*. England: Penguin books.
- BEST Riga. [skatīts 13.11.2016]. Pieejams: <https://www.facebook.com/BESTRiga/about/>
- BEST-Riga. [skatīts 13.11.2016]. Pieejams: <http://www.draugiem.lv/best-riga/>
- Dāvidsone G. (2008). *Organizāciju efektivitātes modelis*. Jelgava: SIA „O.D.A”
- Dokuments par CIF sertifikāta izstrādi. Apstiprināts 2008. gadā. Organizācijas nepublicētais materiāls.
- Forands, I. (2002). *Personāla vadība*. Rīga: SIA „Elpa - 2”.
- Forands, I. (2007). *Palīgs personāla speciālistam*. Rīga: SIA „Elpa - 2”.
- Garvin, D. A. *Learning Organizations*. [skatīts 13.11.2016]. Pieejams: <http://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?research=6765>
- Goodfriend, W. *What is Learning? - Understanding Effective Classroom Strategies*. [skatīts 26.10.2016]. Pieejams: <http://study.com/academy/lesson/what-is-learning-understanding-effective-classroom-strategies.html>
- Kalve, I. (2005). *Apseglot pārmaiņu vējus. Stratēģiskā un pārmaiņu vadība*. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”.
- Ozols, A. (2015). Līdera ABC. Ceļvedis uzņēmīgiem cilvēkiem. *Izglītības nozīme līdera darbā. Koučings*, 55.
- Par mums. [skatīts 13.11.2016]. Pieejams: <http://best.rtu.lv/index.php/about-us>
- Sharma, A. *Learning: Meaning, Nature, Types and Theories of Learning*. [skatīts 27.12.2016]. Pieejams: <http://www.psychologydiscussion.net/learning/learning-meaning-nature-types-and-theories-of-learning/652>
- Stundu modelēšana – mācību procesa būtība skolā*. (2012). [skatīts 26.10.2016]. Pieejams: <https://modelesana.wordpress.com/tag/macibu-process-2/>
- Zālīte, L. (2013). *Personāla vadība un socienika*. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”.

TRANSLATION OF FANTASY MOVIES: ANALYSIS OF PROPER NOUNS

Kristīne Timofejeva

The University of Economics and Culture, Translation and Interpreting, kristine.timofejeva@inbox.lv

Scientific advisor: lect. *M. Spirida, Mg. philol.*

Abstract

Topicality: Archetypal elements employed by fantasy genre explain its popularity among adults and children. While preconceived patterns contribute to cultural universality of fantasy genre and its ability to address a wide audience, the language used by writers to name and describe the creatures of the respective universe is one of the major translation problems. The present research focuses on the analysis of strategies used to translate the movie *Fantastic Beast and Where to Find Them* from English into Latvian. M. Baker (1992) discusses eight translation strategies that might be employed to deal with translation at word level, namely, translation by a more general word, translation by a less expressive word, translation by cultural substitution, translation by a loan word, or a loan word and an explanation, translation by paraphrasing using a related word, translation by paraphrasing using unrelated words, translation by omission, translation by illustration.

Research goal: The goal of the present research is to determine translation strategies used to recreate the names of the creatures peopling the fantasy world in the Latvian translation of the movie *Fantastic Beast and Where to Find Them*.

Research methods: The validity of the present case study is ensured by methodological triangulation using the framework of descriptive and etymological analysis.

Main findings: The analysis of proper nouns used in *Fantastic Beast and Where to Find Them* helped to critically evaluate the quality of offered translation, however, it should be noted, that the research ignored other factors important for the analysis of audio-visual translation and thus might be continued to focus on the correlation of macro and microstrategies used in subtitles.

Keywords: fantasy genre; translation strategies; solutions.

Introduction

Fantasy as a genre recently has received global popularity across different media, such as literature and cinema. Literary critic and publishing house “Zvaigzne ABC” editor Bārbala Simšone suggests that in Latvian culture fantasy has not always been received positively, however, the attitude has started to change (B. Simšone, 2001). Not only children, but also adults are target audience of this genre. Fictional realia is certainly one of the attributes of this genre but the opinions on the translation of fictional realia are very different. Some scholars advocate strategies of ‘foreignisation’ while others ‘domestication’.

Theoretical studies of fantasy translation into Latvian are lacking, thus this research is devised to analyse proper noun translation in the movie *Fantastic Beasts and Where to Find Them*. The aim of the research is to determine translation strategies used to recreate the names of the creatures peopling the fantasy world in the Latvian translation of the movie *Fantastic Beast and Where to Find Them*.

The movie was rated 12+ in Latvia and it means that translator had to consider this age bracket, which allows to hypothesise that the strategies used for the translation of proper nouns in the movie *Fantastic Beasts and Where to Find Them* are tailored to ensure comprehensibility and thus might be aligned with the domestication approach.

The validity of the present case study is ensured by methodological triangulation using the framework of descriptive and etymological analysis.

Literature Review

The present research focuses on the translation of literary proper names. Newmark (1981: 70-71) maintains that names in literary works are usually left untranslated, however, the decision to translate the names is also genre-bound. By and large, nowadays, names in the genre of fantasy are usually translated because they are semantically meaningful and have certain textual or narrative functions.

M. Baker (1992) discusses eight translation strategies that might be employed to deal with translation at word level: translation by a less expressive word, translation by cultural substitution, translation by a loan word, or a loan word and an explanation, translation by paraphrasing using a related word, translation by paraphrasing using unrelated words, translation by omission, translation by illustration. Baker (1992) claims that the eight translation strategies are not the only possible ways of translation on a word level.

Henrik Gottlieb (2004) while discussing various aspects of the audio-visual translation suggests that subtitling promotes English loanwords as avoiding language imports is unrealistic. The scholar claims that the audience will not only look at subtitles but will also perceive the original acoustic and visual clues to understand the meaning.

Methodology

The primary source for this research is the movie *Fantastic Beasts and Where to Find Them* (2016) and its Latvian subtitles. The collected data consists of proper nouns excerpted in both, English and Latvian texts. There were excerpted 25 proper nouns for the purposes of the analysis. The proper nouns were grouped into those that have equivalent translations and those that have not and as such qualify for the application of Baker's strategies. The analysis was done taking into consideration M. Baker's eight translation strategies for dealing with translation at a word level. To consider non-equivalent translations, etymological analysis of the selected words was performed by using general dictionary and the handbook on fantastic beasts under the same title as the movie and written by J.K. Rowling.

Results

The analysis illuminated translation strategies (Baker 1992) used in the translation of proper nouns in the subtitles of the selected movie. The strategies used: translation by a general word, translation by a loan word, translation by cultural substitution, translation by a less expressive word, translation by paraphrase using a related word. Translation by omission was not resorted to. Translation by illustration suggested by Baker (1992) is impossible in subtitling, however, it could be argued that the movie itself, creatures peopling the fantasy world is an illustration. This section of the paper offers an insight into the analysis of some examples or proper noun translations.

Table 1. Translated Proper Nouns

English	Latvian	Baker (1992) translation strategies
Newt	Tritons	Equivalent
an Obscurus	obskurs	Translation by using a loan word
the Graphorn	zeltradzis	Translation by a general word
Erumpent musk	Izsprāgoņa muskuss	Translation by paraphrasing using a related word
a Niffler	urkšķis	Translation by cultural substitution
No-Maj	nepraša	Translation by a less expressive word
Pickett	Picka	Translation by paraphrase using a related word

Baker (1992) discusses the strategies of translation at word level on the basis of non-equivalence. There are proper nouns in the audio-visual material that have equivalents in the Latvian language e.g. the name of main character – Newt. The name is translated as *Tritons*.

The analysis of the English proper noun the Graphorn and its Latvian counter-part shows that this proper noun was translated by a more general compound noun *zeltradzis* and the concept of “golden horn” (back – translation) is also revealed in the movie in a different way. The beast in the movie appears to have many horns being golden/light brown but with a body similar to a dinosaur. As the film in Latvia is meant for a wide audience starting from the age 12, this translation of a proper noun appeals even to youngest audiences as it is easy to understand, settles well enough in the Latvian language. It should be mentioned that in the handbook on fantastic beasts it is not mentioned that the horn is of golden colour and the translation was apparently assisted by the visuals of the movie. The Latvian translation of the beast ‘Erumpent’ being *izsprāgonis* is also interesting for analysis. This beast looks similar to a rhino with a golden light emitting horn. The translation of the names of two beasts can cause confusion as *zeltradzis* evokes connotational meaning of rhino, which in Latvian is *degunradzis*, however, it is the beast Erumpent that looks similar to a rhino, not the Graphorn. The translation of Erumpent as *izsprāgonis* is done basing on the meaning of ‘erupt’ and the beast causing explosions.

An Obscurus is one of the most important and dangerous creatures seen in the universe of *Fantastic Beasts and Where to Find Them*. The name of the creature is translated in Latvian by a loan *obskurs*, however, the term is explained in the movie. One of the reasons of choosing this strategy is that the concept of this creature does not appear in Latvian as well as not in the real world. There can be no parallels drawn from real world as was the case of the Graphorn/*zeltradzis*. Another interesting fact is that the name has different suffixes in English to show elements of the creature. An Obscurus with suffix -us and Obscurial with suffix -urial names in English to differentiate between the force of uncontrollable magic and the being together with a host. The choice of *obskurs* allows for derivational patterns also in Latvian. *Obskurs* is the uncontrollable magic force belonging to a child, *obskurēni* being the plural form and *obskurēns* being the child who is possessed by the force. It also allows the word to be in cases, for example, accusative – *obskurēnu* with the suffix being –ēnu. Another example – *obskurēniem*; when the suffix –ēniem shows not only plurality, but also the case dative. This quality allows usability of the loan word in the Latvian language.

The proper noun Niffler in Latvian was recreated by resorting to a different approach - translation by cultural substitution, resulting in a name *urkšķis*. In English ‘to niffer’ means to trade or exchange and ‘to niffle’ means to waste time or work slowly; the proper noun incorporates both meanings as the described creature is slow and likes shiny, expensive things. In Latvian ‘urkšķis’ is a noun denoting a piglet, however, it should be noted that this word is archaic and colloquial. The used strategy of translation possibly was chosen to appeal to target audience and to localize the noun. The frequent use of this word should also be taken into consideration in the analysis of the translation. The younger audience would understand better such a localized translation; if a foreign word were used, the frequent use of this word would distract attention from the plot of the movie.

‘A No-Maj’ is a word/unit with two morphemes “no” and “maj”, the latter being an abbreviation of word ‘magic’. Together morphemes denote a person not able to use magic and is used in America during 20th century which is the setting of the movie. There is also a British term in the movie for the people unable to use magic– muggle. In Latvian the concept is recreated in a similar way, two morphemes, one carrying the meaning of not but in the case of the other morpheme, the meaning is different i.e. a person being skilled in something. In the translation there is no semantic meaning of magic at the word level, nonetheless, the noun is understandable because of visual support and context. The used approach is translation by a less expressive word.

Translation strategy by paraphrasing using a related word is used to recreate the name of an insect-looking creature, that appears on the screen several times. In English named ‘Pickett’ and in Latvian *Pīķis*. ‘A picket’ in the English language carries a meaning of wooden stake driven into ground for different purposes, as well as an archaic meaning of a pointed stake. The translation uses a related word with a meaning of a weapon – whip – not a pointed one. Both words have the semantic field of

weapons, both describe a shape of a stick but are not equivalents.

The other previously mentioned strategies, such as translation by omission, translation by illustration and translation by using an unrelated word were not present.

Technical and linguistic aspects of subtitling were considered in the connection with the paper topic as well as the facets of end product, such as audience and visual clues in the original audio-visual material.

Conclusions

The hypothesis was validated. The analysed proper noun translations ensure comprehensibility and, by and large, might be aligned with the domestication approach. Even though, a loan/transcription was used for the translation of *Obscurus/obskurs*, it was done to retain the derivational quality of the word, as well as, to retain magical and mysterious meaning. Moreover, the research showed the importance of semiotic analysis for the translation of proper nouns such as the *Graphorn/zeltradzis*.

References

Baker, M. (1992). *In Other Words*. Routledge.

Electronic dictionary. [Accessed 09.02.2017]. Available from Internet: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/niffer>

Electronic dictionary. [Accessed 09.02.2017]. Available from Internet:

Electronic dictionary. [Accessed 09.02.2017]. Available from Internet:

Gottlieb, H. (2004) Language-political implications of subtitling. *Topics in Audiovisual Translation*, 84 – 100 John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia

Gottlieb, H. (2004). *TEXTS, TRANSLATION AND SUBTITLING – IN THEORY, AND IN DENMARK*. University of Copenhagen.

Hatim, B. & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. London: Routledge.

<http://tezaurs.lv/#/sv/urkškis>

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/niffle>

Newmark, P. 1981. *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon.

Simsons, B. (2004) *Vai Dvēseļu mežā dzīvoja elfi? Jeb Fantāzijas žanrs latviešu oriģinālliteratūrā*. [Accessed 09.02.2017]. Available from Internet: <http://www.lffb.lv/apskati/vai-dveselu-meza-dzivoja-elfi-jeb-fantazijas-zanrs-latviesu-originalliteratura.html>

TĀLMĀCĪBA ĀRSTNIECĪBAS PERSONU PROFESIONĀLĀ PILNVEIDĒ – IZAICINĀJUMS, IESPĒJAS UN RISINĀJUMS

Laura Lāce, Kitija Balode, M. Krastiņa, A.M.Vītola, J. Jefimova

Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledža, Māszinības programma, laural95@inbox.lv

Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledža, Māszinības programma, kitija.balode@inbox.lv

Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledža, Māszinības programma, madara.zukure@gmail.com

Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledža, Ārstniecības programma, annuksis.qweyu@inbox.lv

Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledža, Māszinības programma, janajefimova95@inbox.lv

Zinātniskais vadītājs: *Mg.sc.sal., lektore, Baiba Avota*

Anotācija

Pētījums veikts Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledžas iekšēja granta projekta ietvaros. Pētījums ir tikai daļa no projekta. Pētījuma ietvaros ir aprakstīta un analizēta literatūra, kas apskata tālmācību medicīnas jomā ne tikai Latvijā, bet arī citās valstīs. Pētījums notika 01.04.2016- 01.11. 2016

Pētījuma aktualitāte: Tālmācība ir studiju forma, kuru ārstniecības personas var izmantot savā darba vietā, tiešsaistes režīmā, nodotot informāciju citām personām, savukārt, jaunās zināšanas var uzreiz pielietot praksē, tādejādi, uzlabojot veselības aprūpes kvalitāti visā Latvijas teritorijā. Jāuzsver tālmācības ekonomiskais ieguvums - reģionos dzīvojošām un strādājošām māsām - mācoties tālmācībā, nav nepieciešams izmantot finanšu līdzekļus transporta pakalpojumiem, lai nokļūtu kursu norises vietā, ēdināšanas pakalpojumiem un nakšņošanai, līdz ar to zināšanas tiek nodotas arī lauku reģiona ārstniecības personām.

Pētījuma mērķis - iespēju un motīvu izziņāšana jaunu profesionālās tālākizglītības programmu formu īstenošanai ārstniecības personām, tālmācības kursu izstrāde un izvērtēšana.

Pētījuma metode kvantitatīva – 2 aptaujas un iegūtie rezultāti attiecināmi tikai uz pētāmo grupu. Respondenti: ārstniecības personas – medicīnas māsas, ārstu aplīgi, māsu palīgi.

Sasniegtie rezultāti. Medicīnā maz piedāvāti tālākizglītība tālmācību formā un lielāka daļa 61% māsas un ārstu palīgi šādus materiālus nav izmantojuši, bet tai pašā laikā 77% respondentu atzīst, ka tālmācība ir nepieciešama. Galvenā barjera, kas traucētu kursu apguvi tālmācībā, respondenti atzīmē laika trūkumu 33% un pašmotivācijas trūkumu 28%. Projektā izstrādātie interaktīvie materiāli reir ļoti interesanti, kvalitatīvi, jo respondentu vērtējums ir 5 un 6 balles (pēc 6 ballu skalas). Tālmācība ir nepieciešama ne tikai, lai būtu plašāks piedāvājums, bet arī nepieciešamību nosaka pieprasījums, kas saistāms ar laika un finanšu ietaupījumu.

Atslēgas vārdi: *tālākizglītība; tālmācība; ārstniecības personas, profesionālā pilnveide*

Ievads

Lielākais vairums augstskolās studējošie ir informācijas tehnoloģiju paaudze, kura ir uzaugusi ar nepārtrauktu pieeju informācijas tehnoloģijām un internetam. Mācībspēkiem ir nepieciešams pielāgot mācīšanas un mācīšanās metodes atbilstoši studējošo prasmēm, prasībām un vajadzībam. Pēdējo gadu laikā lielu popularitāti gūst tālmācība, jo tā tiek uzskatīta kā ērts, ekonomiski un laika ziņā efektīvs veids kā apgūt zināšanas. Latvijā tālmācība attīstās samērā lēni kaut arī citur pasaulē tā ir ļoti populāra dažādās disciplīnās - ekonomikā, valodniecībā, biznesa vadībā. Pētījuma dati parāda, ka tālmācībai nākotnē būs svarīga loma izglītības sistēmā. (Bjarne, 2013; Mehrdad, Zolfaghari, Bahrani & Eyboosh, 2011; Smith, Passmore & Faught, 2009). Ņemot vērā ekonomisko situāciju medicīnā un uzlabojot ārstniecības personu izglītības kvalitāti, padarot to pieejamāku, 2016. gada janvārī tika uzsākts darbs pie Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledžas (turpmāk LU RMK), iekšējā granta - zinātniski pētnieciskā projekta: “Tālmācība ārstniecības personu profesionālā pilnveidē –

izaicinājums, iespējas un risinājums”. Projekts sastāvēja no divām daļām: 1) zinātniski pētnieciskā daļa, kuru rezultāti ir aprakstīti šajā publikācijā; 2) interaktīvu tālmācības kursu izstrāde un realizācija e-studiju vidē, ārstniecības personu tālākizglītībai. Projekta ilgums: 20.01.2016-20.01.2017. Pētījuma mērķis: Iespēju un motīvu izzināšana jaunu profesionālās tālākizglītības programmu formu īstenošanai ārstniecības personām, tālmācības kursu izstrāde un izvērtēšana.

Tālmācības raksturojums un izpēte

Tālmācība ir studiju forma, kuru ārstniecības personas - māsas, māsu palīgi, ārstu palīgi var izmantot savā darba vietā, tiešsaistes režīmā, nododot informāciju citām personām, savukārt, jaunās zināšanas var uzreiz pielietot praksē, tādejādi, uzlabojot veselības aprūpes kvalitāti visā Latvijas teritorijā. Izglītības likuma 1. pantā 26. punktā tālmācība tiek definēta: “Tālmācība – izglītības ieguves neklātienas formas paveids, kuru raksturo īpaši strukturēti mācību materiāli, individuāls mācīšanās temps, īpaši organizēts izglītības sasniegumu novērtējums, kā arī dažādu tehnisko un elektronisko saziņas līdzekļu izmantošana”(Izglītības likums,1999). Pozitīvais aspekts tālmācībai ir tas, ka tālmācība ir izglītības studiju forma, kurā katrs var mācīties sev izdevīgā, laikā, vietā un tempā, savukārt studējošiem jābūt motivētiem, kuri paši spēj sevi organizēt aktīvam mācību darbam (Ivanova, Kristovska & Slaidiņš,1999).

Analizējot literatūru, tālmācība tiek uzskatīta par tikpat efektīvu mācīšanās veidu kā tradicionālā apmācība – klātienas lekcijas. Mūsdienās profesionālajā literatūrā tālmācība tiek pētīta un analizēta no vairākiem aspektiem. Pētījumi rāda, ka tālmācība kā izglītības forma piesaista plašu studējošo loku: tā ir pieejama cilvēkiem ar speciālām vajadzībām, tā ir iespējama cilvēkiem, kas atrodas ārpus savas valsts robežas (Welton, Nieves-Khouw, Schreiber & McElreath, 2000; Jefferies, 2001; Slaidiņš, 2005; Bjarne, 2013; Mehrdad et al., 2011). Tālmācība daudzās pasaules valstīs iekarojusi stabilu vietu izglītības sistēmā tai skaitā arī medicīnas jomā. Medicīna ir joma, kurā papildus teorētiskām zināšanām nepieciešama kritiskā domāšana, pieredze līdz ar to mācību metodiskos materiālus nepieciešams sagatavot tā, lai šīs zināšanas un kompetences tiktu apgūtas arī tālmācību studiju formā, tāpēc studiju procesā tālmācību studijas apvieno ar klātienes studijām (Back, Behringer, Haberstroh, Ehlers, Sostmann, & Peters , 2016; Smith, 2009). Māsas, ārsta palīga profesija ir praktiska profesija, kurā ir jāapgūst praksē izmantojamās prasmes, kompetences, kad nepietiek tikai ar teoriju apgūšanu: injekciju veikšanu, pacientu barošanu, zondes ievadīšanu u.c. procedūrām.

Autors Frith (2013) uzskata, ka mācīšanās internetā nav domāta visiem. Tālmācības studiju forma nosaka, ka cilvēkam ir jābūt motivētam mācīties pašam un disciplinētam (Lowery & Spector, 2014). Mācīšanās motivāciju nosaka arī katra cilvēka individuālās vajadzības un mācīšanās stili (Slaidiņš, 2005; Ehlers, 2004). Pateicoties informāciju un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) izplatībai un attīstībai ir vairāki pozitīvie aspekti:, kā piemēram, mācību laika un vietas izvēle nav tik svarīgs arguments, līdz ar to ir iespējams izmantot plašai mērķauditorijai adresētus studiju materiālus Izmantojot mūsdienās pieejamās multimediju tehnoloģijas, iespējams mācību materiālus veidot interaktīvus, līdz ar to palielinot motivāciju apgūt studiju kursu. Viena no jaunākām tālmācības metodēm, ko izmanto medicīnas studijās ir virtuālās klīniskās situācijas ar reāliem pacientiem, kas ir asinhrona (students darbojas sev vēlamā laikā, individuāli), daudzpusīga vide studentam, kurā viņš var strādāt ar virtuālu pacientu (Lowery et al., 2014). E-studijas ir palīg līdzeklis, kur mācībspēkiem ir iespēja vieglāk un ātrāk veikt audzēkņu zināšanu pārbaudi, izmantojot dažādus, tajā skaitā automatizētus, zināšanu pārbaudes veidus, kas ietaupa laiku, kā arī nodrošina tūlītēju atgriezenisko saikni (Burns, 2010; Ghasemi et al., 2016).

Pētījuma metodoloģija

Pirmā aptauja notika laika periodā no 01.03.2016 līdz 01.05.2016, kuru mērķis bija, iespēju un motīvu izzināšana jaunu profesionālās tālākizglītības programmu formu īstenošanai ārstniecības personā. Pētījumā izvēlēta kvantitatīva metode – 2 aptaujas. Pētījums veikts dažādās Latvijas klīnikās, kā arī elektroniski, nosūtot aptauju uz ārstniecības personu e-pastiem. No klīnikām iegūti rakstiski ētikas komisijas atzinumi par aptaujas veikšanu. Pētījuma dalībnieki: māsas, ārstu palīgi, māsu palīgi. Kopumā izdalītas 200 anketas un 500 elektroniski izsūtās aptaujas. Pētījumā piedalījās n=210

respondentu.

Otra aptauja notika laika periodā no 01.09.2016 līdz 30.11.2016, aptaujas mērķis bija izvērtēt tālmācības kursa izstrādātos, interaktīvos, metodiskos, materiālus tālākizglītības realizācijai. Pētījuma dalībnieki LU RMK studējošie, iepriekš kvalifikāciju ieguvuši respondenti - māsas un ārstu palīgi, kuri koledžā, šobrīd, apgūst kādu no tālākizglītības programmām. Pirms aptaujas aizpildīšanas respondenti tika reģistrēti e-studiju tālmācības kursā, kurā bija pieejami un izstrādāti interaktīvi tālmācību kursu materiāli. Kursu tēma: "1. modulis. Brūču aprūpes pamati", kas sevī ietver tēmas: ādas anatomija un funkcijas; ādas veseluma bojājumi, brūce klasifikācija un aprūpes pamati. Respondentiem tika dots laiks izmēģināt, iepazīties ar šiem materiāliem, veikt pašpārbaudes uzdevumus un testus. Pēc kursa materiāla apguves veikt studiju kursa novērtējumu. Kopā tālmācību kursā tika reģistrēti 138 respondenti. Tālmācību kursa aprobāciju veica un aptaujā piedalījās n=55 respondenti.

Pētījuma rezultāti un analīze

Pētījumā, kuru mērķis bija: "iespēju un motīvu izziņāšana jaunu profesionālās tālākizglītības programmu formu īstenošanai ārstniecības personām", piedalījās 210 respondenti, kur 85 % (n=179) bija māsas, 7% (n=14) ārstu palīgi, 7% (n=14) māsu palīgi un citi aprūpes speciālisti 1% (n=3). Pētījumā iekļauti respondenti ar dažādām pamatspecialitātēm- kirurģijas aprūpes māsas, internās aprūpes māsas, ambulatorās aprūpes ātsta palīgs u.c., tomēr aptaujas rezultāti parāda, ka 44% (n=90) respondentu nav sertificēti kādā no pamatspecialitātēm. Pētījumā piedalījās respondenti vecumā no 22- 75 gadiem, vecuma grupā no 22- 49 gadiem piedalījās 67% (n=141) respondentu, salīdzinoši liels respondentu skaits bija vecumā no 50- 75 gadiem 33% (n= 69). Vidējais respondentu vecums 44 gadi.

Apkopojot iegūtos rezultātus, liela daļa 61 % (n=126) respondentu iepriekš nav izmantojuši profesionālās pilnveides kursus tālmācībā, kas parāda, ka pētījuma respondentiem tālmācība varētu būt jauna, nezināma mācību forma. Iespējamās barjeras, apgūstot zināšanas tālmācībā, 33% (n=69) respondentu min laika trūkumu, 28% (n=59) pašmotivāciju trūkumu, jo pašam jāplāno mācību grafiks. Pozitīvs rādītājs, ka 27% (n=57) respondentu iepriekš ir izmantojuši iespēju apgūt tēmas tālmācībā, ko piedāvā e-visit.lv un medkursi.lv vietnes. Šāds rezultāts norāda uz interesi un vēlmi, izmantot profesionālās pilnveides kursus tālmācībā. Šāda interese tika izteikta arī pētījumā, apkopojot iegūtos rezultātus, novērtējot tālmācību kursu nepieciešamību, kur kopumā 77% (n=160) respondentu atzina, ka profesionālā pilnveide tālmācībā ir nepieciešama, kur no 77% respondentiem 50% (n=104) aptaujā atzīmēja, ka profesionālā pilnveide tālmācībā ir nepieciešama un 27% (n=56) ļoti nepieciešama. Neliela pretruna rodas analizējot jautājumus par kursu pietiekamību un nepieciešamību.

Projekta realizācijai ļoti svarīgi bija izziņāt, kuras medicīnas tēmas respondentus interesē apgūt tālmācībā (skat.Tabulu 1). Apkopojot aptaujas rezultātus un sakārtojot piedāvātās mācību tēmas prioritāri, kā svarīgāko tēmu 38% (n=80) respondenti atzina neatliekamo medicīnisko palīdzību. Rezultāts varētu būt saistīts ar obligātu prasību apgūt šo tēmu ārstniecības personu reģistra uzturēšanai un sertifikācijai. Otru svarīgāko tēmu, kuru respondenti atzina ir brūču aprūpe 33% (n= 68), savukārt, trešo svarīgāko tēmu respondenti atzina garīgo aprūpi 28% (n=59).

Interese par brūču aprūpi varētu būt saistīta ar to, ka pēc Latvijas Republikas Centrālās Statistikas pārvaldes datiem Latvijas iedzīvotāju vidū ir vērojama populācijas novecošana un vecāku gājuma iedzīvotāju īpatsvars ir salīdzinoši augsts. Hroniskas brūces, piemēram, trofiskas arteriālas un venozas čūlas, ir vērojamas gados vecākiem cilvēkiem, tāpēc ar jautājumiem par brūču aprūpi arvien vairāk saskaras dažādu specialitāšu pārstāvji – ārsti, ārstu palīgi, māsas, māsu palīgi, arī farmaceiti. Teorētiskās un praktiskās zināšanas par pareizu un brūces stāvoklim atbilstošu brūču aprūpi, prasme tās pielietot ir faktori, kas ietekmē brūces dzīšanu, pacienta dzīves kvalitāti un ārstniecības iestāžu un pacientu izmaksas (Franks, Barker, Collier, Gethin, Haesler, Jawien, & et al. 2016). Balstoties uz šo aktualitāti tika izvēlēta tēma: "Brūču aprūpe", kura tika iekļauta projekta tālākā realizācijā, izstrādājot interaktīvus tālmācības kursa materiālus un tika veikta to aprobācija. 52% (n= 109) respondentu vislabāk tālmācībā apgūtu mācību tēmas, izmantojot lasāmus materiālus un 40% (n= 83) izmantojot video lekcijas.

Tabula 1. Prioritārās tālākizglītības kursu tēmas, tālmācību formā (n=210) (Autora aprēķini)

Tēmas	n	%
Klīniskās, diagnostiskās procedūras	56	27%
Aprūpes procesa īstenoša praksē	53	25%
Brūču aprūpe	68	33%
Kardiovaskulāras slimības un pacientu aprūpe	34	16%
Gastroenteroloģiskās slimības un pacientu aprūpe	28	13%
Abdomināla ķirurģija un pacientu aprūpe	22	11%
Traumu guvušu pacientu aprūpe	39	19%
Neatliekamā medicīniskā palīdzība	80	38%
Pacientu aprūpe perioperatīvā periodā	12	6%
Plaušu un elpošanas ceļu slimības un pacientu aprūpe	23	11%
Garīgā aprūpe	59	28%
Cukura diabēts un pacientu aprūpe	46	22%
Enterālā un parenterāla barošana	35	17%
Cits	30	14%

Aptaujā, kuru mērķis bija: “izvērtēt tālmācības kursa izstrādātos, interaktīvos, metodiskos, materiālus tālākizglītības realizācijai tālmācībā”, piedalījās n=55 respondentu, no kuriem 82 % (n= 45) respondentu bija ar māsas kvalifikāciju un 18 % (n=10) respondentu ar ārstu palīga kvalifikāciju. Minētie resodenti ir LU RMK studējošie, kuri apgūst kādu no tālākizglītības pamatspecialitātēm.

Tālmācību kursa izstrādāto materiālu kvalitāti, 46 % (n= 25) respondentu vērtē kā teicamus un 53% (n=29) vērtē kā izcilus, 1 respondents vērtē kā labus, kas ir pozitīvs rādītājs, lai turpinātu iesākto darbu pie interaktīviem materiāliem. Pozitīvs vērtējums bija arī par materiāla saturisko atbilstību, kur 89% (n=49) respondentu uzskata, ka saturs pilnībā atbilst gaidītajam, savukārt 11% (n=6) daļēji atbilst gaidītajam, kas varētu būt saistīts ar iepriekš iegūtām zināšanām un vēlmi uzzināt ko jaunu, nezināmu. Tāpat 31% (n=17) respondentu atzina, ka interaktīvie materiāli bija interesanti un saistoši ar to, ka tika izmantota interaktivitāte, kas nozīmē aktīva dalība mācīšanās laikā, savukārt 67% (n=37) respondentu atzina, ka materiāli bija interesanti un saistoši ar to, ka varēja parbaudīt savas zināšanas. Zināšanu pāspārbaude ir viens no būtiskiem priekšnosacījumiem, izstrādājot materiālus tālmācībā, svarīgi, lai students aktīvi līdzdarbotos, varētu pārbaudīt, nostiprināt iegūtās zināšanas, kas savukārt paaugstina mācīšanās motivāciju.

Uz jautājumu, vai respondenti sastapās ar kādām tehniskām grūtībām materiālu apguvē, ezultāti parāda, ka 67% (n=37) respondentu nebija grūtības, savukārt 46% (n=25) respondentu bija daļējas grūtības, jo apgūstot interaktīvos materiālus dažreiz nezināja, ko atvērt, kur spiest, kas liek vēlreiz pārskatīt un piestrādāt pie sagatavoto materiālu informāciju saprotamību.

Kursa materiālu, kuru aprobēja respondenti, atbilst 4 akadēmiskām stundām, 66% (n=36) respondentu atzina, ka izstrādātais kursa materiāls atbilst noteiktām akadēmiskām stundām, savukārt 35% (n=19) respondentu ir nepieciešams ilgāks laiks, lai apgūtu šādus materiālus. Rezultāts ir skaidrojams ar to, ka katram ir atšķirīgs mācīšanās stils un ātrums, tāpēc ne visiem tālmācība būs pieņemama mācīšanās forma, tāpat šāda materiāla apguvei ir nepieciešama liela pašmotivācija, kam nepieciešams ilgāks mācīšanās laiks. Pozitīvs rādītājs ir tas, ka 66% (n=36) respondentu ir gatavi maksāt par izstrādāto tālmācības kursu, kas atbilst 4 akadēmiskām stundām, robežās no 7 līdz 10 eiro un 25% (n=14) daļēji

gatavi. Šāds rezultāts varētu būt saistīts ar ekonomisko ieguvumu īpaši reģionos dzīvojošām un strādājošām māsām, jo mācoties tālmācībā, nav nepieciešams izmantot finanšu līdzekļus transporta pakalpojumiem, lai nokļūtu kursu norises vietā, ēdināšanas pakalpojumiem un nakšņošanai.

Secinājumi

Medicīnā maz tiek piedāvāti profesionālās pilnveides kursi tālmācībā, lielāka daļa 61% respondentu tālmācību nav izmantojuši, līdz ar tālmācība daļai respondentu varētu būt jauna un nezināma mācīšanās metode.

Nemot vērā to, ka tālmācība ārstniecības personu profesionālā pilnveidē ir maz zināma, kad iespējams izmantot dažādas mācīšanās metodes, kā labāko mācīšanās metodi respondenti izvēlas video lekcijas un lasāmus materiālus, līdz ar to citas metodes ir liels izaicinājums ne tikai studējošiem, bet arī mācītspēkiem, kas prasa papildus zināšanas tehnoloģiju apguvē.

Ārstniecības personas labprāt apgūtu tēmas tālmācībā, kā svarīgākās un aktuālākās tēmas ir neatliekamā medicīniskā palīdzība, brūču aprūpe un garīgā aprūpe, bet ne mazāk svarīgas ir klīniskās procedūras, kā piemēram, enterālā barošana, pacientu aprūpe dažādu slimību gadījumos.

Tālmācību motivējošie faktori ir kursa apguve sev vēlamā laikā un vietā, bet galvenās barjeras - pašmotivāciju trūkums, jo pašam jāplāno mācību grafiks un iespējamās tehniskās problēmas izmantojot tehnoloģijas.

Profesionālās pilnveides kursu attīstība tālmācībā var atrisināt praktizējošu medicīnas māsu, ārstu palīgu problēmu- laika trūkumu, ko pētījumā uzsvēra respondenti, jo kursu apguve var notikt 24 stundu diennaktī jebkurā sev vēlamā laikā un vietā. Jāuzsver arī ekonomiskais ieguvums - reģionos dzīvojošām un strādājošām māsām - mācoties tālmācībā, nav nepieciešams izmantot finanšu līdzekļus transporta pakalpojumiem, lai nokļūtu kursu norises vietā, ēdināšanas pakalpojumiem un nakšņošanai, līdz ar to zināšanas tiek nodotas plašākam ārstniecības personu lokam visā Latvijā.

Bibliogrāfiskais saraksts

Back, D.A, Behringer,F., Haberstroh,N., Ehlers, Jan P., Sostmann,K., & Peters H., (2016). Learning management system and e-learning tools: an experience of medical students' usage and expectations. International Journal of Medical Education. 7:267-273 Retrieved from <https://www.ijme.net/archive/7/learning-management-system-and-e-learning-students-expectations.pdf> [skatīts 01.04.2016].

Bjarne S. W., (2013). Learning from Simple Ebooks, Online Cases or Classroom Teaching When Acquiring Complex Knowledge. A Randomized Controlled Trial in Respiratory Physiology and Pulmonology. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3767787>. [Skatīts 05.02.2016].

Burns, M. (2011) Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods. <http://idd.edc.org/sites/idd.edc.org/files/Distance%20Education%20for%20Teacher%20Training%20by%20Mary%20Burns%20EDC.pdf> [Skatīts 05.02.2016]

Ehlers, U. (2004) "Quality in e-learning from learner's perspective," presented at EDEN 3rd Research Workshop, Oldenburg University, Germany.

Franks, P., Barker, J., Collier, M., Gethin, G., Haesler, E., Jawien, A. & et al. (2016). Management of patients with venous leg ulcer: challenges and current best practice. Journal Wound Care, 25;6, Suppl, 1-67. Retrieved from http://ewma.org/fileadmin/user_upload/EWMA.org/Project_Portfolio/EWMA_Documents/Management_of_patients_with_venous_leg_ulcers_FINAL_2016.pdf [skatīts: 02.02.2016]

Ghasemi, N. Falsafi, P., Asl Aminabadi, N., Negahdari, R., Bahramian, A., Khodadoust K., Khorshidi Khiyavi, R. (2016). E-Learning in Medical Sciences Education: A Comprehensive Literature Review. https://www.researchgate.net/publication/292371528_ELearning_in_Medical_Sciences_Education_A_Comprehensive_Literature_Review [skatīts: 05.03.2016].

Jefferies, P.R. (2001). Computer versus lecture: a comparison of two methods of teaching oral medication administration in a nursing skills laboratory. J Nurs Educ.;40:323–329. Retrieved from Medline

Latvijas Republikas Centrālās Statistikas pārvalde. Patstāvīgo iedzīvotāju skaits un vecuma struktūra gada

sākumā

Pieeja:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_iedzskaits/IS0022.px/table/tableViewLayout2/?r_xid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce [skatīts 03.02.17].

Lowery, B., Spector, N. (2014). Regulatory Implications and Recommendations for Distance Education in Prelicensure Nursing Programs. *Journal of Nursing Regulation*. Volume 5, Issue 3, Oct. 2014 p.23-33. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2155825615300466> [skatīts 04.02.2016].

Mehrdad, N., Zolfaghari, M. , Bahrani, N. & Eybpoosh, S. (2011). Learning Outcomes in Two Different Teaching Approach in Nursing Education in Iran: E-Learning versus Lecture. <http://acta.tums.ac.ir/index.php/acta/article/view/3743/3718> [Skatīts 05.02.2016].:

Naidu, S. (2006). E-learning A Guidebook of Principles, Procedures and Practices. 2nd Revised Edition, CEMCA. http://dspace.col.org/bitstream/123456789/138/1/elearning_guidebook.pdf

[skatīts 10.01.2014]

Izglītības likums. (1998). Latvijas Vēstnesis. 343/344 (1404/1405), 17.11.1998. <http://likumi.lv/doc.php?id=50759#p1> [skatīts 03.02.17].

Slaidiņš, I. (2005). Labās prakses rokasgrāmata e-studijās iesaistītajiem. Tālākizglītības biedrība RTU Elektronikas un telekomunikāciju fakultāte. [http://estudijas.llu.lv/pluginfile.php/39748/mod_resource/content/0/Rokasgramata\(2\).pdf](http://estudijas.llu.lv/pluginfile.php/39748/mod_resource/content/0/Rokasgramata(2).pdf) [skatīts 03.01.2016]

Smith, G.G.; Passmore, D. & Faught, T. (2009). The challenges of online nursing education. *The Internet and Higher Education* (Impact Factor: 1.01). 06/2009; 12(2):98-103 https://www.researchgate.net/publication/222218083_The_challenges_of_online_nursing_educatin [skatīts: 04.04.2016].

Welton, R., Nieves-Khouw, F., Schreiber, DA. & McElreath, MP. (2000). Developing computer-based training for age-related competence. *J Nurses Staff Dev.*;16:195-201. Pieejams: Medline [skatīts: 02.02.2016].